

Nya Lödöse Rapport 2022:3

STADSGÅRD IO, II, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, GATA A, E, F, J, H SAMT VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden
Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

Redaktör Mattias Öbrink

Nya Lödöse Rapport 2022:3

STADSGÅRD IO, II, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, GATA A, E, F, J, H SAMT VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden

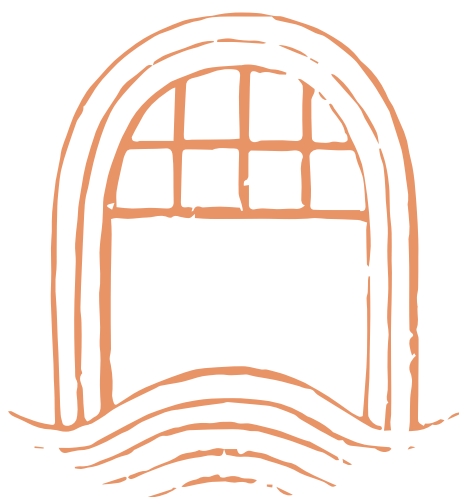
Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

Amanda Azzopardi, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Jeanette Gustavsson,

Annie Hansson, Emma Maltin, Jonathan Pye, Aaron Stutz,

Christina Toreld och Mattias Öbrink

Redaktör Mattias Öbrink

Undersökningarna i Gamlestaden sker i samverkan mellan

Arkeologerna (SHM), Bohusläns museum och

Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

i nära samarbete med Göteborgs stadsmuseum

WWW.STADENNYALODOSE.SE

© 2022 Arkeologerna, Statens Historiska Museer; Bohusläns museum
och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ
Nya Lödöse Rapport 2022:3

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet

Grafisk form Gabriella Kalmar, Lisa K Larsson och Lena Troedson

Bildredigering Lena Troedson

Layout Lena Troedson

Omslag Framsida: 3D-visualisering av stadsgård 20, 22 och 25 sedda från söder.

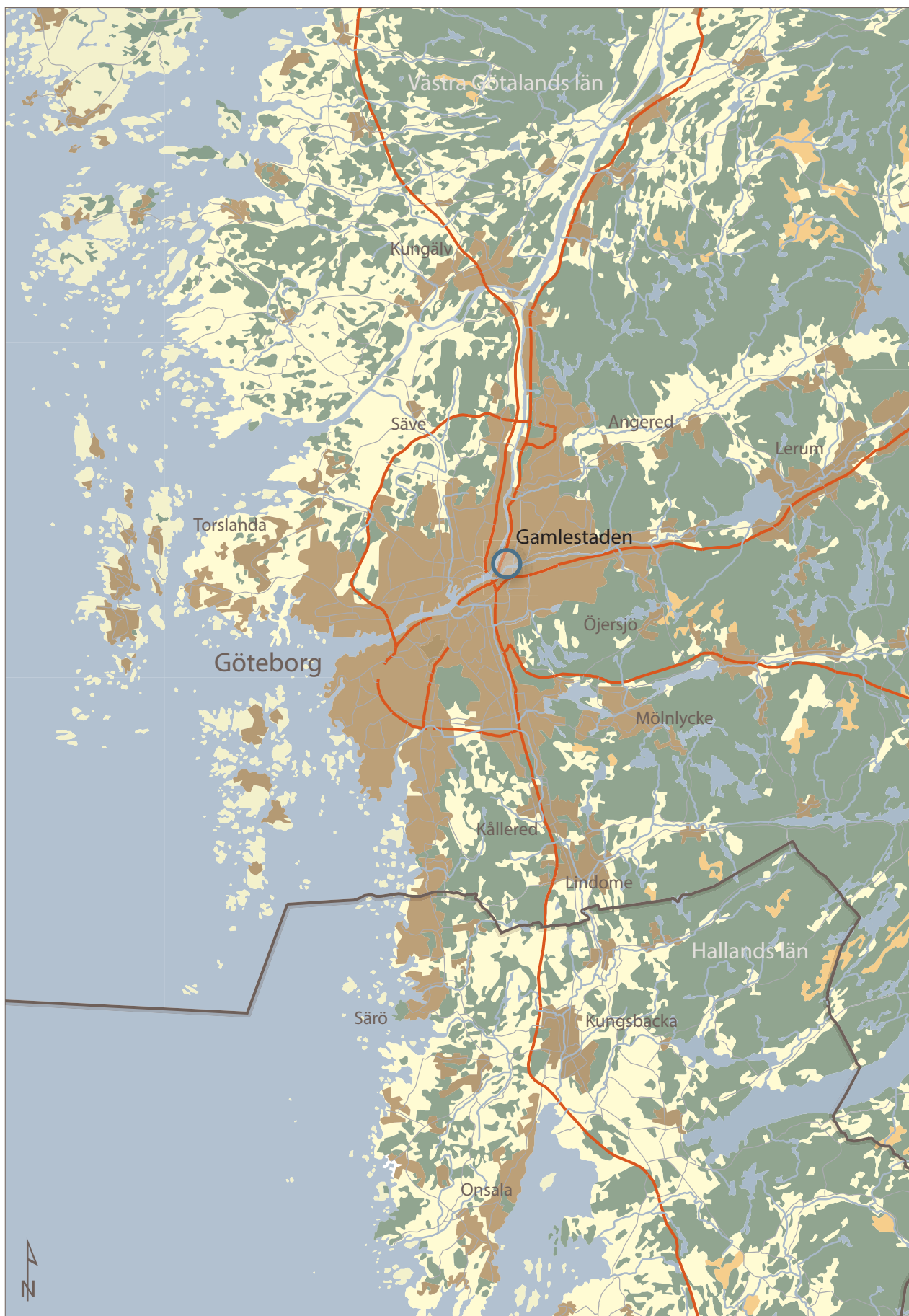
Bild ur spelet "Staden under Gamlestdaen" av Carolina Ask.

Baksida: Belägenheten omkring Göteborg 1809, utgiven av N.G. Werming.
Göteborgs stadsmuseum.

Tryck/utskrift Åtta.45 Tryckeri AB, 2022

INNEHÅLL

Inledning	5	Stratigrafisk berättelse	99
Rapportens upplägg	9	Bod på gata C	99
Bakgrund och förutsättningar	11	Gata A väster om gata C (mellersta delen)	101
Undersökningens förutsättningar	11	Gata F (Ö om strandzonen)	103
Områdets historia	11	Gata H	106
Frågeställningar	16	Gata J	113
Publika aktiviteter	19	Stadsgård 10	115
Genomförande	22	Stadsgård 11	133
Resultat	29	Stadsgård 20	141
De undersökta ytorna	29	Stadsgård 22	158
Händelseförlopp	31	Stadsgård 23	176
Föremålsmaterialet	66	Stadsgård 25 och gata E	194
Animalosteologi	81	Stadsgård 26	229
Arkeobotaniska analyser	85	Stadsgård 27	234
Diskussion	88	Stadsgård 28	243
Tomter och gator	88	Vret 10/11/20/25	258
Vretar	89	Vret 22/23	263
Stadsgårdarna	89	Senare lämningar och störningar	265
Sammanfattning	97	Yta vid publik undersökning	266
		Referenser	267
		Administrativa uppgifter	269
		Undersökning 2013	269
		Undersökning 2015–2017, "Yta 4:10"	270
		Undersökning 2017	271
		Schaktningsövervakning 2017	272
		Bilagor	273
		Bilaga 1. Analys av makrofossil och parasitägg i Nya Lödöse, stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 (Teknisk rapport)	273
		<i>Jens Heimdahl & Jonas Bergman</i>	
		Bilaga 2. Dendrokronologiska dateringar	288
		<i>Hans Linderson</i>	

Figur 1. Läget Nya Lödöse markerat på utsnitt ur GSD-Översiktskartan, blad 253 Göteborg. Skala 1:300 000. Lantmäteriet (CCo).

INLEDNING

Den här rapporten innehåller resultaten av arkeologiska undersökningar som genomfördes år 2013 och 2015–2017. Den yta som beskrivs här låg i den norra delen av staden, väster om den nord-sydliga huvudgatan och öster om stranden. Rapporten omfattar nio stadsgårdar och de gator som omgav dem.

I skrivande stund pågår en omfattande förändring av stadsdelen Gamlestaden i Göteborg och i samband därmed har en rad arkeologiska undersökningar genomförts. Dessa har framför allt berört lämningar av staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624 och som givit Gamlestaden dess namn. I mindre utsträckning har undersökningarna också berört yngre perioder i Gamlestadens historia, dels landeritiden under 1600- till 1800-tal, dels den industriella epoken från i huvudsak 1800- och 1900-talen.

Undersökningarna genomfördes 2013–2018 som flera olika delprojekt med egna länsstyrelsebeslut. Vilka ytor som undersöktes och i vilken ordning berodde på de pågående byggplanerna. För att göra det omfattande materialet från undersökningarna i Gamlestaden mer tillgängligt och användbart följer avrapporteringen inte de enskilda undersökningarna eller säsongerna utan de arkeologiska lämningar av Nya Lödöse som framkom (figur 4).

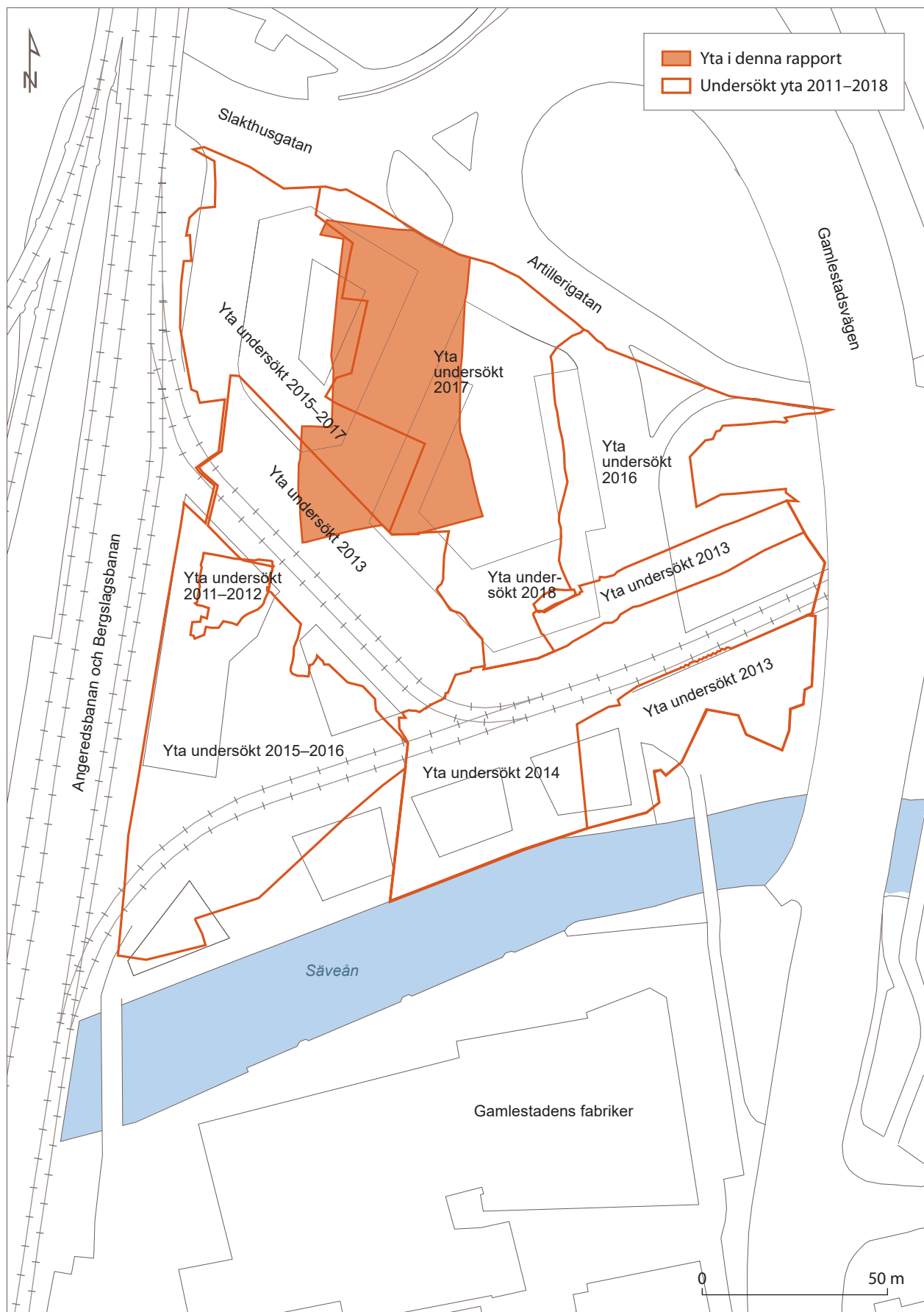
Den här rapporten omfattar nio stadsgårdar och de gator de var belägna utmed. Ytan undersöktes åren 2013 och 2015–2017. Föremålsmaterialet och de animalosteologiska resultaten, samt lämningarna från den så kallade landeritiden, kommer att avrapporteras i separata rapporter.

Den här rapporten är resultatet av ett samarbete mellan flera arkeologiska institutioner och

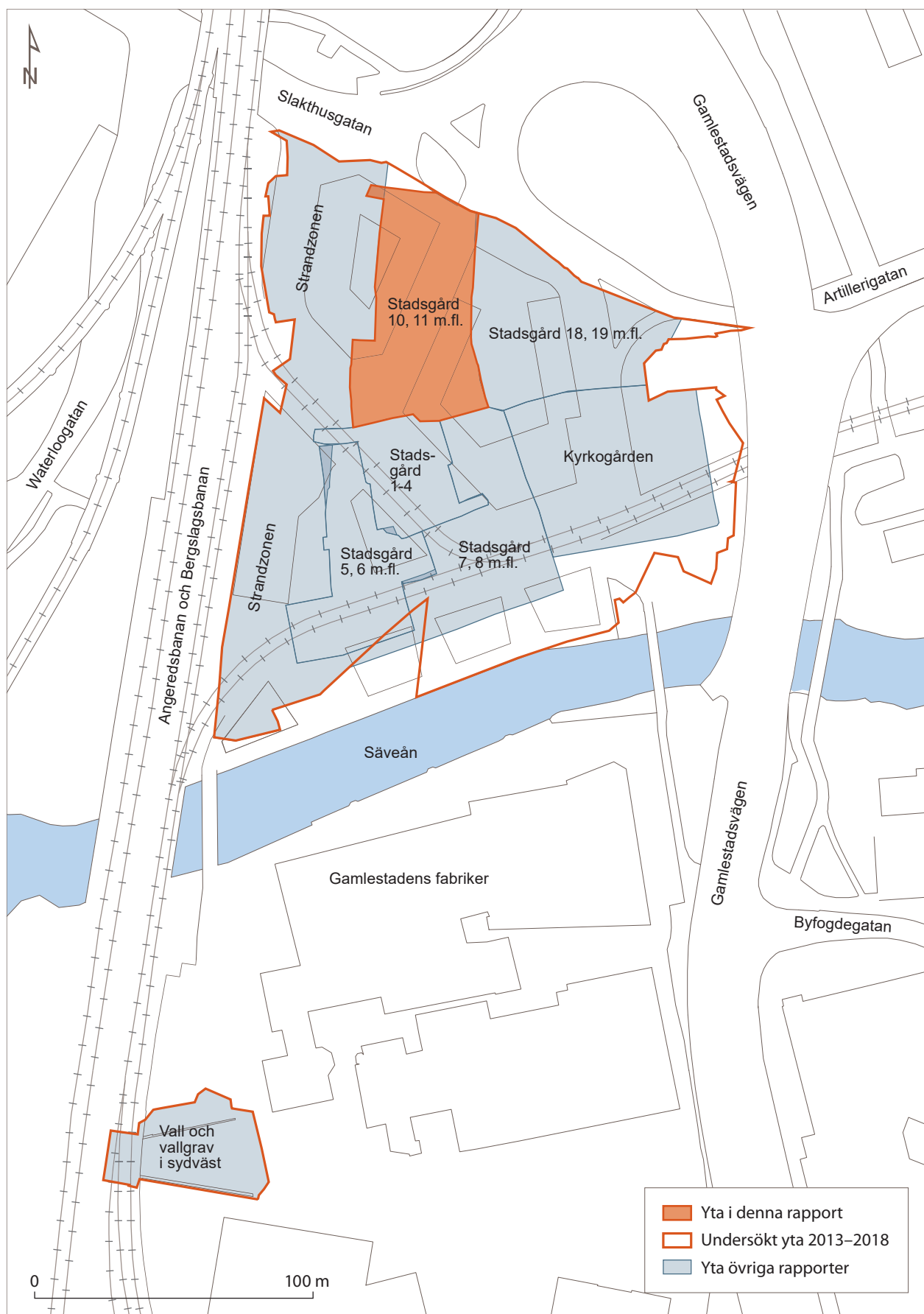
medverkande arkeologer och specialister inom olika fält. Först och främst är rapporten resultatet av det arbete som alla medverkande bidrog med genom undersökningen, dokumentationen, analyserna och tolkningarna av lämningarna. Här ska heller inte glömmas det enorma förmedlingsarbete som gjordes i fält, genom olika föredrag, visningar och artiklar. Tack ska ni ha alla som deltog: Clara Alfsdotter, Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Amanda Azzopardi, Imelda Bakunic Fridén, Jonas Bergman, Oliver Brown, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Pia Claesson, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Cecilia Falkendal, Veronica Forsblom Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Jeanette Gustavsson, Christoffer Hagberg, Amanuel Hailemaryam, Axel Hansen, Jens Heimdahl, Eirik Johansson, Thomas Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Emma Maltin, Karolina Müller, Andrine Nilsen, Karin Olsson, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Christina Rosén, Elisabet Schager, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Christina Toreld, Johan Törnqvist, Tom Wennberg, Bengt Westergaard, Gwilym Williams, Kevin Wooldridge och Mattias Öbrink.

Figur 2. Ytan i denna rapport markerad på utsnitt av GSD-Fastighetskartan, blad 64D ocS Partille.
Skala 1:10 000. © Lantmäteriet.

Figur 3. Undersökta ytor i Gamlestaden med det år de undersöktes, samt den yta som avrapporteras i denna rapport. Skala 1:1 500.

Figur 4. De olika rapporter för Nya Lödöse som kommer att ges ut. Skala 1:2 000.

Rapportens upplägg

Den här rapporten är delad i fyra huvudstycken. Först kommer bakgrunden och förutsättningarna för undersökningarna att beskrivas. Därefter följer en genomgång av resultaten och en tolkande diskussion. Efter det följer den stratigrafiska berättelsen.

Rapporten har flera författare, Mattias Öbrink har satt samman de olika författarnas texter. I *Bakgrund och förutsättningar* har delen om *Publika aktiviteter* skrivits av Christina Toreld, *Föremålshantering* av Jeanette Gustavsson och Veronica Forsblom Ljungdahl, *Animalosteologi* av Emma Maltin och Leif Jonsson, *Arkeobotanik* av

Jens Heimdahl, övrig text av Christina Rosén och Mattias Öbrink.

I *Resultat* och *Diskussion* har Jeanette Gustavsson och Veronica Forsblom Ljungdahl skrivit om föremålen, Astrid Lennblad och Aaron Stutz om animalosteologi, Jens Heimdahl och Jonas Bergman om arkeobotanik, övrig text har skrivits av Mattias Öbrink.

Stratigrafisk berättelse har skrivits av Amanda Azzopardi, Veronica Forsblom Ljungdahl, Jeanette Gustavsson, Annie Hansson, Leif Jonsson, Emma Maltin, Karolina Müller, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Jonathan Pye, Andreas Skredsvik, Aaron Stutz, Johan Törnqvist och Mattias Öbrink.

Figur 5. Översikt över den yta som undersöktes 2017 och som ingår i denna rapport. Bilden visar ytan från sydväst i maj 2017. Foto: Markus Andersson.

BAKGRUND OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Undersökningens förutsättningar

Orsaken till undersökningen var den pågående stadsomvandlingen i Gamlestaden med ett nytt resecentrum, nya spårvägssträckningar och bebyggelse. Undersökningarna har präglats av den parallellt pågående byggnationen samtidigt som kollektivtrafiken genom området var i drift. Detta ställde stora krav på planeringen av hur och när olika delytor skulle undersökas. Arkeologin fick i hög grad anpassas efter önskemål från uppdragsgivare och entreprenör. Som ett första steg i stadsomvandlingen undersöktes år 2013 en långsträckt yta genom platsen för Nya Lödöse inför en tillfällig spårvägssträckning som skulle användas under ombyggnaderna inom området. År 2014 undersöktes en yta i Artillerigatans förlängning inför en ny spårvägssträckning. År 2015–2016 undersöktes en yta i stadsområdets västra del inför det nya resecentrumet, samt en yta för en ny gångtunnel under järnvägen söder om Säreån. År 2015–2018 undersöktes ytor i stadsområdets norra del inför kommande gator och kvartersmark. Under samma tidsperiod genomfördes flera förundersökningar och schaktningsövervakningar av ytor i anslutning till de stora undersökningarna.

Ytan i denna rapport låg i Nya Lödöses norra del. Ytorna undersöktes huvudsakligen 2016 och 2017 inom ramarna för två olika länsstyrelsebeslut, en mindre del undersöktes 2013 (figur 5). Den nordligaste delen av ytan (delar av stadsgård 28 och gata H) låg under Artillerigatan och undersöktes som schaktningsövervakning i ett separat projekt. Övriga delytor i samma projekt har avrapporterats tidigare (Öbrink 2018).

Områdets historia

Innan Nya Lödöse grundades användes platsen som betes- och slåttermark. Genom området rann Säreån. Precis väster om platsen för staden rann

Säreån ut i en nu uppgrundad arm av Göta älv. Väster om älvarmen fanns Marieholm som då verkligen var en holme. De arkeobotaniska resultaten från undersökningen 2013 visade att platsen för Nya Lödöse var obebyggd men agrarbebyggelse fanns i närheten. Marken norr om Säreån var en del av ägorna till Kvibergs by. Kviberg bytte ägare flera gånger innan Nya Lödöse grundades. År 1353 gavs en del av Kviberg tillsammans med Grimbo i Tuve socken till Aranäs kloster. Hela eller delar av Kviberg har därefter kommit i kung Magnus Erikssons händer och år 1362 gav han Kvibergs gård till Gudhems kloster. År 1473 skänktes Kvibergs by till den nygrundade staden Nya Lödöse. Först år 1481 tycks dock äganderätten ha ordnats med Gudhems kloster (OGB 1929:24f). Det sistnämnda kan vara en orsak till att staden verkar byggas upp först omkring 1480. Marken söder om Säreån tillhörde tidigare Härlanda by.

Nya Lödöse

Namnet Gamlestaden syftar på staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624. Den avhystes efter att Göteborg etablerades 1621 (figur 6).

Orsakerna till att en stad placerades här i slutet av 1400-talet är inte helt klarlagda. En vanlig förklaring har varit att den norska kronan tog upp tull vid Bohus fästning av de skepp som förde varor till (Gamla) Lödöse uppströms Göta älv och att man därför ville etablera en ny hamn- och handelsstad nedströms Bohus. Denna uppfattning har kritiserats av Erika Harlitz, som med referens till Linge (1969) påpekar att flera andra faktorer har haft betydelse, som en önskan att fånga upp den handel som annars skulle ha gått till Varberg eller Kungälv, stadens bättre lokalisering i förhållande till de centrala delarna av Västergötland och en önskan om att intensifiera kontakterna med Nederländerna (Harlitz 2010:120ff). Med stor san-

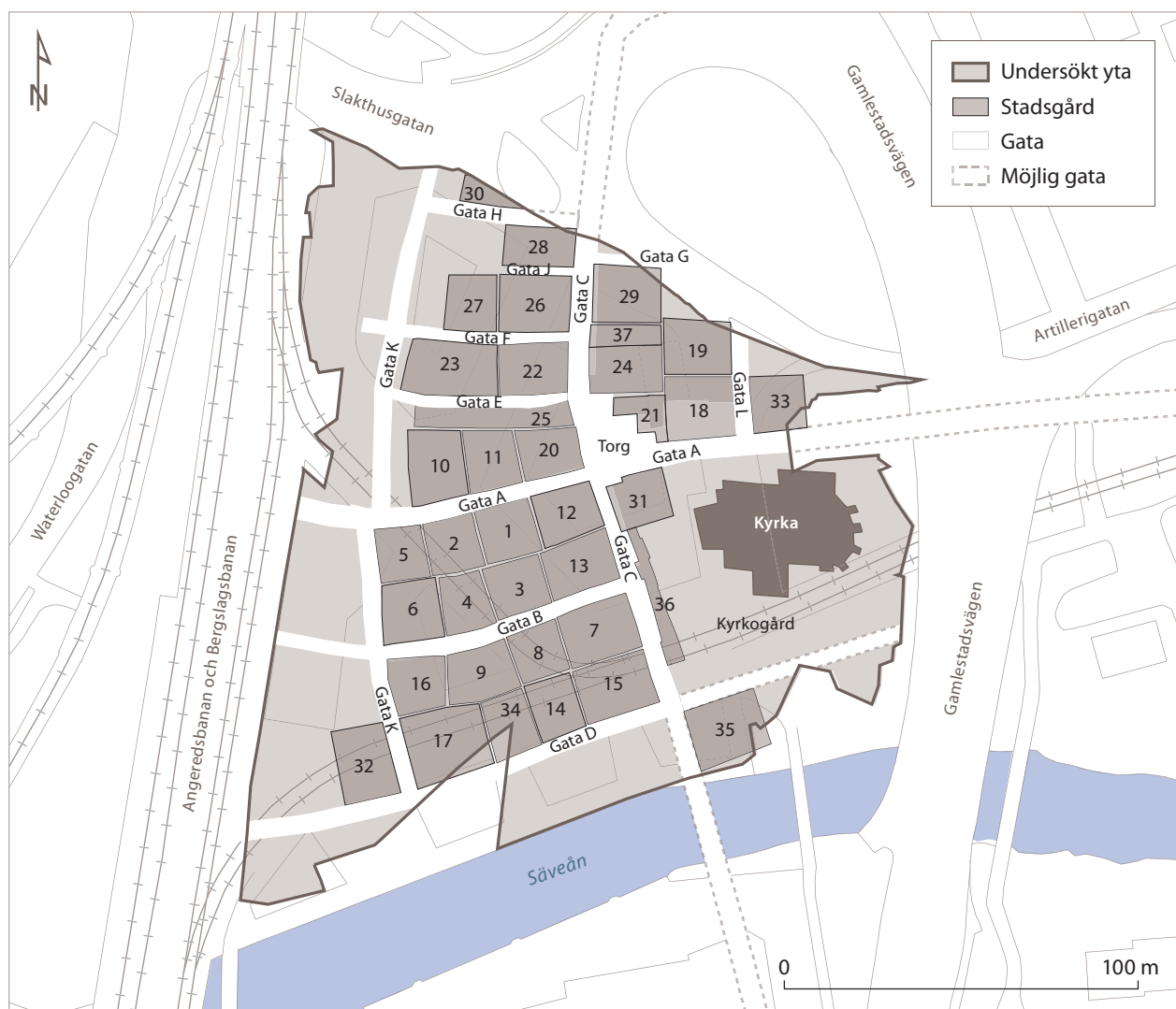
Staden var till en början tänkt att heta Götaholm – namnet ändrades dock på begäran från borgmästarna i Gamla Lödöse. Valet att ge den nya staden samma namn som den befintliga staden Lödöse kan ha att göra med en önskan att upprätthålla de etablerade handelskontakterna, inte minst med Hansastädernas köpmän.

De första åren användes flera av tomterna för djurhållning, sannolikt både för export och för stadsbornas egen konsumtion. Enkla skjul byggdes på flera av tomterna. Omkring 1480 började stadsgårdar byggas upp och på kort tid blev de flesta tomterna fullt bebyggda enligt ett likartat mönster

Stadens tidiga historia är dåligt känd från de skriftliga källorna, men vi vet att den brändes i samband med unionsstriderna 1501 och 1521.

Längs den arm av Göta älv som då rann väster om stadens norra halva (där banvallen för järnvägen och Angeredsbanan löper idag) påbörjades

Figur 7. De gator och stadsgårdar som undersökts i Nya Lödöse 2013–2018. Långsamt växer en karta över staden fram. Skala 1:2 000

under 1520-talet bygget av omfattande utfyllnader i strandkanten och älven med jordfyllda timmerkistor. Liknande konstruktioner byggdes även ut söder om Söveån. De har omväxlande tolkats som brygg- och hamnkonstruktioner eller som grundläggning för stadens utbyggnad mot väster.

År 1547 flyttades befolkningen och staden till riksborgen och fästningen Älvsborg i syfte att underlätta försvaret av staden och handelsaktiviteterna. Hur många som i praktiken flyttade är dock oklart och det är mycket möjligt att en del människor helt enkelt stannade kvar. I de arkeologiska resultaten är en övergivandefas dock synlig över åtminstone delar av ytan.

Älvsborgsstaden brändes ner av borgarna själva 1563 i samband med det nordiska sjuårskriget och senast efter freden 1570 flyttades staden åter till det

gamla läget. Nya Lödöse byggdes upp igen efter mer eller mindre samma stadsplan som tidigare, men några tomter slogs samman och sannolikt breddades den nord-sydliga huvudgatan. Tomterna blev snabbt åter fullt bebyggda. Från denna yngre period i stadens historia finns flera olika typer av historiska källor bevarade, som mantalslängder och tänkeböcker, protokollen från rådets möten. Tänkeböckerna publicerades i samband med de arkeologiska undersökningarna 1915–1918 (Grauers 1923).

Kalmarkriget och de sista åren i Nya Lödöse

Nya Lödöse påverkades kraftigt av Kalmarkriget, liksom flera andra städer i dagens Västsverige. Ett annat exempel är Ny Varberg som efter att ha härjats svårt lades ned och befolkningen flytta-

Figur 8. Utsnitt över kartan över Göteborgs landerier 1696 som visar Gamlestadsområdet. De grå partierna är åkermark, de gula slätterängar och betesmark. Karta Lantmäteriverket.

des till en ny stadsbildning intill Varbergs slott. Nya Lödöse och Älvsborgs fästning erövrades av danska trupper. Staden återtog visserligen, men freden i Knäred 1613 medförde att Nya Lödöse och det omgivande Sävedals härad lades under danskt styre till dess att fästningen återlösts av Sverige. Den enorma lösensumma som begärdes för att fästningen skulle återgå i svensk ägo samlades delvis in genom en särskild beskattning och de skattelängder som tillkom under denna tid (i huvudsak 1613–1619) ger bland mycket annat en bild av hur människor rörde sig från Nya Lödöse under de danska åren.

Många av borgarna lämnade staden, de flesta flyttade till andra städer i närheten. Några bosatte sig också på landsbygden. Större och mindre grupper av Nya Lödösebor fanns under några år i Alingsås, Brätte, Lidköping, Mariestad, Skara, Falköping och Bogesund (Ulricehamn). Men flera stannade också kvar under dansktiden. Bland dessa fanns också några som hade bott i den kortlivade stadsbildningen Karl IX:s Göteborg på Hisingen, som brändes av danska trupper 1611 och därefter övergavs.

När lösensumman var betald och staden återgick under svenskt styre valde flera av de som flyttat att återvända till staden. Men vi ser också att flera personer som inte tidigare bott i staden sökte sig dit. Omkring 35 personer från Danmark, Nederländerna, Skottland och olika tyska områden sökte burskap i Nya Lödöse. Många av dem följde också med till det nygrundade Göteborg och kom att tillhöra en elit där (Strömbom 1924:290ff; Larsson & Rosén 2020). Det verkar alltså som om åren efter Kalmarkriget innebar ett påtagligt brott i befolkningen och att sammansättningen av borgerskapet såg annorlunda ut 1619 jämfört med 1610.

Den slutliga nedläggningen skedde 1624, när Göteborg hade etablerats. Borgarna ålades att flytta till den nya staden, med hot om att deras gårdar skulle brännas ned.

Landerierna

När staden ödelagts användes marken av Göteborgs invånare för odling och bete. Inledningsvis var det främst holländska lantbrukare som fick arrendera mark här, som ett av flera försök att locka holländare till den nygrundade staden. Området delades in i mindre lotter, som senare slogs ihop till större lantegendomar, *landerier*. Dessa bebygg-

des i flera fall med herrgårdsliknande byggnader. I Gamlestaden fanns under 1800-talet landerierna Kristinedal, Mariedal, Marieholm och Ånäs (figur 8).

Marken i Gamlestaden användes för odling in i 1900-talet, vilket tydligt framgår av Strömboms redogörelser för undersökningarna, där hänsyn fick tas till växande grödor på odlingslotter. Tydliga spår av Nya Lödöse fanns kvar in i 1900-talet, som exempelvis delar av den igenslammade vallgraven (figur 9).

Lämningar från landeriperioden har berörts under utgrävningarna och kommer att avrapporteras separat.

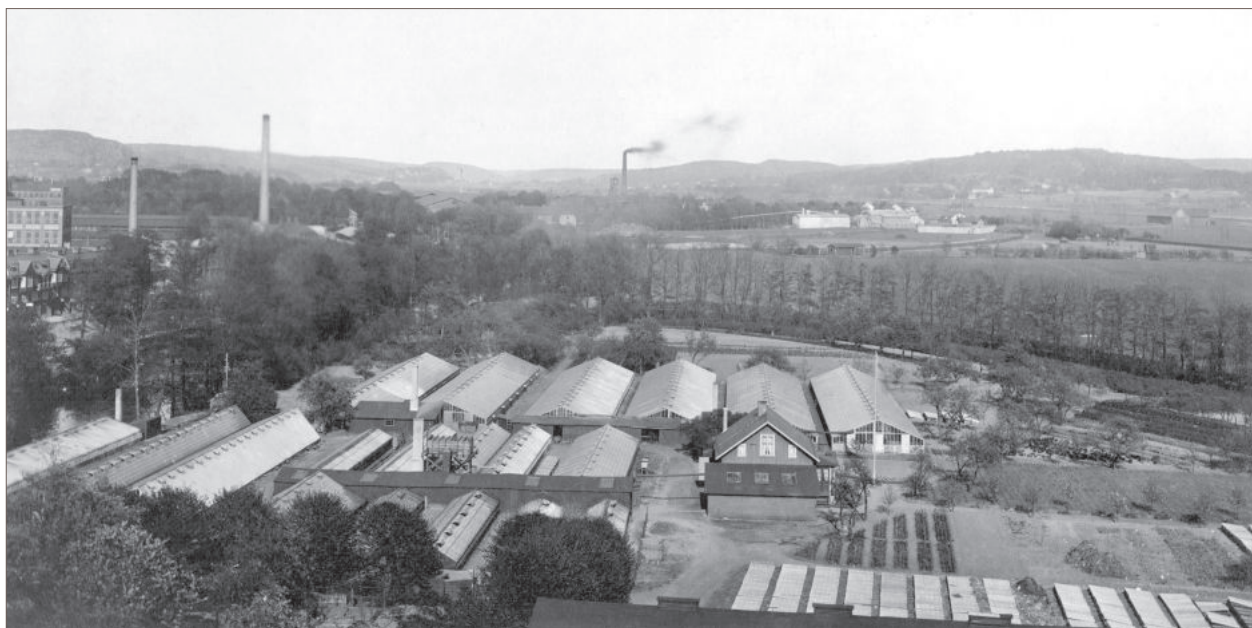
Industrialiseringen och 1900-talets infrastruktursatsningar

Industrialiseringen i Gamlestaden tog sin början med det Sahlgrenska sockerbruket, som grundades redan 1729 och vars byggnad ännu finns kvar. Senare tillkom bland annat textilindustri och ännu senare kullagerfabriken, SKF. Industriproduktionen i Gamlestaden är idag i huvudsak borta, men flera byggnader från verksamheten står kvar, framför allt söder om Sävån. Många har också rivits. De många stora industribyggnaderna var en av orsakerna till uppfattningen om att stadslämningarna till stor del skulle vara bortschaktade. Det visade sig dock att urschaktningarna i många fall bara gjorts i vägglinjen och att arkeologiska lämningar fanns kvar under golven i moderna byggnader. Även schaktningsarbeten inför nya gator och spårvägssträckningar har i flera fall lämnat stadslämningarna åtminstone delvis oskadda, som flera gravar under Kortedalabanans banvall (se rapport för Kyrkogården, Andersson Färnström et al 2021).

Äldre arkeologiska undersökningar

Åren 1915–1918 genomfördes arkeologiska undersökningar av Nya Lödöse under ledning av Sixten Strömbom. Ett flertal schakt grävdes inom framför allt stadsområdets norra halva (Strömbom 1924). Undersökningarna genomfördes som en del av förberedelserna inför Göteborgs 300-årsjubileum och resultaten kom länge att prägla bilden av staden (se figur 19 nedan).

Efter detta gjordes endast enstaka undersökningar fram till 2010-talet, med undantag av undersökningar under 1960-talet. De undersök-

Figur 9. Spår av Nya Lödöse fanns kvar in i 1900-talet. Detta foto visar växthusen på Kristinedals landeri som låg söder om Säveån under 1910-talet. Bakom växthusen syns vallgravens sträckning precis hitom raden av träd. Till vänster syns Säveån och Svenska kullagerfabriken (SKF). Foto från väster (publicerat med tillstånd av Neta Hedberg).

ningar som gjordes under 1960-talet orsakades främst av planerade infrastruktursatsningar, bland annat omfattande vägprojekt, vilka inte genomfördes fullt ut. År 1986 sammanfattades kunskapsläget i en volym inom projektet *Medeltidsstaden* (Järpe 1986).

Under 2010-talet har omfattande utgrävningar gjorts. Utöver de större undersökningarna 2013–2018 har ett stort antal arkeologiska undersökningar och förundersökningar av olika ytor genomförts runtom i Gamlestaden. Den undersökta ytan uppgår till mellan 15 och 20% av hela staden (enligt kulturmiljöregistrets utbredning). En genomgång av tidigare undersökningar finns i rapporten för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosén 2017).

Frågeställningar

Eftersom den yta denna rapport berör undersöktes vid olika tillfällen kom frågeställningarna att utvecklas och förändras. Den ökade kunskapen om staden gjorde att de inledningsvis mer övergripande frågeställningarna över tid kom att bli mer direkt riktade mot det förväntade materialet.

Frågeställningar 2013

När den första stora undersökningen av Nya Lödöse inleddes år 2013 var bilden av staden fort-

farande i hög grad präglad av de skriftliga källorna och av Strömboms undersökningar på 1910-talet. Den yta som skulle undersökas var ett tvärsnitt genom stadens norra del, från kyrkogården i öster via bebyggda tomter och gator till den tidigare armen av Göta älv i väster. Länsstyrelsen bedömde kunskapspotentialen som hög inom ytorna med stadsbebyggelse, och medelhög för kyrkogården. Undersökningen av stadsbebyggelsen skulle därför genomföras med hög ambitionsnivå, och kyrkogården med medelhög ambitionsnivå.

Eftersom lite faktiskt var känt om staden, hade arkeologin i Nya Lödöse närmast karaktären av grundforskning. De frågeställningar som formulerades i undersökningsplanen berörde därför helt grundläggande, men outredda, frågor kring livet i staden utifrån tre olika nivåer. Litet fokus lades på kyrkogården då dess omfattning och kunskapspotential inte var känd före undersökningen.

Nivå 1

Nivå 1 berörde stadens inre struktur, med fokus på topografi, konsumtionsmönster och försörjningsmönster. Före 2013 års undersökning var mycket lite känt om stadens fysiska och sociala topografi, och dess förändringar över tid. Skriftligt källmaterial talar om flera olika hantverkare, men hur speglar det arkeologiska materialet de olika verksamhe-

ter som bedrivits i staden, var de legat och hur de förändrats över tid? Följande punkter var i fokus:

- Stadsplanen och dess förändringar över tid.
- Tomtindelning och tomtstruktur.
- Bebyggelsens karaktär, utbredning och struktur.
- Utformningen av torg och gator. Relationen mellan bebyggda och obebyggda ytor, inbegripet odlingsytor.
- Rörelsemönster inom tomterna och inom staden.
- Social struktur och näringsverksamhet, lägen och omfattning för olika verksamheter och förändringar över tid.
- Försörjningsmönster.
- Deposition av avfall och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.
- Konsumtionsmönster och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.

Nivå 2

Nivå 2 var ett regionalt perspektiv, där resultaten från undersökningen skulle sättas i relation till omkringsliggande städer. Fokus i äldre forskning hade legat på städerna i Göta älvdalen, med den tänkta "kedjan" Gamla Lödöse – Nya Lödöse – Göteborg. Nu vidgades perspektivet till andra orter i dagens Västsverige, framför allt Ny Varberg, Marstrand, Uddevalla, Jönköping, Lidköping och Karlstad. Fokus låg på kontakter och nätverk mellan orter som de avspeglas i den materiella kulturen och på förändringar över tid av dessa. Två huvudfrågor var:

- Stadens försörjningsområden, primärt avseende byggnadsmaterial och byggnadsstilar samt födoämnen (animaliska och vegetabiliska).
- Kontaktvägar – import, export och reexport inom regionen men också sociala och personliga kontakter.

Nivå 3

Nivå 3 var ett nationellt och internationellt perspektiv. Här berördes förhållandet till städer på östkusten (som Stockholm och Kalmar) och inlandsstäder (som Jönköping) liksom stadens internationella nätverk med personer och varor. Vilken var Nya Lödöses roll som den enda staden vid Västerhavet? Prioriterade frågor var:

- Stadens roll i den samtida urbana hierarkin och dess roll i det svenska statsväsendets framväxt.
- Stadens betydelse som export/importhamn för den svenska statsmakten med fokus på Nordsjöområdet.
- Hur kan företeelser som globalisering, kolonialisering och begynnande modernitet, ofta uppmärksammade i forskning kring 1500-talet, iakttas i Nya Lödöse?

Frågeställningar 2015–2017 ("Yta 4:10")

Den yta som undersöktes låg i stadens västra del utmed den tidigare armen av Göta älv där utbyggnader med timmerkistor fanns. Länsstyrelsen bedömde kunskapspotentialen som medelhög framför allt i undersökningsområdets *södra och västra delar*. *Undersökningen skulle därför genomföras med medelhög ambitionsnivå.*

Frågeställningarna anslöt till de som hade formulerats inför tidigare undersökningar, men för de ytor som skulle undersökas betonades några särskilt.

Rumslighet

Hur utnyttjades strandzonen mot Göta älv? Hur står sig den äldre tolkningen av detta område som "hamnen" i ljuset av nya undersökningar? Hur användes området, var det nyskapad tomtmark eller offentliga ytor? Utöver arkeologiskt och arkivaliskt material skulle arkeobotaniska analyser och geologisk provtagning kunna visa hur området användes och om exempelvis seglation var möjlig.

Kronologier

Strukturen med timmerkistor i strandkanten byggdes ut successivt. Genom stratigrafiska observationer och dendrokronologiska analyser skulle utbyggnadens kronologi studeras detalj. Här ingick även studier av förändringar i användningen över tid.

Socio-ekonomiska mönster

Vem eller vilka tog initiativet till utbyggnaderna i Göta älvs strandkant (inledningsvis och senare)? Hur såg människors rörelsemönster i detta område ut och vem hade tillgång till ytan? Vilka förändringar skedde i tillgängligheten av ytan vid utbyggnaderna? Kan resultaten från ytan bidra till diskussionen om hur avfall hanterades i Nya Lödöse?

Miljö

Hur såg kultur- och naturmiljön i och runt staden ut, och hur förändrades den över tid?

Frågeställningar 2017

Den yta som undersöktes omfattade den norra delen av huvudgatan (gata C) med tvärgator och tomter utmed dessa. Inför undersökningen bedömde Länsstyrelsen att undersökningen skulle genomföras med en lägre ambitionsnivå än de tidigare *säsongerna* och med hårdare prioriteringar som var styrda och av mer kompletteringsinriktad karaktär. Det innebar att mer riktade frågeställningar formulerades. Frågeställningarna byggde på frågorna från tidigare säsonger och den samlade kunskapsuppbbyggnaden.

Topografi och markanvändning

Över lag verkade kommande ytor ansluta till mönstret som kunde ses från tidigare undersökningar. Men gatorna längre åt öster verkade ha en något avvikande orientering vilket innebar att ett trekantigt torg kanske fanns väster om kyrkogården. De norra delarna av staden var mer extensiva med bebyggelse av mer tillfällig karaktär, kanske hantverks- och odlingsytor eller trädgårdar.

Hur såg gator och tomter ut i de delar av staden som nu skulle undersökas? Fanns ett torg? Fanns bebyggelse av mer tillfällig karaktär? Fanns odlingsytor? Hur hade avfall hanterats inom ytorna? Kunde ett successivt ianspråktagande av stadsområdet samt ut- och ombyggnader ses?

Rörelsemönster och marktillträde

Olika ytor inom staden hade olika grad av tillgänglighet och rörelsemönster. Nu skulle ytor som var allmänna (gator, kyrkogård, torg), och avskilda i olika grad (tomter, hus) undersökas.

Hur hade människor rört sig i den del av staden som nu skulle undersökas? Fanns ytor med olika grad av tillgänglighet? Hade olika aktörer haft olika rörelsemönster?

Bebyggelse

De hittills undersökta byggnaderna hade liknande utformning och konstruktion. Vid ett eventuellt torg och kyrkan fanns möjligen hus av annan karaktär med exempelvis murade källare.

Följde bebyggelsen det mönster som setts förut? Fanns det andra funktioner, materialval och byggtekniker?

Hantverk

I de ytor som hittills hade undersökts fanns få spår av hantverk, de utgjordes av ölbryggning och päls-hantering och smide. Möjligen skulle det finnas fler och tydligare lämningar av hantverk inom de kommande ytorna.

Vilka hantverk fanns i området? Hade detta förändrats över tid?

Socioekonomiska förhållanden

De tidigare undersökta ytorna låg inom en avgränsad del av staden som dessutom kan vara en av de välbärgade delarna. Inom de kommande ytorna fanns möjligen en mer blandad sammansättning med olika sociala och ekonomiska förutsättningar. Här bedömdes avfallskontexter vara viktiga för att studera konsumtionen och inventarier. De redan stora kunskaperna om delar av staden underlättade jämförelser.

Vilka ekonomiska och sociala sammanhang kan anas? Hur skilde sig dessa ytor från tidigare undersökta? Tanken här var att arbeta riktat, och välavgränsat, och endast undersöka innehållet i tydliga avfallskontexter för att belysa konsumtionsfrågor.

Frågeställningar vid schaktningsövervakningen 2017

Ytan låg direkt norr om den som undersöktes 2017 och innehöll huvudgatan (gata C) och bebyggda tomter. Enligt undersökningsplanen skulle schaktningsövervakning göras i samband med att schakt grävdes för nya VA-ledningar. Schaktet kom dock av anläggningstekniska skäl att bli mycket brett och undersökningen delades i tre etapper. När undersökningarna påbörjades uppdagades dessutom hur välbevarade lämningarna från Nya Lödöse var. Lämningarna undersöktes därför inledningsvis med samma ambitionsnivå och med samma frågeställningar som den övriga ytan som undersöktes 2016–2017 (etapp 1 och 2). Den västligaste delen undersöktes med lägre ambitionsnivå (etapp 3).

Specialister och samarbeten

Arkeobotaniker, osteologer och föremålsspecialister deltog genom hela undersökningen. Tanken var att de aktivt skulle vara en del av fältarbetet och

tolkningsprocessen genom att kontinuerligt föra tillbaka resultat till arkeologerna. I fältarbetet deltog en konservator med rådgivning, upptagande av preparat och fyndtvätt.

De animalosteologer som deltog var Emma Maltin (Bohusläns museum) och Leif Jonsson (LJ Osteology). De gjorde även registreringen och analyserna av det animalosteologiska materialet.

De föremålsexperter som deltog var Veronica Forsblom Ljungdahl (Bohusläns museum, och senare Arkeologerna SHM) och Jeanette Gustavsson (Rio Göteborg, natur- och kulturkooperativ), de gjorde även föremålsregistreringen och analyserna. Under efterarbetet deltog även ytterligare experter. Kristina Carlsson (Arkeologerna SHM) specialregistrerade keramik, Torbjörn Brorsson (Kontoret för keramiska studier) gjorde ICP-analyser på keramik, Georg Haggrén (Helsingfors universitet) gjorde specialregistrering av glas.

De arkeobotaniker som deltog i fält var Jens Heimdahl och Maria Paring (Arkeologerna SHM). Jens Heimdahl gjorde de efterföljande analyserna.

Prover för vedartsbestämning och dendrokronologisk datering samlades in av arkeologerna i fält. Analyserna gjordes av Hans Linderson vid Kvartärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet.

Forskningssamarbeten

Till undersökningen knöts en referensgrupp med forskare från olika museer och universitet. I gruppen ingick Per Cornell (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet), Ann-Charlotte Falk (Östergötlands museum), Sonia Jeffery (då vid Lödöse museum), Daniel Larsson (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet), Stefan Larsson (då vid Arkeologerna SHM i Lund), Jette Linaa (Moesgård Museum), Claes Pettersson (då vid Jönköpings läns museum) och Göran Tagesson (då vid Arkeologerna SHM i Linköping). Gruppen hade en roll som "bollplank" och samtalspartners kring både praktiska och forskningsinriktade frågor.

Nya Lödöse har ingått som studieobjekt i två danska forskningsprojektet. *Urban Diaspora – Diaspora Communities and Materiality in Early Modern Urban Centres* och *UMM - Urbaniseringens möder og mennesker*. Inom ramarna för dessa projekt studerades hur migration och urban identitet

tar sig materiella uttryck (se Linaa 2020, Rosén 2019 och Öbrink 2019).

Resultaten från undersökningarna i Nya Lödöse har mynnat ut i flera artiklar i exempelvis *META Historiskarkeologisk tidskrift* (se Rosén 2017, Öbrink 2016). Materialet har även internationell relevans och som ett led den vetenskapliga avrapporteringen har en serie artiklar publicerats i tidskriften *International Journal of Historical Archaeology* (Cornell & Rosén 2018).

Publika aktiviteter

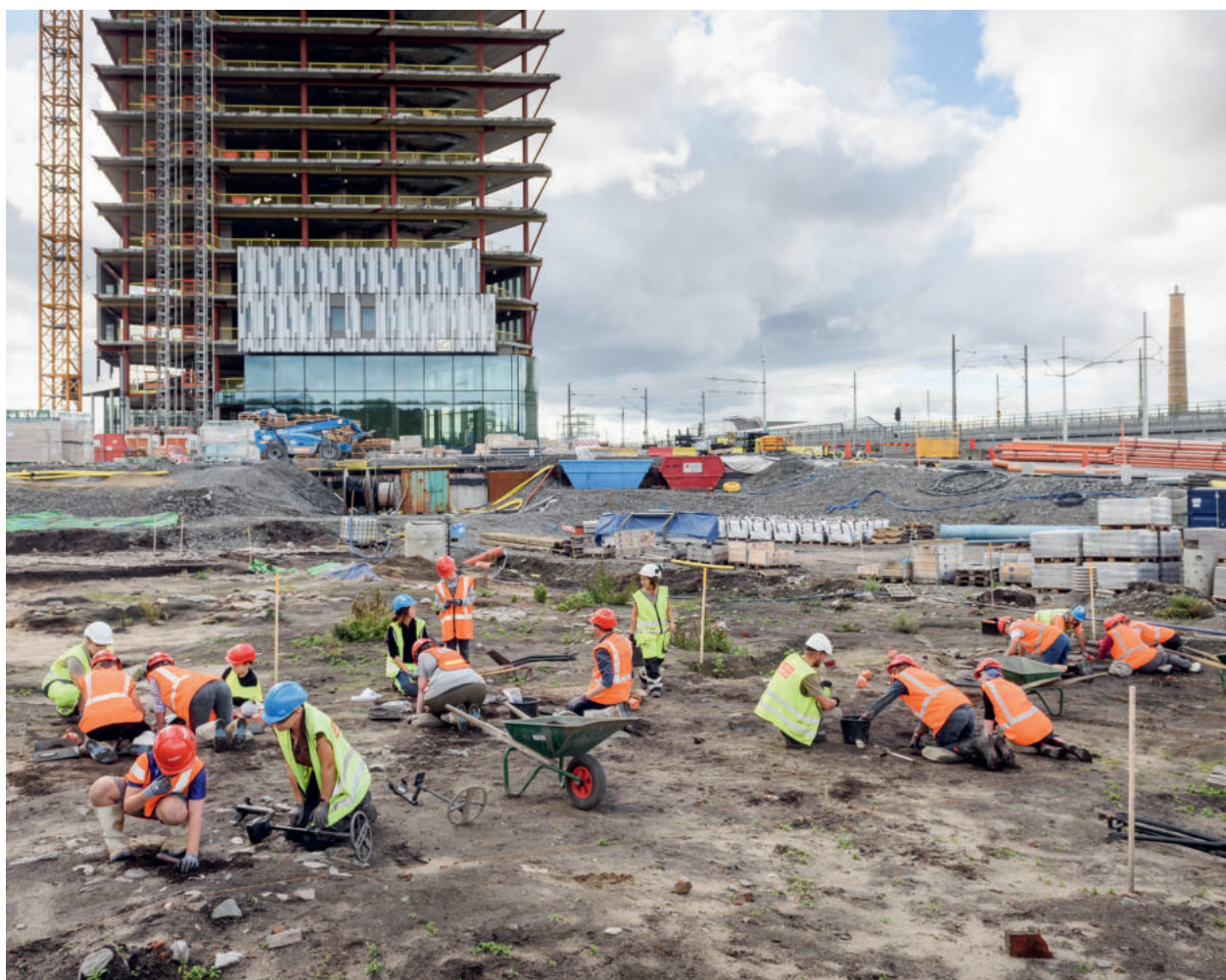
Det omfattande publika arbetet som påbörjades säsongen 2013 (se rapport: Öbrink & Rosén 2017) fortsatte och utvecklades under de efterföljande årens undersökningar. Kommunikationen utfördes på många plattformar för att nå ut till och engagera de målgrupper som angivits av länsstyrelsen. Vi höll tät kontakt med närområdets invånare genom samverkan med Gamlestadens bibliotek, Gamlestadsskolan och förskolor. För att nå intresserad allmänhet och skolor i hela kommunen samverkade vi med Göteborgs stadsmuseum. Genom samarbete med Regional pedagogik på dåvarande Västarvet (nu Förvaltningen för kulturutveckling) nådde vi ett stort antal skolor i Västra Götalandsregionen.

Projektets tryckta och webbaserade produkter samt föreläsningar har nått ut nationellt och internationellt. Ett samarbete med forskarskolan Grasca fokuserade på Nya Lödöse-undersökningarnas fortsatta relevans för skolor och lärande samt utvärdering av de publika insatserna. Då undersökningarna var en del av en byggarbetsplats fokuserade vi initialt på att hålla förmedlingen på andra platser, fysiska såväl som digitala. Denna strategi fick vi ändra då intresset hos allmänheten var mycket stort och i dialog med byggföretaget kunde vi hålla visningar på plats under bestämda tider. Vi höll skolprogram för förskolor, skolor och högskolor. De pedagogiska programmen utgjordes av visningar och workshops, i fält såväl som i klassrum.

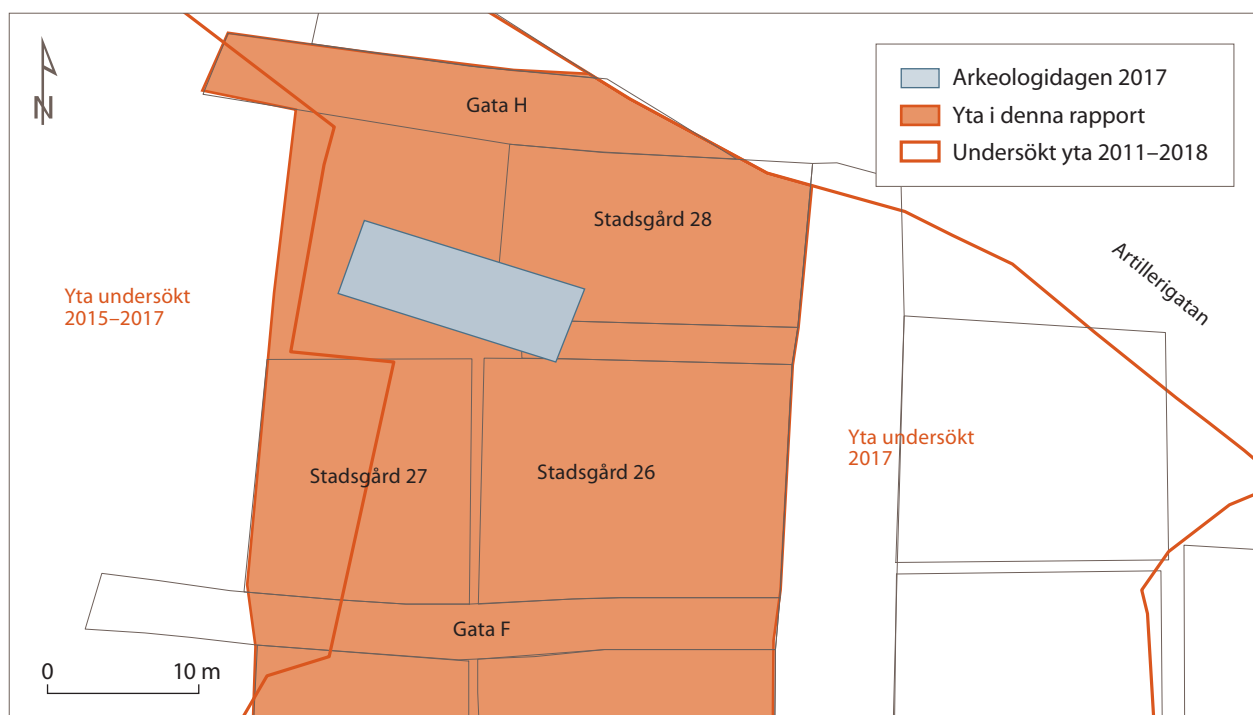
Det publika arbetet 2017

Förmedling i fält, föreläsningar, skolprogram och workshops

Liksom föregående år utfördes ett stort antal visningar på plats vid undersökningen år 2017. Arkeologer från projektet höll föredrag både lokalt i Gamlestaden och Göteborg, regionalt, nationellt,

Figur 10. Undersökning på arkeologidagen 2017. Foto: Markus Andersson.

Figur 11. Den yta som undersöktes arkeologidagen 2017. Skala 1:500.

samt internationellt på EAA i Maastricht. Under vår och sommar höll vi bokningsbara visningar i fält. Skolprogram hölls för årskurs 4–6 på skolor i Västra Götalandsregionen.

På arkeologidagen 2017 kunde vi öppna en yta av undersökningen och hålla en publik grävning som kombinerades med möjlighet att prova på 1500-talets hantverk i workshopen ”I krukmakarens verkstad”. Vid publikundersökningar som gjordes i samband med visningar och events var önskemålet om att faktiskt få gräva på plats starkt uttryckt hos våra besökare. Den publika grävningen följde väl den pedagogiska tanke som genomsyrar Nya Lödöses publika satsningar – att lära känna den lokala historien genom arkeologiska metoder. Vid genomförandet försågs deltagarna med skyddsutrustning, de fick en kort säkerhetsintroduktion, introduktion om den arkeologiska undersökningen och en föremålsvisning. Vid utgrävningen handledes 2–3 deltagare av en fältarbetsledare. Den publika undersökningen följde undersökningsplanens syften och metoder, föremål togs om hand av föremålsspecialist och de påträffade lämningarna beskrevs på blankett och registrerades i Intrasis (figur 10–11)

Digital förmedling

Under 2017 påbörjades arbetet med spelet ”Staden under Gamlestaden” där det arkeologiska dokumentationsmaterialet utgjorde grunden för att bygga upp hela staden i en spelmotor (figur 12). Spelet är interaktivt där besökaren själv kan navigera runt i förstapersonsperspektiv och uppleva hur det var att befinna sig i Nya Lödöse på 1500-talet. Spelet fanns att ladda ned gratis på plattformen Steam (https://store.steampowered.com/app/1079570/Staden_under_Gamlestaden/).

På hemsidan publicerades 20 populärvetenskapliga artiklar under 2017 med teman från undersökningen och intervjuer med projektets alla specialister. På Facebook publicerades 180 inlägg i form av kortare och längre notiser, bilder och filmklipp från fält- och rapportarbetet, information om visningar och egna och andras evenemang. På Nya Lödöses Youtube-kanal publicerades en ny julkalender 2017 och på Flickr lades fotograf Markus Anderssons bilder från undersökningen upp. Störst genomslagskraft med flest antal visningar hade de inlägg som handlade om skelett och gravar följt av föremål, filmer och hälsningar från personalen.

Figur 12. Tomtgränsen mellan stadsgård 1 och 3. Stillbild från spelet ”Staden under Gamlestaden”. Illustration: Carolina Ask.

Trycksaker

Under 2017 utkom två nummer av *Nya Lödösetidningen*. Nummer 10 "Barnens Nya Lödöse" innehöll sex artiklar där barnen i Nya Lödöse synliggjordes, från förlossning till död, utifrån föremål, osteologi och skriftliga källor. Även arkeologernas möte med nutidens barn beskrevs. Nummer 11 "Med utblickar i Europa" innehöll fem artiklar där Nya Lödösebornas kontakter med omvärlden skildrades utifrån föremål och historiska källor som tullängder, räkenskaper och kartor. Tidningarna finns att ladda ned från Nya Lödöseprojektets hemsida (<http://www.stadennyalodose.se/vara-publikationer/>).

Utställningar

"Göteborgs födelse" på Göteborgs stadsmuseum. Arkeologer från Nya Lödöse-projektet ingick i arbetsgruppen inför stadsmuseets basutställning som invigdes i mars 2017.

"I en hamnstad på 1500-talet", vandringsutställning. Under 2017 fortsatte manusarbete, fokusgrupparbete och produktion i samverkan med Bohusläns museum och Västarrvet (Förvaltningen för kulturarvsutveckling). Utställningen invigdes vintern 2018.

"Fortiden fremkaldt", mobil utställning (figur 13). Under 2017 fortsatte det nordiska samarbete med Odense bys museer och Köpenhamns stadsmuseum med extra stöd från Velux-fonden. Ett

resultat var den mobila utställningen som premiärvisades i Köpenhamn augusti 2017 (<https://fortidenfremkaldt.dk/>).

Genomförande

En egen profil

Inför projektstarten 2013 skapades en egen profil för trycksaker, kläder, visitkort och skyltar. Dessa användes de kommande grävsäsongerna i stället för de ingående samarbetsparternas vanliga profiler. Orsaken var viljan att skapa en tydlig enhet och "vi-känsla" inom projektet och en tydlig avsändare mot externa mottagare.

Arbetsgången i fält

De här ingående ytorna undersöktes inom ramarna för fyra olika projekt med olika länsstyrelsebeslut under åren 2013–2017.

Undersökningen 2013

En liten del längst i söder och sydväst av den yta som avrapporteras här undersöktes 2013. Ytan var relativt nedprioriterad. Belägenheten utmed den norra schaktkanten med tillhörande slänt försvårade undersökningen. Ett av de större schakten vid 1916 års undersökning löpte i öst-västlig riktning (se figur 19 nedan). Detta gjorde att de lämningar som kunde undersökas var begränsade. Inom denna yta låg hela stadsgård 10 och delar av stadsgård 11.

Figur 13. Utställningen "Fortiden fremkaldt". Foto: Markus Andersson.

Figur 14. Undersökning av stadsgård 11 i mars 2016. Foto från sydöst: Markus Andersson.

Undersökningen 2015–2017 ("Yta 4:10")

De sydvästra delarna av ytan i denna rapport undersöktes inom ramarna för detta projekt. Undersökningarna gjordes huvudsakligen under 2016, men en mindre del av materialet i denna rapport undersöktes 2017. Ytan omfattade delar av stadsgård 11, 23 och 25 med gata E (figur 14).

Säsongen 2017

Den större delen av ytan i denna rapport undersöktes detta år. Utöver detta undersöktes år 2017 flera gator och stadsgårdar samt en del av kyrkogården som kommer avrapporteras separat. Undersökningsområdet var ytmässigt mycket stort. Inför undersökningen önskade länsstyrelsen att fältarbetet skulle genomföras med lägre ambitionsnivå än tidigare undersökta ytor och med hårdare prioriteringar styrda av en mer kompletteringsinriktad karaktär. Fältarbetet påbörjades med avbanning av ytan. Därefter gjordes prioriteringar av vilka ytor som skulle undersökas med olika noggrannhet. De bäst bevarade ytorna undersöktes med medelhög ambitionsnivå, andra ytor med

många sentida markingrepp undersöktes mer översiktligt (figur 15). Delar av ytan kom att prioriteras bort helt, som området väster om stadsgård 28. Här fanns sannolikt en stadsgård och en stenlagd yta dokumenterades. Landeritida lämningar och gator kom endast att undersökas delvis och en komplett stratigrafi saknas därför här.

Metodvalet medför att kunskaperna om de stadsgårdar som undersöktes inom ramarna för detta projekt inte är lika detaljerade som de som grävdes inom ramarna för exempelvis projektet 2015–2017 ("Yta 4:10"). Detta är tydligt i beskrivningarna av stadsgård 25 där den östra delen är lite mindre detaljrik. Även på stadsgård 28 finns skillnader i hur de olika delarna av stadsgården undersöktes. Den sydvästra delen som ingick i 2017 års projekt var nedprioriterad jämfört med den nordöstra delen som ingick i schaktningsövervakningen samma år.

Schaktningsövervakningen år 2017

Ytan undersöktes mars till maj 2017 inför att nya ledningar med anslutningar skulle byg-

gas utmed den södra sidan av Artillerigatan och Slakthusgatan. På grund av det djupa ledningarna lades på, och den slänt som därmed behövdes av säkerhetsskäl kom den undersökta ytan att bli mycket bred. Inga större markarbeten hade tidigare gjorts i det område som ledningsschaktningen berörde.

Ytan grävdes i tre etapper. Lämningarna som avrapporteras i denna rapport låg inom etapp 2 och utgörs av en del av stadsgård 28 och gata H. När etapp 1 (längst i öster) påbörjades uppdagades hur välbevarade lämningarna från Nya Lödöse var. Schaktets storlek och lämningarnas omfattning gjorde därför att jobbet blev komplicerat och tidskrävande. Etapp 1 genomfördes på löpande räkning, inför etapp 2 önskade Länsstyrelsen en fast beräkning på tidsåtgången. Etapp 3 (längst i väster) kom på uppdrag av Länsstyrelsen att prioriteras ned, här berörde markarbetet i mindre grad fornlämningen. Orsakerna var både att störningar i form av olika rörschakt fanns här, och att

lämningarna efter Nya Lödöse ligger djupt under dagens marknivå.

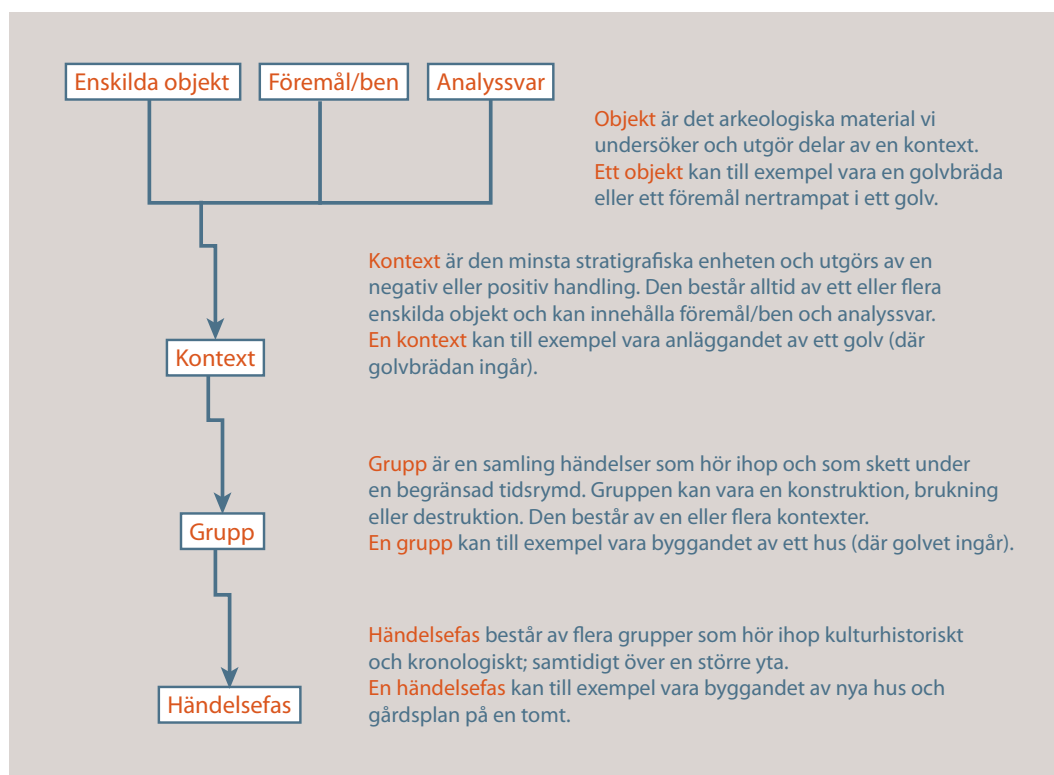
Metod och dokumentation

Syftet med metodvalet var att kunna beskriva ett detaljerat händelseförlopp inom en relativt kort tidsrymd, som bitvis efterlämnat tunna och svårurskiljbara lager. För att bäst kunna svara på frågeställningarna undersöktes och dokumenterades därför lämningarna enligt en händelsebaserad kontextuell metod.

Den minsta stratigrafiska enheten var en *kontext*. De består av ett eller flera objekt, de kan vara jordlager, konstruktionsdelar av sten, tegel eller trä, föremål och ben. Kontexterna delades in i tre huvudgrupper, lager, nedgrävningar och konstruktioner. Lämningarnas källvärde graderades från 1 till 3, vilket påverkade undersöknings- och insamlingsmetoden. De källvärden som användes var: 1. Primärdeponerade, bildade på plats, 2. Sekundärdeponerade, omlagrade med känd

Figur 15. Undersökning av stadsgård 25 i juni 2017. Längst ner i bilden syns konstruktionslagret av sand för gata E. Ovanför det syns de mörkare konstruktionslagren i hus 25:3:1 och bortom det vret 10/11/20/25. Foto från norr: Markus Andersson.

Figur 16.
Schematisk
framställning
av tolknings-
processens
gång.

proveniens eller 3. Tertiärdeponerade, omlagrade utan känd proveniens.

En eller flera kontexter bildade en *kontextgrupp*. Dessa är en samling händelser som hör ihop och som skett under en begränsad tidsrymd (figur 16).

Själva grävandet gjordes huvudsakligen enligt *single contextmetoden*, vilket innebar att varje stratigrafisk enhet undersöktes, dokumenterades och avlägsnades var för sig och i omvänd kronologisk ordning från hur de skapats.

De grävmetoder som användes var: 1. Handgrävning med skärslav. Ett urval av kontexter som bedömdes vara bildade på plats undersöktes i rutnät. Jordlagren genomsöktes med metalldetektor i anslutning till att de undersöktes. Metoden användes främst vid undersökning av konstruktioner och primärdeponerade ytor, såsom brukningslager. Även en del sekundärdeponerade lager undersöktes med denna metod. 2. Anpassad fingergrävning med skyffel och spade eller med maskinhjälp. Jordlagren genomsöktes med metalldetektor. Metoden användes för att undersöka sådana kontexter där metod 1 inte var aktuell, men där det ändå fanns anledning att dokumentera och samla in föremål och ben, till exempel områden med sekundärdeponerat material. 3. Maskinschaktning, där ben- och föremålsmaterial inte annat än undantagsvis insamlades.

Metoden användes huvudsakligen för att undersöka extensiva ytor och att schakta bort recenta fyllnadslager och störningar ned till en arkeologiskt intressant nivå.

Den grävmetod som valdes berodde på kontexternas källvärde. Arkeobotanik, föremål och animalosteologi var integrerade delar av de arkeologiska kontexterna. Föremål och ben samlades in med relation till kontext. Under 2013 mättes de in där de hittades med relation till kontexten. Från 2015 samlades de in med relation till kontexten. Några av kontexterna med källvärde 1 undersöktes i rutnät där ben och föremål samlades in, från några kontexter togs jordprover som vattensållades, dessa benämndes sållprover. Samtliga prover mättes in där de insamlades och relaterades till respektive kontext.

Varje kontext beskrevs och tolkades i fält av grävande arkeolog. De mättes in digitalt och dokumenterades på ett likvärdigt sätt. Under 2013 och 2016–2017 användes ett pappersformulär med en beskrivande del och en argumenterande och tolkande. Kontexterna registrerades löpande under fältarbetstiden i Intrasis samt i stratigrafiprogrammet Harris Matrix Composer. Under säsongen 2015 användes surfplattor för direktregistrering i Intrasis i fält. Grupperingen av kontexterna

Figur 17. Under fältarbetet förvarades känsliga föremål och prover i en kylcontainer. Foto: Markus Andersson.

skedde inledningsvis i fält, men från 2016 har detta genomgående skett vid efterbearbetningen av materialet.

Vid efterarbetet av materialet gjordes en fasin delning utifrån händelser, de kallades *händelsefaser*. Dessa kan omfatta hela staden (som under etableringsskedet) men är vanligast knutna till händelser inom en administrativ enhet som en stadsgård eller en gata. Händelsefaser beskrivs närmare nedan under *Resultat*.

Föremålshantering och konservering

Föremålsspecialister deltog i fält under hela fältarbetet. Tvätt och registrering av föremål gjordes kontinuerligt. Dessutom påbörjades specialregistrering av keramik och glas (figur 17).

För mer känsliga föremål fanns en kontinuerlig kontakt med konservatorerna på Studio Västsvensk Konservering. De kunde med kort varsel komma ut i fält för att delta i arbetet och avgöra hur föremål skulle tas omhand.

Insamlingsprinciperna för föremål styrdes av kontexternas källvärde (1–3). Från primärdeponerade tillvaratogs alla föremål, så även från de flesta

sekundärdeponerade kontexter. Utvalda kontexter med primär- och sekundärdeponerat material vattensållades, i första hand för att tillvarata osteologiskt material, men även föremålen togs tillvara. I kontexter med källvärde 3 handplockades föremål selektivt. Metalldetektor användes regelbundet i alla typer av kontexter.

Integrerad föremålshantering

Syftet var att göra föremålshanteringen till en integrerad del av fältarbetet där en direkt återkoppling skulle underlätta tolkningen av strukturer och planeringen av arbetet.

De olika föremålskategorier som förekommer, eller saknas, kan belysa hur olika lager och ytor använts. Olika fragmenteringsgrad, inte minst av keramiken i jämförelse med näraliggande kontexter och andra platser, kan visa om materialet flyttats eller nöts efter det att de hamnade på just den platsen. Påträffas skärvorna i koncentrationer (som små skärvor eller större delar av hela kärl) har materialet sannolikt inte flyttats efter att det deponerats. Om skärvorna påträffas stående på högkant visar det i sin tur att materialet sannolikt har

Tabell 1. Dendrokronologiska prover från de ytor denna rapport behandlar. *är prover från år 2015–2017 (yta 4:10).

Fas	Kontext	Dendro nr	Prov	Kontext	Träslag	Antal år	Splint/Wankant	Datering av yttersta årsring i provet	Fällningsår	Kommentar
25:3	Rustbädd, eldstad	15644	121685*	210074*	Ek	55	Ej Sp, ej W	1451	E 1461	Dateringsförslag: 1462–1492
25:3	Rustbädd, eldstad	15645	121723*	210076*	Ek	59	Ej Sp, ej W	1453	E 1463	Dateringsförslag: 1464–1494
28:2	Stolpar, byggnad eller hägnad	15745	404867	60149	Ek	67	Sp c7, ej W	1473	1475-1489	Dateringsförslag: 1475–1480
28:2	Golvregel	15748	405685	60651	Ek	88	Ej Sp, ej W	1441	E 1451	Dateringsförslag: 1457–1487
28:1	Hägnad	15749	405942	60679	Al	17	W	Ej datering		

omdeponerats minst en gång. Rörelsefrekvensen på en yta kan avspeglas i hur fragmenterat materialet är.

Föremålen kan även visa om ytor varit renso-pade eller avsedda för avfall. På samma sätt kan lager som tillkommit i samband med raseringar avslöja mycket om byggnaderna. Koncentrationer av spikar och nitar kan tyda på att delar av huskonstruktioner rasat samman eller att delar av en möbel som var väggfast brunnit på platsen som sen inte röjts.

Vidare analyser

I den här rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Föremålsmaterialet kommer att presenteras mer utförligt i en separat rapport.

Animalosteologi

Fältnärvaro och grundtanke

Målsättningen med det animalosteologiska arbetet var att arbeta integrerat och i nära samarbete med arkeologerna. För att skapa förutsättningar för en bra samverkan mellan animalosteologi och övriga delar av projektet var det viktigt att osteologerna deltog på ett sådant sätt att de kunde arbeta både utifrån de osteologiska frågeställningarna, och de gemensamma frågeställningarna som projektet hade. Detta skedde genom att osteologerna var en rörlig resurs som följde utgrävningens olika moment och bistod arkeologerna med att bedöma lagrens karaktär och att skapa representativa prover.

I fältsituationen innebar det att det alltid fanns minst en osteolog på plats. Snabba bedömningar

och feedback resulterade i att den osteologiska informationen blev en naturlig del av den arkeologiska tolkningen, samtidigt som osteologerna hjälpte till med prioriteringar och urval kring insamling och vattensällning. I många fall hade det betydelse för tolkning, dokumentation och fortsatt undersökning. Observationerna i fält var även viktiga för planeringen av det följande analysarbetet. Spridningen av arter och deras olika skelettelement uppvisade i många fall mönster som kunde följas upp vid senare analys.

Över lag prioriterades insamling och vattensällning i primära och sekundära kontexter, medan ben från omlagrade lager utan känd proveniens i regel endast handplockades som stickprov. Alla ben tvättades, torkades och sorterades i fält.

Analys

Tack vare det osteologiska arbete som utfördes redan i fält kunde den efterföljande analysen utföras på ett material som var skräddarsytt utifrån den arkeologiska undersökningens övergripande frågeställningar. För att hushålla med den tilldelade arbetstiden arbetade vi strikt problemorienterat, och använde endast benmaterial från kontexter som var lämpliga för att besvara just våra frågeställningar. Därmed säkrade vi en hög vetenskaplig kvalitet på resultaten.

I projektet lade vi stor vikt vid det animalosteologiska materialets potential att belysa tafonomiska förhållanden och bidra till förståelsen av de arkeologiska lagrens tillkomsthistoria. Tafonomi brukar definieras som studiet av de processer som skapar, modifierar och delvis förstör det osteologiska

materialet (O'Connor 2008:19ff). En relativt stor del av steg 1-arbetet lades därför på att redogöra för benmaterialets olika bevaringsförhållanden och att jämföra detta med de arkeologiska tolkningarna. I många fall ledde det till att tolkningen av olika kontexter fick revideras, eller till att tolkningen kunde fördjupas. Detta är ganska ovanligt i såväl svensk som europeisk stadsarkeologi, och visade sig vara en fruktsam metod inom projektet.

I den här föreliggande rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Animalosteologin kommer att presenteras mer utförligt i en separat rapport framöver.

Arkeobotaniska analyser

Arkeobotaniken var en integrerad del av fältarbetet och arkeobotaniker deltog i fältarbetet. Huvuddelen av proverna preparerades och analyserades översiktligt i fält. På så sätt blev flera olika kontexters innehåll undersökta samtidigt som de

grävdes ut, vilket var viktigt för den stratigrafiska diskussionen och tolkningen i fält. Under fältarbetet preliminäranalyserades 161 prover på detta sätt. Utifrån fältanalyserna valdes sedan 50 prover ut där mer djuplodande makrofossila analyser gjordes. Pollen- och parasitanalyser genomfördes först efter fältarbetets slut och fältarbetet begränsades till provtagning. De arkeobotaniska analyserna beskrivs i en egen delrapport i bilaga 1

Dendrokronologiska analyser

Få prover togs inom den aktuella ytan. Endast fem prover skickades till Kvartärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet (tabell 1 och bilaga 2). Det prov som inte kunde dateras var av träslaget al.

Vid tidigare analyser av trämaterial från Nya Lödöse har det konstaterats att ek var det träslag som föredrogs vid större konstruktioner, som timmerkistorna eller syllstockar i byggnader. Stängsel och andra klenare konstruktioner kunde vara av andra träslag.

RESULTAT

De undersökta ytorna

De ytor som beskrivs i denna rapport undersöktes 2013, 2016 och 2017. Området låg i den norra delen av Nya Lödöse, väster om den nord-sydliga huvudgatan (gata C). Inom ytan fanns nio tomter med bebyggelse (stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28), samtliga tomter var bebyggda. Vidare fanns fem gator eller gränder (gata A, E, F, J, H) samt obebyggda vretar mellan stadsgårdarna (figur 18). Slutligen fanns en bod byggd på en gata (bod på gata C).

Inom området har dessutom ett antal schakt grävts tidigare. Vid undersökningarna 1915–1918 grävdes en rad långa smala schakt genom den yta denna rapport avser (Strömbom 1924). Vid en förundersökning år 2011 grävdes tre schakt (figur 19). I samtliga schakt fanns lämningar från Nya Lödöse, i två av dem fanns stenläggningar från byggnader på stadsgård 22 och 26 (Sandin et al 2011). Vid en schaktningsövervakning 2012 grävdes två schakt där lämningar från Nya Lödöse framkom (ej avrapporterad).

I den här texten kommer begreppet *stadsgård* användas för den uppbyggda miljön på en tomt. En stadsgård kan även omfatta mer än en tomt, vilket verkar vara vanligt framför allt under stadens yngsta tid. En *tomt* är således endast en juridisk ram inom vilken en levande tredimensionell miljö byggdes upp. De tomter som lades ut 1473 fortsatte sannolikt att finnas kvar till 1624. Med *vret* avses de obbyggda utrymmen som fanns mellan de olika stadsgårdarna. De avgränsades från stadsgårdarna av byggnader eller med stängsel. I Magnus Erikssons stadslag från 1357 reglerades att det skulle finnas ett dropprum mellan grannhus som hindrade vatten att rinna ner på grannens tak (Holmbäck & Wessén 1966:87).

Här följer en kortfattad genomgång av händelserna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och

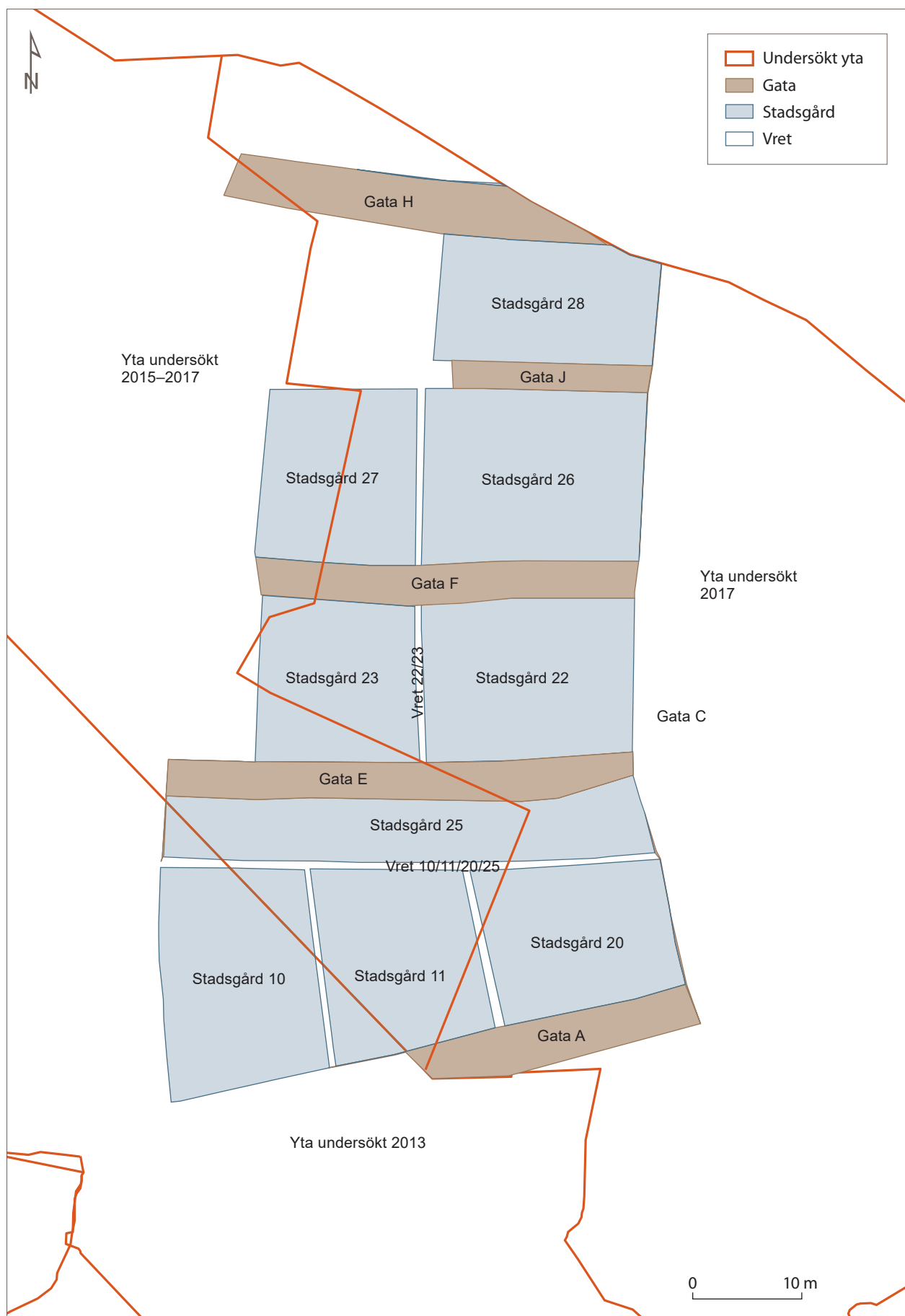
gatorna. En mer detaljerad beskrivning av förloppet finns i den stratigrafiska berättelsen nedan. Därefter följer en tematisk genomgång av byggnader, öppna ytor och funktioner på stadsgårdar, gator och vretar.

Händelsefaser och brukningsperioder

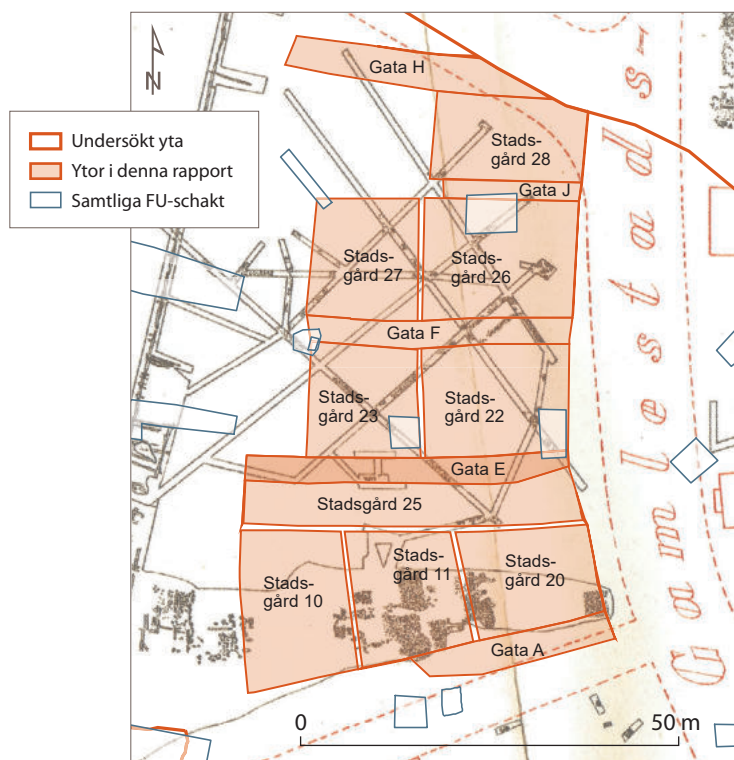
I den följande texten används huvudsakligen två olika begrepp för att beskriva tid och rum, begreppen händelsefas och brukningsperiod.

Händelsefas är det begrepp som valts för att beskriva en samling arkeologiskt urskiljbara händelser som hör ihop och som skett under en avgränsad tidsperiod. Ett exempel kan vara uppförandet av en byggnad, eller brukandet av en avfallsbinge. Händelsefaserna har således tydliga avgränsningar i tid och rum. De är även mest en beskrivning av den fysiska miljön. Den stratigrafiska berättelsen är uppbyggd kring händelsefaser.

Händelsefaserna har samlats i *brukningsperioder*, som beskriver längre sammanhängande tidsperioder med flera händelser. På stadsgårdarna var brukningsperioderna avgränsade tidsrymder under vilka en kontinuitet av funktioner, och troligen av brukare, ägarförhållanden och invånare fanns. Brotten mellan de olika brukningsperioderna kan vara försäljningar, arvskiften eller avflyttning. Rent arkeologiskt syns dessa genom förändringar i stadsgårdens fysiska miljö. Brukningsperioderna är ett försök att fånga det liv som levdes i den fysiska miljön. En brukningsperiod kan därmed omfatta en eller flera händelsefaser. Brukningsperioden ligger nära begreppet *hushåll* som använts för andra arkeologiska material (exempelvis av Kulturen i Lund). Med hushåll har då avsetts en social och juridisk samlevnadsform som bildar en ekonomisk försörjningsenhet. I stadsmiljö utgörs detta oftast av en stadsgård och dess invånare. Varje enskilt hushåll avgränsas gentemot samtida, föregående

Figur 18. De stadsgårdar, gator och vretar som beskrivs i denna text. Skala 1:500.

Figur 19. Ytan i denna rapport med stadsgårdar och gator markerade. Tidigare grävda schakt under 2000-talet har markerats med blått. Bakgrunden är schaktplanen från undersökningarna 1915–1918. Här syns det stora schakt som grävdes 1916 genom stadsgård 10, 11 och 20. Skala 1:1 000.

och efterföljande hushåll i tid men också i rummet (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43). Att vi valt begreppet brukningsperiod beror på att stadsgårdens sammansättning av invånare och deras juridiska, sociala och ekonomiska förhållanden kunde vara mycket komplicerad med flera parallella hushåll, näringar och ägarstrukturer. Risken med begreppet hushåll är att det förenklar denna komplexa bild.

På gatorna och i vretarna kan inte brukarna ses på samma sätt och här beskriver i stället brukningsperioderna större sammanhängande perioder av brukning som avgränsades av omfattande konstruktion eller rasering.

Händelseförlopp

Här beskrivs de större händelserna, funktionerna och strukturerna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och gatorna. Efter detta följer en sammanfattning. En mer detaljerad beskrivning av de olika händelseförloppen finns i den stratigrafiska berättelsen nedan.

Före staden

Innan staden anlades utgjordes området av hävdad ängsmark och kanske även betesmark. De lägre liggande delarna översvämmades flera gånger, senast förmodligen strax före stadens anläggande.

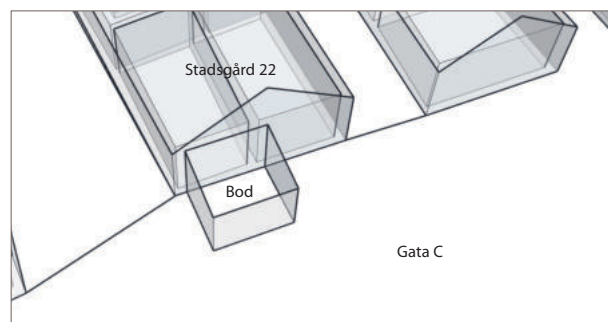
Vid 2013 års undersökning undersöktes marklagren från tiden innan staden grundades. Arkeobotaniska analyser visar att platsen då var obebyggd men här fanns spår av att en boplatz fanns i närheten. Pollenanalyser från samma lager indikerar att odling av havre, vete, korn och humle/hampa, förekom i närheten. Analyserna visar att det fanns gårdsbebyggelse i närheten, troligen uppströms Sävån. Det kan handla om den historiskt kända bebyggelsen i Kviberg, Utby eller Härlanda.

Bod på gata C

Framför stadsgård 22 uppfördes en mindre byggnad på gata C. Sannolikt skedde det en tid efter att gata C hade byggts om, cirka 1590, det kan ha skett så sent som efter Kalmarkriget. Lämningarna av byggnaden var mycket fragmentariska. Det kan ha varit en bod (figur 20). Byggnaden verkar ha brukats lika länge som den närbelägna stadsgård 22, det vill säga till Kalmarkriget (cirka 1612) eller 1620-talet.

Händelser på gata A

Gata A sträckte sig genom hela Nya Lödöse från öster till väster. I väster ledde den ned till strandzonen. Den västra delen beskrivs i rapporten för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosén 2017). Den del av gatan som ligger öster om gata C beskrivs i rapporten för stadsgård 18, 19, m.fl. (manus). Gatan undersöktes extensivt och spår av alla olika ombyggnader och brukningar identifierades därför inte.

Figur 20. Bod på gata C. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas Am:1, motsvarande tiden 1473 till omkring 1480. Gatan lades ut när staden grundades. De första åren fanns ingen gatubeläggning utan gatan var uppbyggd av lager av träflis och jord liknande etableringslagren inne på stadsgårdarna.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas Am:2 som motsvarar tiden från omkring 1480 till 1570-tal.

I samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades en stenlagd gata. Delar av en rännadal fanns bevarade utmed den södra sidan. Gatan brukades därefter. Troligen fanns gatan kvar och användes även under den tid då Nya Lödöse var flyttat till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas Am:3 som motsvarar tiden från 1570-talet till omkring 1590. Den befintliga gatan reparerades och lades om. Den brukades därefter.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas Am:4 som motsvarar tiden från omkring 1590 till landeritid.

En ny stenlagd gata konstruerades. Den bredades något närmast gata C. Gatans mitt var markerad med större stenar (borgmästarstenar). Utmed den norra sidan fanns delar av en rännadal. Troligen skedde ombyggnaden i samband med att även gata C lades om.

Gatan brukades därefter. Även efter att staden lades ner 1624 fortsatte gatan att användas som landsväg. Den äldsta generationen av landeribyggnad låg orienterad utmed den. Senare (1700-tal?) kom vägen att flyttas söderut men alltså med samma riktning (se kommande rapport om landerierna). I sitt nya läge användes vägen in på 1900-talet.

Händelser på gata F

Gata F sträckte sig från gata C i öster ned till strandzonen i väster. Den del av gata F som ligger närmast Göta älv i väster beskrivs i rapporten för strandzonen (Pettersson et al 2022). Gatan undersöktes extensivt och spår av alla olika ombyggnader och brukningar identifierades därför inte.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas F:1, motsvarande tiden från 1473 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet.

Figur 21. Profil genom gata F sedd från väster. Överst syns stenläggning från brukningsperiod 3, i höjd med fototavlans överkant syns konstruktionslager av sand från brukningsperiod 1. Det syns i profilen att flera ej dokumenterade bruk och ombyggnader fanns mellan dessa båda gator. Foto: Philip Chavasse.

Gatan lades ut när staden grundades. I samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades en stenlagd gata. Den brukades därefter.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna brukningsperiod.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas F:2 till F:3, motsvarande tiden från 1560–1570-tal till stadens nedläggande (1624).

En ny stenlagd gata konstruerades (figur 21). Den gjordes något smalare än föregående gata längst i öster, mellan stadsgård 22 och 26. Gatans mitt var markerad med större stenar (borgmästarstenar). Även utmed den norra sidan fanns större stenar. I höjd med stadsgård 23 och 27 fanns en nord-sydlig rad av stenar.

Gatan brukades därefter. Vid raseringen av bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna vid stadens nedläggande jämnades raseringsmassor ut över gatan.

Händelser på gata H

Gata H sträckte sig från gata C i öster ned till strandzonen i väster. Gatan undersöktes extensivt och spår av alla olika ombyggnader och brukningar identifierades därför inte.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas H:1, motsvarande tiden 1473 till omkring 1480. Gatan lades ut när staden grundades. De första åren fanns ingen gatubeläggning utan den naturliga markhorisonten brukades.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas H:2 som motsvarar tiden från omkring 1480 till tidigt 1500-tal (stadsbranden 1502?).

I samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades en stenlagd gata mellan dem. Längre åt väster, mot Göta älv, anlades en gata först under 1490-talet. Gatan brukades därefter. Möjligen drabbades den östra delen av stadsbranden 1502.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas H:3 till H:4 som motsvarar tiden från tidigt 1500-tal till 1520–1530-tal.

Figur 22. Den västra delen av gata H.
Foto från öster:
Philip Chavasse.

Den östra delen av gatan byggdes om i samband med återuppbyggandet efter branden. Gatan brukades därefter. Brukningsperioden avslutades med att stenläggningen togs bort.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas H:5 till H:6 som motsvarar tiden från 1520–1530-tal till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet.

En ny stenlagd gata konstruerades (figur 22). Detta skedde troligen i samband med utbyggnaderna i Göta älv, gatan förlängdes nu ut till den nya kajen. I väster hade gatan tidigare sluttat ned mot älven, nu höjdes den till samma höjd som den nya kajen. En rännal fanns utmed gatans norra sida. I gatans mitt fanns en rad av större stenar (borgmästarstenar).

Gatan brukades därefter. Vid raseringen av bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna vid stadens flytt jämnades raseringsmassor ut över gatan.

Brukningsperiod 5

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna brukningsperiod.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas H:7 till H:8 som motsvarar tiden från 1560–1570-tal till stadens nedläggande (1624).

En ny stenlagd gata konstruerades. Gatan brukades därefter. Vid raseringen av bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna vid stadens nedläggande jämnades raseringsmassor ut över gatan.

Händelser på gata J

Gata J sträckte sig västerut från gata C. Endast en liten del av gata J närmast korsningen med gata C undersöktes, dess utsträckning åt väster går inte helt att avgöra. Det är osäkert om gatan sträckte sig hela vägen till stranden, men i de äldre faserna fanns hägnader i strandzonen som stängde av den närmast stranden och efter det byggnader på samma plats. Troligen hade den en lokal betydelse, liksom gata E. Den kan ha varit en del av gårdsplanen på stadsgård 28. Eftersom gatan undersöktes extensivt har inte alla spår av olika ombyggnader och brukningar identifierats.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas J:1, motsvarande tiden 1473 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Gatan lades ut när staden grundades. Troligen var den stenlagd. Gatan brukades därefter.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna brukningsperiod.

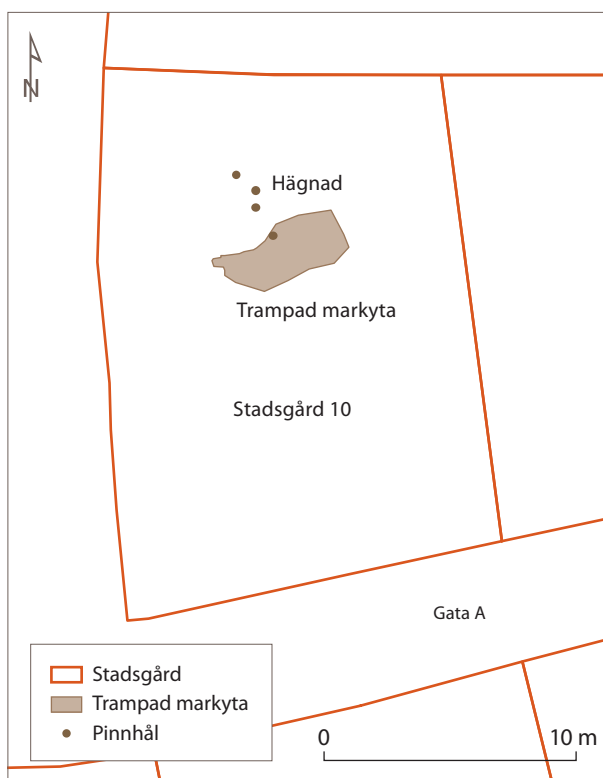
Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas J:2 som motsvarar tiden från 1560–1570-tal till stadens nedläggning (1624).

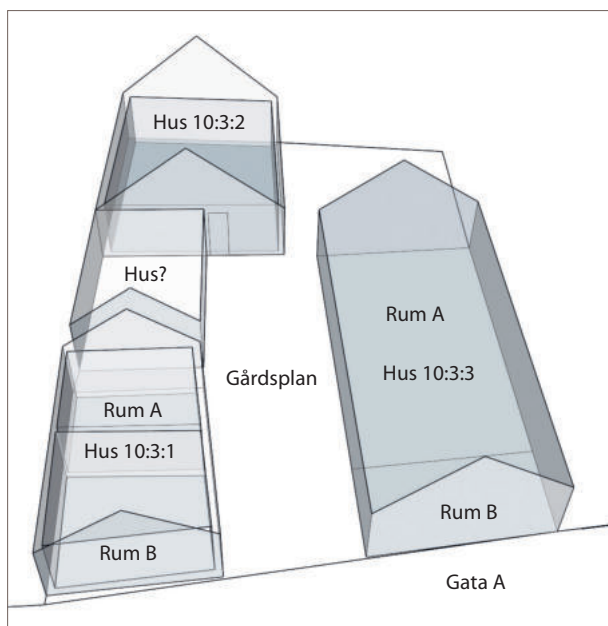
En ny stenlagd gata konstruerades. Utmed den norra sidan fanns möjligen en rännal. Gatan brukades därefter. Vid raseringen av bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna vid stadens nedläggning jämnades raseringsmassor ut över gatan.

Händelser på stadsgård 10

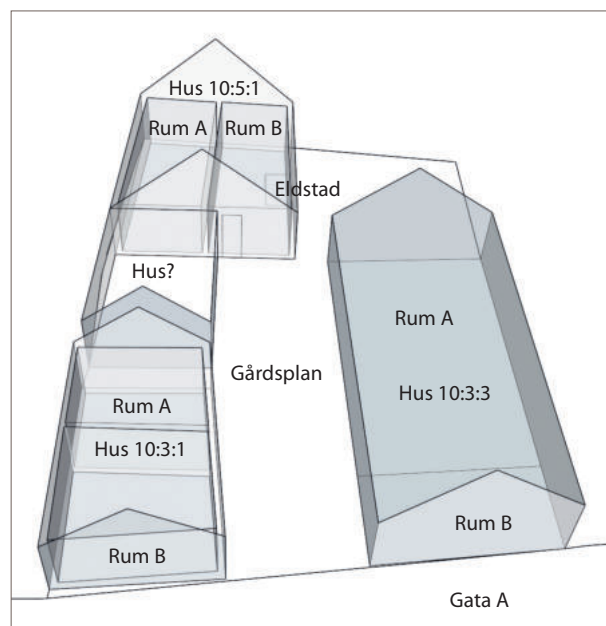
Stadsgård 10 låg väster om stadsgård 11, söder om stadsgård 25 och öster om strandzonen. Söder om stadsgård 11 låg gata A. Omkring 1590 anlades gata K väster om stadsgård 10.

Figur 23. Brukningsperiod 1 på stadsgård 10. Skala 1:300.

Figur 24. Brukningsperiod 2 på stadsgård 10. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 25. Brukningsperiod 3 på stadsgård 10. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Den nordvästra delen av stadsgården var relativt välbevarad och undersöktes med stor noggrannhet. Övriga delar var fragmentariskt bevarade. Ett av de större schakten vid undersökningarna 1915–1918 löpte genom den södra delen av stadsgården. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 10:1 till 10:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Möjligen hölls boskap här (figur 23).

Minst en hägnad konstruerades. Markytan brukades och trampades. Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 10:3 till 10:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till tidigt 1500-tal. Det är osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod (figur 24).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed stadsgårdens västra sida uppfördes en byggnad i söder (hus 10:3:1) och en i norr (hus 10:3:2). Möjligen fanns ännu en byggnad mellan dem. De kan ha varit sammanbyggda till en lång huslänga. Utmed stadsgården östra sida uppfördes

en byggnad (hus 10:3:3). Mellan husen fanns en stenlagd gårdsplan.

Hus 10:3:1 hade minst två rum (rum A och B). Det var endast fragmentariskt bevarat. Huset var troligen inget uppvärmt bostadshus utan rummen tjänstgjorde som fähus, förråd eller verkstäder.

Hus 10:3:2 hade minst ett rum, möjligen fanns ett rum i öster och ett i väster. Det var endast fragmentariskt bevarat. Troligen var det en verkstad eller förråd. I söder fanns en möjlig ingång från gårdsplanen.

Hus 10:3:3 var mycket fragmentariskt bevarat. Det kan ha haft minst två rum: ett eller flera rum i norr (rum A) och en bod utmed gatan (rum B). Bedömt utifrån den vanliga grundplanen på andra stadsgårdar kan det norra rummet ha varit en uppvärmd stuga med eldstad och söder om det en förstuga.

Brukningsperioden avslutades med att större ombyggnader gjordes.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 10:5 till 10:6 och motsvarar ungefär tiden från tidigt 1500-tal till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Smide och gjutning kan ha förekommit. I övrigt är det osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod (figur 25).

Hus 10:3:2 byggdes om eller ersattes av en ny byggnad (hus 10:5:1). Vid samma tillfälle byggdes gårdsplanen om. De andra byggnaderna fortsatte användas.

Hus 10:5:1 hade två rum. I väster fanns ett möjligt förrådsutrymme (rum A). I öster fanns ett rum med en möjlig eldstad (rum B). Rummet kan ha varit en smedja och även gjuteriverksamhet kan ha funnits här.

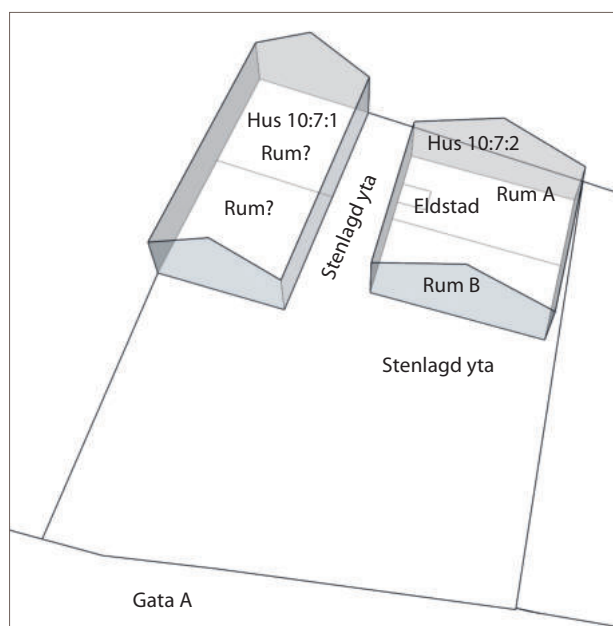
Brukningssperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningssperiod 4

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningssperiod låg tomten öde.

Brukningssperiod 5

Omfattar händelsefas 10:7 till 10:8 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till sent 1500-tal (1590?). Inga lämningar från denna tid fanns i den södra halvan av stadsgården. Matlagning och smide förekom, möjligen även ölbrygning. I övrigt är det osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningssperiod (figur 26).

Figur 26. Brukningssperiod 5 på stadsgård 10. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

En byggnad uppfördes i stadsgårdens nordvästra hörn (hus 10:7:1), och ännu en i stadsgårdens nordöstra hörn (hus 10:7:2). Mellan dem anlades en stenlagd gårdsplan.

Hus 10:7:1 var fragmentariskt bevarat. Ett eller två rum kan ha funnits i huset. Det är osäkert vad huset användes till.

Hus 10:7:2 var fragmentariskt bevarat och hade minst två rum. I norr fanns ett rum med en möjlig eldstad (rum A). Det kan ha varit ett brygg-, bak- eller kokhus, spår fanns av matlagning. I raseringslagren fanns spår av smide, det är däremot osäkert var smedjan låg.

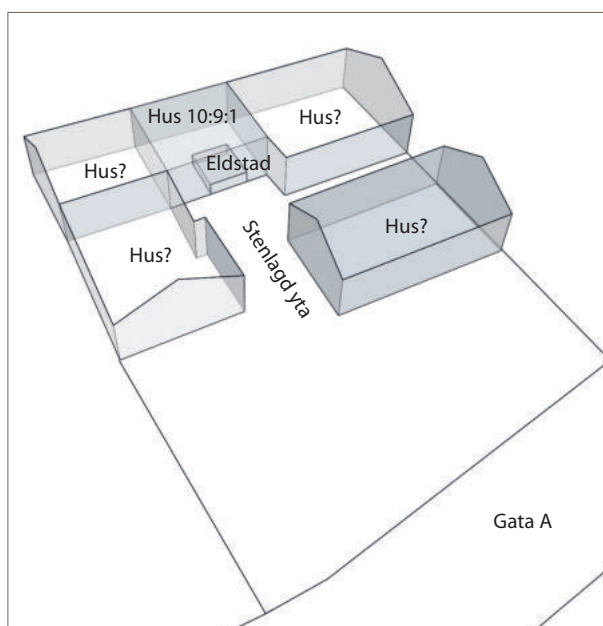
I söder fanns ett förråd eller en förstuga med ingång från gårdsplanen (rum B).

Brukningssperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Brukningssperiod 6

Omfattar händelsefas 10:9 till 10:10 och motsvarar ungefär tiden från sent 1500-tal (1590?) till stadens nedläggande (1624). Inga lämningar från denna tid fanns i den södra halvan av stadsgården. Det osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningssperiod. Ölbrygning och matlagning kan ha förekommit (figur 27).

I stadsgårdens norra del uppfördes en byggnad (hus 10:9:1). Söder om den anlades en ny stenlagd

Figur 27. Brukningssperiod 6 på stadsgård 10. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

gårdsplan. Troligen fanns det byggnader även öster och väster om gårdsplanen.

Hus 10:9:1 hade ett rum. Möjligen var det ett brygg-, bak- eller kokhus.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården raserades.

Händelser på stadsgård 11

Stadsgård 11 låg väster om stadsgård 20, söder om stadsgård 25 och öster om stadsgård 10. Söder om stadsgård 11 låg gata A.

Den norra delen av stadsgården, och delar av den södra kanten var relativt välbevarad och undersöktes med medelhög noggrannhet. Övriga delar var fragmentariskt bevarade. Ett av de större schakten vid undersökningarna 1915–1918 löpte genom den södra delen av stadsgården. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 11:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Möjligen hölls svin här. Kålgårdar kan ha funnits inom tomten (figur 28).

En nord-sydlig hägnad konstruerades i tomtens västra del. Utmed gata A fanns trampade ytor som möjligen kan ha varit golv i enklare byggnader. I konstruktionslagren i efterföljande brukningsperiod fanns dynga och humle vilket kan komma från en svinstia och spår av trädgårdsavfall. Detta material kan komma från aktiviteter på tomten under brukningsfas 1.

Arbets- och markytorna brukades och trampades. Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

Brukningsperiod 2

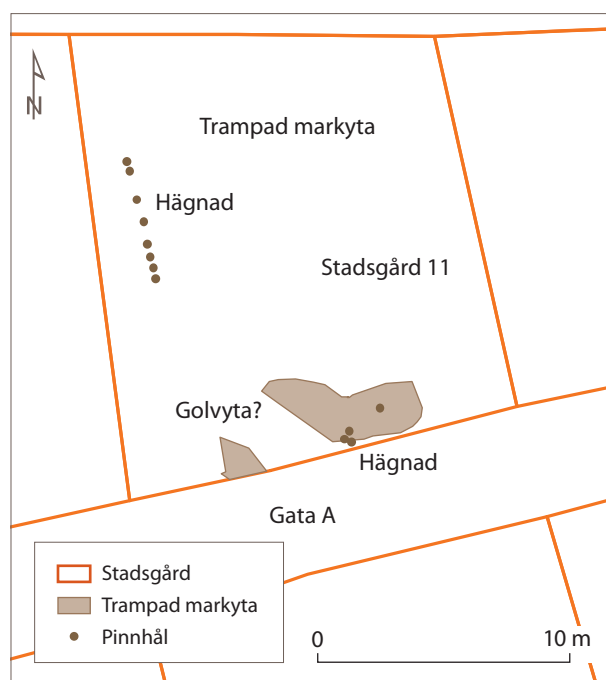
Omfattar händelsefas 11:2 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till 1500-talets första halva (1520–1530-tal?). Det är osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 29). Bostadsutrymmen saknades i det undersökta materialet.

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. I det sydvästra hörnet, utmed gata A, fanns en byggnad (hus 11:2:1). Öster om den fanns ännu en byggnad utmed gata A (hus 11:2:2). Troligen fanns en

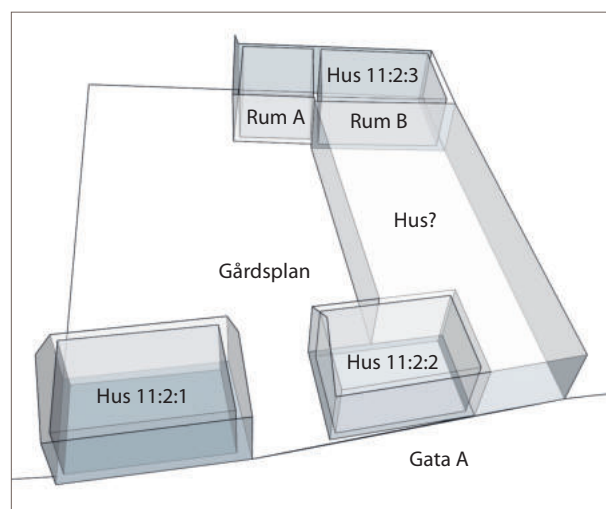
portgång mellan byggnaderna och de kan ha varit sammanbyggda över denna. Utmed stadsgårdens norra sida fanns en byggnad (hus 11:2:3). Den var möjligen sammanbyggd med hus 11:2:2 till en huslänga utmed stadsgårdens östra sida. Mellan husen fanns en gårdsplan.

Hus 11:2:1 hade minst ett rum. Endast en mindre del av huset fanns bevarat. Troligen var det en bod utmed gatan.

Hus 11:2:2 hade minst ett rum. Endast en mindre del av huset fanns bevarat. Troligen var det en bod utmed gatan.

Figur 28. Brukningsperiod 1 på stadsgård 11. Skala 1:300.

Figur 29. Brukningsperiod 2 på stadsgård 11. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Hus 11:2:3 hade två rum (rum A och B). Här kan ha funnits fähus, förråd eller verkstad, men inte bostadsutrymmen.

Brukningsfasen avslutades att med hus 11:2:1 revs eller monterades ned.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 11:3 till 11:4 och motsvarar ungefär tiden från 1500-talets första halva (1520–1530-tal?) till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod (figur 30).

I stadsgårdens sydvästra hörn uppfördes en ny byggnad (hus 11:3:1). Övriga byggnader fortsatte användas.

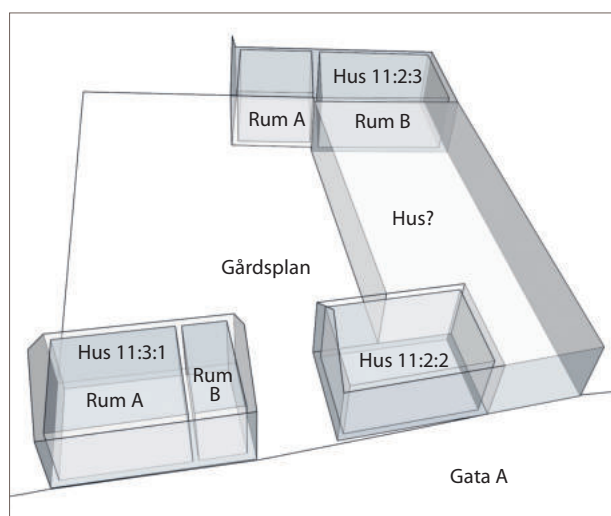
Hus 11:3:1 hade två rum (rum A och B). Troligen var de bodar utmed gatan. Även detta hus kan varit sammanbyggt över portgången med hus 11:2:2.

I hus 11:2:2 byggdes ett nytt golv. Även nu var det troligen en bod utmed gatan.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 4

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde. Vid återuppbyggnaden kom den att bli en del av stadsgård 20 (se nedan).

Figur 30. Brukningsperiod 3 på stadsgård 11. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Händelser på stadsgård 20

Stadsgård 20 låg väster om gata C, söder om stadsgård 25 och öster om stadsgård 11. Söder om stadsgård 20 låg gata A. Strax sydost om stadsgården låg stadens kyrka. Tomten var inte rektangulär utan bredast i väster och avsmalnande åt öster. Från brukningsperiod 4 (fas 20:5) blev stadsgård 11 en del av stadsgård 20.

Den norra delen av stadsgården var välbevarad och undersöktes med medelhög noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål och prover goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster. Övriga delar var fragmentariskt bevarade. Ett av de större schakten vid undersökningarna 1915–1918 löpte genom den södra delen av stadsgården.

Brukningsperiod 1

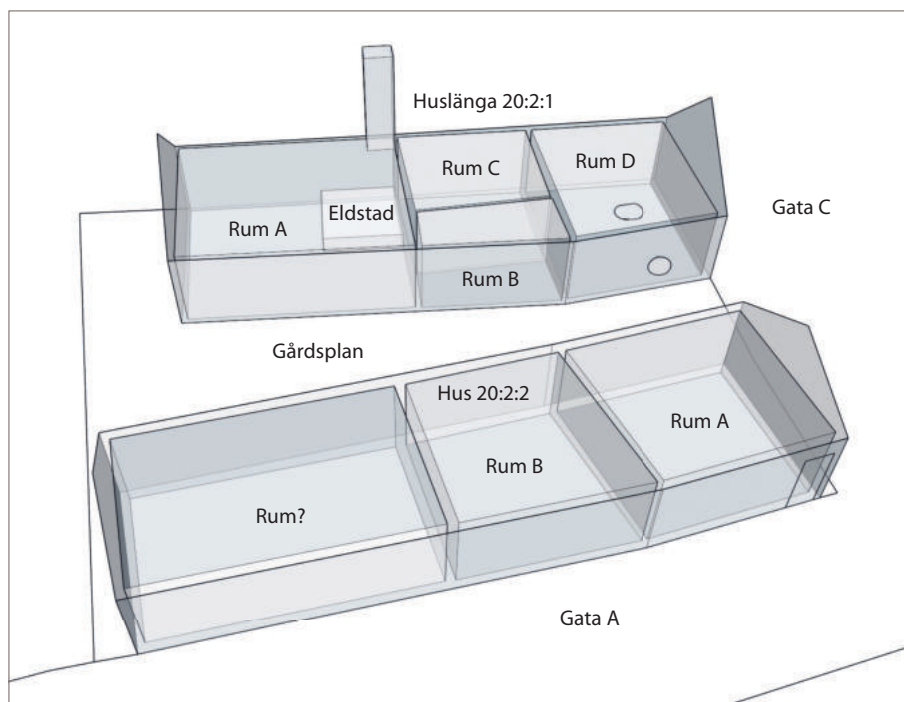
Omfattar händelsefas 20:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Det är osäkert vad den användes till under denna brukningsperiod. En brukad markhorisont fanns på tomten.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 20:2 till 20:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Bland näringarna fanns smide och hovslageri. Möjligen fanns djurhållning. Även verksamheten i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 31).

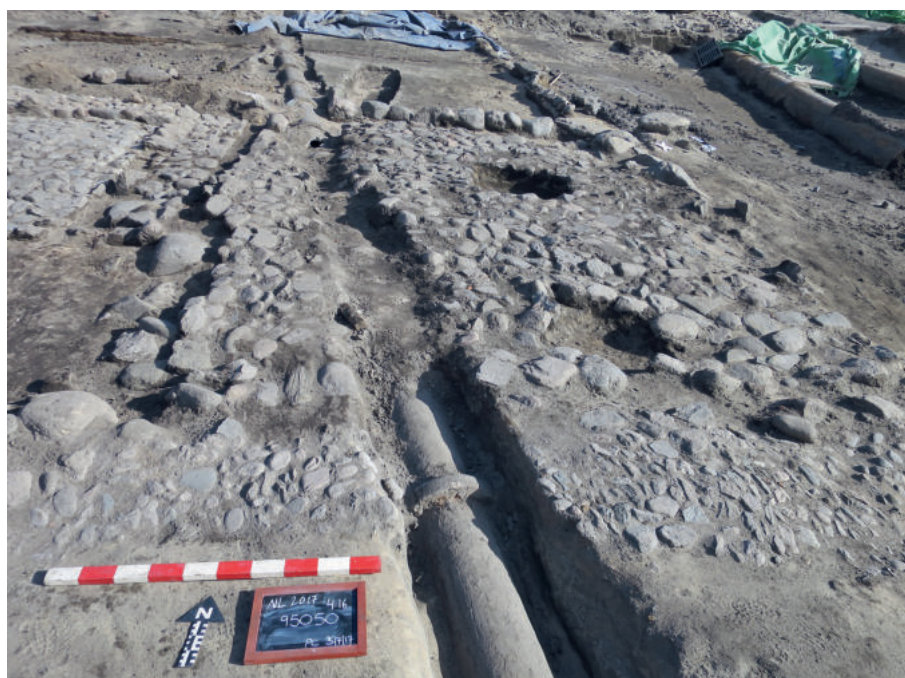
Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes en byggnad (huslänga 20:2:1), och ännu en byggnad utmed den södra sidan (hus 20:2:2). Mellan byggnaderna fanns en stenlagd gårdsplan med infart från gata C.

Huslänga 20:2:1 hade fyra rum. I väster fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Öster om den fanns en trolig förstuga (rum B). Norr om förstugan fanns ett rum som kan ha använts som verkstad eller förråd (rum C). I golvet fanns en rännal vilket visar att verksamheten här involverade vatten, eller att rummet behövde städas ur regelbundet. Närheten till eldstaden visar att även värme kan ha använts. Rummet byggdes om efter en tid (1500-talets första halva), då ett nytt golv eller fast inredning byggdes. Längst i öster fanns en bod utmed gatan (rum D) som kan ha varit en verkstad (figur 32).

Figur 31.
Brukningsperiod
2 på stadsgård 20.
3D-visualisering med
tolkning av bygg-
nadernas höjd och
takens utseende.

Figur 32. Det stenlagda
golvet i rum D i hus
20:2:1. De två platser
där fast inredning
kan ha stått ses som
hål i stenläggningen.
I det vänstra hörnet
ses även en del av det
stenlagda golvet i rum
C. Foto från söder:
Philip Chavasse.

Hus 20:2:2 hade minst två rum, troligen fanns tre rum. I öster fanns en bod som låg i korsningen mellan gata A och C (rum A), väster om det ännu en trolig bod (rum B). Troligen fanns ännu ett rum väster om detta.

Någonstans på stadsgården fanns en smedja. Det är osäkert vilket rum som var smedja, möjligen fanns den i hus 20:2:2 med tillhörande verkstad i rum D i hus 20:2:1. I raseringslagren fanns en hel del föremål kopplade till hästar som häst-

sko, brodd, hästkosöm och en möjlig hovtång. Den primära funktionen kan ha varit hovslageri.

I utjämningslagren i brukningsperiod 4 fanns spår av att fähus kan ha funnits på stadsgården, troligen under brukningsperiod 2.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades och åtminstone delvis brann. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstad.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 20:5 till 20:6 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1560–1570-talet till omkring 1590. Stadsgården utökades åt väster när den tog över stadsgård 11. Tomten blev nu 33 meter lång och 12–17 meter bred. Bland näringarna fanns troligen djurhållning. Även verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 33).

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes en byggnad i öster (hus 20:5:1), och väster om det ännu en byggnad (hus 20:5:3). Möjligen var de sammanbyggda till en huslänga. I stadsgårdens sydöstra del uppfördes en byggnad (hus 20:5:2). I stadsgårdens östra del fanns en stenlagd gårdsplan med infart från gata C.

Hus 20:5:1 hade tre rum. I väster fanns ett uppvärmt bostadsutrymme, troligen med en eldstad, kanske en kakelugn (rum A). Öster om det fanns en förstuga (rum B). Öster om det fanns ett rum som troligen var en bod (rum C).

Hus 20:5:2 hade två rum. I öster fanns en bod som låg i korsningen mellan gata A och C (rum A), väster om det ännu en bod (rum B).

Hus 20:5:3 hade ett rum med en ugn. Rummet kan ha varit ett kök där även öl bryggdes. I rase-

lingslagren över huset fanns bränd humle och rester av matlagning med bland annat fisk.

Någonstans på stadsgården fanns ett fåhus. I raseringslagren över hus 20:5:3 fanns dynga, halm och säv.

Föremålsmaterial från denna brukningsperiod ger ett intryck av att det var en materiellt välmående gård. Här fanns många importerade bords- och serveringskärl av glas och keramik. Bland föremålen fanns en dominans av föremål från Tyskland. Även det faktum att köket kan ha legat separerat från stugan kan vara en statusmarkör.

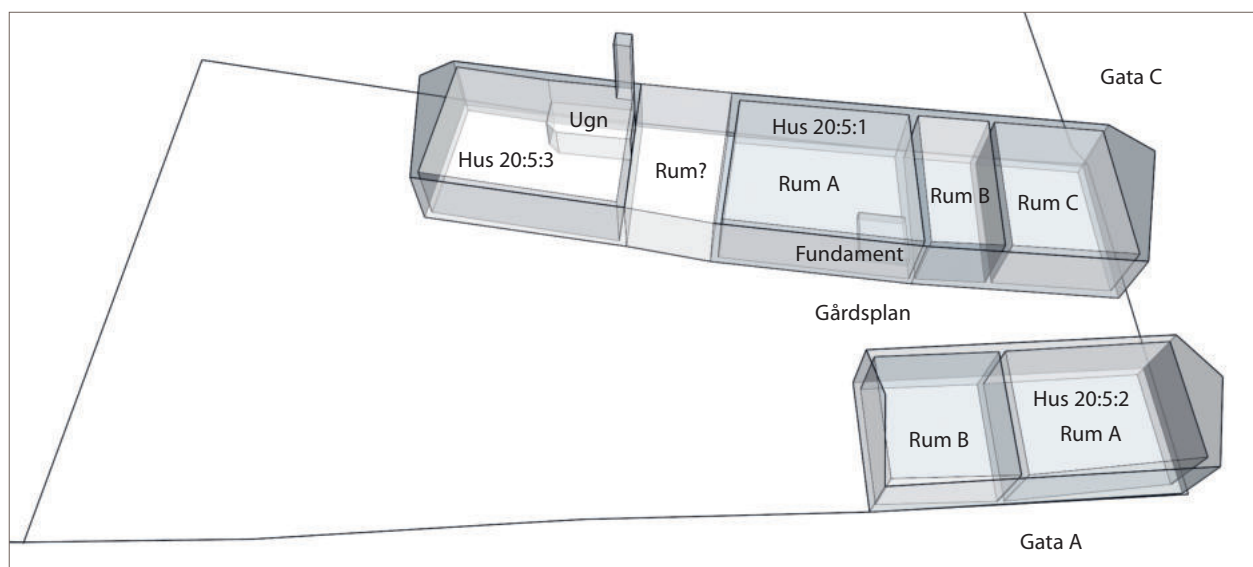
Brukningsfasen avslutades med att delar av stadsgårdens bebyggelse raserades (hus 20:5:2 och 20:5:3).

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 20:7 till 20:8 och motsvarar ungefär tiden från omkring 1590 till stadens nedläggande (1624). Bland näringarna fanns troligen djurhållning. Även verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 34).

I stadsgårdens sydöstra del uppfördes en ny byggnad (hus 20:7:1). I samband med detta breddades gata A något. Möjligen fanns ännu en byggnad utmed gata A. I stadsgårdens nordvästra del uppfördes en byggnad (hus 20:7:2). Runt huset fanns stenlagda ytor. Hus 20:5:1 fortsatte användas liksom gårdsplanen.

Hus 20:7:1 hade två rum. I öster fanns en bod som låg i korsningen mellan gata A och C (rum

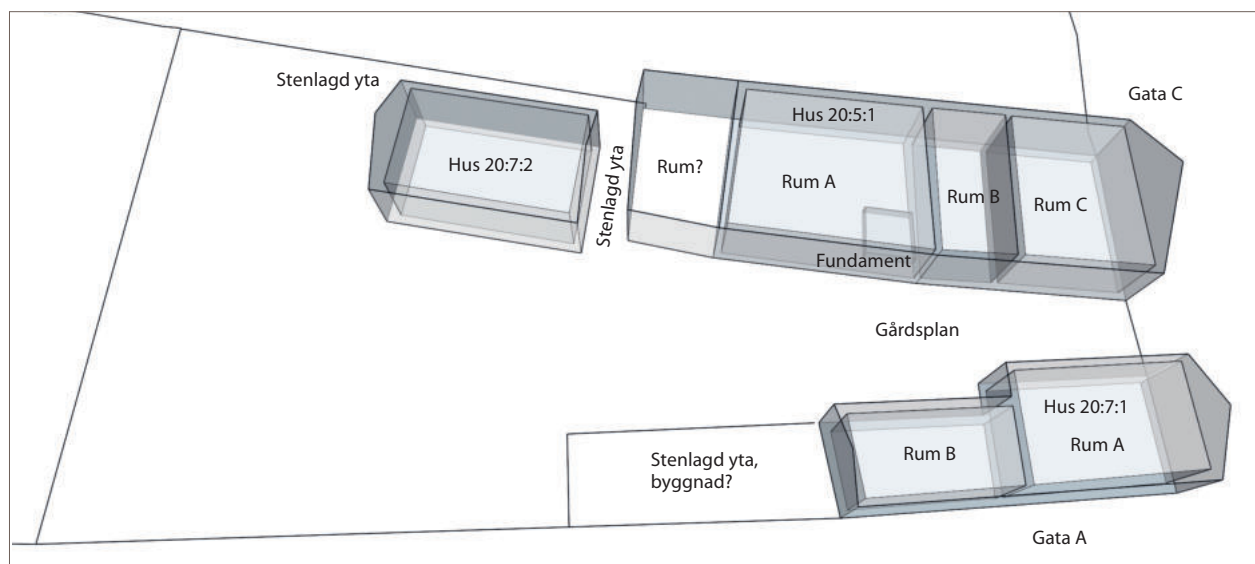
Figur 33. Brukningsperiod 4 på stadsgård 20. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

A), väster om det ännu en bod (rum B). Väster om huset fanns en stenlagd yta som var golv i ytterligare rum eller gårdsplan.

Hus 20:7:2 hade ett rum som möjligen var en verkstad eller ett förråd. Stenlagda ytor som troligen var en del av gårdsplanen fanns runt hus 20:7:2.

Liksom under föregående brukningsperiod gav föremålsmaterialet en bild av en materiellt välmående gård.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården raserades.

Figur 34. Brukningsperiod 5 på stadsgård 20. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 35. Undersökning av stadsgård 22. Närmast kameran syns stenläggningen på gata C. De stenlagda golven i hus 22:3:2 syns till vänster i bilden. Till höger syns den stenlagda gata F. Foto från öster: Markus Andersson.

Händelser på stadsgård 22

Stadsgård 22 låg väster om gata C och söder om gata F. I väster fanns stadsgård 23 och åt söder stadsgård 25 (och gata E).

Stadsgården var relativt välbevarad med undantag av den sydvästra delen, där få eller inga lämningar fanns. Stadsgården undersöktes med medelhög noggrannhet. Lämningar fanns främst från de äldre bruksfaserna. Här gav konsekvent insamling av ben, föremål och prover goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster (figur 35). Från den yngsta bruksperioden fanns färre lämningar.

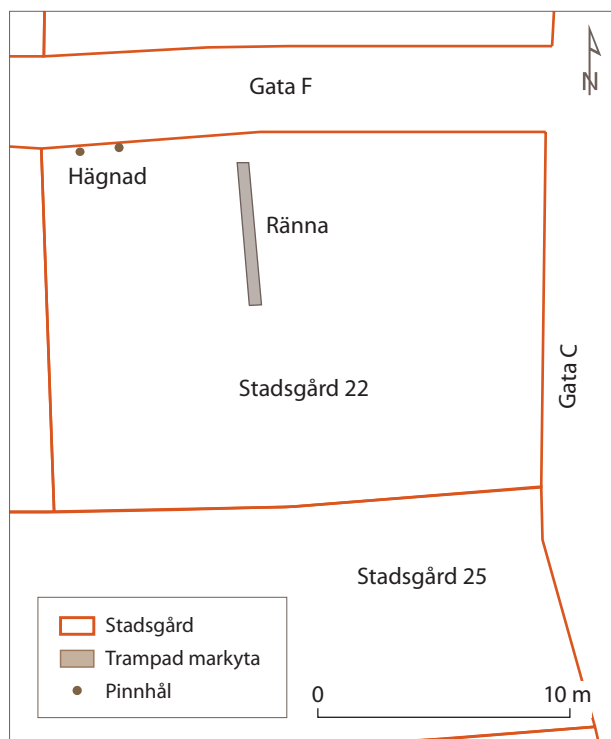
Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 22:1 till 22:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Det är osäkert vad den användes till under denna bruksperiod (figur 36). Utmed gata F fanns delar av en hägnad. En ränna grävdes och brukades.

Brukningsperioden avslutades med rännan fylldes igen och att hägnaden togs bort.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 22:3 till 22:6 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till

Figur 36. Brukningsperiod 1 på stadsgård 22. Skala 1:300.

Älvsborgsstaden på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringarna var. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 37).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes en byggnad (huslänga 22:3:1), möjligen var den byggd i vinkel med ett rum utmed stadsgårdens västra sida. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes en byggnad (hus 22:3:2). En stenlagd gårdsplan fanns mellan byggnaderna.

Huslänga 22:3:1 hade fem rum. Längst i väster fanns ett uppvärmt bostadsrum eller verkstad med en eldstad (rum A). Öster om det fanns ett rum som kan ha varit en uppvärmd stuga (rum B). En eldstad kan ha funnits i en del av rummet där lämningar saknades. Öster om det fanns en kammare eller ett förråd (rum C), och söder om det en förstuga med ingång från gårdsplanen (rum D). Närmast gata C fanns troligen en bod (rum E), möjligen fanns metallhantverk här.

Hus 22:3:2 hade fyra rum. Längst i nordöst fanns en bod (rum A). Möjligen har mat hantlerats här. Efter en tid byggdes golvet om. Väster om det fanns en bod eller ett förråd (rum B). I husets sydöstra hörn fanns en trolig bod (rum C). Väster om det fanns uppvärmt rum för boende eller en bod med matlagning (rum D). Ett fundament som kan ha varit en eldstad fanns i rummet. Väster om huset fanns en del av en överbyggd port mot gata E eller möjligen en ytterligare byggnad.

På gårdsplanens västra del konstruerades en hägnad eller någon annan konstruktion med stolpar. Efter en tid (1500-talets första halva) grävdes två gropar på gårdsplanen, det är osäkert vad de brukades till.

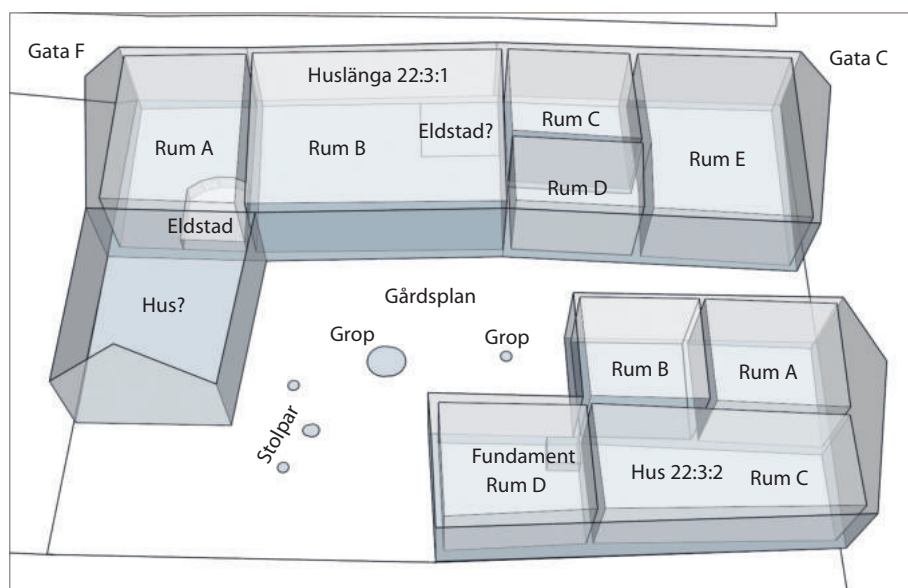
Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstaden.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna bruksperiod låg tomten öde.

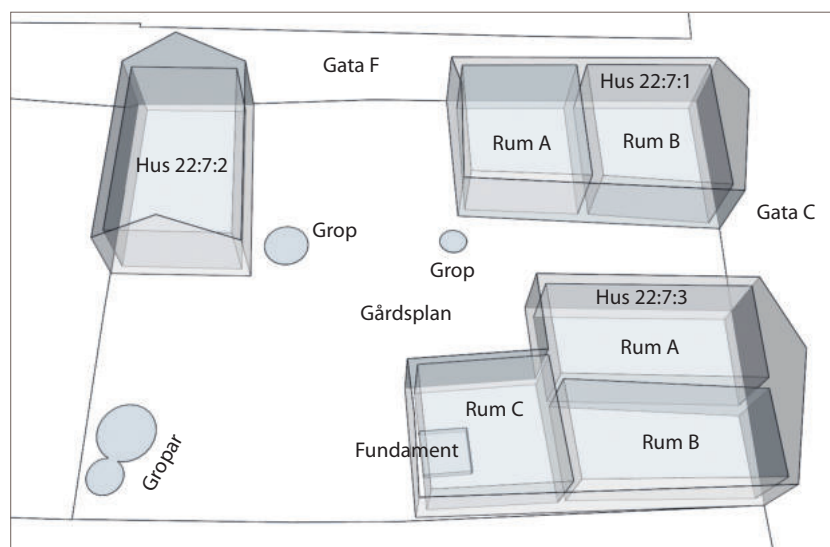
Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 22:7 till 22:11 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Det är osäkert vilka näring-

Figur 37.
Brukningsperiod
2 på stadsgård 22.
3D-visualisering med
tolkning av bygg-
nadernas höjd och
takens utseende.

Figur 38.
Brukningsperiod
4 på stadsgård 22.
3D-visualisering med
tolkning av bygg-
nadernas höjd och
takens utseende.

arna var. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit närliggande (figur 38).

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes två byggnader (i öster hus 22:7:1, i väster hus 22:7:2). Troligen var de delar av samma huslänga, lämningar saknades dock i mittendelen. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes en byggnad (hus 22:7:3). En stenlagd gårdplan fanns mellan byggnaderna.

Hus 22:7:1 hade minst två rum (rum A och B) och var fragmentariskt bevarat. Det är osäkert hur rummen användes. Möjligen fanns metallhantverk i rum B.

Hus 22:7:2 hade ett rum och var fragmentariskt bevarat. Det är osäkert hur rummet användes.

Hus 22:7:3 hade troligen tre rum och var välbevarat i väster, mer fragmentariskt i öster. Utmed gata C fanns två rum (rum A och B). Även om lämningar av deras funktioner saknades kan de misstänkas ha varit bodar utmed gatan. I väster fanns ett rum som troligen hade en eldstad och som kan ha varit en verkstad (rum C). Ytterligare rum kan ha funnits väster om rum C.

Under brukningsperioden grävdes flera gropar på stadsgården. I slutet av 1500-talet grävdes och brukades två avfallsgropar i det sydvästra hörnet av stadsgården. I fyllningen fanns köksavfall, latrin och möjligen trädgårdsavfall.

Något senare grävdes en grop intill hus 22:7:2. Eftersom den översta fyllningen utgjordes av rase-

ringsmaterial brukades den nära i tid före raseringen av det intilliggande huset. Troligen var det en avfallsgrop. Under samma tid grävdes en grop söder om hus 22:7:1. Den kan höra till raseringen av byggnaden.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården raserades.

Händelser på stadsgård 23

Stadsgård 23 låg söder om gata F. I öster fanns stadsgård 22, i söder stadsgård 25 (och gata E), och i väster strandzonen och gata K. Tomtens storlek ändrades över tid.

Stadsgården var relativt välbevarad med undantag av den sydligaste delen och delar i norr, där få eller inga lämningar fanns. Stadsgården undersöktes med medelhög noggrannhet. Lämningar från de äldre brukningsperioderna var mer omfattande. Här gav konsekvent insamling av ben, föremål och prover goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster. Från de yngre brukningsperioderna fanns färre lämningar vilket gör att beskrivningen av gården under dessa perioder blir mer begränsade (figur 39).

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 23:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Möjligen hölls boskap här och även slakt eller styckning kan ha förekommit (figur 40).

Hägnader konstruerades utmed tomtgränserna. Markytan trampades. Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

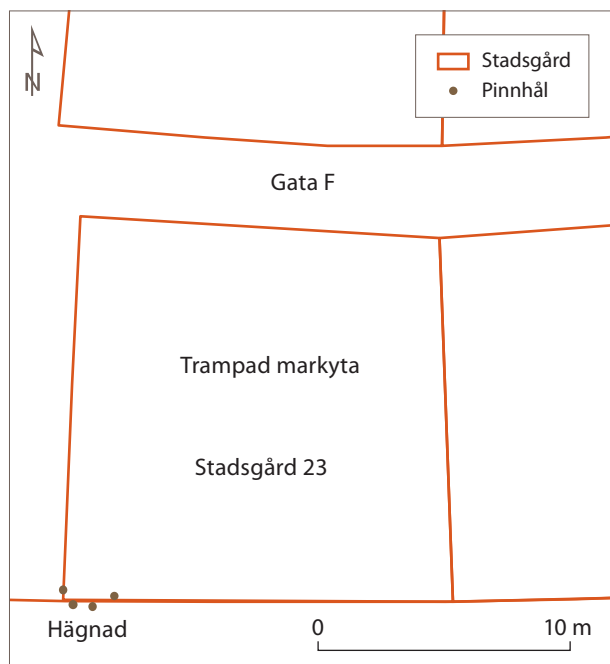
Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 23:2 till 23:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringarna var men husdjur hölls. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 41).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes två byggnader (i öster fanns hus 23:2:1 och i väster fanns hus 23:2:2), möjligen var de delar av samma huslänga. Mellan dem fanns en portgång mot gata F. Mer centralt på stadsgården uppfördes ännu en byggnad (hus 23:2:3). Mellan byggnaderna fanns en stenlagd

Figur 39. Undersökning av stadsgård 23 i september 2017. Alla lämningar i bilden är inte samtida. Till höger syns gårdsplanen från brukningsperiod 2 och golvet i rum B i hus 23:2:3. Till vänster syns gårdsplanen från brukningsperiod 4 och 5 samt stenen vid ingången till rum A i hus 23:5:2. Foto från sydväst: Markus Andersson.

Figur 40. Brukningsperiod 1 på stadsgård 23. Skala 1:300.

gårdsplan. Den sydligaste delen av stadsgården var troligen obebyggd.

Hus 23:2:1 hade två rum. I väster fanns ett uppvärmt rum eller verkstad med en möjlig eldstad (rum A). I öster fanns ett rum som kan ha varit en bod (rum B).

Hus 23:2:2 hade ett rum, det är osäkert vilken funktion det hade, det kan ha varit en bod.

Hus 23:2:3 hade minst fyra rum. Längst i väster fanns en kammare, förråd eller verkstad (rum A). Rummet var indirekt uppvärmt av eldstaden i

angränsande rum. Öster om det fanns en förstuga med ingång från gårdsplanen eller ett förråd (rum B). Öster om detta fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum C). Ett flertal spår av rummets brukande fanns under golvet. Längst i öster fanns en kammare, förråd eller verkstad (rum D).

På ytan söder om hus 23:2:3 kan smide ha förekommit. Här fanns även spår av slakt, men det är osäkert om de hör till denna eller föregående bruksperiod.

I det arkeobotaniska materialet syntes indirekta spår av att ett fähus fanns på stadsgården. Vilket rum som hade den funktionen har inte gått att avgöra. Likaså bryggdes öl i något av husen på stadsgården, förslagsvis i rum C i hus 23:2:3 eller möjligen rum A i hus 23:2:1.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstad.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstad från 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna bruksperiod låg tomten öde.

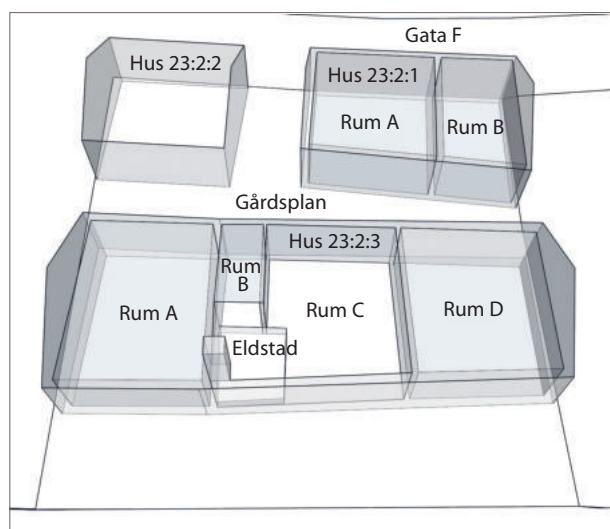
Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 23:5 till 23:6 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till omkring 1590. Det är osäkert vilka näringarna var. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar. Möjligen fanns verksamhet knuten till den närbelägna strandzonen (figur 42).

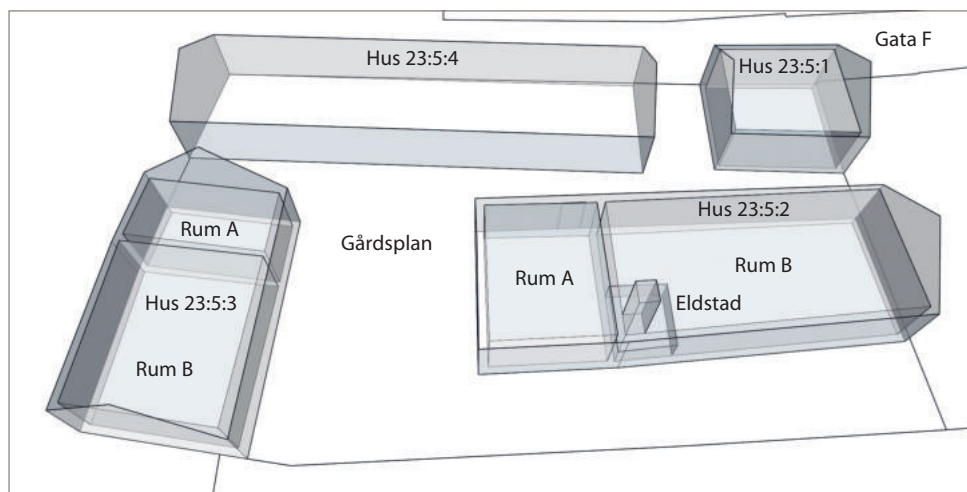
Tomten utökades åt väster ut mot den nya gata som anlades utmed stranden (gata K). I stadsgårdens nordöstra hörn uppfördes en byggnad (hus 23:5:1). Väster om det anlades en byggnad som sträckte sig mot hörnet av gata F och K (hus 23:5:4). I stadsgårdens sydöstra del uppfördes en byggnad (hus 23:5:2). En byggnad uppfördes i stadsgårdens sydvästra hörn utmed den nya gata K (hus 23:5:3). Mellan byggnaderna anlades en stenlagd gårdsplan. Portgångar fanns mot gata F och K.

Hus 23:5:1 hade ett rum och var en bod utmed gata F.

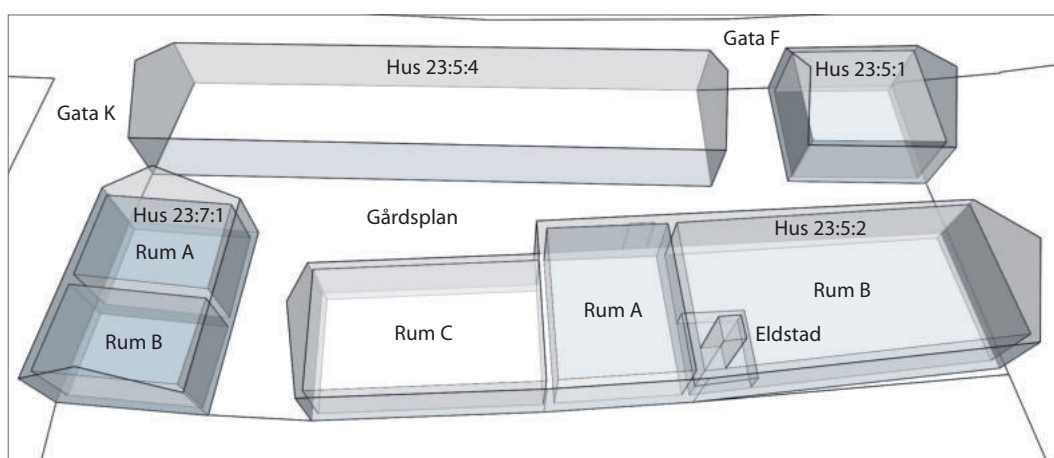
Hus 23:5:2 hade minst två rum. Rummet i väster hade ingång från gårdsplanen, en stor flat sten fanns vid ingången. Det var möjligen flera rum, där den nordöstra delen var en förstuga och andra

Figur 41. Brukningsperiod 2 på stadsgård 23. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 42.
Brukningsperiod
4 på stadsgård 23.
3D-visualisering
med tolkning av
byggnadernas
höjd och takens
utseende.

Figur 43.
Brukningsperiod
5 på stadsgård 23.
3D-visualisering
med tolkning av
byggnadernas
höjd och takens
utseende.

delar kammare, förråd eller verkstad (rum A). Spår av metallhantverk fanns i golvlagren. Rummet var indirekt uppvärmt av eldstaden i angränsande rum. Öster om det fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum B). Troligen var det egentligen minst två rum, med ett ouppvärt rum längst i öster. Möjligen fanns ölbryggning i något av rummen.

Hus 23:5:3 hade två rum som kan ha varit förråd eller lagerutrymmen i närheten av hamnen (i norr rum A, i söder rum B). I det södra rummet fanns ett stenfundament (rum B). Troligen fanns ytterligare ett rum söder om detta.

Inga lämningar fanns av hus 23:5:4. Dess utbredning framgick av avgränsningen av stenläggningarna på de gator och den gårdsplan byggnaden omgavs av. Antal rum och funktioner är därför okänt.

Brukningsperioden avslutades cirka 1590 med att hus 23:5:3 raserades.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 23:7 till 23:8 och motsvarar ungefär tiden från omkring 1590 till stadens nedläggande (1624). Det är osäkert vilka näringarna var. Verksamheten i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar. Möjligen fanns verksamhet knuten till den närbelägna strandzonen (figur 43). Inget riktigt brott fanns mellan brukningsperiod 4 och 5, det kan varit samma människor som bodde och verkade här.

Tomten utökades ytterligare åt väster i samband med att gata K flyttades åt väster. Samtidigt blev tomten något smalare (N-S). Möjligen blev den västra halvan av stadsgården en separat stadsgård. Ny bebyggelse uppfördes i den västra delen av stadsgården. I det sydvästra hörnet uppfördes en byggnad (hus 23:7:1). Det befintliga bostadshuset i stadsgårdens sydöstra del (hus 23:5:2) byggdes ut åt väster. Likaså byggdes troligen byggnaden

utmed gata F ut mot väster (hus 23.5:4). Den stenlagda gårdsplanen byggdes ut och en portgång mot stadsgård 25 tillkom i väster.

Hus 23:7:1 hade två rum som troligen var bodar (i norr rum A, i söder rum B).

Hus 23:5:2 fick ett nytt rum i väster (rum C). Då inget golv fanns bevarat är det osäkert vad det användes till. De övriga rummen fortsatte brukas som tidigare.

Hus 23:5:4 fick troligen ett nytt rum i väster. Hus 23:5:1 och den östra delen av gårdsplanen fortsatte användas.

En tunna ställdes på gårdsplanen öster om hus 23:7:1, det är osäkert vad den användes till.

Brukningssperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades. Hus 23:7:1 brann i samband med detta.

Händelser på stadsgård 25

Stadsgård 25 omgavs av gata C i öster, stadsgård 22 och 23 i norr samt stadsgård 10, 11 och 20 i söder. Åt väster fanns strandzonen. Omkring 1590 anlades gata K väster om stadsgård 10. Stadsgården hade en form som avvek från den vanliga i Nya Lödöse. Den sträckte sig genom hela kvarteret och var 43–52 meter lång men endast cirka 9 meter bred. Genom stadsgården löpte gata E som förutom att vara en gårdsplan även verkar ha fungerat som en del av stadens gatunät.

Relativt få sentida störningar fanns inom stadsgården. Några schakt hade grävts här under undersökningarna 1915–1918.

Stadsgården undersöktes med stor noggrannhet. Här ger konsekvent insamling av ben, föremål

och prover detaljerade kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 25:1 till 25:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Möjligen hölls boskap här (figur 44).

Flera hägnader konstruerades. Markytan trampades och material med inslag av avfall påfördes i omgångar. Till skillnad mot flera andra stadsgårdar saknades ben från storskalig slakt av nötkreatur.

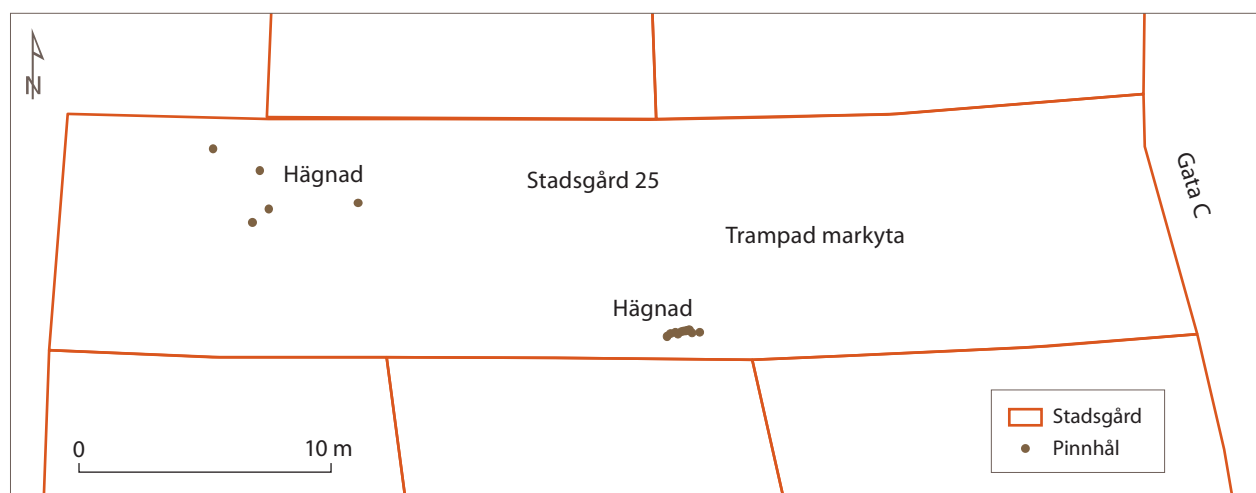
Brukningssperioden avslutades med att hägnaderna togs bort.

Brukningssperiod 2

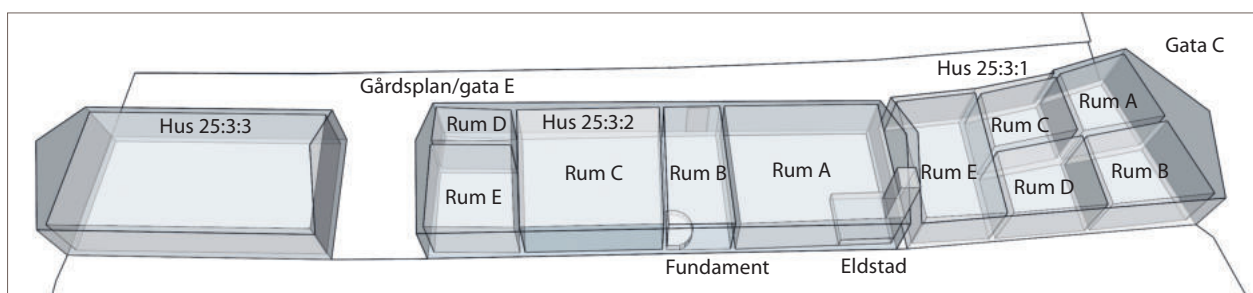
Omfattar händelsefas 25:3 till 25:5 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till 1500-talets första halva, möjligen omkring 1530. Näringarna omfattade flera olika hantverk som gjutning, horn- och benhantverk samt smide. Här fanns även spår av djurhållning.

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. En öst-västlig stenlagd gårdsplan anlades utmed tomtens norra sida. Den fungerade som gata fast den låg på tomtmark (gata E). Söder om den uppfördes tre byggnader som låg på rad. I öster fanns hus 25:3:1, väster om det hus 25:3:2 och längst i väster 25:3:3 (figur 45). Husen var inte sammanbyggda, mellan hus 25:3:1 och hus 25:3:2 fanns ett smalt dropprum.

Hus 25:3:1 hade lite udda form och var bredast i öster. Huset hade fem rum. Längst i öster fanns två rum utmed gata C (rum A och B). Funktionen

Figur 44. Brukningssperiod 1 på stadsgård 25. Skala 1:300.

Figur 45. Brukningsperiod 2 på stadsgård 25. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

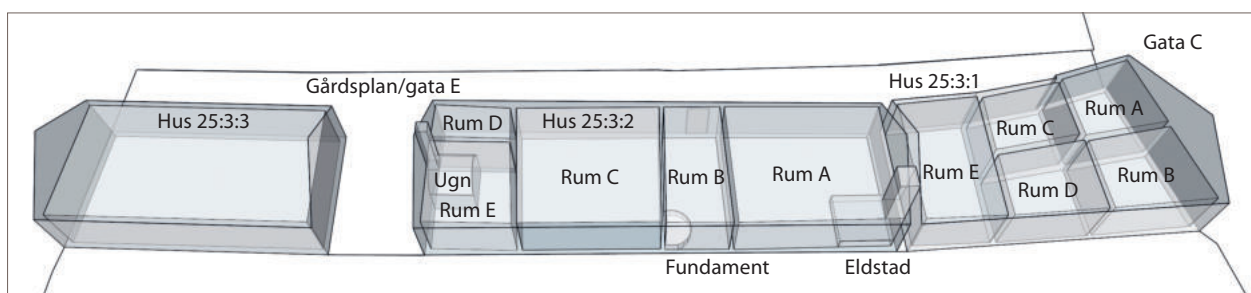
Figur 46. Rum D i hus 25:3:1 med platsen för den mindre eldstaden markerad. Foto från söder: Johan Törnqvist.

Figur 47. Hus 25:3:2 vid undersökningen år 2016. Längst åt vänster syns rum A med eldstaden och de torvplattor som användes som isolering under golvet. I mitten rum B, de mörkare cirkulära sanden är platserna för fundamentet och tunnan. Längst åt höger syns rum C. Foto från norr: Markus Andersson.

Figur 48. Rum B i hus 25:3:2, närmast kameran syns platsen för tunnorna, längre bak fundamentet. Foto från norr: Pia Svensson.

Figur 49. Brukningsperiod 3 på stadsgård 25. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

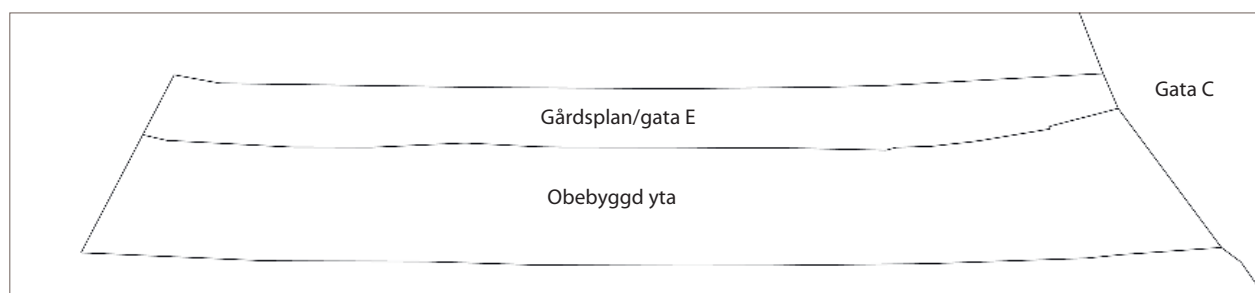
kan ha varit som bodar utmed gata C. I det sydligare av dem (rum B) fanns tre degelfragment. Väster om det fanns ytterligare två rum (rum C och D). Troligen fanns en gjuteriverkstad här. I det nordligare av rummen (rum C) fanns hornmaterial från älg och kronhjort, troligen var det avfall från hantverk. Här fanns fragment av en degel med spår av smält guld och ytterligare fragment med metallrester. I raseringslagren över rummet fanns 14 deglar och flera metallföremål från tillverkning. I rummet fanns även dryckeskärl och en öltapp, kanske från att de som arbetade här drack öl. I rummet söder därom (rum D) fanns resterna av ett mindre fundament för exempelvis en eldstad

(figur 46). Längst i väster låg ett rum som möjligen var ett bostadsutrymme (rum E). Här fanns spår av matlagningsavfall från ett närliggande kök och dryckeskärl. I hela huset fanns utspridda spår av gjutning och horn/benhantverk, men verkstaden låg i rum C och D.

Hus 25:3:2 hade fem rum (figur 47). I öster fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Väster om det fanns en förstuga (rum B). Rummet kan även ha använts för andra funktioner. I det sydvästra hörnet fanns ett fundament, kanske platsen för en mindre eldstad. Norr om fundamentet fanns avtrycken av två generationer av tunnor på samma plats (figur 48). Möjligen användes detta

Figur 50. Rum E i hus 25:3:2 med ugnen i det övre hörnet. I bildens vänstra del syns avfallsgropen från brukningsperiod 5 (fas 25:14). Foto från sydöst: Philip Chavasse.

Figur 51. Brukningsperiod 4 på stadsgård 25. 3D-visualisering.

för matlagning eller beredning. Väster om förstugan fanns tre rum med okänd funktion (rum C, D, E). I rum E fanns fragment av deglar, möjligen från brukningen av rummet.

Hus 25:3:3 var fragmentariskt bevarat. Troligen hade det flera rum där ett kan ha varit en möjlig smedja och ett rum möjligen fåhus.

Brukningsperioden avslutades med att rummen i byggnaderna byggdes om.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas 25:6 till 25:11 och motsvarar ungefär tiden från 1500-talets första halva, möjligen omkring 1530, till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Näringarna omfattade liksom under föregående brukningsperiod hantverk som gjutning, horn- och benhantverk och smide samt djurhållning. Nu tillkom dessutom en ugn med bakning och matlagning (figur 49).

Under denna brukningsperiod byggdes de befintliga husen om. Ombyggnaderna verkar inte ha skett vid ett tillfälle utan under en längre tidsperiod. Inget riktigt brott fanns mellan brukningsperiod 2 och 3, det kan varit samma människor som bodde och verkade här.

Hus 25:3:1 byggdes om. Möjligen slogs rum A och B ihop till ett större rum. Funktionen kan ha varit som bod utmed gata C. Ett nytt golv byggdes i rum D, rummet fortsatte troligen vara en del av en verkstad. Övriga rum användes som tidigare.

Hus 25:3:2 byggdes om, möjligen byggdes ett loft över delar av huset (rum A och B). I stugan (rum A) lades ett nytt golv och eldstaden byggdes på. I rummet fanns spår av brödbak. Flera spår av rummets brukande fanns under golvet. Den möjliga eldstaden och tunnan (tunnorna) i rum B fortsatte brukas en tid innan de togs bort.

Rum C byggdes om med nytt golv två gånger. I rummet fanns spår av mathantering och ölbrygg-

ning, kanske hörde verksamheten ihop med eldstäderna i något av de andra rummen.

Rummen längst i väster byggdes om (rum D och E). I rum E konstruerades en ugn, i den fanns spår av bakning och matlagning (figur 50).

Hus 25:3:3 fortsatte användas som förut. Även gårdsplanen (gata E) fortsatte att brukas.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 4

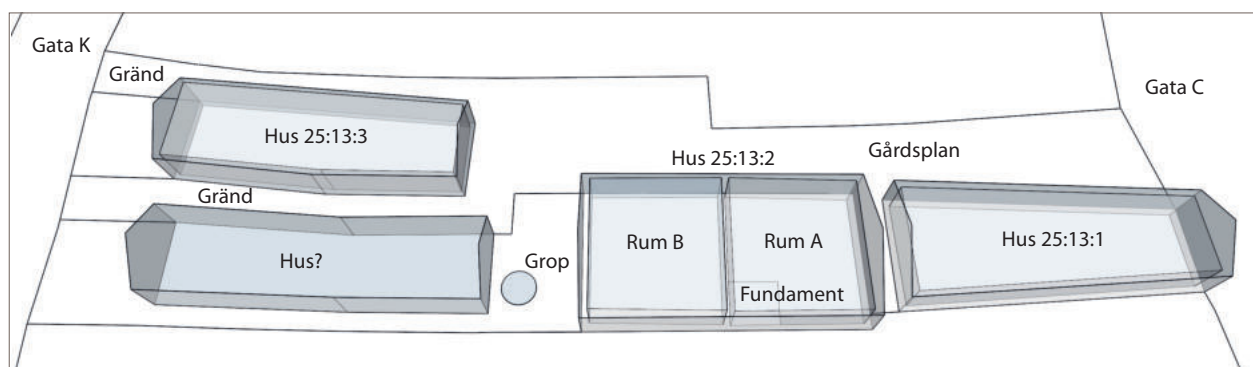
Omfattar händelsefas 25:12, motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till omkring 1590. Under denna brukningsperiod låg tomten öde (figur 51). Skräp verkar inte ha slängts här i någon större utsträckning. Även om kasserade keramikkrärl förekom verkar inte mat- och slaktavfall ha slängts här.

Passagen över tomten (gata E) fortsatte att användas under denna brukningsperiod och byggdes även om.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 25:13 till 25:16 och motsvarar tiden från cirka 1590 till stadens nedläggande (1624). Bland näringarna fanns djurhållning, med bland annat gris, och kanske verksamhet knuten till strandzonen. Stadsgården hade även en kålgård nägonstans i staden (figur 52).

När stadsgården återuppbyggdes skedde flera förändringar av strukturen. Stadsgården förlängdes åt väster och även något åt öster. Förändringarna sammanfaller med större ombyggnader av gata C och K (se rapport för strandzonen Pettersson et al 2022). Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes en byggnad närmast gata C i öster (hus 25:13:1) och direkt väster om den ännu en byggnad (hus

Figur 52. Brukningsperiod 5 på stadsgård 25. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

25:13:2). De kan ha varit sammanbyggda. Norr om byggnaderna fanns en stenlagd gårdsplan. Den mellersta delen av den äldre gårdsplanen återanvändes, i öster lades den om. I stadsgårdens västra del uppfördes en byggnad (hus 25:13:3) över den tidigare gårdsplanen. Norr och söder om byggnaden fanns två smala stenlagda passager. Möjligen fanns ännu ett hus i stadsgårdens sydvästra del.

Hus 25:13:1 hade minst ett rum, det är osäkert vilka funktioner som fanns här.

Hus 25:13:2 hade två rum. I öster fanns ett uppvärmt rum (rum A), kanske stuga. Troligen fanns en eldstad eller kakelugn. Väster fanns ännu ett rum, det är osäkert vilka funktioner som fanns här (rum B).

Hus 25:13:3 hade ett rum. Det kan ha varit ett förråd för stadsgården eller ett magasin knutet till verksamhet i den närliggande strandzonen.

Väster om hus 25:13:2 grävdes en avfallsgrop. I botten av den fanns gödsel, latrin och avfall från trädgårdsodling, troligen från en kålgård på annan plats i staden. I det parasitprov från fyllningen som har analyserats fanns ägg från inälvsparasiter från människa och gris. Detta visar att grisar hölls på stadsgården. Högre upp i gropen fanns ben som utgjorde avfall från slakt, skinnhantering och/eller matlagning. Överst i gropen fanns lager som sannolikt hörde till raseringen av stadsgården, här fanns även keramik och kakel.

Föremålsmaterial från denna brukningsperiod ger ett intryck av att det var en materiellt välmående gård med en omfattande konsumtion av dekorativa dryckesglas och bordskärl såsom fat och skålar av keramik.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades. Åtminstone hus 25:13:3 verkar ha städats ur innan det raserades.

I raseringslagren över hus 25:13:2 fanns stora mängder keramik. Avfallsgropen fylldes igen.

Händelser på stadsgård 26

Stadsgård 26 omgavs av gata C i öster, gata J i norr och gata F i söder. Åt väster fanns stadsgård 27. Området där stadsgården låg ingick i en nedprioriterad yta. Detta innebar att den endast undersöktes och dokumenterades översiktligt. I stadsgårdens västra del fanns en större yta med moderna störningar.

Endast en bebyggelsefas undersöktes och dokumenterades, det är osäkert om det fanns ytterligare, äldre, faser som ej undersöktes. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför betydligt mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna (figur 53).

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 26:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1560–1570-talet. Tomten stakades ut då staden grundades. Ett utjämningslager av jord och träflis lades vid något tillfälle ut. Detta kan tyda på att tomten var bebyggd under brukningsfas 1.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 26:2 till 26:4 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till Kalmarkriget eller stadens nedläggande (1611–1624). Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Inga spår av djurhållning fanns. Verksamhet i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar (figur 54).

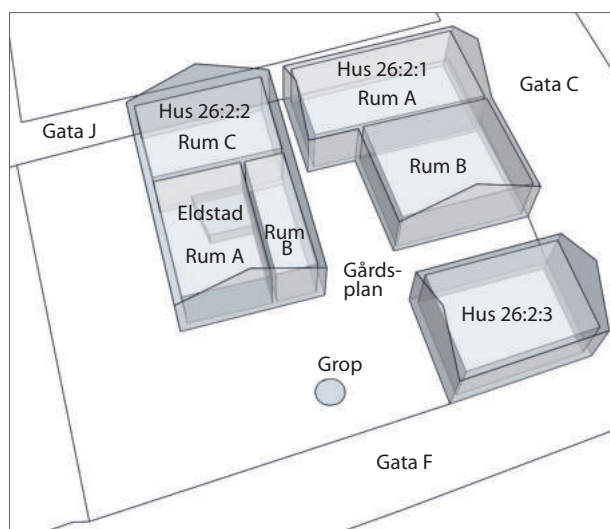
Ett hus uppfördes i stadsgårdens nordöstra del (hus 26:2:1). Väster om det uppfördes ännu en byggnad (hus 26:2:2). I stadsgårdens sydvästra del

Figur 53. Översiktsbild som visar gata C närmast kameran, bakom den stadsgård 26, gata F och därbakom stadsgård 22. Stadsgårdarnas utbredning har markerats med rött. Foto från nordöst: Markus Andersson.

uppfördes en byggnad (hus 26:2:3). Mellan husen fanns en stenlagd gårdsplan.

Hus 26:2:1 hade minst två rum (rum A och B). Båda rummen hade stengolv och var troligen bodar utmed gata C.

Figur 54. Brukningsperiod 2 på stadsgård 26. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Hus 26:2:2 hade tre rum. I sydväst fanns ett rum med eldstad (rum A). Rummet kan ha varit en verkstad eller ett kök. Att rummet hade lergolv kan tala emot att det var en stuga (eftersom de flesta sådana i Nya Lödöse verkar ha haft trägolv). Öster om det fanns möjligen en förstuga (rum B). I norr fanns ett rum som troligen var en bod eller förrådsutrymme (rum C).

Hus 26:2:3 hade ett rum, troligen med stengolv. Troligen var det en bod utmed gata C.

Efter en tid grävdes en grop i stadsgårdens sydvästra del. Den brukades och fylldes med avfall från matlagning. I materialet fanns bland annat fiskben och fjäll. Efter att ha brukats återfylldes den med raseringsmassor. Möjligen skedde detta i samband med att stadsgården revs.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Händelser på stadsgård 27

Stadsgård 27 omgavs av stadsgård 26 i öster, gata F i söder och strandzonen åt väster. Ytan norr om stadsgården undersöktes inte. Stadsgården låg

inom en nedprioriterad yta. Detta innebär att stadsgårdsytan endast undersöktes översiktligt. Den nordvästra delen av stadsgården var påverkad av sentida markingrepp och undersöktes inte alls.

Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 27:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Få lämningar fanns som visar de funktioner som fanns. Möjligen hölls boskap här.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 27:2 till 27:3 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1540-tal. Det är osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod. Möjligen fanns djurhållning kombinerat med verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan (figur 55).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Ett hus uppfördes då utmed stadsgårdens östra sida (hus 27:2:1). Utmed gata F fanns troligen en mindre byggnad (hus 27:2:2). Mellan husen fanns en stenlagd gårdsplan.

Hus 27:2:1 hade minst tre rum. I norr fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Väster om stugan fanns möjligen var flera olika rum, men lämningar av mellanväggar saknades (rum C). Kanske fanns en förstuga närmast gårdsplanen och en kammare eller förråd bakom eldstaden. Även

söder om stugan fanns möjligen var flera olika rum, men lämningar av mellanväggar saknades. Här fanns troligen någon form av ekonomibyggnad eller fähus (rum B).

Hus 27:2:2 hade ett rum och var troligen en bod utmed gata F. Möjligen fanns en eldstad här.

Brukningsperioden avslutades med en brand. Efter detta revs byggnaderna på stadsgården. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 3

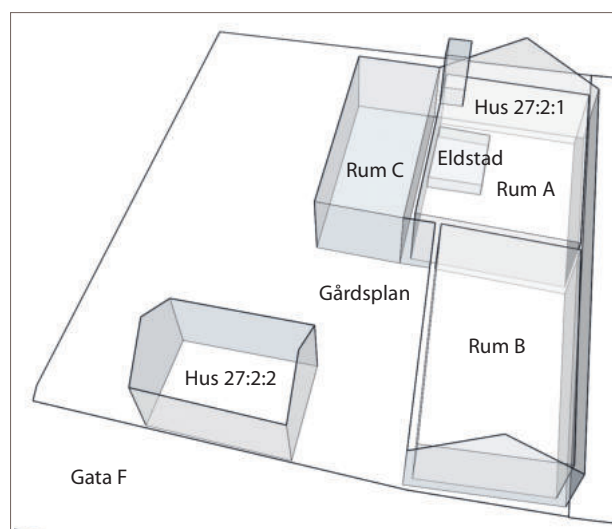
Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

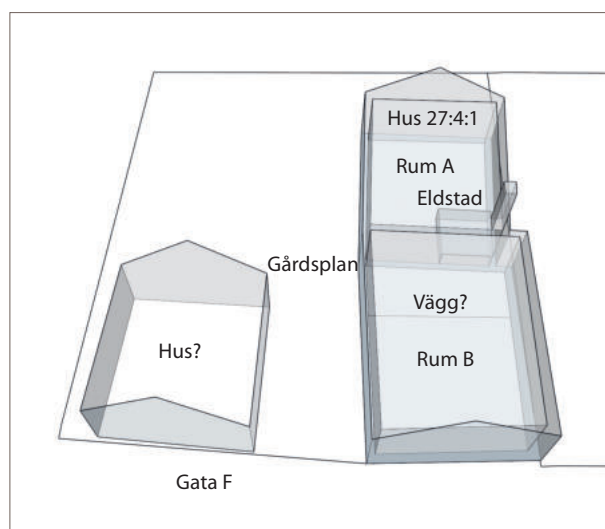
Omfattar händelsefas 27:4 till 27:5 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Det är osäkert vilka näringar som fanns på stadsgården under denna brukningsperiod. Det kan ha varit verksamheten i, eller uthyrning av bodar utmed gatan. En verksamhet var smide (figur 56).

Ett hus uppfördes utmed stadsgårdens östra sida (hus 27:4:1). Väster om huset fanns en stenlagd gårdsplan. Möjligen fanns en mindre byggnad utmed gata F.

Hus 27:4:1 hade minst två rum. I norr fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Söder om stugan fanns möjligen var flera olika rum, men lämningar av mellanväggar saknades. Delen när-

Figur 55. Brukningsperiod 2 på stadsgård 27. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 56. Brukningsperiod 4 på stadsgård 27. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

mast stugan var troligen en förstuga (rum B) med ingång från gårdsplanen.

Det möjliga huset utmed gata F kan ha varit en smedja. Mycket slagg fanns i raseringslagren kring den möjliga byggnaden.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården brann och raserades.

Händelser på stadsgård 28

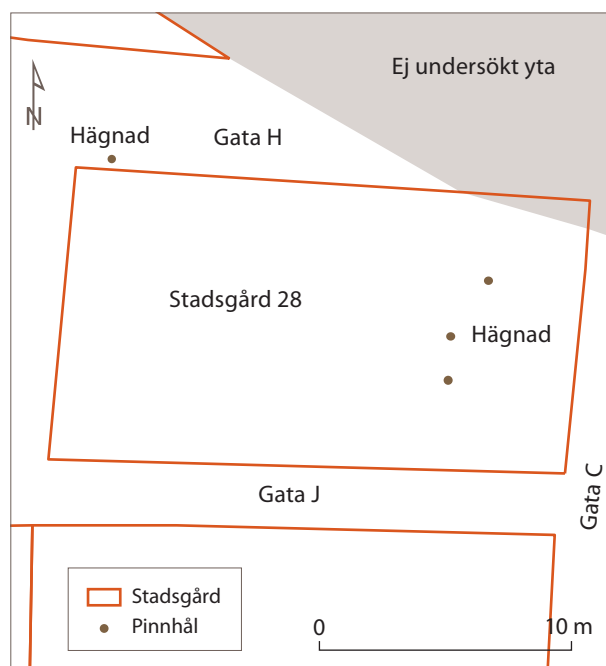
Stadsgård 28 omgavs av gata C i öster, gata H i norr och gata J i söder. Stadsgården var därmed smalare än de flesta andra i Nya Lödöse. Möjligen ingick gata J egentligen i stadsgården, på samma sätt som gata E var en del av stadsgård 25. Inom stadsgårdens yta fanns ett större sentida dike och flera mindre störningar.

Olika delar av stadsgården undersöktes med olika ambitionsnivå. Den nordöstra delen, som ingick i VA-schaktet, undersöktes med medelhög ambitionsnivå (se ovan). Den sydvästra delen av stadsgården ingick i den yta som nedprioriterades. Den undersöktes därför endast mycket översiktligt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 28:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Få lämningar fanns som visar de funktioner som fanns. Möjligen hölls boskap här (figur 57).

Flera stolpar som kan vara del av hägnader slogs ned. Brukningsperioden avslutades med att stolparna kapades.

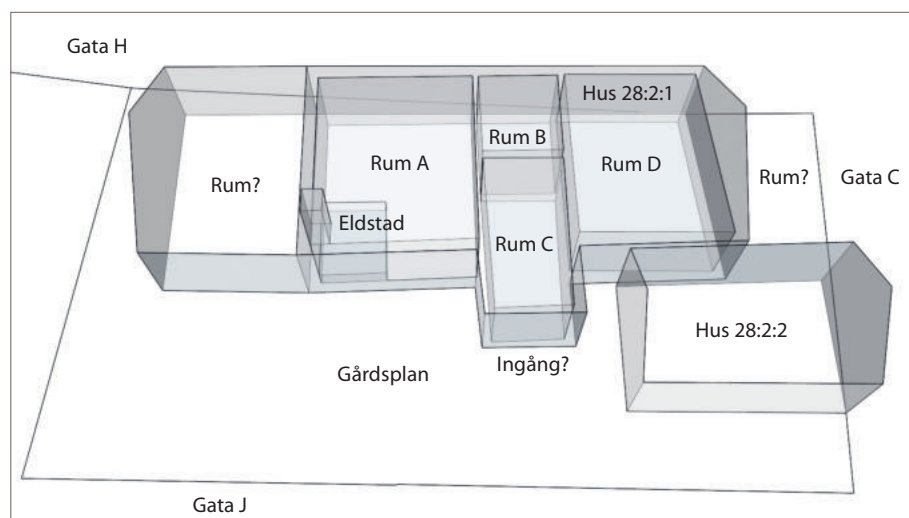

Figur 57. Brukningsperiod 1 på stadsgård 28. Skala 1:300.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 28:2 till 28:3 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till tidigt 1500-tal (stadsbranden 1502?). Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar. Spår av ölbrygging fanns (figur 58).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed tomtens norra sida uppfördes en byggnad (hus 28:2:1), och utmed den östra sidan ännu en byggnad (hus 28:2:2). Troligen var byggnaderna sam-

Figur 58. Brukningsperiod 2 på stadsgård 28. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 59. De bevarade lämningarna av syllstockar och golv tillhörande hus 28:2:1. Foto från öster: Annie Hansson.

manbyggda i L-form. Mellan dem fanns en gårdsplan.

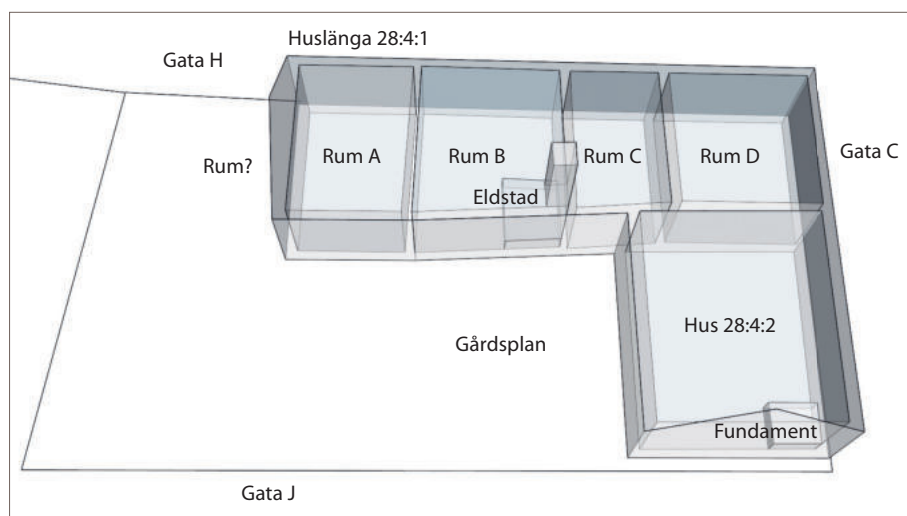
Hus 28:2:1 hade minst fyra rum (möjligen sex rum). Huset låg lite snett i förhållande till gata H som fanns direkt åt norr. I husets västra ände fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum A). Öster om det fanns ett förråd eller kammare (rum B), och direkt söder om det en förstuga med ingång från gårdsplanen (rum C). Vid ingången fanns möjligen en farstukvist. Öster om förstugan fanns ett rum med osäker funktion (rum D). Möjligen fanns ett loft över detta rum. Ytterligare rum fanns troligen väster om stugan, och möjligen längst i öster, i hörnet mellan gata C och H.

Hus 28:2:2 hade ett rum. Det var troligen en bod (figur 59).

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården brann och raserades. Detta kan ha skett vid stadsbranden 1502.

Brukningsperiod 3

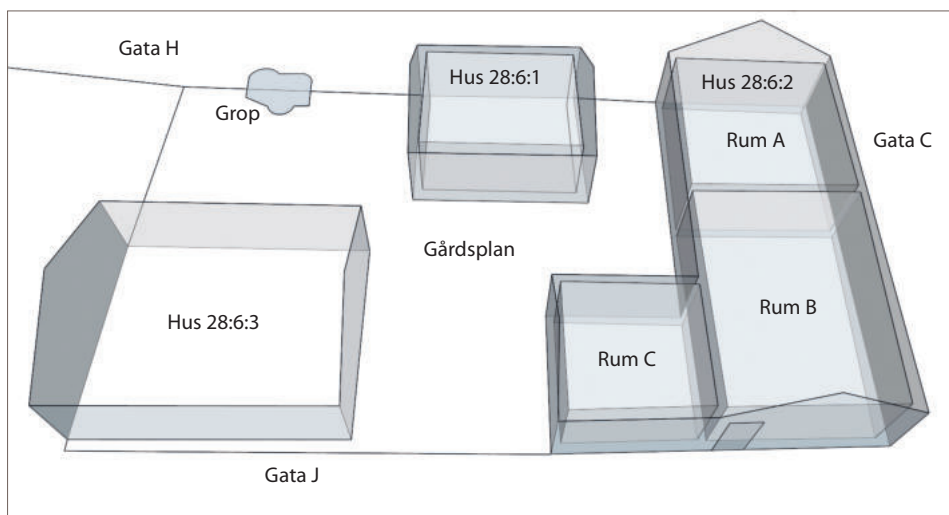
Omfattar händelsefas 28:4 till 28:5 och motsvarar ungefär tiden från tidigt 1500-tal till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Det är osäkert vilken huvudnäringen var under brukningsperioden. Verksamhet i, eller uthyrning av bodar kan ha varit närliggande. Spår av ölbryggnings fanns. Här fanns även spår av djurhållning (figur 60).

Figur 60. Brukningsperiod 3 på stadsgård 28. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Figur 61. Fundament för möjlig eldstad i hus 28:4:2. Foto från öster: Mats Pettersson.

Figur 62. Brukningsperiod 5 på stadsgård 28. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende.

Utmed tomtens norra sida uppfördes en byggnad (huslänga 28:4:1), som var sammanbyggd i L-form med en byggnad utmed tomtens östra sida (hus 28:4:2). Söder/väster om byggnaderna fanns en gårdsplan som troligen var stenlagd.

Huslänga 28:4:1 hade fyra rum. Längst i väster fanns ett rum med en möjlig mindre eldstad eller arbetsbänk (rum A). Rummet kan ha använts för matberedning. Öster om det fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum B). I rummet fanns spår av ölbryggning. Öster därom fanns en förstuga (rum C). Längst i öster fanns en bod på hörnet av gata C och H (rum D).

Hus 28:4:2 hade minst ett rum (möjligen två) som troligen var en verkstad eller bod. Möjligen fanns en smedja här. I det sydöstra hörnet fanns ett fundament som kan ha varit en eldstad (figur 61).

Troligen fanns ett fähus på stadsgården. Det kan ha legat i den västra delen.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 4

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 28:6 till 28:8 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till Kalmarkriget eller stadens nedläggande (1611–1624). Det är osäkert vilken huvudnäringen var under bruknings-

perioden. Verksamheten i, eller uthyrning av bodar kan ha varit näringar. Ingen uppvärmd stuga med eldstad identifierades på stadsgården från denna brukningsperiod (figur 62).

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes en mindre byggnad (hus 28:6:1). Utmed gata C uppfördes hus 28:6:2. Troligen var de sammanbyggda i L-form med en överbyggd portgång från gata H. Troligen uppfördes även en byggnad i stadsgårdens sydvästra hörn (hus 28:6:3). Mellan husen fanns en stenlagd gårdsplan.

Hus 28:6:1 hade ett rum, möjligen fanns ett loft eller en övre våning. Det är osäkert vilken funktion det hade.

Hus 28:6:2 hade tre rum. I norr fanns troligen en bod (rum A), kanske med ingång direkt från gatan. Söder om den fanns ännu en bod (rum B). Rummet hade troligen en ingång från gata J. I rummet fanns brukningsspår med köksavfall och en stor mängd skalkorn. Väster om det fanns ett rum som troligen var en bod (rum C).

Hus 28:6:3 hade minst ett rum. Funktion går inte att avgöra.

Någon gång mot slutet av brukningsperioden grävdes en grop i stadsgårdens nordvästra del. Dess funktion är okänd. Gropen återfylldes med sand med raseringsmassor. Detta kan ha skett i samband med att stadsgården raserades.

Brukningsperioden avslutades med att byggnaderna på stadsgården raserades. Händelsen verkar ha varit planerad och byggnaderna hade tömts och kanske delvis nermonterats innan de kvarvarande resterna brändes.

Händelser i vreten mellan stadsgård 10, 11, 20 och 25

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 20/25:1 till 20/25:3 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2–3 på stadsgård 25.

Vreten anlades när de angränsande stadsgårdarna byggdes upp. En träskodd ränna anlades i vretens hela längd, troligen har den fortsatt åt väster ned till Göta älvs strand. Syftet med den var troligen att leda bort vatten från gata C och stadsgårdarna. Vid brukningen avsattes slam i rännan.

I samband med utbyggnaderna i Göta älv under 1520–1530-talet blockerades troligen utloppet till älven. Igenslamningen av rännan tilltog sannolikt efter detta, och avfall kom att deponeras här.

Vid raseringen av bebyggelsen de angränsande stadsgårdarna jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Brukningssperiod 2

Motsvarar tiden från 1540-talet till cirka 1590. Samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 25.

Under den tid stadsgård 25 låg obebyggd fanns ingen vret.

Brukningssperiod 3

Omfattar händelsefas 20/25:4 till 20/25:5 och motsvarar tiden från cirka 1590 till stadens nedläggande (1624). Samtida med brukningsperiod 5 på stadsgård 25.

När stadsgård 25 åter bebyggdes anlades en vret i den östligaste delen av gränsen mellan stadsgård 20 och 25. Längre åt väster fanns inga spår av en vret från denna brukningsperiod.

En stenlagd ränna anlades i vreten. Syftet var troligen att leda bort vatten från gata C och stadsgårdarna. Längre åt väster fanns möjligen en rännadal genom gårdsplanen på stadsgård 20 som ledde vidare vattnet ned mot strandzonen.

Brukningssfasen avslutades med att delar av rännan togs bort. Vid raseringen av bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 22 och 23

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 22/23:1 till 22/23:3 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 22 och 23.

Vreten anlades när stadsgård 22 och 23 byggdes upp. Ett dike grävdes, för dränering eller gränsmarkering. Vreten fylldes därefter med sand och avfall. Det är osäkert om det skedde successivt eller vid några tillfällen.

Vid raseringen av bebyggelsen på stadsgård 22 och 23 jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Brukningssperiod 2

Motsvarar tiden från 1540-talet till stadens nedläggande (1624). Inga lämningar fanns från denna brukningsperiod, men vreten bör ha funnits kvar.

Sammanfattning av händelserna

I tidigare rapporter har stadens historia delats upp i fyra tidsperioder. Dessa kan i stort användas även för stadsgårdarna i denna rapport. Möjligen var förändringarna efter 1520 något mindre tydliga och de omkring 1590 mer tydliga här.

Under den äldsta tiden, 1473–1520-tal, byggdes staden upp. Tomterna och gatorna stakades ut när staden grundades. Stadsgårdarna i denna rapport låg väster om den nord-sydliga huvudgatan (gata C). Stadsgård 10, 23 och 25 låg ursprungligen intill strandzonen utmed Göta älv. Även väster om stadsgård 28 har en stadsgård funnits intill strandzonen.

Efter att tomterna hade stakats ut följde en tid då de inte primärt var bebyggda, utan användes till andra aktiviteter. Förekomsten av hägnader, lager av gödsel och slaktavfall visar på boskapshållning och slakt av nötkreatur. Möjligen fanns enklare bebyggelse och kålgårdsodling inom stadsgård 11. Slakt verkar inte ha förekommit på stadsgård 25.

Stadsgårdarna började på allvar bebyggas omkring 1480. Vid detta tillfälle tillkom även vretarna. När tomterna väl bebyggdes verkar hela gårdsmiljöer ha byggts upp under en relativt kort tid (figur 63).

Liksom i tidigare avrapporterat material var stadsgårdarna uppbyggda kring stenlagda gårdsplaner där bodar eller ouppvärmade rum låg utmed gatan och de uppvärmda rummen och stugan låg en bit in på stadsgården.

Flera av stadsgårdarna avvek dock från den regelbundna utformning som tidigare setts. Detta beror nog främst på tomternas form (större variation i form) och till viss del på de funktioner som fanns här. Här är stadsgård 25 intressant med den tydliga inriktningen på olika hantverk och med gata E som löpte som en allmän passage över tomtens ned mot stranden.

Under perioden 1520-talets slut till 1547 expanderade staden. Från 1520–1530-tal gjordes utbyggnader i Göta älv med jordfyllda timmerkonstruktioner. Kungamakten visade ett aktivt intresse för utvecklingen i staden. De västliga stadsgårdarna kom efter detta inte att gränsa direkt mot stranden. Med undantag av stadsgård 28 skedde mycket få förändringar på de stadsgårdar som ingår i denna rapport (figur 64). Enstaka rum förändrades. Detta kan tyda på en kontinuitet och stabilitet i verksamheter och ägandeförhållanden.

Perioden avslutades med storskalig raseri- ning av de byggnader som fanns på stadsgårdarna. Hela eller delar av hus kan ha monterats ner för att flyttas till Älvsborgsstadens. Under perioden från 1547 till återflytten på 1560–1570-talet låg tomterna obebyggda. Delar av de gator och passager som fanns kan ha fortsatt att användas under denna tid.

När staden återuppbyggdes från 1560-talet skedde större förändringar inom ytan i denna rapport än för de ytor som tidigare avrapporterats (stadsgård 1–6, 9, 16, 17). Även om de befintliga gatorna och flera av tomterna behölls gjordes även några förändringar. Stadsgård 11 och 20 slogs ihop till en stadsgård och stadsgård 23 förlängdes åt väster. Stadsgård 25 återuppbyggdes inte utan låg obebyggd (figur 65).

Inom tidigare avrapporterade ytor uppfördes delar av den nya bebyggelsen exakt där den hade funnits innan 1540-talet, och hade mer eller mindre samma mått och grundplaner. Inom ytan i denna rapport var det bara på stadsgård 23 som ett nytt hus uppfördes exakt där ett hade funnits före 1540-talet. Här återanvändes troligen det äldre eldstadsfundamentet.

Delar av de äldre stenlagda ytorna återanvändes, som gata E över stadsgård 25 som verkar ha funnits kvar som en allmän passage. På flera av de andra gatorna behölls (röjdes?) eller omlades de äldre stenläggningarna. En ny gata anlades parallellt med Göta älv (gata K) i den norra delen av strandzonen.

Omkring 1590 genomfördes en omstrukturering av gaturummet. Flera av gatorna rätades ut något och stenläggningen lades om. Den gata som fanns utmed stranden flyttades åt väster och förlängdes (gata K). Förändringarna sammanfaller med flera andra byggprojekt i Nya Lödöse, som ombyggnaden av kyrkan.

I samband med detta förändrades även delar av tomtstrukturen (figur 66). Stadsgård 23 förlängdes ännu en gång mot väster. Här uppfördes bodar utmed gata K. Detta kan vara ett tecken på att stadsgården nu orienterades mot den gatan (jämför med stadsgård 5, 6, 16, 17). Stadsgård 25 bebyggdes åter. Det verkar inte längre ha funnits en allmän passage över stadsgården (gata E). Framför stadsgård 22 byggdes en bod på gata C under de sista decennierna Nya Lödöse existerade.

Det är osäkert hur Kalmarkriget påverkade den här delen av staden. De sista raseringsfaserna kan likaväl vara från kriget som från 1624. Från den sista tidsperioden i staden finns ett relativt stort skriftligt material (Grauers 1923).

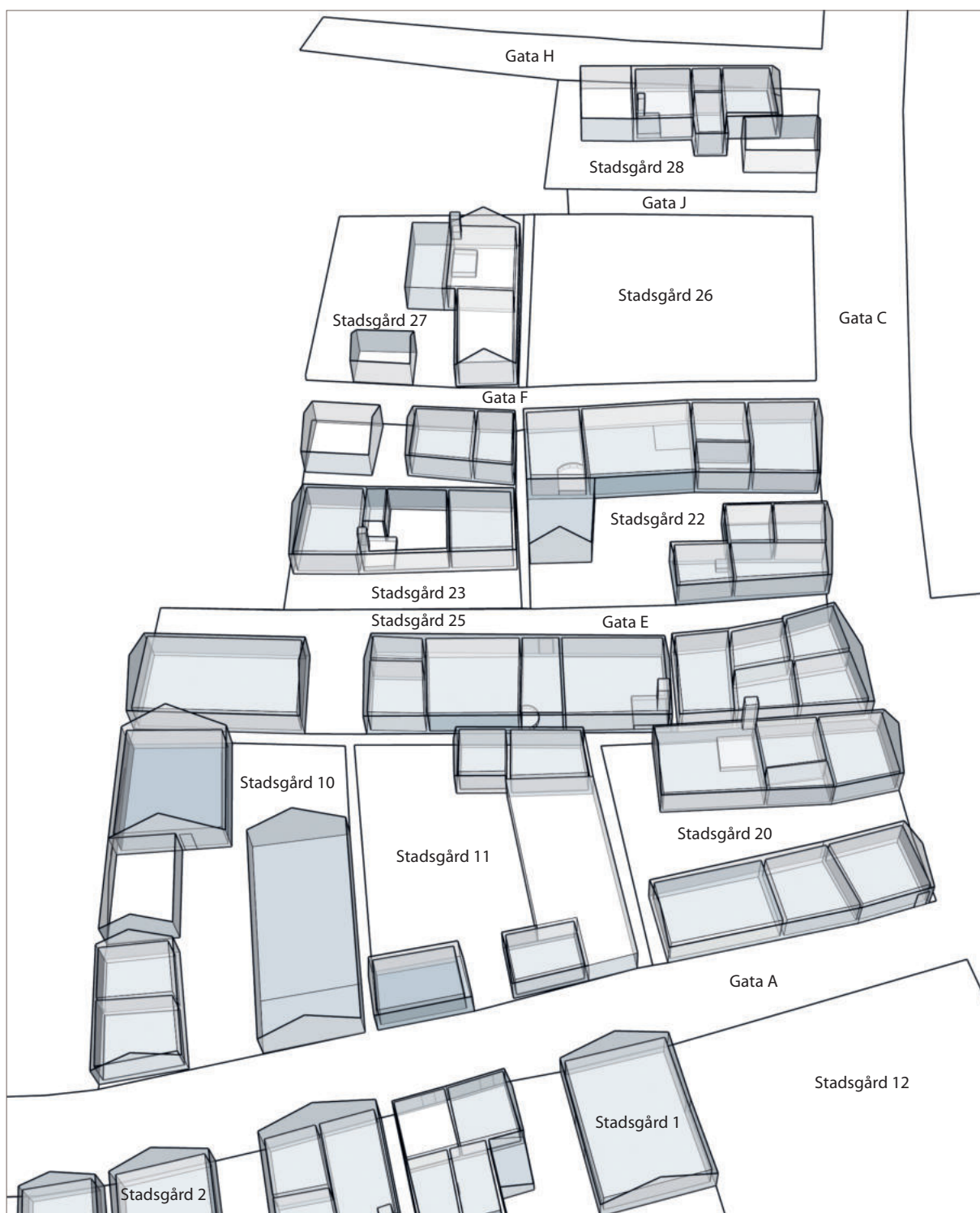
I figur 67 finns en matris över hur de olika händelsefaserna förhåller sig till varandra i tid. Faserna är inritade som olika långa beroende på om det är en längre tids bruk eller en kortvarig händelse. Årtalen är ungefärliga i de flesta fall, endast i några fall finns mer säkra årtal grundade på dendrokronologiska dateringar eller skriftliga källor. De olika händelsefaserna är även olika breda beroende på hur stor del av varje stadsgård som berörs.

Konstruktionsfaser

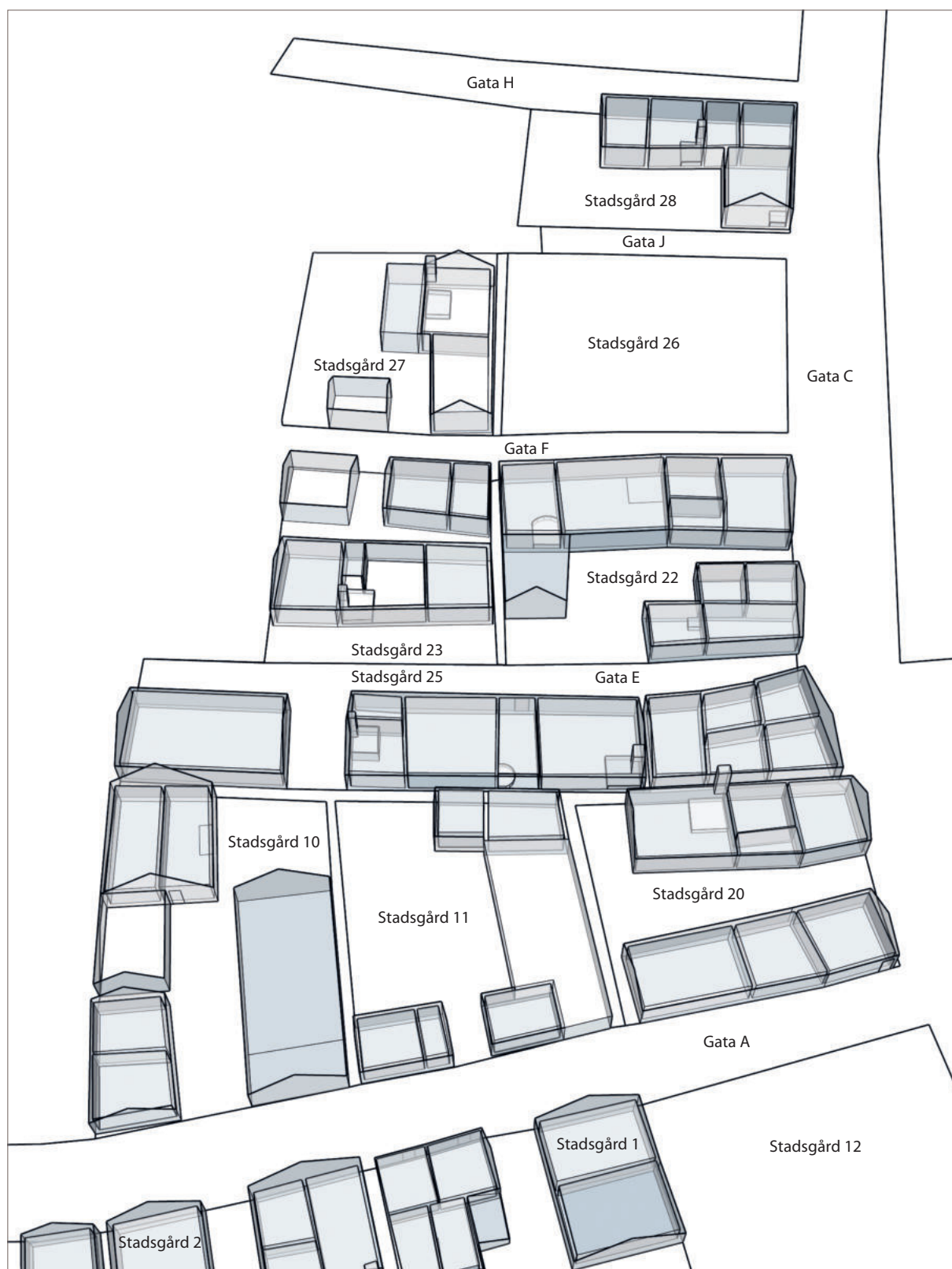
På de flesta stadsgårdar var konstruktionerna knutna till byggprojekt inom den egna tomtens. Men vid några tillfällen kan större samtida konstruktioner som berörde mer än en tomt ses, det gäller uppbyggnaden av staden omkring 1480, återuppbyggnaden på 1560–1570-talen och förändringarna omkring 1590.

Uppbyggnaden av stadsgårdarna omkring 1480 följde ett enhetligt mönster. De påförda lager av träflis och jord som fanns under bebyggelsen var relativt lika och ger närmast intryck av att ha anlagts som ett gemensamt projekt.

I flera av de senare konstruktionsfaserna användes omdeponerade raseringsmassor. Detta gör att det bitvis kan vara svårt att skilja raseringslager från konstruktionslager.

Figur 63. Visualisering av stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 samt gatorna under tidsperioden 1480–1520-tal. Vy från söder.

Figur 64. Visualisering av stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 samt gatorna under tidsperioden 1520-tal till 1547. Vy från söder.

Figur 65. Visualisering av stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 samt gatorna under tidsperioden 1560–1570-tal till 1590. Vy från söder.

Figur 66. Visualisering av stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 samt gatorna under tidsperioden 1590-tal till 1624. Vy från söder.

Figur 67. Matris (Land Use Diagram) över händelsefaserna inom den undersökta ytan.

Faser med spår av brukning

Spår av brukning fanns i några fall i form av direkt avsatta eller intrampade brukningslager på golv och ytor utomhus. Brukningsspår fanns även i konstruktioner avsedda för avsatt brukning som olika avfallsgropar och på avskilda ytor som vretarna.

De flesta ytor hölls dock relativt rena och det fanns därför få brukningslager som faktiskt kan knytas till aktiviteter. I flera fall fanns spår av en sista brukning i raseringslagren, även om det kan vara svårt att avgöra vad som var brukning eller ren raseringslagren. I eldstäder fanns ibland spår av brukning i form av fröer eller små ben.

I flera fall fanns spår av brukning i de översta delarna av konstruktionslagren under trägolvens brädor. Materialet kan ha fallit eller sopats ned i springor i golvet. Problemen här är att skilja på material som hamnat här genom människors bruk av rummet från material som följt med konstruktionslagren eller släpats in av råttor i bon under golven.

Raseringsfaser

Flera faser då bebyggelse raserades och ytor övergavs fanns i materialet. Två större raseringsfaser som omfattar hela ytan i denna rapport motsvarar sannolikt avflyttningarna på 1540- och 1610- eller 1620-talen. De har det gemensamt att staden där efter låg övergiven och raseringsmassorna fick ligga kvar. Mindre raserings- och ombyggnadsfaser är möjligen mindre synliga i materialet.

Enligt skriftliga källor brändes Nya Lödöse ner 1501, 1521 och 1612. Den sista branden kan motsvara den sista raseringsfasen på några av stadsgårdarna. De andra två bränderna har inte lämnat några heltäckande spår, men på stadsgård 28 fanns möjligen spår av stadsbranden 1502.

Föremålsmaterialet

Ytorna som avrapporteras här innefattar totalt nio olika stadsgårdar, två vretar, samt delar av fyra gator. På de undersökta ytorna påträffades stora mängder föremål av bergart, glas, keramik, kakel, tegel, bränd lera, ben/horn, läder, trä, textil och annat organiskt material. De har insamlats från lager som har legat både inomhus och utomhus. Föremål fanns på gårdsplaner, i husen och i vretarna. En del föremål hade slängts i avfallsgropar eller i brunnar. Här fanns även föremål som hade slunkit ner i springorna mellan golvbrädorna och som hade blivit kvar när byggnaderna revs.

Allt material har registrerats och kommer att analyseras utifrån olika materialkategorier (tabell 2). Sett till antal registrerade föremål så dominerar keramik, följt av metallföremål och glas. Följande text ger en översiktlig redogörelse för huvuddragen vad gäller antal föremål och händelser på de enskilda stadsgårdarna. Materialet kommer att publiceras i en separat föremålspublikation där även insamlings- och registreringsprinciper kommer att presenteras mer ingående.

Generella iakttagelser

Kvantitativa jämförelser mellan de olika stadsgårdarna är svåra att göra på grund av att bevarandegraden varierar, men också på grund av att undersökningsmetoden skiljer sig åt inom området, vissa stadsgårdar är undersökta med högre noggrannhet och undersökningarna har ägt rum under flera olika år.

Generellt kan sägas att området präglas av småskaliga hantverksaktiviteter, främst metallhantverk, som inte har avsatt så mycket spår. Det måste ha funnits en väl fungerande avfallshantering med kontinuerlig bortforsling av material som hindrat att det ackumulerats hantverksavfall. Även där det

Tabell 2. Det totala antalet föremål varierar mellan olika stadsgårdar och tidsperioder. Skillnaderna kan delvis förklaras med olika bevaringsförhållanden och förutsättningar vid undersökningstillfället.

Tidsperiod	Stadsgård 10	Stadsgård 11	Stadsgård 20	Stadsgård 22	Stadsgård 23	Stadsgård 25	Stadsgård 26	Stadsgård 27	Stadsgård 28
1473–1480		6				8			
1480–1540	106	47	65	102	229	740		109	84
1540–1570									
1570–1590	104		156	256	955	286	27	42	311
1590–1624	38		735	299	793	3306	11	589	291

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart		1		2	
Bränd lera		4		6	
Bärnsten					
Fönsterglas		1		1	
Glaskärl		3		4	3
Horn					
Kakel					
Keramik		41		43	29
Läder					
Metall		38		29	6
Piplera					
Slagg		12		17	
Tegel		2		2	
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 3. Föremål från stadsgård 10. Keramik avser största antal kärl.

fanns andra spår av gjuteri och smide hittades förhållandevis små mängder slagg. Man skulle kunna tänka sig att avfall deponerades i den närliggande älvfåran. Men eftersom man har haft återkommande problem med uppdämning av älvfåran som man försökt åtgärda genom muddring så har det varit förbjudet att kasta avfall där (Schager et al 2018). Undersökningen av den intilliggande strandzonen visade att detta inte verkar ha skett i någon större omfattning (Pettersson et al 2022). Avfallsmaterial från boende och hantverk måste i första hand ha forslats utanför staden. Även vretar och gator verkar ha hållits rena med något enstaka undantag.

I Nya Lödöse återfinns ofta den största mängden föremålen i raseringslager på stadsgårdarna. Då ett hus revs jämnades lagren ut och den nya bebyggelsen uppfördes oftast direkt ovanpå. På flera av stadsgårdarna inom ytan i denna rapport är föremålen i raseringslagren förhållandevis få, vilket kan tyda på en planerad flytt. Delvis kan det dock bero på hur lagren tolkades i fält, om de blev kategoriserade som raseringslager tillhörande den äldre bebyggelsen eller konstruktionslager tillhörande nybyggen. På stadsgård 25 var mängden föremål avsevärt större än på de andra stadsgårdarna. Detta kan till viss del bero på att den grävdes med

hög noggrannhet, men det förklarar sannolikt inte hela skillnaden.

Spår av olika typer av metallhantverk fanns på flera stadsgårdar och från olika perioder. Under perioden före flytten till Älvsborgsstadens fanns gjuteri och smide på stadsgård 10, 20, 25 och möjligen 22.

Framför allt på stadsgård 25 fanns omfattande spår, kanske efter en guldsmed. Här hittades många deglar och en hel del metallföremål. Inga gjutformar har dock hittats på stadsgården. Sannolikt har man främst tillverkat små föremål i gjutformar av exempelvis täljsten, dessa har man sannolikt tagit med sig vid flytten. De går heller inte lätt sönder eller kasseras. En sådan gjutform för små knappor och beslag är funnen i det intilliggande strandzonsområdet (Pettersson et al 2022). Det finns inga tecken på att man gjutit större föremål som exempelvis grytor.

Efter återflytten från Älvsborgsstadens fanns spår av metallhantverk på stadsgård 10, 23 och 27. Det fanns spår efter både smide och gjuteri.

I området i denna rapport fanns även boendemiljöer med ett rikt föremålsmaterial, exempelvis på stadsgård 20, 23, 25 och 27, som ger ett intryck av att ha varit relativt välbärgade stadsgårdar. Kanske har några av stadens handelsmän bott

Figur 68. Vikt i kopparlegering (F3402) som påträffades i utjämnade raseringslager över hus 10:3:2 (fas 10:6). Händelsen dateras till cirka 1547. Skala 2:1. Foto: Markus Andersson.

utmed huvudgatorna som var centralt belägna i staden. Framför allt från det yngsta skedet finns tecken på en relativt stor konsumtion av dekorativa bordskärl och dryckesglas på dessa stadsgårdar.

Stadsgård 10

Inga föremål påträffades från etableringsskedet på stadsgård 10. Under perioden 1480 till 1540-tal var stadsgården bebyggd. Indikationer fanns att man sysslade med aktiviteter som krävde högre temperaturer. Detta visade sig framför allt i form av lergolv som tolkats kunna vara hantverksytor samt spridda förekomster av bränd lera (tabell 3).

Få föremål kan dock kopplas till direkta spår av brukning eller aktiviteter på stadsgård 10 under den äldsta stadstiden. De flesta föremålen hittades i stället i raseringslager från den storskaliga ödeläggelsen av gården på 1540-talet. Sannolikt har den skett i samband med flytten till Älvsborg. Här fanns slag och mer bränd lera som stöder teorin om smidesverksamhet. Fynd av en degel och mindre blyföremål som en kula, pekar också mot att man gjutit föremål på gården. Förutom nämnda föremål så fanns även andra föremål i raseringslagren som speglar aktiviteter på gården under perioden (figur 68). Här fanns framför allt kok- och förvaringskärl av keramik, men även enstaka bordskärl, både av keramik och av glas.

Stadsgården var bebyggd och brukades igen från 1560–1570-tal fram till 1624. I slutet av 1500-talet skedde en rasering på gården då en av byggnaderna revs och byggdes upp igen. Det var i raseringslagren till den händelsen och i konstruktionslagren till följande återuppbyggnad som de flesta föremålen från den här fasen påträffades. Framför allt fanns skärvor från olika typer av keramikkärl, men det fanns även enstaka glaskärl samt fönsterglas. Majoriteten av metallerna utgjordes av spikar och sömmar. Även här förekommer smidesslagger

och bränd lera vilket tyder på att det kan ha bedrivits smide eller annan aktivitet med hög värme även under denna fas.

Byggnaderna revs antagligen i samband med flytten 1624. Anmärkningsvärt få föremål tillvaratogs från denna händelse. Troligen rörde det sig om en kontrollerad rivning där man tog med sig det mesta av tillhörigheterna när man flyttade.

Stadsgård 11

Stadsgård 11 fanns bara som en självständig enhet till flytten till Älvsborgsstad, efter detta blev den en del av stadsgård 20. Delar av stadsgården undersöktes 1916–1917, det återspeglas i föremålsmaterialet då här fanns väldigt få föremål. Materialet som insamlades härrörde framför allt från raseringslager efter att byggnaderna brann ner på 1540-talet (tabell 4). I raseringslagren hittades flera metallföremål. En större gångjärnstapp har antagligen suttit i en dörr i huslängan. Här fanns även spår av annan inredning som beslag och ett lås som suttit på skåp och kistor. Det fanns dock väldigt lite föremål som kunde berätta mer om vad man har gjort på stadsgård 11 och vad man försörjt sig på. Keramikmaterialet var relativt anonymt och bestod till största delen av kok- och förvaringskärl av yngre rödgods.

Stadsgård 20

Inga föremål påträffades från etableringsskedet på stadsgård 20 (tabell 5). Troligen låg tomten obebyggd en tid efter att den stakats ut. Från cirka 1470–1480-tal till 1540-tal var gården bebyggd och brukades. Liksom på stadsgård 10 bedrevs smide under den äldre stadstiden. Vid något tillfälle under fasen byggdes ett av rummen om i huslängan och då återbrukades en underliggare till en handkvarn i konstruktionen. Bebyggelsen raserades sannolikt i samband med avflytten till

Älvsborg 1547. I raseringslagren fanns föremål som hade lämnats kvar vid flytten, som skärvor av olika keramikvärl och en sax (figur 69).

Stadsgård 20 återuppbyggdes igen på 1560–1570-talet och utvidgades då i och med att även den tidigare stadsgård 11 blev en del av gården. Omkring 1590 byggdes den västra delen av stads-

gården om. I konstruktionslagren till de båda ombyggnadsfaserna påträffades stora mängder föremål. Många av föremålen hade äldre dateringar vilket tyder på att de hade omlagrats från tidigare faser. Här fanns också spår av den smides- och metallhantverksamhet som bedrevs på gården under tidigare skeden i form av totalt sju deglar

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart					
Bränd lera					
Bärnsten					
Fönsterglas		2			
Glaskärl		1			
Horn					
Kakel					
Keramik	3	25			
Läder					
Metall		18			
Piplera					
Slagg	3	1			
Tegel					
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 4. Föremål från stadsgård 11. Keramik avser största antal kärl.

Figur 69. Fragment av ett blyglaserat yngre lergodskrus med medaljongdekor och motiv av en grip (F4703). Skärvan hittades i ett konstruktionslager som man påfört inför en ombyggnad på stadsgården som troligen skett cirka 1590. Kruket är tillverkat i Tyskland, möjligen i Großalmerode och dateras till cirka 1575–1625. Skärvor av liknande krus har hittats på stadsgård 28 och 29. Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart		1		2	
Bränd lera				1	6
Bärnsten					
Fönsterglas				18	86
Glaskärl				8	20
Horn					
Kakel					4
Keramik		41		92	497
Läder					
Metall		21		26	119
Piplera					
Slagg				8	3
Tegel		2		1	
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 5. Föremål från stadsgård 20. Keramik avser största antal kärl.

och metallföremål som möjligen kan kopplas till tillverkning på gården. Fynd av en hovtång, hästsko och hästkosömmar visar att smeden fungerade som hovslagare. En sländtrissa och en silvernål antyder även att man sysslade med textilhantverk under den äldre fasen.

Stadsgård 20 ödelades cirka 1624 och i raseringslagren fanns spår av den sista brukningsperioden i form av rikligt med keramik, glaskärl och fönsterglas. Keramiken uppvisade en stor variation i olika typer av bords-, serverings- och förvaringskärl. Här fanns många fragment av piplerdekorerade fat och skålar, som exempelvis fat från Weserområdet i Tyskland. Glasfynden dominerades av passglas och så kallade warzenbecher. Båda kärltyperna brukar dateras till cirka 1550–1650.

Stadsgård 22

Föremål saknades från etableringsskedet på stadsgård 22. Det kan bero på att det var sparsamt med aktiviteter på gården under den här tiden. Även mängden tillvaratagna ben var liten, vilket kan tyda på att ben och föremål inte samlades in konsekvent (tabell 6).

Stadsgården började bebyggas på 1470–1480-talen. I konstruktionslagren under hus 22:3:2 hittades en del mindre föremål som bland annat en blykula, blybleck, ett föremål i kopparlegering

som möjligen varit en sked samt keramikskärvar. Föremålen har i huvudsak tolkats som att vara omlagrade, men möjligheten finns såklart också att vissa av dem kan vara spår av bruk i de undersökta rummen.

Gården raserades totalt genom en brand vilket sannolikt skedde i samband med flytten till Älvsborg på 1540-talet. Det fanns förvånansvärt få föremål i raseringslagren och det kan tyda på att det var en planlagd brand som ägt rum efter det att inventarierna tillvaratagits.

Efter återflytten från Älvsborg byggdes nya hus på stadsgård 22. I konstruktionslagren fanns det relativt rikligt med föremål. Det mesta av materialet utgjordes av omlagrat hushållsavfall. Bland keramiken fanns stengodskrus från Raeren och Westerwald, Weserkeramik, fajanser, danska jydepotter, svartgods samt yngre rödgods och yngre lergods. En hel del av keramiken var samtida med fasen eller till och med något senare (Westerwaldstengods). Fyndomständigheterna gav lite blandade budskap. Fragmenteringsgraden verkar ha varit någorlunda låg vilket kan tyda på att lagren inte rörts om någon större utsträckning. Samtidigt låg här även flintgodskärvar som visade att det ändå skett viss infiltration från moderna störningar.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart				1	1
Bränd lera				1	
Bärnsten					
Fönsterglas		1		19	10
Glaskärl		1			7
Horn					
Kakel				2	1
Keramik		55		200	182
Läder					1
Metall		43		31	94
Piplera					
Slagg		1			3
Tegel		1		2	
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 6. Föremål från stadsgård 22. Keramik avser största antal kärl.

Antagligen revs stadsgård 22 i samband med att staden avvecklades i början av 1600-talet (figur 70). I de utjämnade raseringsmassorna påträffades blandat hushållsavfall tillsammans med enstaka byggnads- och möbeldetaljer som hänglås, spikar,

Figur 70. Botten till en ribbägare eller rippenbecher i blått glas (F2632). Glastype dateras cirka 1400–1530 och tillverkades framför allt i västra Tyskland. Bägarna av blått glas tillverkades cirka 1500–1530. Dekoren fick man genom att blåsa halvfärdiga kärl i en form med ribbmönster vilket gav mönstret med de diagonala vågorna. Glaset på bilden är blått vilket är den vanligaste typen i Nya Lödöse-materialet. Det finns dock även exempel på gröna glas. Ribbägaren hittades i utjämnade raseringslager på stadsgård 22 (KG 5016). Händelsen dateras till början av 1600-talet. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

beslag, en gångjärnsstapel och en nyckel. Det fanns också en del andra metaller som en hästsko, hästkosöm, kniv och ett smitt, vridet föremål som eventuellt kan ha varit ett grythandtag. I tidigare faser hade det funnits vissa indikationer från de arkeobotaniska proverna (KG 5022, 5023) att det kan ha bedrivits smide på stadsgård 22 eller i närheten. Det har dock varit svårt att se det i föremåls-materialet. Metallfynden kan lika gärna representera bruk på gården. I övrigt var föremåls-materialet från stadsgård 22 relativt anonymt och berättar ganska lite om hur man har försörjt sig på gården.

Stadsgård 23

På 1480-talet bebyggdes stadsgård 23. I konstruktionslagren under framför allt hus 23:2:3 fanns stora mängder föremål (tabell 7). Troligen rör det sig här om en svårseparerad blandning av dels omdeponerade föremål som legat i konstruktionslagren tillsammans med spår av brukning, dels föremål från den senare raseringen. Små föremål, som en gagatpärla som hittades i rum C, skulle lätt kunna slinka ner mellan golvspringorna medan större föremål, som en dolk, sländtrissa, yxa och en ryktskrapa, rimligen kan ha hamnat där i samband med raseringen. Rum C brukades under första halvan av 1500-talet, här fanns fler mindre föremål som kan ha tappats eller städats bort vid

brukning. Bland annat ännu en pärla (av ben), en genomborrad torskkota, fragment av römerglas, krautstrunk och klubbägare och två hvidmynt av silver präglade under Kristian I (1448–1481).

Stadsgård 23 raserades, i likhet med de flesta andra gårdarna vid avflytten till Älvsborg. I raseringslagren fanns många skärvor från olika keramikkrärl. Framför allt rörde det sig om kok- och förvaringskrärl i yngre rödgods, men här fanns också enstaka yngre lergodskrärl, stengods, svartgods och jydepotter (figur 71). Jydepotter var vanligare under den senare stadstiden men dyker även upp sporadiskt under den äldre stadstiden. Dessutom hör delar av materialet troligen egentligen till senare raseringar.

Efter en period av övergivande återuppbyggdes stadsgården, vilket bör ha inträffat på 1560–1570-talet. Ytmässigt blev den nu lite större och sträckte sig hela vägen fram till gata K. Inför bygget av de nya husen så påfördes massor som innehöll mycket hushållsavfall och material som sannolikt härrör från den tidigare raseringen. Från den här brukningsperioden fanns indikationer på att metall-

hantverk kan ha bedrivits i rum A i hus 23:5:2 (KG 2084). Förutom spår från de arkeobotaniska proverna fanns små metallföremål som exempelvis en ströning samt blysmältor varav en möjligen var ett ingöt (spår av gjutning).

I raseringslagren efter den slutgiltiga ödeläggelsen fanns rikligt med föremål som representerade stadsgårdens materiella kultur under den sista brukningsperioden. Förutom keramik fanns många glaskärl, bland annat en bägare med filigrandekor i venetiansk stil. Bland metallföremålen kan nämnas flera fingerborgar, knivar, yxa, dolk samt föremål som ingått i inventarier eller byggnader som nycklar, spikar och olika typer av beslag (figur 72).

Stadsgård 25

Stadsgård 25 skilde sig från de andra stadsgårdarna genom sin långsträckt form, den löpte från gata C i öster hela vägen ned mot strandzonen. Bebyggelsen på stadsgården låg samlad i en länga utmed gata E. Gatan hörde ihop med stadsgården och ingick i den. Stadsgård 25 skilde även ut sig

Figur 71. Mynningen till en jydepotte (F1817) som hittades i konstruktionslager till hus 23:5:3 (fas 23:5). Huset uppfördes någon gång under 1560–1570-talet. Kärlet har proveniensbestämts med hjälp av ICP-analys och analysen visade att den har likheter med andra kärl tillverkade kring Varde på östra Jylland. Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben		3			
Bergart		21		1	2
Bränd lera		18		1	1
Bärnsten					
Fönsterglas		4		163	22
Glaskärl		4		15	45
Horn				1	
Kakel				3	3
Keramik		89		608	536
Läder					
Metall		85		160	174
Piplera					
Slagg		4		1	9
Tegel		1		2	1
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 7. Föremål från stadsgård 23. Keramik avser största antal kärl.

Figur 72. Testikeldolk med handtag av ben (F754). Den påträffades i raseringslager över rum B i hus 23:5:2. Händelsen dateras till början av 1600-talet. Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

genom ett stort och rikt föremålsmaterial både före och efter flytten till Älvsborgsstad (tabell 8).

Enstaka keramikskärvar från etableringsskedet hittades i området, men stadsgården har troligen varit obebyggd under det äldsta skedet. På området för stadsgården fanns spår av hägnader som kan ha använts för boskap.

Under 1480-talet byggdes en länga med tre byggnader i stadsgårdens södra del och den norra

delen stenlades och användes som gata (Gata E). Från den efterföljande perioden fram till avflytten till Älvsborgsstad hittades en hel del föremål. Under denna period har stadsgården haft en tydlig hantverkskaraktär, främst fanns spår efter gjuteriverksamhet (figur 73). Bland annat hittades 35 deglar och den största materialkategorin utgjordes av metallföremål. Metallerna förekom delvis i konstruktionslager under golven påförda i

Figur 73. Degel funnen i den yngsta fasen (F27), den är sannolikt omlagrad från verkstaden som fanns på stadsgården före älvsborgsstaden. Sammanlagt hittades 44 deglar på stadsgården, vilket är avsevärt fler än någon annanstans i staden. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 74. Kniv med skaft av ben och ändbeslag och nitar av metall (F182). Den hittades i ett konstruktionslager till ett golv påfört vid en ombyggnad omkring 1530 (fas 25:9, hus 25:3:2, KG 2023). Knivar av denna typ kan ha tillverkats på stadsgården. I samma kontext fanns ytterligare en liknande kniv och två runda söljor av kopparlegering med ristad dekor, samt två silvermynt sannolikt Kristian I och Johan II (kung Hans av Danmark) som regerade mellan 1448–1501). Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 75a/b. Dekorera söljor av kopparlegering (F29, F39), söljorna är funna i samma kontext som kniven F182. Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

Figur 76. Lustreware-skål (F206) från den yngsta fasen på stadsgård 25. Den här typen av keramik tillverkades vid den här tiden i området kring Valencia i nuvarande Spanien, tekniken spreds från mellanöstern med Moriska invandrare. En likadan skål har bland annat hittats vid Glimmingehus i Skåne. En relativt stor andel av keramiken från den yngsta fasen på stadsgård 25 utgjordes av dekorativa bordskärl (ej skalenlig). Foto: Markus Andersson.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben		3			3
Bergart		8			9
Bränd lera		48		6	12
Bärnsten		1			1
Fönsterglas		12		5	282
Glaskärl		10			114
Horn		13			
Kakel		1			15
Keramik	8	278		173	2292
Läder					
Metall		332		85	507
Piplera					
Slagg		6		17	37
Tegel		27			34
Textil					
Trä		1			
Övrigt organiskt					

Tabell 8. Föremål från stadsgård 25. Keramik avser största antal kärl.

samband med en ombyggnation cirka 1530, men den största mängden hittades i ett raseringslager som tillkommit i samband med övergivandet av stadsgården på 1540-talet. Metallföremålen kan delvis komma från stadsgårdens eget bruk, men flera är sannolikt spår efter tillverkningen på platsen. I flera av deglarna fanns rester av smält metall, främst kopparlegeringar och bly/tenn. I en av deglarna fanns spår av guld (Grandin et al 2020:26). Det förekom även avfallsmaterial/råmaterial efter horn- och benhantverk, vilket kan tyda på att man tillverkat föremål sammansatta av olika material, som exempelvis dekorerade knivar med handtag av ben/horn och gjutna beslag (figur 74–75). Utöver metallhantverket fanns även makrofossil och parasiter som visar djurhållning, matlagning, bakning och bryggeriverksamhet, så det har inte varit en renodlad verkstadstomt.

Keramiken från denna period bestod främst av kokkärl, men även några kannor och flera stengodskrus av Siegburgtyp med en ungefärlig datering till 1400–1550. Flera dryckesglas av olika typer hittades också och dessa kommer sannolikt från konsumtionen på stadsgården.

Efter återflytten från Älvsborgstaden verkar stadsgården ligga obebyggd ett tag och bebyggdes sedan igen omkring 1590. I samband med detta bytte stadsgården delvis karaktär och den nya

bebyggelsen omdisponerades, bland annat uppfördes en byggnad på del av den tidigare gata E. Deglar och metallföremål återfanns även i denna fas, men det rör sig sannolikt till övervägande del om omlagrade föremål från äldre kontexter. Från det yngsta skedet fanns i stället ett stort och rikt fyndmaterial av hushållskaraktär.

Stora mängder keramik, glas och metallföremål hittades framför allt i de yngsta raseringslagren. Stadsgården ger intryck av att ha varit välbärgad med en omfattande konsumtion av dekorativa dryckesglas och bordskärl såsom fat och skålar av keramik. Både glas och keramik fanns i flera olika modeller och godstyper (figur 76). Svartglaserade kakelfragment med reliefdekor låg utspridda i raseringslagren och indikerar att man kan ha haft en kakelugn på stadsgården vilket var en nymodighet i Nya Lödöse vid den här tiden. Enstaka kakel och en form för kakeltillverkning hittades även i lager från den föregående fasen, vilket tyder på att en kakelugn kan ha funnits redan då.

Stadsgård 26

Stadsgård 26 undersöktes extensivt och endast 38 föremål tillvaratogs (tabell 9). På grund av undersökningsmetoden och den selektiva insamlingen så är det svårt att bilda sig en uppfattning om karaktären på stadsgården utifrån föremålsaterialet.

Figur 77. Ett stengodskrus, så kallat salvekrus (F3131), som hittades i konstruktionslager i hus 27:2:1 (fas 27:2). Händelsen dateras till 1480-tal. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 78. Delar av ett betsel (F2243) och en sax (F2384). Föremålen fanns i raseringslager över hus 27:2:1. Sannolikt är de spår av den sista brukningen i huset. Händelsen dateras till cirka 1547. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart					
Bränd lera					
Bärnsten					
Fönsterglas					
Glaskärl					
Horn					
Kakel					1
Keramik				3	2
Läder					
Metall				23	8
Piplera					
Slagg				1	
Tegel					
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 9. Föremål från stadsgård 26. Keramik avser största antal kärl.

De föremål som samlades in kommer samtliga från tiden efter återflytten från Älvsborgsstad. Av de metaller som tillvaratogs utgjordes majoriteten av spikar tillsammans med beslag och sömmar. I lager som påfördes inför byggnationen på 1560–1570-talen påträffades även en kniv och en hästsko. Ett remändesbeslag i kopparlegering hittades i lager efter den slutgiltiga rasingen av gården i början av 1600-talet. I samma lager fanns även ett litet fragment av ett pottkakel. Keramiken utgjordes av kok- och förvaringskärl i yngre rödgods samt ett fat i yngre lergods.

Stadsgård 27

Stadsgård 27 var en av de stadsgårdar som undersöktes mer extensivt men innehöll trots det en del intressanta föremål (tabell 10). När byggnaderna på gården började uppföras på 1480-talet så påfördes massor i markberedande syfte. Lagren innehöll en hel del föremål. Bland annat ett litet salvekrus i stengods (figur 77), fragment av flera glasbägare varav fyra krautstrunk eller kälstocksglas. Tecken på att man hållit på med sömnad fanns också i form av en fingerborg och ett nålbryne. I konstruktionslagren på gårdsplanen fanns ett bryne och en bandkniv samt ett möjligt fragment av en skära. Kanske har de blivit kvar i samband med byggarbetena.

När stadsgården raserades och övergavs i samband med flytten till Älvsborgsstad lämnades en del föremål kvar i raseringsmassorna. De kan sannolikt kopplas till bruket på gården under perioden 1480–1540. Här fanns bland annat ett betsel och ett halster samt flera knivar och en sax (figur 78). Endast ett ytterligare halster har hittats vid undersökningarna av Nya Lödöse 2013–2017 och det fanns på stadsgård 29.

När stadsgården återuppbyggdes användes raseringsmassorna från tidigare raseringsfas som konstruktionslager. Föremålen som hittades i konstruktionslagren härrör därför sannolikt till största delen från aktiviteter före Älvsborgstiden. Detta är mönster som finns på princip samtliga stadsgårdar. Inga brukningslager identifierades från den här perioden men raseringslagren, efter att gården övergetts någon gång i början av 1600-talet, innehöll en del ledtrådar till vad man sysslade med på stadsgård 27. Här tillvaratogs nästan 7 kilo smidesslagg vilket är förhållandevis mycket sett till den generella bilden av stadsgårdarna. Slaggförekomsten är annars oftast sparsam trots att smide belagts genom andra källmaterial som makrofossilprover, fynd och konstruktioner. Troligen kan det i alla fall delvis förklaras med en avfallshantering där material kontinuerligt forslats bort från staden

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart		7			
Bränd lera					
Bärnsten					
Fönsterglas				3	51
Glaskärl		8		2	16
Horn					
Kakel					1
Keramik		30		24	236
Läder					
Metall		63		13	33
Piplera					
Slagg					252
Tegel					
Textil		1			
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 10. Föremål från stadsgård 27. Keramik avser största antal kärl.

Keramiken som tillvaratogs från den sista raseringen visade en bred variation av olika kärl- och godstyper. Här hittades flera fajanskärl varav ett apotekarkrus. Det fanns också gott om olika bords- och serveringskärl som dryckeskrus i stengods och fat och skålar i yngre lergods och yngre rödgods. Åtta av stengodskärlen var tillverkade i Raeren i nuvarande Belgien och två var från Siegburg. Bland lergodskärlen fanns flera exempel på kärl tillverkade i området kring floden Weser i Tyskland (figur 79).

Stadsgård 28

Omkring år 1480 uppfördes två hus på stadsgård 28. Innan dess hade tomten legat obebyggd en tid efter att den hade stakats ut. I konstruktionslagren fanns enstaka föremål, som exempelvis en blyplomb, kniv, ryktskrapa och ett stengodskrus från Raeren (tabell 11). Det mest uppseendeväckande föremålet var dock en järnklump som vid röntgen visade sig innehålla fragment av en ringväv eller ringbrynja (figur 80).

Stadsgården raserades i början av 1500-talet. Kanske skedde detta genom en brand, vilket det fanns vissa indikationer på. Få föremål fanns från denna rasering vilket kan tyda på att det var relativt rent i husen när de raserades, alternativt att man tillvaratagit mycket av inventarierna.

Efter raseringen uppfördes nya hus på stadsgård 28. Konstruktionslagren innehöll sparsamt med föremål vilket styrker bilden av att det inte funnits så mycket i husen när de revs i föregående fas. Gården brukades några årtionden innan den förstördes igen, troligen i samband med flytten till Älvsborgsstad. Från denna raseringsfas hittades endast ett fåtal föremål. Sannolikt har en del av dem omlagrats och påträffades i konstruktionslager till efterföljande fas när man börjat återuppbygga husen igen på 1560–1570-talen. Här fanns keramik och en större mängd fönsterglasfragment vilket pekar mot att husen hade glasfönster före flytten till Älvsborg. Lagren har dock även infiltrerats av yngre störningar vilket förekomsten av bland annat ostindiskt porslin och fönsterglas av 1600-talstyp visar.

Stadsgård 28 raserades och övergavs i början av 1600-talet, kanske i samband med avvecklandet av staden 1624. I raseringslagren fanns framför allt olika typer av keramikvärl, både kärl som använts till matlagning, som pannor och grytor i yngre rödgods, men även bordskärl i form av fajansfat, dekorerade rödgods- och lergodsfat och dryckeskrus av stengods. Här fanns också flera glaskärl som passglas och ett pokalglas eller vinglas på fot (figur 81). Mindre mängder byggnadsjärn och fot

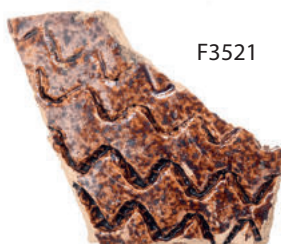

F3522

Figur 79. Olika typer av dekorerade kärl i ljusbrännande lergods (F3522, 3376, 3387, 3404, 3521). Gemensamt för dem är att de alla tillverkats i området kring floden Weser i Tyskland. Produktionen av den här typen av keramik var i gång mellan cirka 1575–1630. Kärlden på bilden hittades i raseringslager på stadsgård 27. Raseringen dateras till början av 1600-talet, kanske i samband med Kalmarkriget eller stadens nedläggande. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

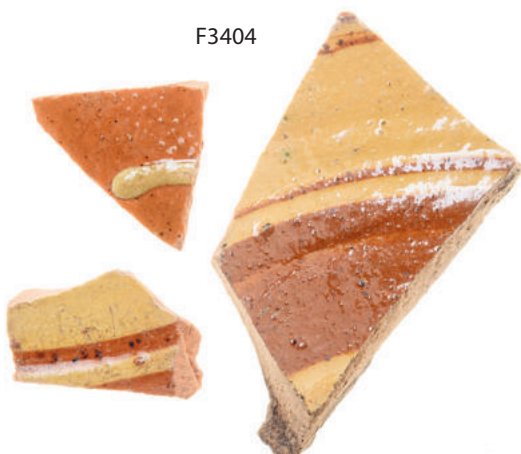

F3387

F3521

F3404

F3376

fönsterglas tillvaratogs, men annars var det sparsamt med föremål från byggnaderna.

Vretar 10/11/20/25 och 22/23

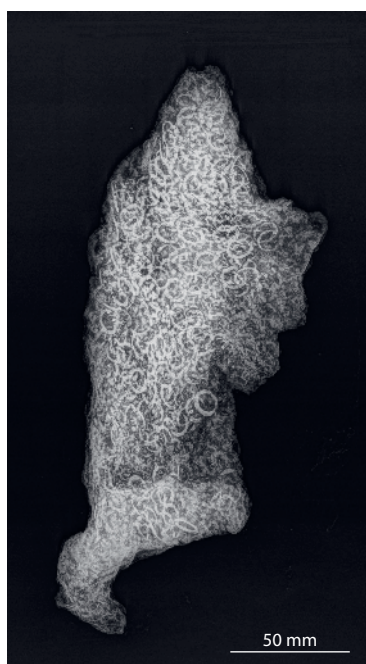
Vret 10/11/20/25 sträckte sig i öst-västlig riktning från gata C ner mot strandzonen. På 1480-talet byggdes en träränna i den och syftet var antagligen att leda bort vatten från gata C. Det fanns väldigt få föremål i den här vreten. Under bruksperioden 1480 till 1540-tal deponerades lite hushålls-

avfall här i form av några yngre rödgodskärl (figur 82). Stora skärvor kan tala för att materialet fick ligga ganska orört. När stadsgård 20 och 25 revs i början av 1600-talet så täcktes vreten över med raseringsmassor.

Vreten mellan stadsgård 22 och 23 brukades bara under perioden 1480–1547, efter detta fanns inga faser bevarade. Här fanns bara enstaka keramik, lite tegel samt spikar och ett oidentifierat järnföremål.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben		1			
Bergart				4	
Bränd lera		5			1
Bärnsten					
Fönsterglas		3		101	16
Glaskärl				3	14
Horn					
Kakel					
Keramik		45		161	206
Läder					
Metall		29		42	49
Piplera					
Slagg					5
Tegel		1			
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					

Tabell 11. Föremål från stadsgård 28. Keramik avser största antal kärl.

Figur 80. I konstruktionslager till hus 28:2:1 påträffades fragment av en ringväv eller ringbrynja (F937). Ringvävens syfte var att skydda mot sticksskador från framför allt kniv och svärd. Under medeltiden var det ett vanligt skyddsplagg vid strid men kom sedan alltmer att ersättas med plåtrustning. Eftersom det var väldigt tidskrävande att tillverka en ny ringväv så hände det ofta att man under 1400–1500-talen återbrukade äldre ringvävar som man skar upp och infogade i nya skyddsplagg. Händelsen dateras till omkring år 1480. Foto: Studio Västsvensk Konservering.

Figur 81. På bilden syns del av benet till ett blågrönt pokalglas eller vinglas på fot (F442). Glaset som dateras cirka 1550–1650, har sannolikt tillverkats i Tyskland. Det hittades i raseringslager på västra delarna av stadsgård 28. Raseringen har sannolikt skett i början av 1600-talet. Kanske i samband med Kalmarkriget eller avflytten 1624. Skala 2:1. Foto: Markus Andersson.

Gatorna A, F, H och J

De gatuavsnitt som ingår i den här rapporten innehöll generellt sett väldigt få föremål. Gata A och den del som undersöktes av gata J innehöll inga föremål alls.

Gata F sträckte sig ner mot Göta älv och anlades under 1470–1480-talen. I konstruktionslagren

fanns få föremål, förutom ett flertal blyföremål i form av bland annat kulor, spröjs och flera plomber. Plomberna påträffades i en klump så en hypotes är att det kan röra sig om blyföremål som samlats ihop för att gjutas om. Kanske kommer de från intilliggande stadsgårdar 22 och 23 där det fanns indikationer på att man bedrivit metallhantverk.

Figur 82. En yngre rödgodspanna med blyglasyr som hittades i den träskodda rännan i vret 10/11/20/25 (F4851). Troligen har den hamnat där någon gång mellan 1480 och 1547. Formen är ganska typisk för pannor som tillverkades cirka 1450–1550. Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

I början av 1600-talet, kanske i samband med avvecklingen av staden 1624, raserades de intilliggande stadsgårdarna 23 och 27. Material som kommer från dessa gårdar spreds över gatan. Här påträffades framför allt olika typer av keramikkrärl, men även slagglugg och enskilda glaskärl.

Gata H låg norr om stadsgård 28 och i samband med utbyggnaderna i Göta älv förlängdes även gata H. I sandlagren som påfördes fanns en skärva av ett dryckesglas i venetiansk stil. Efter återflytten från Älvsborgsstadens byggdes gatan om närmast gata C. I konstruktionslagren påträffades enskilda keramikskärvar. Möjligen rör det sig om avfall från brukning av gatan.

Animalosteologi

Det animalosteologiska materialet kommer att diskuteras mer ingående i en separat rapport. Här görs därför endast en summering av iakttagelserna samt en redogörelse för hur mycket benmaterial som påträffats (tabell 12).

Den mängd ben som samlades in från olika stadsgårdar varierade med hur de ytorna prioriterades. Det går därför inte att göra kvantitativa analyser utifrån materialet.

Stadsgård 10

En förhållandevis liten mängd djurben insamlades från stadsgård 10. Totalt har cirka 5,5 kg djurben registrerats, men allt material har inte vägts. Totalvikten är troligen betydligt högre eftersom viktuppgifter saknas för flera kontexter som inne-

höll kompakta och stora mellanfotsben och underkåkar från nötkreatur.

De flesta omlagrade ben hade använts som markstabilisering. Mellanfotsben, tåleder och kraniedelar av nöt lades sannolikt avsiktligt ut i olika etablerings- och utjämningslager. Deras storlek och kompakta struktur bidrog till markstabiliseringen. Den avsiktliga användningen av ben från nötkreatur till markberedning och konstruktioner tyder på att utvalda skelettdelar sparades vid slakt och bearbetning av horn och skinn. Oftast saknade underkåkarna framtänder. Avsaknaden av rättg-nagspår eller brännmärken på de omlagrade benen visar att de inte lämnades liggande öppett. Troligen grävdes de ner i en gödselstack eller avfallsgrop så att de mjuka vävnaderna ruttnade. Därefter kunde

Tabell 12. Översikt över benmängder (kg) från olika stadsgårdar. Eftersom allt material inte vägdes anger viktuppgifterna en minsta mängd djurben.

Fyndplats	Mängd djurben (kg)*	Kommentar
Stadsgård 10	5,5	Allt material ej vägt
Stadsgård 11	4	Allt material ej vägt
Stadsgård 20	16,1	Allt material ej vägt
Stadsgård 22	18 kg	Allt material ej vägt
Stadsgård 23	27,2	Allt material ej vägt
Stadsgård 25	52,3	Allt material ej vägt
Stadsgård 26	0,3	
Stadsgård 27	3,1	
Stadsgård 28	6,4	

de användas som stabilisering i utjämnings- och konstruktionslager.

Ett tydligt exempel på användningen av omlagrade mellanfotsben och underkäksdelar av nötkreatur fanns i fas 10:3 vid konstruktionen av gårdsplanen och hus 10:3:1 och 10:3:2. Utöver mellanfotsben, underkäksdelar och tåleder användes kraniedelar som stabilisering i senare faser på stadsgård 10.

På stadsgården saknades kontexter där hushållsavfall dominerar. I de flesta fall fanns inga bevis överhuvudtaget för hushållsnära avfall. Ett undantag var raseringslagren över hus 10:7:2 från fas 10:8 (sent 1500-tal) där det fanns animalosteologiska spår av matberedning, konsumtion och hushållsnära avfall. I övrigt var de flesta insamlade ben omlagrade från andra kontexter. Från ett osteologiskt perspektiv är det oklart om det beror på byggnadernas funktioner, bevarandegraden eller undersökningsmetod och prioriteringar. Det är möjligt att prioriteringar i fält bidrog till att förhållandevis lite hushållsnära matavfall noterades och samlades in. Däremot kan det konstateras att brukningslager med ansamling av exempelvis fiskben saknades.

Stadsgård 11

En förhållandevis liten mängd djurben insamlades från stadsgård 11. Totalt har cirka 4 kg djurben registrerats, men allt material har inte vägts.

De kontexter där det fanns djurben representerar omlagring av avfall från slakt, hantering och matlagning/konsumtion av nöt, gris och får/get. Benen kan komma från slakt, hantering och matkonsumtionshändelser som är betydligt äldre än kontexterna de hamnade i. Däremot innehöll raseringslagret i fas 11:4 (KG 903**) delar av nöt som kan ha använts avsiktligt för markstabilisering.

Stadsgård 20

Från stadsgården registrerades totalt 16,1 kg djurben, men allt material har inte vägts.

Lämningar från fas 20:4 (rasering av bebyggelse 1547)

Bevarat hushållsnära matavfall fanns i ett brandlager i rum C i hus 20:2:1 från (KG 5042), daterad till 1547. I lagret fanns splitter och fragment av nöt, svin och får, samt blandade däggdjursben. Olika fiskarter kunde identifieras: abborre, vitling, torskfisk och plattfisk. Även höns och gås före-

kom bland matavfallet. Materialet kan representera matberedning, lagring och konsumtion under flera årtionden, men mest troligt är det aktiviteter som i tid låg nära raseringen.

Lämningar från fas 20:6 och 20:7 (cirka 1590)

I raseringslagren över hus 20:5:3 i fas 20:6 (KG 2261*) fanns djurben från brukningen av eldstaden i huset. Även i överliggande lager, som hör till konstruktionen av hus 20:7:2 i fas 20:7 (KG 2271*, cirka 1590) fanns rester av hushållsnära avfall som kan komma från brukningen av hus 20:5:3. De bevarade fiskbenen tyder på att det var en utjämnning av tidigare orörda brukningsspår. Samtidigt var detta blandat med mellanfotsben, underkäkar och kraniedelar av nöt som användes som stabilisering i konstruktionslagret då hus 20:7:2 byggdes.

Stadsgård 22

Från stadsgården registrerades drygt 18 kg djurben, men allt material har inte vägts. Endast en begränsad mängd ben tillvaratogs vid undersökningen. Detta syns exempelvis i konstruktionsfaserna där mängden ben var ovanligt liten.

Brukning av golv 1480–1547

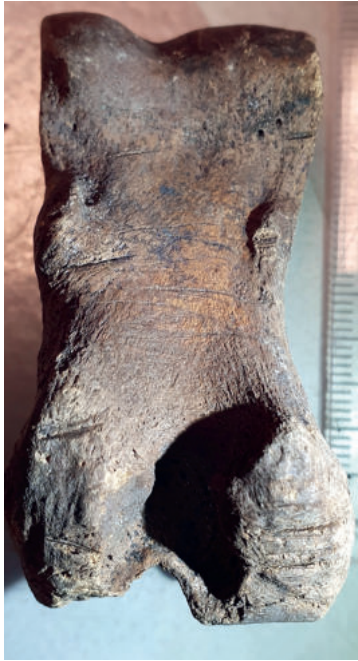
I konstruktionslagren under golvet i rum D i hus 22:3:2 fanns hushållsavfall som hade omlagrats av råttor under golvet (se diskussion om detta nedan). Materialet utgjordes av ben och fjäll från olika fiskar (abborre, gädda, gös, karpfisk, kolja, plattfisk, rocka, sill, torsk, vitling och ål).

Bruk av avfallsgrop, fas 22:8

Under sent 1500-tal brukades två avfallsgropar i stadsgårdens sydvästra hörn. Här fanns ett successivt deponerat hushållsavfall. Benmaterialet utgjordes av blandade ben från nötboskap, svin och får, även större ben som underkäkar (figur 83). Här fanns även ben från fisk som abborre, karpfisk, kolja, långa (kranieben), hälleflundra, makrill, plattfisk, rocka, torsk (kranium och kotor från stora individer), vitling, ål. Det fanns även tuggade fiskkotor, vilket tyder på latrin.

Stadsgård 23

Från stadsgården registrerades totalt 27,2 kg djurben, men allt material har inte vägts. Flera brukningslager under trägolv identifierades i hus 23:2:3 och 23:5:2. Av denna orsak är stadsgård 23 en bra

Figur 83. Första tåleden av nötkreatur (S 95085). Tåleden har ovanligt många spår av kniv på den proximala ledytan och på den plantara sidan (bak). Dessa skärmärken kan uppkomma när klöven separeras från fotled och tårna skärs loss.

osteologisk källa till variationen i matkonsumtionen på hushållsnivå under Nya Lödöses äldre faser.

Lämningar från fas 23:2 (1480-tal)

Flera exempel finns från Nya Lödöse där de tidigaste konstruktions- och brukningslagren har bevarat hushållsnära avfall ansamlad under en kort tid. Hus 23:2:3 är ett bra exempel på detta. Särskilt i den uppvärmda stugan, rum C, fanns bevis för bevarat mathanteringsavfall (KG 3050), där en kota av en stor torsk samt kotor av kolja, andra torskfiskar, hälleflundra och plattfisk kunde identifieras. Blandade delar av nöt, svin, får och gås också förekom.

I konstruktionslagren på gårdsplanen fanns osteologiska spår av slakt eller styckning på nöt och gris (KG 2005*). Däremot är det svårt att avgöra om djurbenen från gårdsplanen var samtida eller äldre än konstruktionen av den.

Lämningar från fas 23:3 (brukning av rum C, hus 23:2:3)

I brukningslagren under golvet rum C i hus 23:2:3 fanns ytterligare bevarat mathanteringsavfall som hade blandats med större ben (som tåben av nöt). Materialet hade omlagrats av råttorna under golvet. Bland det primära matavfallet kunde höns, gås, pigghaj, slätrocka, knaggrocka, sill, ål, öring/lax, mört, karpfisk, gädda, långa, torsk, vitling, kolja, abborre, makrill, plattfisk och röding identifieras. Splitter av rådjursben tillhör förmodligen primärdeponerat avfall.

Lämningar från fas 23:4 (rasering av bebyggelse 1547)

I raseringen över hus 23:2:3 fanns bevarade spår av den sista brukningen, utan mycket utjämning eller omlagring. Tydliga matrester inkluderade fragmenterade ben av nöt, svin, får/get, gås och långa. De bevarade brukningsspåren gör att materialet kan användas för att tillsammans med det från föregående faser beskriva undersöka kontinuitet och förändringar i mathanterings- och konsumtionsmönster inom samma byggnad. I brandlagret i hus 23:2:3 förekom fragment av nötkreatur inklusive horn och andra kraniedelar. Det är oklart varför kraniedelar har hamnat i en hushållskontext. Det är möjligt att horn skulle användas i hantverk

Lämningar från fas 23:5 (1560–1570-tal)

I konstruktionslagren i den uppvärmda stugan, rum B, i hus 23:5:2 fanns möjliga spår av brukning av rummet (KG 2006*). Det går dock inte att utesluta att djurbenen kommer från omlagrade massor som användes vid golvkonstruktion. Generellt är det osäkert om benmaterialet från denna fas speglar en brukning eller är omlagrat äldre material.

Lämningar från fas 23:6 (rasering av bebyggelse 1580–1590-tal)

Raseringslagren över hus 23:5:3 (KG 2074*) innehöll en mindre mängd djurben men deras ursprung är sannolikt från samtida gårds- eller hushållsnära aktiviteter. Enligt de arkeologiska beskrivningarna har omlagrade ben *inte* blandats med materialet från raseringen. Med andra ord innehöll raseringen tydliga spår av mathantering, konsumtion och avfall. Matresterna inkluderade ben från nötkreatur, svin, får/get, torsk och långa.

Lämningar från fas 23:8 (rasering av bebyggelse)

I raseringen över bebyggelsen (KG 3069) fanns en stor mängd djurben. De knappt 9,5 kg djurbenen, mest fragmenterade ben av nötkreatur, omfattar en del material som måste vara omlagrat under raseringen. Samtidigt finns det spår kvar av hushållslager in situ från hus 23:5:2. Här fanns råttgnagda ben av nöt, som råttorna hade samlat under trögolvet, blandat med olika ben av fisk, höns, gås, hare och tjäder. Fiskbenen omfattade stora torskar och långor, kummel och kolja.

Eftersom det finns liknande arkeologiska och osteologiska mönster i tidigare faser (särskilt i fas

23:2, 23:3, 23:4 och 23:6) är spåren av hushållsnära avfall i fas 23:8 intressanta och ger möjligheter att studera hushållsmiljön över en längre tid. Råttor var ständigt närvarande under brädgolven i stugan.

Stadsgård 25

Från stadsgården registrerades totalt 52,3 kg djurben, men allt material har inte vägts.

På stadsgård 25 saknades benmaterial som kan tolkas som storskaligt samlande av avfall, storskalig slakt av nötkreatur eller organiserad användning av slaktrester (underkäkar, kranier och mellanfotsben) som stabiliseringsmaterial. Detta står i stark kontrast till situationen på stadsgård 10, 11 och 20

Brukning av golv 1480–1547

På stadsgård 25 fanns liksom på många andra stadsgårdar lämningar av råttbon under trägolven. Råttornas omlagring av benmaterial har resulterat i en komplicerad blandning av omlagrade ben från större tamdjur och fiskfjäll, fiskben och andra bensplitter från hushållsnära avfall som deponerats under brukning.

Ben från större tamdjur som var för stora för att ha ramlat ned mellan golvbrädorna under brukningen fanns i flera fall liggande horisontellt i eller på konstruktionslagren under golven. Dessa utgjordes ofta av kompakta skelettdelar från slaktavfall eller skinnhantering, som underkäkar, mellanfotsben och tåleder från nötkreatur. Dessa större och mer kompakta ben kan vara omlagrade från avfallskontexter och hade medvetet använts som delar i konstruktionen eller följde med de påförda lagren till platsen.

Mindre och ömtåliga ben från fisk, fågel och råtta klarar inte på samma sätt en omlagring utan stannar i brukningskontexter eller förstörs av olika formationsprocesser. När de hittas bevarade ligger de sannolikt i en primär depositionskontext. De ben som påträffas under golven hör därför till brukningsaktiviteter efter att golvet kom i bruk.

Benmaterialet i golvlagren har således hamnat här genom en interaktion mellan människornas konstruktion och bruk av byggnader och råttornas matsamlade och gnagande aktiviteter.

Kontexter där detta kunde observeras fanns i brukningen av rum B, rum C och E i hus 25:3:1 (KG 5080, KG 5082, 5089), och i rum A och C i hus 25:3:2 (lagren dokumenterades i fas 25:9 efter att huset byggdes om; KG 2021*, 2023*, 2095*).

Särskilt i rum E i hus 25:3:1 (KG 5080) observerades fjäll av abborre och karpfisk och kotor av sill, vitling och plattfisk.

Ett annat mönster som har observerats på andra stadsgårdar fanns på stadsgård 25. Vid raseringen och övergivandet av Nya Lödöse 1547 (fas 25:10) bevarades spår av den sista brukningen i några rum under lager av raseringsmaterial. Exempel på detta fanns i rum C och E i hus 25:3:1 (KG 5100) och i rum A i hus 25:3:2 (KG 2014).

Stadsgård 26

Endast 0,3 kg djurben registrerades från stadsgård 26. Eftersom stadsgården undersöktes översiktligt är det svårt att dra långtgående slutsatser kring animalosteologin. Djurben observerades och samlades bara in från två kontexter, fyllning i en grop i fas 26:3 (1500-tal) och ett raseringslager från fas 26:4 (1600-tal).

Fyllningen i gropen i fas 26:3 (KG 5120) sållades noggrant; tre liter fyllningssediment sållades med 2 mm maskor. Splitter av däggdjursben samt kotor av ål, vitling, kolja och makrill identifierades. Fragmentariska matrester av nöt, får/get och svin förekom också. Mängden var egentligen förhållandevis liten med en sammanlagd vikt på 230 gram. Dokumentationen ger en delvis bild av sophantering där hushållsnära matavfall, som sannolikt hade producerats inomhus, deponerades i en avfallsgrop på gårdsplanen.

Stadsgård 27

Få djurben tillvaratogs från stadsgård 27. Sammanlagt registrerades 3,1 kg ben. Över lag dokumenterades för få djurben för att tydliga slutsatser ska kunna dras om hantering av djur, mat och avfall. Arterna som har dokumenterats liknar i de däggdjur, fågel och fiskarter som har hittats på andra stadsgårdar.

Lämningar från fas 27:2 (1480-tal)

I eldstaden och konstruktionslagren under golvet i rum A i hus 27:2:1 (KG 3249, 5060) fanns ben som kan komma från brukningen av byggnaden. Man kan dock inte utesluta att den större delen är från omlagring under konstruktionen.

Lämningar från fas 27:5 (rasering av bebyggelse 1600-tal)

Vid raseringen av hus 27:4:1 bevarades en del hushållsnära avfall (PS 208685; KG 5110) under rase-

Figur 84. Fragmenterad överkäke av nötkreatur, antingen ko eller mindre oxe från vret 22/23. Till vänster är den tredje molaren (visdomstanden) vriden. Trots detta var djuret friskt i munnen. Molaren har slitits lika jämt och fint som de andra tänderna och det finns inga tecken på inflammation. Till höger har de första två premolarerna ramlat ut post mortem. Foto Aaron Stutz.

ringsmassorna, men det var förmodligen blandat med omlagrade djurben.

Stadsgård 28

Endast 6,4 kg djurben registrerades från stadsgård 28. Vid undersökningen i stadsgården dokumenterades inga kontexter som domineras av hushållsnära avfall. De flesta ben hörde till omlagrade fyllningar med varierat ursprung. Djurben hittades under hela den stratigrafiska sekvensen från 1470-tal till 1600-tal. Men eftersom det inte går att utesluta att de ben som förekom i kontexter daterade till 1600-talet är omlagrade från mycket äldre kontexter går det inte att använda materialet för att beskriva konsumtionens förändring över tid.

Gata A, F, H och J

Bara 0,04 kg djurben samlades in från gatorna i denna rapport. Även i arkeobotaniska prover från gatukontexter saknades bensplitter, fiskben och ben från andra smådjur. Detta innebär att den lilla mängden ben inte beror på undersökningsmetoden. Det kan därmed konstateras att gatorna var relativt välstädade och att sopor inte samlades här. Endast på gata F fanns en minde mängd däggdjursplitter i raseringslagren från stadens övergivande i fas F:3 (1600-tal, KG 2264*).

Vretarna

Få kontexter i vretarna i den yta rapporten omfattar innehöll bevarade djurben. En mindre mängd ben fanns hittades i vret 10/11/20/25 i fas 20/25:2 (KG 5056), de kan ha deponerats här när rännan togs ur bruk.

En betydligt större mängd fanns i vret 22/23. I brukningen av vreten mellan 1480 och 1547, fas 22/23:2, fanns större ben av nöt som kanske användes för stabilisering (figur 84). Användning av ben från nötkreatur för att stabilisera vrettytor har

dokumenterats mellan andra stadsgårdar i Nya Lödöse (framför allt i vret 9:16). Dessutom slängdes hushållsnära avfall i vreten (KG 3072). Det går tyvärr inte att fastställa hur ofta matavfall deponerades i vreten. Det kan ha skett vid ett eller flera tillfällen. Hushållsnära mathantering kan påvisas genom förekomsten av kotor, kraniefragment och pektoraldelar från flera olika havsfiskar (rocka, kolja och icke-identifierbara torskfiskar), samt höns, gås och rådjur. De dokumenterades i makrofossilprover och i ett sållprov. Övriga ben av nöt, får, get och svin förekom också i vreten.

Arkeobotaniska analyser

Resultaten av analyserna av makrofossil och parasiter beskrivs i sin helhet i bilaga 1. Här följer en sammanfattning av resultaten som presenteras där, enskilda prover redovisas även i den stratigrafiska berättelsen.

Det oförkollnade arkeobotaniska materialet var över lag sämre bevarat inom ytan för denna rapport än på stadsgårdarna söder om gata A. Detta kan bero på att marken ligger högre och är mer väl-dränerad. Även ogräsmaterialet visar att marken var torrare. Tiggarranunkel som särskilt trivs på fuktig och näringsrik sandmark var vanligt förekommande i de lägre liggande ytorna söder om gata A. Inom området i denna rapport var det ovanligare.

Inget arkeobotaniskt material insamlades från stadsgård 26 och 27. Materialet från stadsgård 10, 11 och 20 var litet medan det från stadsgård 22, 23, 25 och 28 var rikligare.

Djurhållning och fähus

Inga prover påvisade golv i fähus, och det går därför inte att utifrån det arkeobotaniska materialet avgöra vilka byggnader som var fähus. Däremot finns spår av fähusdynga och hö i avfallsmateri-

alet på stadsgård 11, 20, 23, 25 och 28. Det visar att fåhus sannolikt fanns på dessa tomter under åtminstone några brukningsperioder. På stadsgård 25 verkar fåhus ha funnits kontinuerligt. Här fanns även trolig piskmask från gris i en avfallsgrop. Detta visar att svin hölls på stadsgården.

Kålgårdsodling

Inga direkta spår av kålgårdsodling eller trädgårdsjord påträffades inom de aktuella stadsgårdarna. Däremot fanns indirekta spår av att hushållen på stadsgård 20, 25 och 28 bedrev odling utanför sina tomter. Sannolikt fanns odlingarna på annan plats i eller direkt utanför staden. Fynden av växter som kan ha odlats i kålgårdar var dock förhållandevis få.

Citronmeliss (hjärtansfröjd), som både brukades som medicinal- och kryddväxt påträffades på stadsgård 25. Detta är det enda fyndet av den från Nya Lödöse. Fröer av hjärtstilla påträffades på stadsgård 20 och 28. Ett tidigare uppmärksammat fynd från kyrkogården visar att denna växt bland annat brukades vid förlossningar.

Spisar och köksavfall

Köksavfall fanns mestadels i omrörda brand- och raseringslager men i fem fall fanns primära brukningsspår från eldstäder eller spisaska. I proverna med köksavfall utgjorde säd det vanligaste materialet, följt av benrester, förkolnade bärkärnor av hallon, björnbär och enbär och hasselnötsskal. Även svartsenap, lin och baljväxter i form av bondböna förekom.

I materialet påträffades även förkolnade kärnor av importerade växter som fikon, russin och mandel, samt det importerade spannmålet hirs. I ett par fall påträffades också brända klumpar som kan utgöras av bränd mat eller bränt bröd.

I två prover från eldstäder på stadsgård 20 och 28 fanns bryggeriavfall i form av förkolnad malt respektive humle, vilket i dessa fall visar att eldstäderna använts för ölbryggning. I bägge dessa påträffades även animalier vilket visar att eldstäderna även användes för matlagning och inte var eldstäder i separata bryggshus.

Åkerbruk och spannmålskonsumtion

Konsumtionen av säd var mycket lik den på stadsgård 1–6, 9, och 16–17. Kornet dominerar stort följt av mindre andelar råg och havre. Vete utgjorde en mycket liten andel av materialet. Sannolikt är korn

överrepresenterat medan vete är underrepresenterat. Kornets dominans kan bero på att materialet *även innehåller en del* bryggeriavfall. Vete hantades oftare i mald form och påträffas därför mer sällan i det makrofossila materialet

På stadsgård 25 var råg nästan lika vanligt som korn under stadens äldsta tid (1480–1520). Rågbröd förknippades sedan 1200-talet med en tysk brödkultur som vann mark i svenska urbana miljöer kring Östersjön under medeltiden, medan havrebröd präglade den lokala västkustkulturen.

Vid sidan om de fyra sädesslagen hittades även lin, som i allmänhet också odlats på åkermark, främst för fibrer men också för de oljerika fröerna.

Ölbryggning

Inom det aktuella området gjordes endast ett fynd av oförkolnat humle (från stadsgård 11) och ingen pors. I stället utgjordes spåren av ölbryggning i stor utsträckning av förkolnad malt (på stadsgård 25 och 28), samt ett par fynd av förkolnad humle (från stadsgård 20 och 23). Fynden av förkolnad malt bestod främst av korn, men i bägge fallen förekom också en mindre mängd havre. Tillsatsen av havre var troligen inte en ersättning utan användes för att ge en viss karaktär och smak.

Kryddor och grönsaker

Få spår fanns av kryddor, frukter och grönsaker. Bland kryddor och örter påträffades de ovan nämnda medicinalväxterna hjärtstilla och hjärtansfröjd (citronmeliss) som troligtvis odlats lokalt. Övriga örter i denna kategori, dill, kummin och svartsenap, har alla tidigare påträffats i staden. Kummin och dill är kryddor som även omnämns som importerade från utlandet, men samtida odling är också välkänd från Sverige.

Till grönsakerna kan möjligen baljväxten bondböna räknas, som hittades i förkolnad form tillsammans med förkolnad havre i raseringsmassor på stadsgård 22.

Vilda växter

De insamlade bär och nötter som påträffades var björnbär, enbär, hasselnöt, hallon och lingon. Även här gjorde de sämre bevarandeförhållandena att mängden var mindre än söder om gata A.

Hallon och björnbär förekom även förkolnade tillsammans med annat köksavfall vilket visar att de kan ha använts som ingredienser i den varma

matlagningen. Detta kan ha skett året om eftersom bären kunde torkas. Förkolnade enbärskärnor från stadsgård 20 kan troligen knytas till ölbryggning.

Förkolnade fragment av hasselnötsskal hittades på stadsgård 20 och 23. De påträffades tillsammans med annat köksavfall som säd, ben och fiskfjäll, vilket visar hur nötter ingått som ingrediens i matlagning. På stadsgård 22 fanns hasselnötsskal tillsammans med latrinavfall, detta kan vara spår av småätande.

Importer

I materialet fanns fikon, mandel och vindruva som med stor sannolikhet var importerade. Här fanns även hirs (på stadsgård 23) som kan ha odlats lokalt men troligen hör till det importerade materialet. Även kummin, som diskuterats ovan, kan vara en import.

Hirs nämns inte som en inhemsk gröda under 1400–1500-talet, men påträffas regelbundet i svenska städer, och dyker upp i importlistor i små

mängder. Detta har tolkats som att hirsen i städerna importerades av köpmän med bakgrund i länder som Polen eller Tyskland där hirs ingick i den traditionella matlagningen. Att hirs fanns i anslutning till eldstaden på stadsgård 23 kan tolkas som att stadsgården beboddes av personer med utländsk bakgrund under den andra brukningsperioden, möjligen hör det till aktiviteter när tomten var obebyggd.

Parasitanalys

Endast två prover analyserades från stadsgårdarna i denna rapport. Från stadsgård 20 analyserades ett prov som inte innehöll parasiter.

Från stadsgård 25 analyserades ett prov från en avfallsgrop. Provet innehåller fyra ägg som troligen är från grisens piskmask, samt två ägg som sannolikt är från människans piskmask. Även fyra ägg av spolmask påträffades, de kan vara från gris eller människa. Avfallsgropen innehöll alltså mänsklig latrin och träck från gris.

DISKUSSION

Tomter och gator

Den yta denna rapport täcker omfattade nio tomter, över tid minskade de till åtta tomter. Inom ytan fanns fem gator. Av dessa var minst en egentligen en gårdsplan på tomtmark (gata E), möjligen var ytterligare en gata det (gata J). Öster om ytan fanns gata C som kommer att beskrivas i en kommande rapport. Efter återflytten från Älvsborgsstadens (1560–1570-tal) tillkom den nya nord-sydliga gata K väster om ytan i denna rapport, den beskrivs i rapporten för strandzonen (Pettersson et al 2022).

Tomterna och de öst-västliga gatorna lades ut vid stadens etablering 1473. Gatorna bör ha lagts ut först och tomterna därefter. Tomterna var regelbundet utlagda utmed gatorna. Tomtgränser låg vinkelrätt mot gatan och parallellt på ömse sidor av gatan. Söder om gata A följde de öst-västliga gatorna Sävåns sträckning. Norr om gata A var de i stället anlagda i rät vinkel mot Göta älv. Detta gjorde att tomterna norr om gata A (stadsgård 10, 11, 20), trots regelbundenheten utmed gatan, fick udda former som avvek från de annars relativt regelbundna tomterna i Nya Lödöse. Även stadsgård 25 var smal och mycket lång, som för att få det önskade gatumönstret att gå ihop.

Som påpekats i de tidigare rapporterna från Nya Lödöse är det viktigt att skilja på den bebyggda ytan, stadsgården, och den faktiska tomten. I några fall fanns markeringar av tomtgränser mellan enskilda tomter bevarade från de äldsta brukningsperioderna. När tomterna bebyggdes lades obebyggda dropprum eller vretar ut på mark tillhörande de tomter de avgränsande.

Förändringar över tid

Väster om ytan i denna rapport fanns strandzonen. Under stadens äldsta tid tycks den ha varit en flack

obebyggd strand mot Göta älv. I omgångar förändrades strandzonen därefter. Under 1520–1530-talet gjordes omfattande utbyggnader i Göta älv. Efter återflytten till staden under 1560–1570-talet gjordes ytterligare utfyllnader i älven och den norra delen av gata K tillkom, gatan flyttades sedan västerut omkring 1590, samtidigt som de sista utfyllnaderna i älven gjordes (se Pettersson et al 2022).

Framför allt stadsgård 23 påverkades av omorganisationerna av strandzonen. Vid två tillfällen förlängdes tomten åt väster. Den tomt som år 1473 var 14–15 meter lång blev 1560–1570 utökad till att vara 24–27 meter lång, och efter 1590 hela 26–29 meter lång. Ursprungligen var stadsgården orienterad mot gata F. Men det är mycket möjligt att stadsgården under de yngre brukningsperioderna i stället orienterades mot gata K. Samma mönster kunde ses på flera stadsgårdar söder om gata A (se Morner et al 2021).

Även stadsgård 25 utökades åt väster omkring 1590. Möjligen kan även stadsgård 10 ha förlängts åt väster vid samma tillfälle. Lämningar av detta saknades vid undersökningen år 2013, men antydningar finns i det undersökta materialet från 1915–1918 (Sektion B i Strömbom 1924).

Omkring 1590 skedde även förändringar av flera gator. Dessa kom att påverka stadsgårdarna i denna rapport relativt lite, men tomtgränserna utmed gata C förändrades något vilket främst ses på stadsgård 25.

På stadsgård 1–6 kunde ett mönster ses där tomterna slogs samman två och två under stadens yngre tid, och stadsgårdarna kom att omfatta två äldre tomter. Inom ytan i denna rapport skedde detta på stadsgård 11 och 20. Efter återuppbyggnaden vid återflytten från Älvsborgsstadens verkar den tidigare stadsgård 11 blivit en del av stadsgård 20.

Ägande och brukande av olika platser

I materialet finns några exempel som kan belysa frågor kring ägande och nyttjande av olika ytor i staden.

Gata E löpte från stadens huvudgata (gata C) ned mot stranden. Gatan var egentligen gårdsplanen på stadsgård 25 men den användes sannolikt som en vattugränd. Även under den tid då stadsgården låg obebyggd (cirka 1547–1590) fanns gata E kvar vilket kan ses som ett tecken på att den sågs som en del av stadens gatunät. När stadsgården återbyggdes omkring 1590 bröts passagen genom att en byggnad uppfördes över den västra delen av gata E och två smala passager anlades söder och norr om den nya byggnaden. Detta kan ses som en medveten handling för att ta bort den allmänna passagen. Förändringen sammanfaller med de större förändringar av stadens struktur som genomfördes omkring 1590 med omläggningar av flera gator och förlängningen av gatan utmed stranden (gata K). Detta kan vara en del i förändrade rörelsemönster i staden, där de öst-västliga passagerna minskade i betydelse till förmån för framför allt gata K (se diskussion i Öbrink 2019).

Gata J kan i själva verket ha varit en del av gårdsplanen på stadsgård 28. Ingen annan passage mellan gata C och det inre av stadsgården fanns. Inräknat denna gata blev tomten dessutom nästan lika stor som de flesta andra tomter (13 meter lång utmed gata C). Möjligen kan gata J liksom gata E ha fungerat som en allmän passage.

Öster om stadsgård 22 uppfördes en bod på gata C under sen stadstid. Det är osäkert om detta hände före eller efter Kalmarkriget. Lämningarna var mycket fragmentariska. Gatans befintliga stenläggning användes som golv. Det intressanta är att markeringar med större stenar fanns i gatubeläggningen där bodens väggar uppfördes. Detta kan innebära att den låg inom det område som stadsgård 22 hade underhållsansvar för. Det kan även betyda att en plats för försäljning redan fanns här och kanske var markerad av de större stenarna, en plats för ett stånd ersattes således med en fast bod.

Vretar

Få vretar kom att undersökas inom ytan i denna rapport. Detta beror till viss del på att de ytor där vretar fanns bortprioriterades eller att lämningar saknades där, som mellan stadsgårdarna utmed gata A där nord-sydliga vretar bör ha funnits. Men

till viss del fanns färre vretar eftersom stadsgårdarna utmed gata C i hög grad omgavs av öst-västliga stenlagda ytor.

Liksom tidigare konstaterats låg vretarna formellt på mark tillhörande de tomter de avgränsade. De fanns i princip mellan alla stadsgårdar och det främsta syftet med dem var att avgränsa stadsgårdarna och förhindra takdropp på grannens hus.

Vretar fanns inte bara mellan bebyggda delar av stadsgårdarna utan runt hela tomten (förutom mot gatan). Den faktiska tomtgränsen hamnade därmed i vretens mitt. Detta var en praxis som rådde under hela stadens existens. På stadsgård 25 finns dock ett exempel från den yngsta stadstiden på att bebyggelse (hus 25:13:2) uppfördes direkt intill tomtgränsen mot stadsgård 20 varvid ingen vret fanns där. Ytan direkt söder om denna byggnad var en stenlagd gårdsplan på stadsgård 20 med en trolig rännal, så avrinningen var ändå ordnad.

De vretar som löpte vinkelrätt mot gatorna, mellan hus och huslängor, verkar i stor utsträckning ha varit tillstängda i ändarna och därmed svårtillgängliga. De som löpte mellan tomterna inne i kvarteren var i mindre utsträckning inramade av byggnader och därmed mer öppna.

Den långa vreten mellan stadsgård 10, 11, 20 och 25 var tydligt avsedd för avrinning av vatten. Under tiden från att stadsgårdarna bebyggdes fram till utbyggnaderna i Göta älv på 1520–1530-talet fanns en träskodd ränna som ledde vatten ned mot älven. Utloppet till älven blockerades troligen i samband med utbyggnaderna. Rännan slammade igen efter detta och avfall kom att deponeras här. Under den yngsta stadstiden (efter 1590) anlades åter en dränering i det som återstod av vreten, denna i gång i form av en stenlagd rännal.

Stadsgårdarna

Strukturen

Stadsgårdarna i Nya Lödöse hade i de flesta fall en likartad struktur. Bebyggelsen utgjordes av sammanbyggda huslängor eller friliggande hus utmed tomtens sidor och utmed gatan. Bebyggelsen var sluten mot gatan och en eller flera portgångar utgjorde passagen mellan gaturummet och stadsgården. De öppna ytorna var begränsade på de flesta stadsgårdar. Mellan husen fanns stenlagda gårdsplaner. Mindre, öppna ytor för hållning av djur kan ha funnits längst in på stadsgårdarna, men inga säkra spår av detta har påträffats. Likaså

har inga säkra kålgårdar påträffats inne på stadsgårdarna, med undantag av stadsgård 17 och 32 (se Morner et al 2021). Utmed gatorna fanns i flera fall bodar med egen ingång direkt från gatan. I dessa kunde stadsgårdens invånare bedriva verksamhet, eller hyra ut dem till någon annan. Framför allt under stadens yngsta tid verkar bodar ha funnits vid i princip alla gatukorsningar.

I några fall fanns spår av trösklar och dörrar eller andra passager som visar rörelsemönster inom stadsgårdarna. De flesta utrymmen nåddes genom ingångar från gårdsplanen. Undantagen var stugan, som hade ingång genom en förstuga och de bodar som hade ingång från gatan.

Byggnader

Många olika byggnader med flera om- och tillbyggnader fanns på stadsgårdarna (tabell 13). De fanns kvar under olika lång tidsrymd. För att göra materialet hanterligt har byggnaderna delats upp i hus och huslängor. Hus är mindre fristående byggnader med ett eller några rum under samma tak.

Ofta fanns samma eller några få olika funktioner i hela huset. Huslängor utgörs av flera sammanbyggda byggnadsdelar med flera olika funktioner. Dessa byggnadsdelar kunde bestå av ett eller flera rum. Varje byggnadsdel av huslängan var närmast en ny modul som fogades till de andra. Dessa hade oftast inte passager mellan de olika byggnadsdelarna utan endast ut till gårdsplanen. Bostadsdelen utgjorde oftast en egen modul där de uppvärmda rummen hade ingång via en förstuga.

Här kommer, liksom i tidigare rapporter, inget försök göras att sortera hus och byggnadsdetaljer efter kulturhistoriskt belagda typer och begrepp. Risken är att materialet tolkas för att passa in i en mall snarare än att tala för sig själv.

Byggnaderna har numrerats efter den stadsgård de låg på, den händelsefas de byggdes i och därefter ett löpnummer. Exempelvis låg huslänga 22:3:1 på stadsgård 22, var byggd i händelsefas 3 och med löpnummer 1 i den fasen. Vid ombyggnader behöll de samma nummer. Endast helt nya byggnader eller omfattande ombyggnader har setts som nya

Figur 85. Golvet i rum C i huslänga 20:2:1. Här syns att de norra och östra delarna av golvet låg högre och hade en tydlig kant mot den lägre liggande delen av golvet. I golvet fanns en rännadal vilket antyder en verksamhet där vatten användes eller att rummet behövde städas ur regelbundet. Foto från söder: Philip Chavasse.

Tabell 13. Samtliga byggnader inom stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 samt på gata C.

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
Bod gata C	A	Cirka 1590–1624?		Bod	Ej bevarat		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
10:3:1	A	1480-tal–1540-tal		Fähus/förråd/ verkstad	Träggolv?		Träväggar		x	Fragmentariskt bevarat
	B	1480-tal–1540-tal		Fähus/förråd/ verkstad	Träggolv?		Träväggar		x	Fragmentariskt bevarat
10:3:2	A	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Verkstad/förråd	Träggolv	x	Träväggar		x	Möjligen två olika rum
10:3:3	A	1480-tal–1540-tal		Stuga?	Träggolv					Fragmentariskt bevarat
	B	1480-tal–1540-tal		Bod?	Ej bevarat	x				Fragmentariskt bevarat
10:5:1	A	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Förråd	Stengolv	x	Träväggar?			
	B	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Smedja/gjuteri	Jordgolv	x	Träväggar?	x		Trolig eldstad/ässja
10:7:1	A	Cirka 1570–sent 1500-tal		Rum	Trä- eller jord- golv		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat. Troligen två rum
10:7:2	A	Cirka 1570–sent 1500-tal		Brygg/bak/ kokhus	Träggolv	x		x	x	Fragmentariskt bevarat. Möjligen smedja
	B	Cirka 1570–sent 1500-tal		Förråd/för- stuga?	Stengolv	x				Fragmentariskt beva- rat. Troligen ingång från gårdsplan
10:9:1	A	Sent 1500-tal–1624		Brygg/bak/ kokhus	Träggolv			x		Fragmentariskt bevarat
11:2:1	A	Cirka 1480– 1520/30-tal?		Bod	Träggolv		Träväggar, knuttimrat?		x	
11:2:2	A	Cirka 1480–1540- tal	x	Bod	Träggolv. Efter ombyggnad träggolv				x	
11:2:3	A	Cirka 1480–1540- tal		Fähus/förråd/ verkstad	Jordgolv	x	Träväggar, knuttimrat?			
	B	Cirka 1480–1540- tal		Fähus/förråd/ verkstad	Träggolv?		Träväggar, knuttimrat? Fönsterglas?			
11:3:1	A	1520/30-tal?–1540- tal		Bod	Stengolv	x	Träväggar?			
	B	1520/30-tal?–1540- tal		Bod	Stengolv	x	Träväggar?			
20:2:1	A	Cirka 1480–1540- tal		Stuga	Träggolv	x	Träväggar, knuttimrat?	x	x	
	B	Cirka 1480–1540- tal		Förstuga	Träggolv	x	Träväggar, knuttimrat?		x	
	C	Cirka 1480–1540- tal	x	Verkstad/förråd	Stengolv	x	Träväggar, knuttimrat?			Verksamhet med vatten?
	D	Cirka 1480–1540- tal		Bod/verkstad	Stengolv	x	Träväggar, knuttimrat?			Med plats för fast inred- ning. Nära smedja
20:2:2	A	Cirka 1480–1540- tal		Bod	Träggolv?	x	Träväggar. Fönsterglas? Tegeltak?		x	
	B	Cirka 1480–1540- tal		Bod?	Ej bevarat	x	Träväggar? Fönsterglas? Tegeltak?			Osäker utbredning

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggteknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
20:5:1	A	Cirka 1570–1624?		Uppvärmrt rum	Trägolv	x	Träväggar. Fönsterglas?	x		Bostadsutrymme, ev. stu- ga. Luftspalt under gol- vet? Eventuellt kakelugn. Eventuellt fast inredning
	B	Cirka 1570–1624?		Förstuga?	Trägolv	x	Träväggar? Fönsterglas?		x	
	C	Cirka 1570–1624?		Bod?	Ej bevarat	x	Träväggar? Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat
20:5:2	A	Cirka 1570–ca 1590		Bod	Stengolv	x	Fönsterglas?			
	B	Cirka 1570–ca 1590		Bod?	Ej bevarat	x	Fönsterglas?			
20:5:3	A	Cirka 1570–ca 1590		Brygg/bak/kok- hus	Trägolv	x	Fönsterglas?	x	x	Eventuellt stengolv i Ö.
20:7:1	A	Cirka 1590–1624?		Bod	Ej bevarat	x	Fönsterglas?			
	B	Cirka 1590–1624?		Bod?	Ej bevarat	x	Fönsterglas?			
20:7:2	A	Cirka 1590–1624?		Verkstad/förråd	Stengolv	x	Fönsterglas?			
22:3:1	A	Cirka 1480–1540- tal		Uppvärmrt rum/ verkstad	Trägolv	x	Träväggar	x	x	
	B	Cirka 1480–1540- tal		Stuga?	Trägolv	x	Träväggar	x	x	
	C	Cirka 1480–1540- tal		Kammare/för- råd	Ej bevarat	x	Träväggar			Fragmentariskt bevarat
	D	Cirka 1480–1540- tal		Förstuga	Ej bevarat	x	Träväggar			Fragmentariskt bevarat
	E	Cirka 1480–1540- tal		Bod	Ej bevarat		Träväggar			Fragmentariskt bevarat. Eventuellt metallhantverk
22:3:2	A	Cirka 1480–1540- tal	x	Bod	Stengolv. Efter ombyggnad stengolv		Träväggar			Spår av mathantering
	B	Cirka 1480–1540- tal		Bod/förråd	Stengolv		Träväggar			
	C	Cirka 1480–1540- tal		Bod	Ej bevarat		Träväggar			
	D	Cirka 1480–1540- tal		Uppvärmrt rum/ kök	Trägolv?	x	Träväggar?	x	x	
22:7:1	A	Cirka 1570–1624?		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
	B	Cirka 1570–1624?		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar?			Fragmentariskt bevarat. Eventuellt metallhantverk
22:7:2	A	Cirka 1570–1624?		Rum	Ej bevarat					Fragmentariskt bevarat
22:7:3	A	Cirka 1570–1624?		Bod?	Ej bevarat	x	Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
	B	Cirka 1570–1624?		Bod?	Ej bevarat		Träväggar?			Fragmentariskt bevarat
	C	Cirka 1570–1624?		Verkstad	Stengolv	x	Träväggar?	x		
23:2:1	A	Cirka 1480–1540- tal		Uppvärmrt rum/ verkstad	Ej bevarat	x	Träväggar, knuttimrat?	(x)		Möjligen eldstad
	B	Cirka 1480–1540- tal		Rum/bod	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Lerklinad vägg		x	
23:2:2	A	Cirka 1480–1540- tal		Rum	Trägolv?		Träväggar		x	Fragmentariskt bevarat
23:3:3	A	Cirka 1480–1540- tal		Kammare/för- råd/verkstad	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat?		x	Indirekt uppvärmt rum. Spår av mathantering

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	B	Cirka 1480–1540- tal		Förstuga	Tegelgolv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak?			
	C	Cirka 1480–1540- tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak. Fönsterglas?	x	x	
	D	Cirka 1480–1540- tal		Kammare/för- råd/verkstad	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak		x	
23:5:1	A	Cirka 1570–1624?		Bod	Stengolv	x	Fönsterglas?			
23:5:2	A	Cirka 1570–1624?		Förstuga/kam- mare/förråd/ verkstad	Trägolv	x	Träväggar? Fönsterglas?		x	Troligen flera rum. Indirekt uppvärmt rum. Smide/me- tallhantverk?
	B	Cirka 1570–1624?		Stuga	Trägolv	x	Träväggar. Fönsterglas?	(x)	x	Fragmentariskt bevarat. Återanvänd äldre eldstad
	C	Cirka 1590–1624?		Rum	Ej bevarat	x				Utbyggnad åt V.
23:5:3	A	Cirka 1570–ca 1590		Bod/förråd/ verkstad	Ej bevarat	x	Träväggar? Fönsterglas?			
	B	Cirka 1570–ca 1590		Bod/förråd/ verkstad	Stengolv	x	Träväggar? Fönsterglas?			Fundament i NV
23:5:4	A	Cirka 1570–1624?	x	Rum	Ej bevarat					Fragmentariskt bevarat. Troligen förlängt åt V. ca 1590
23:7:1	A	Cirka 1590–1624?		Bod	Stengolv	x	Träväggar? Torvtak?			
	B	Cirka 1590–1624?		Bod	Ej bevarat	x	Träväggar? Torvtak?			
25:3:1	A	Cirka 1480–1540- tal	x	Bod?	Jordgolv, efter ombyggnad saknades golv- yta	x	Träväggar			Eventuellt sammansla- get med rum B efter om- byggnad
	B	Cirka 1480–1540- tal	x	Bod?	Trägolv, efter ombyggnad ev. tegelgolv	x	Träväggar		x	Eventuellt sammanslaget med rum A efter ombygg- nad. Fynd av degelfrag- ment
	C	Cirka 1480–1540- tal		Verkstad?	Trägolv	x	Träväggar. Torvtak		x	Horn/benhantverk, gjut- ning. Fynd av horn, degel- fragment, metall
	D	Cirka 1480–1540- tal	x	Verkstad?	Trägolv, efter ombyggnad jordgolv	x	Träväggar	(x)	x	Eventuellt eldstad. Horn/ benhantverk, gjutning
	E	Cirka 1480–1540- tal		Rum	Trägolv	x	Träväggar. Torvtak. Fönsterglas?		x	Bostadsutrymme? Spår av matlagning/beredning/ konsumtion
25:3:2	A	Cirka 1480–1540- tal	x	Stuga	Trägolv, efter ombyggnad trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak	x	x	Eldstaden byggdes på vid ombyggnad. Eventuellt loft efter ombyggnad
	B	Cirka 1480–1540- tal		Förstuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak	(x)	x	Eventuellt eldstad. Eventuellt matlagning/be- redning. Eventuellt loft
	C	Cirka 1480–1540- tal	x	Rum	Trägolv, efter ombyggnad jordgolv, efter ännu en om- byggnad trä- golv	x	Träväggar, knuttimrat? Torvtak		x	Efter ombyggnad spår av matlagning/ölbryggning, inslag av dynga.

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggteknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	D	Cirka 1480–1540- tal	x	Rum	Jordgolv, efter ombyggnad stengolv	x	Träväggar, knuttimrat?			
	E	Cirka 1480–1540- tal	x	Rum, efter om- byggnad kök/ bakstuga	Jordgolv, efter ombyggnad stengolv	x	Träväggar, knuttimrat?	x		Eldstaden uppfördes vid ombyggnaden
25:3:3	A	Cirka 1480–1540- tal		Smedja/fåhus?	Trägolv i Ö, jordgolv i V	x	Träväggar. Torvtak	(x)	x	Fragmentariskt bevarat. Sannolikt flera rum med ev. smedja och ev. fåhus. Stenar från mellanvägg/ fundament i Ö del.
25:13:1	A	Cirka 1590–1624?		Rum	Trägolv	x	Träväggar? Trätak? Fönsterglas		x	
25:13:2	A	Cirka 1590–1624?		Uppvämt rum. Stuga?	Ej bevarat	x	Träväggar? Fönsterglas	(x)	x	Eventuellt eldstad/ka- kelugn
	B	Cirka 1590–1624?		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar? Fönsterglas			
25:13:3	A	Cirka 1590–1624?		Magasin/förråd	Trägolv	x	Träväggar?		x	
26:2:1	A	Cirka 1570–1624?		Bod	Stengolv		Träväggar			Extensivt undersökt. Troligen flera olika rum.
	B	Cirka 1570–1624?		Bod	Stengolv	x	Träväggar			Extensivt undersökt. Möjligen två rum.
26:2:2	A	Cirka 1570–1624?		Verkstad/ brygg/bak/ kokhus	Jordgolv		Träväggar?	x		Extensivt undersökt
	B	Cirka 1570–1624?		Förstuga/rum	Trägolv		Träväggar?			Extensivt undersökt
	C	Cirka 1570–1624?		Bod/förråd	Stengolv	x	Träväggar?			Extensivt undersökt
26:2:3	A	Cirka 1570–1624?		Bod?	Stengolv	x	Träväggar?			Extensivt undersökt
27:2:1	A	Cirka 1480–1540- tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Trä- eller torvtak?	x	x	
	B	Cirka 1480–1540- tal		Ekonomi/fåhus	Jordgolv	x	Träväggar, knuttimrat?			Troligen flera rum
	C	Cirka 1480–1540- tal		Förstuga/kam- mare/förråd	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat?			Troligen två rum
27:2:2	A	Cirka 1480–1540- tal		Bod	Trägolv		Trätak?	(x)		Eventuellt eldstad
27:4:1	A	Cirka 1570–1624?		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat?	x	x	
	B	Cirka 1570–1624?		Förstuga+rum	Ej bevarat	x	Träväggar, knuttimrat?			Troligen flera rum med förstuga i N
28:2:1	A	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Stuga	Trägolv	x		x	x	Fragmentariskt bevarat
	B	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Kammare/för- råd	Trägolv	x			x	
	C	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Förstuga	Trägolv	x			x	Farstukvist i söder
	D	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Rum	Trägolv	x				Loft?
28:2:2	A	Cirka 1480–tidigt 1500-tal		Bod?	Trägolv	x	Träväggar?		x	Fragmentariskt bevarat

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggteknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
28:4:1	A	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Verkstad/ brygg/bak/ kokhus	Ej bevarat		Träväggar			
	B	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar	x	x	Ölbryggning
	C	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Förstuga	Ej bevarat	x	Träväggar		x	
	D	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Bod	Stengolv	x				
28:4:2	A	Tidigt 1500-tal– 1540-tal		Verkstad/bod	Trägolv	x	Fönsterglas?	(x)	x	Troligen eldstad. Eventuellt två rum. Eventuellt smedja.
28:6:1	A	Cirka 1570–1624?		Rum	Ej bevarat		Träväggar			Fragmentariskt bevarat. Eventuellt loft eller övre vång.
28:6:2	A	Cirka 1570–1624?		Bod	Stengolv					Ingång från gata C?
	B	Cirka 1570–1624?		Bod	Trägolv	x	Träväggar. Fönsterglas		x	Ingång från gata J. Spår av mathantering.
	C	Cirka 1570–1624?		Bod	Trägolv	x	Träväggar		x	
28:6:3	A	Cirka 1570–1624?		Rum	Stengolv?	x				Fragmentariskt bevarat

och fått egna beteckningar. Inom varje byggnad har de rum som fanns betecknats från A och vidare i alfabetisk ordning. I huslängorna har alla rum inordnats i samma alfabetiska följd oavsett vilken byggnadsdel de tillhörde.

Funktioner

De funktioner som fanns i olika rum har identifierats genom konstruktionsdetaljer och bruknings-spår. Eldstäder och olika golvmaterial ger ledtrådar till rummens användning, liksom föremål, ben och arkeobotaniskt material som fanns i konstruktioner (som eldstäder), på och under golvytor eller i raseringslager (figur 85).

På alla stadsgårdar i denna rapport fanns sannolikt en bostadsdel, även om de inte identifierades på stadsgård 10, 11 eller i de yngsta brukningsperioderna på stadsgård 22 och 28. Bostadsdelen bestod som regel av en uppvärmd stuga med eldstad som nåddes från gårdsplanen via en förstuga. Förstugan låg oftast placerad så att ingången till stugan fanns vid eldstaden. Innanför förstugan och därmed bakom eldstaden fanns oftast ett indirekt uppvärmt rum som kunde vara förråd eller kammare. Ytterligare rum kunde ofta nås från förstugan. Avvikelser från mönstret fanns på stadsgård 23, 25

och 28. Hus 23:2:3 hade en annorlunda utformad förstuga. I hus 25:3:2 och 28:2:1 låg inte förstugan intill eldstaden.

Funktionerna i de olika husens övriga rum är ofta svårare att spåra. Många stadsgårdar i Nya Lödöse hade fåhus. De arkeobotaniska analyserna visade att fåhus troligen fanns under någon eller några av brukningsperioderna på stadsgård 11, 20, 23, 25 och 28 eftersom det fanns fåhusdynga och hö i avfallsmaterialet här. Men eftersom inga golvytor som hörde till fåhus identifierades är det osäkert vilka delar av stadsgårdarnas byggnader som hade den funktionen.

Spår av smide och metallhantverk fanns på flera stadsgårdar. På stadsgård 20 fanns en smedja under brukningsperiod 2 (1480–1547). På stadsgård 25, direkt åt norr, fanns under samma tid ben- och hornhantverk och gjuteri och här tillverkades skaft till knivar. Även smide kan ha funnits på stadsgården och då mest troligt i hus 25:3:3.

Även på stadsgård 23 fanns spår av smide från de yngre brukningsperioderna (och troligen även de äldre). Spår av smide fanns både i rum A och B men troligast fanns smedjan i någon del av rum A. På stadsgård 27 fanns troligen en smedja utmed gata F under den yngsta brukningsperioden (1560–

1570-tal till 1624). Även här kan smedjan ha haft en ingång direkt från gatan. Möjligen fanns smide även på stadsgård 10 (brukningsperiod 5).

Specialiserad mathantering indikerades av utrymmen med eldstäder och ansamlingar av matavfall. I hus 20:5:3 på stadsgård 20 fanns ett rum med eldstad eller en ugn där mat tillagades och öl bryggdes. På stadsgård 25 uppfördes en ugn i rum E i hus 25:3:2 som troligen användes för bakning och matlagning. Ibland saknades platserna för tillagning och spåren var lite mer otydliga. Spår av matlagning fanns på flera platser i olika lager. På stadsgård 22 fanns intrampade brukningsspår av matlagning i golvet i en bod utmed gata C (rum A) i hus 22:3:2. På stadsgård 28 fanns köksavfall och en stor mängd skalkorn i raseringen av en bod utmed gata C (rum B) i hus 28:6:2.

Tydliga spår av ölbryggning fanns på stadsgård 20, 23, 25 och 28. I de flesta (stadsgård 23, 25 och 28) är det osäkert var på stadsgården bryggningen skedde.

Andra hantverk har varit svåra att spåra. Ibland fanns spår av platser för olika sysslor men det är oklart vilka dessa var. I hus 10:7:2 och hus 10:9:1 fanns fundament som kan ha varit eldstäder och husen var möjligen brygg-, bak- eller kokhus. Rum C i hus 20:2:1 kan ha använts för en verksamhet där vatten användes. I rum B i hus 25:3:2 fanns ett fundament som kan ha varit en eldstad och platsen för tunnor. Möjligen användes detta för matlagning eller beredning. I det närbelägna rum C fanns spår av mathantering och ölbryggning som kan höra till denna verksamhet. I det sydöstra hörnet av rum B i hus 28:4:2 fanns ett fundament som kan ha varit en eldstad eller kanske ässjan i en smedja.

I det tidigare publicerade materialet från nya Lödöse fanns ett tydligt inslag av agrar verksamhet på många stadsgårdar. Även på stadsgårdarna i denna rapport fanns spår av detta men de var inte lika tydliga som i tidigare avrapporterade ytor.

Det fanns många utrymmen som tolkats som bodar. I princip alla rum som gränsade mot gatorna har tolkats som bodar. Oftast finns dessvärre få eller inga spår av de verksamheter som bedrevs där. Verksamheten i bodarna var en del av stadsgården och samtidigt en del av gatuzonen. Även om de innehades av enskilda personer har de därmed utgjort en mer offentlig miljö än den slutna stadsgården bakom dess port.

Byggnadsteknik och material

Vilka lämningar som fanns av byggnaderna varierade stort. I många fall fanns endast enstaka syllstenar, syllstockar eller konstruktionslager som visade var byggnader och olika rum fanns. I några fall fanns mer omfattande lämningar kvar som ger en fingervisning av vilken byggnadsteknik som användes. Generellt sett var byggnadsdetaljer från de äldre perioderna mer välbevarade.

Många hus uppfördes på konstruktionslager som innehöll omdeponerade raseringsmassor. Större ben från nöt användes som stabilisering i dessa lager. Detta förfarande innebär att det ibland har varit svårt att urskilja raseringar med inslag av en sista brukning från lager påförda vid nybyggnation.

Till skillnad från många av de stadsgårdar som låg längre åt söder fanns inga rustbäddar av timmer på stadsgårdarna i denna rapport. Sannolikt beror det på att marken var torrare och att grundläggningen därför kunde göras enklare.

Samtliga påträffade hus var sannolikt uppförda i trä, men då få delar av väggarna var bevarade går det oftast inte att avgöra byggnadstekniken. I några fall fanns knutar eller korsande stockar kvar som visade att det rörde sig om knuttimrade hus. Nästan alla byggnader var uppförda på stensyll, men det fanns även byggnader där syllstockarna hade lagts direkt på konstruktionslagren. Ingen förändring över tid mot fler hus med stensyll kunde ses.

Golven i husen kunde vara av trä, sten och jord eller lera. Liksom på stadsgård 1–6, 9, 16 och 17 fanns tydliga mönster i hur golvmaterial valdes. Bostadsutrymmen hade mestadels trägolv. Förstugorna hade varierande golvmaterial, även om trä var vanligast fanns även exempelvis tegelgolv (figur 86). Rum med eldstäder som inte var bostadsutrymmen, som smedjor, kunde ha jord- eller stengolv. Olika bodar, förråd, fähus och andra utrymmen kunde ha golv av jord, trä eller sten. Framför allt i bodar utmed gatorna var stengolv vanligt under den yngre stadstiden. Rum med trägolv hade oftast golvisolering av sand, jord eller plattor av grästörv.

Raserade skorstenar i form av raseringslager av tegel fanns på flera av stadsgårdarna. I några av de senare byggnaderna fanns spår av kakelugnar, ett exempel är rum A i hus 25:13:2.

samtidigt som de påträffade möjliga verkstäderna och bodarna var något fler. Framför allt under den yngre stadstiden fanns ett flertal bodar med stengolv utmed gatorna.

Tillsammans med redan publicerat och kommande material ger undersökningarna i Nya

Lödöse goda möjligheter att studera urbanitet under den tidigmoderna perioden. I detta begrepp kan inrymmas rumsliga strukturer och funktioner, socioekonomiska mönster och konsumtion, samt inte minst förändringar över tid.

STRATIGRAFISK BERÄTTELSE

Här följer den stratigrafiska berättelsen. Den är uppdelad på separata beskrivningar av de olika gatorna, stadsgårdarna, vretarna och strandzonen samt övergripande beskrivningar av preurbana och naturliga lager, utstakning av tomter och posturbana lämningar och störningar.

Några förkortningar används i texten. Dessa är KG=contextgrupp, S=stratigrafiskt objekt, SVG=svartgods, YLG=yngre lergods, RG=rödgoods, YRG=yngre rödgods och ÄRG=äldre rödgods.

Bod på gata C

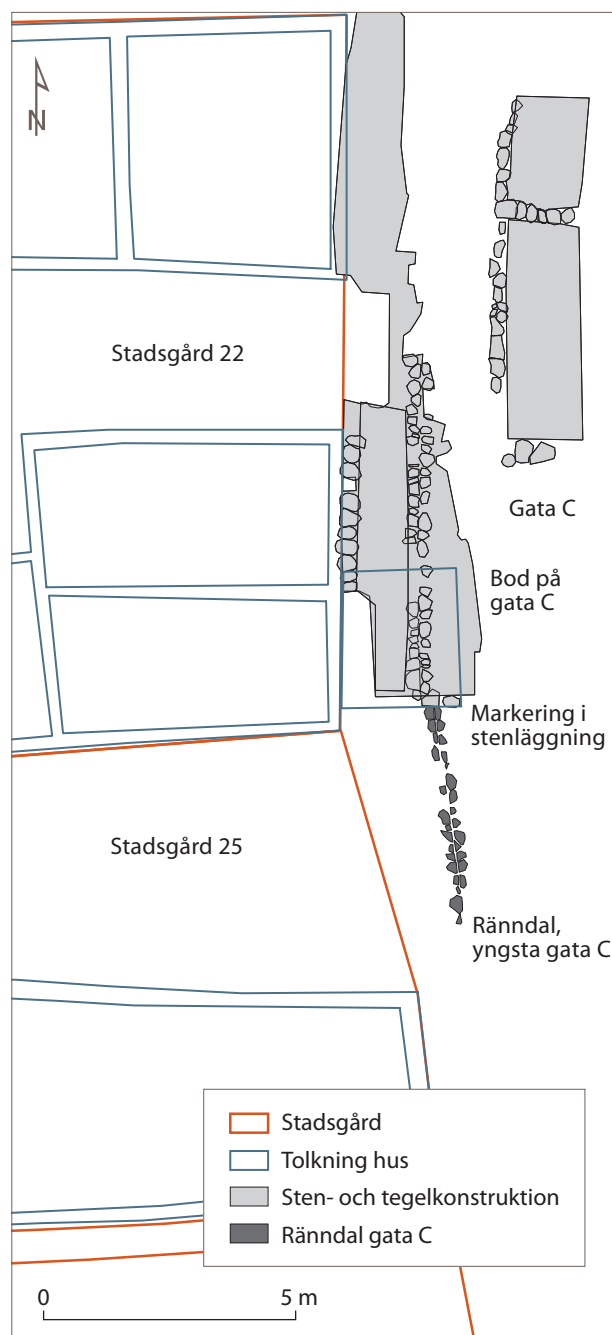
Fas Bod C:1. Konstruktion av bod på gata C

Datering: Efter 1590 till 1600-tal.

En mindre byggnad uppfördes på gata C framför stadsgård 22 (figur 87). Sannolikt skedde det en tid efter att gata C lades om cirka 1590, det kan ha skett så sent som efter Kalmarkriget. Troligen var det en bod. Det är möjligt att den hörde ihop med stadsgård 22.

Boden var minst 2,7×2,3 meter stor och hade minst ett rum. Den byggdes över stenläggning tillhörande gata C (se kommande rapport för gata C). Stenläggningen kan ha utgjort golv i boden. En öst-västlig rad av större stenar fanns i stenläggningen där bodens södra vägg bör ha funnits, de kan ha markerat bodens utbredning.

Inga lämningar fanns av byggnadens väggar, men en rännadal tillhörande den yngsta generationen av gata C (1600-tal?) söder om boden var tydligt lagd mot en kant i norr (vägg på bod). Ränn dalen låg dessutom högre än de stenar som kan utgjort delar av bodens golv (vilket kan visa att ränn dalen började vid en byggnad där vatten droppade från ett tak).

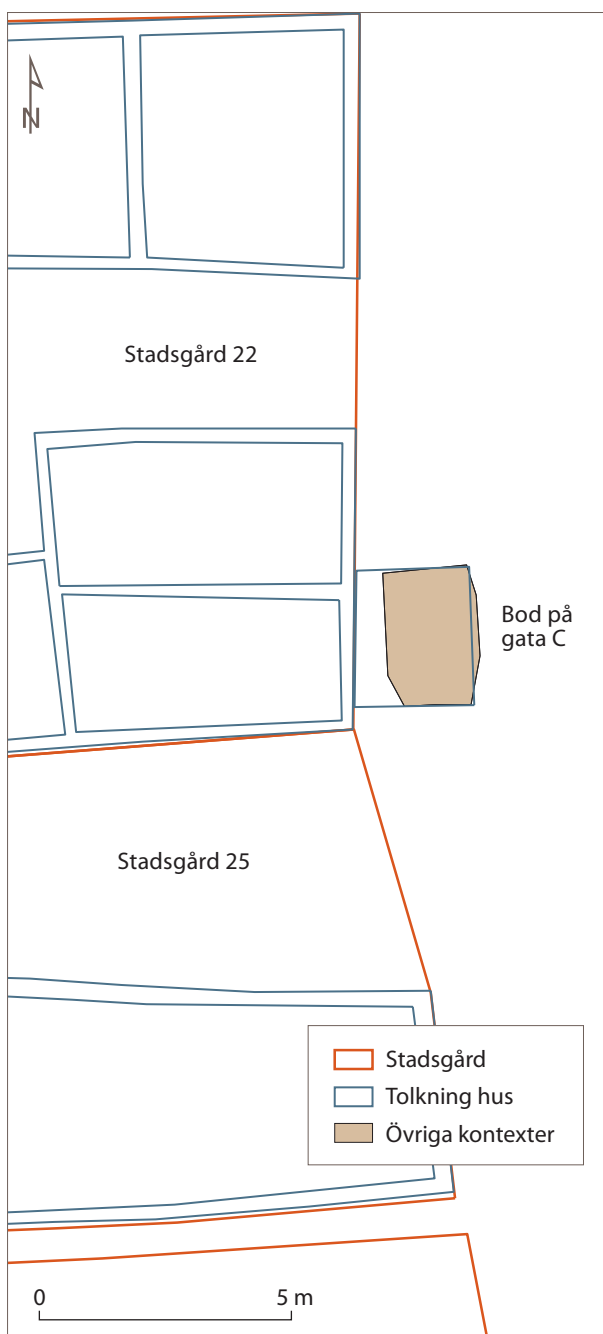

Figur 87. Lämningar från fas Bod C:1. Med kontexter tillhörande gata C som kan vara del av boden. Skala 1:150.

Fas Bod C:2. Rasering av bod

Datering: Tidigast 1612, senast 1624.

Boden på gata C, öster om stadsgård 22, revs (KG 5058). Raseringslager jämnades ut över ytan. Det jordprov från raseringslagren som analyserades visade på möjlig matlagning (figur 88, tabell 14).

Figur 88. Lämningar från fas Bod C:2. Skala 1:150.

Tabell 14. Grupper och kontexter i fas Bod C:2.

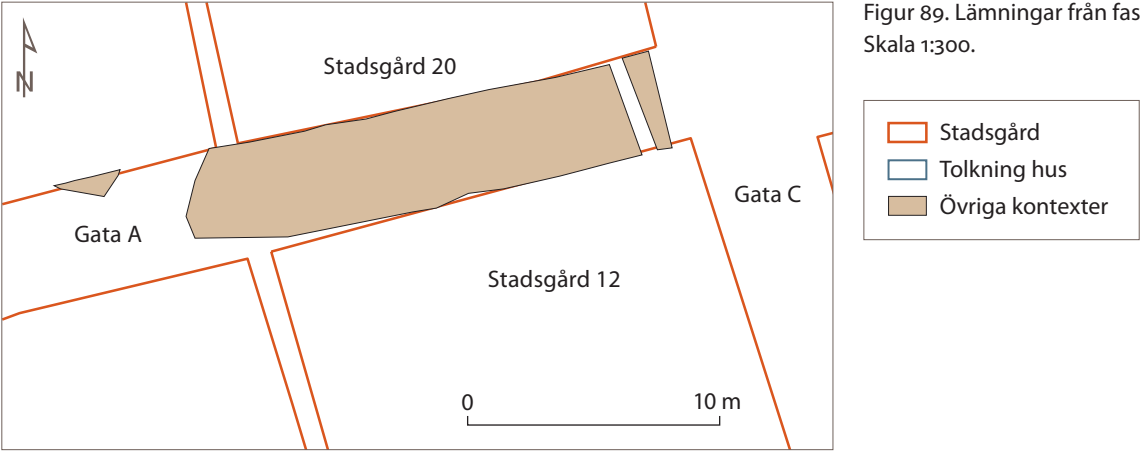
Grupp	Beskrivning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5058	Utgjämning av raseringsmassor	73006	Har PM 300357 med träkol, kalkbruk, ben, fisk (inga rottrådar, kanske inne)	Raseringslager av silt, sand, bränt material. Inslag av lera, bränd lera, tegelbrockor, tegelkross och kalkbruk. Inga föremål insamlade men bl.a. fönsterglas fanns. Innehöll blandade delar av nöt. Totalt 177 g ben

Gata A väster om gata C
(mellersta delen)

Fas Am:1. Konstruktion av gata/stråk

Datering: 1470-tal (motsvarar fas A:2 i gatans västra del).

I samband med stadens grundläggning, eller möjligen något tidigare, etablerades ett fast stråk eller en gata (figur 89, tabell 15). Slanor och ris lades ut och på dem lades mörk siltig sand.

Figur 89. Lämningar från fas Am:1.
Skala 1:300.

Tabell 15. Grupper och kontexter i fas Am:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

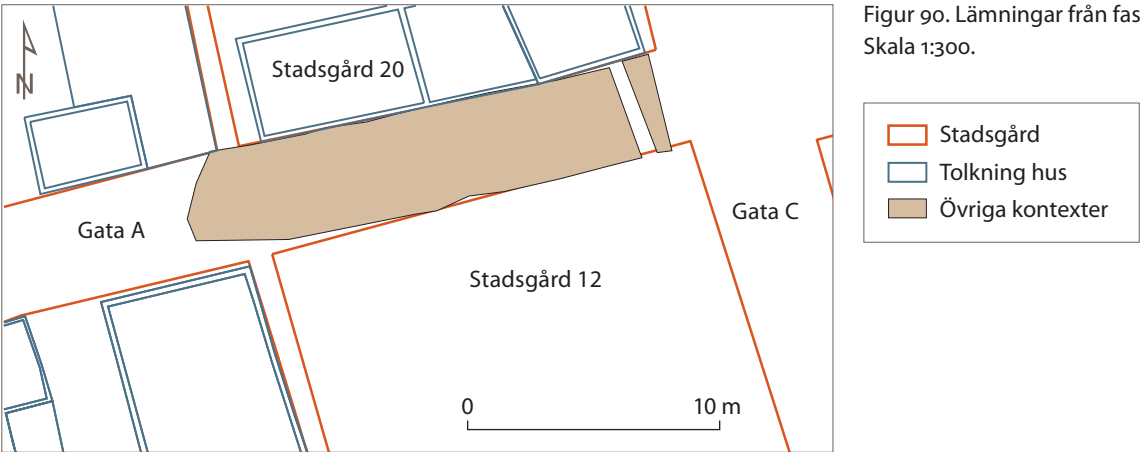
Grupp	Beskrivning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5063	Konstruktion av gata	73032, 73034		73034 var grundläggning av slanor lagda i N-S riktning och mörk silt. 73032 var konstruktionslager av sand, 0,05–0,10 m tjockt.
2118*	Konstruktion av gata	370009*		Konstruktionslager av humös sand, träflis, träbitar

Fas Am:2. Konstruktion av gata

Datering: 1470–1480-tal (motsvarar fas A:4 i gatans västra del).

I samband med att stadsgårdarna började bebyggas anlades en ny gata (figur 90, tabell 16). Gatan

var 4,0–4,8 meter bred, smalast vid korsningen med gata C. På ett konstruktionslager av sand lades stenläggning. Stenarna hade plockats bort, men avtryck fanns i sanden (KG 3138). Delar av en rännal fanns bevarad utmed den södra sidan.

Figur 90. Lämningar från fas Am:2.
Skala 1:300.

Tabell 16. Grupper och kontexter i fas Am:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

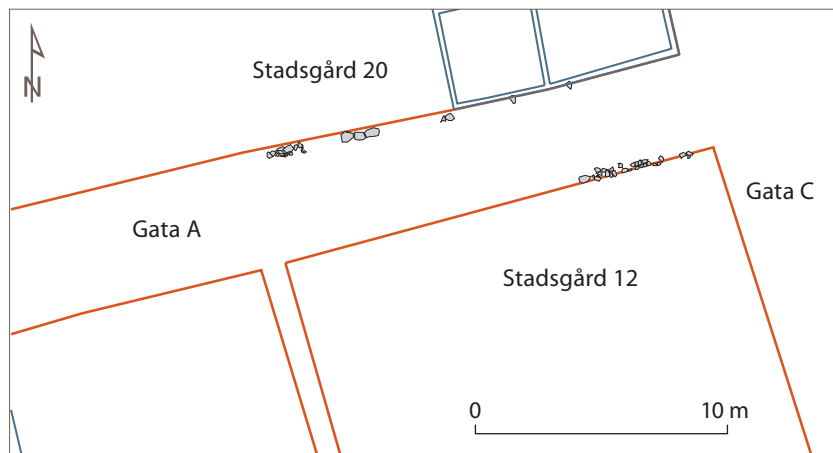
Grupp	Beskrivning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3138	Konstruktion av gata	73031		Konstruktionslager av sand, 0,1–0,2 m tjockt, delvis bränd sand. Med avtryck av borttagna stenar

Fas Am:3. Konstruktion av gata

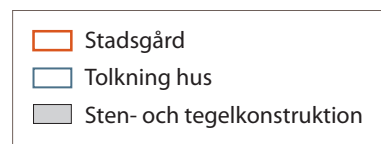
Datering: 1570-tal (motsvarar fas A:15 i gatans västra del).

Gatan reparerades (figur 91, tabell 17). Troligen rensades gatan från eventuell växtlighet och sten-

läggningen lades om. Inga lager som hör till detta dokumenterades i denna del av gata A. Delar av konstruktionslagen från föregående fas (och även delar av sanden i efterföljande fas) bör hör till reparationerna. Stenläggning fanns bevarad som bör hör till denna fas (omlagd).

Figur 91. Lämningar från fas Am:3. Skala 1:300.

Tabell 17. Grupper och kontexter i fas Am:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

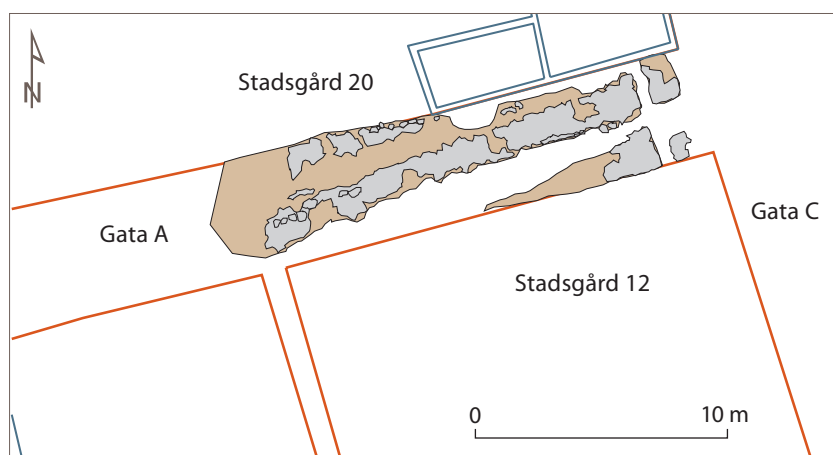
Grupp	Beskrivning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5135	Konstruktion av gata	73030		Rest av stenläggning. Till största del bortplockad (avtryck av stenar fanns i sanden), delar av sidorna bevarade. En rännal fanns bevarad delvis utmed S sida.

Fas Am:4. Konstruktion av gata

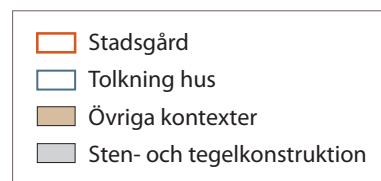
Datering: Omkring 1590 (motsvarar fas A:17 i gatans västra del).

En ny gata anlades, den var 4,5–4,8 meter bred (figur 92, tabell 18). På ett konstruktionslager av

sand lades stenläggning. Gatans mitt var markerad med större stenar (borgmästarstenar). Utmed den norra sidan fanns delar av en rännal. Troligen skedde ombyggnationen i samband med att delar av gata C byggdes om.

Figur 92. Lämningar från fas Am:4. Skala 1:300.

Tabell 18. Grupper och kontexter i fas Am:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Beskrivning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3078	Konstruktion av gata	73003, 73029		73003 var stenläggning av rundade stenar. Större stenar i mitten och antydning till rännal utmed N sida. 73029 var konstruktionslager av sand

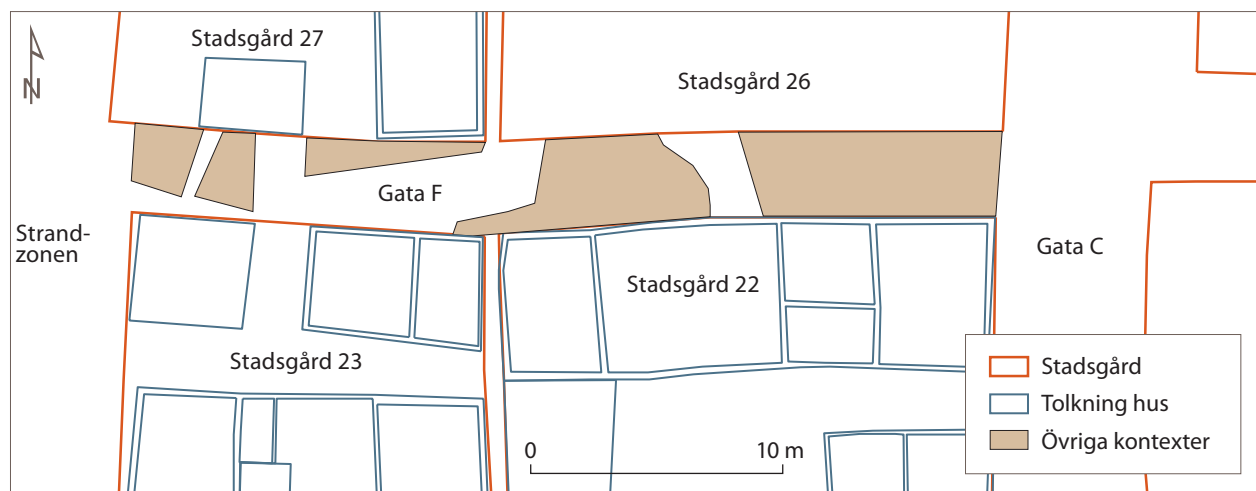
Gata F (Ö om strandzonen)

Fas F:1. Konstruktion av gata

Datering: 1470–1480-tal.

Gata F lades ut när staden grundlades. Ursprungligen sträckte den sig ned till Göta älvs strand (se rapport för strandzonen). Gatan var cirka 3,3 meter bred (figur 93, tabell 19).

Konstruktionslager av sand påfördes i omgångar (KG 3982, KG 2231*). I sanden fanns kvarvarande stenar och avtryck av bortplockade stenar. I sanden fanns föremål som hamnat här vid brukningen eller raseringen när stenarna togs bort. Här fanns flera blyföremål som kanske hade samlats in för att gjutas om.

Figur 93. Lämningar från fas F:1. Skala 1:300.

Tabell 19. Grupper och kontexter i fas F:1.

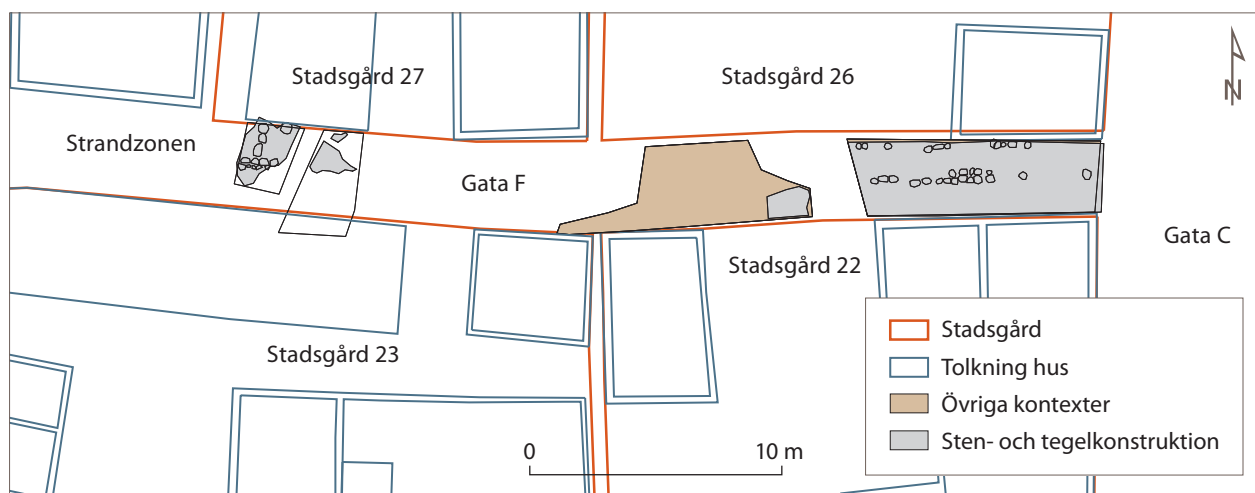
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3982	Konstruktion och bruk av gata	35120		Konstruktions/brukat lager av sand med träkol. Flera horisonter, den yngsta med spridd stenläggning (ej dokumenterat)
2231*	Konstruktion och bruk av gata	40108*		40108 var konstruktionslager av sand med avtryck av stenar. Fynd av metall: 3 blykuler, 3 blyplomber, 2 blyspröjs, 1 odefinierat blyföremål, 1 öltapp i CU-legering

Fas F:2. Konstruktion av gata

Datering: 1560–1570-tal.

En ny gata konstruerades. Gatan blev nu något smalare längst i öster, mellan stadsgård 22 och 26. Här var den cirka 3 meter bred. Utjämnade lager av

sand med raseringsmassor lades ut, på det lades en stenläggning (KG 3983, KG 2246*). En östvästlig rad av större stenar fanns i gatans mitt och delvis utmed norra sidan. I höjd med stadsgård 23 och 27 fanns även en nord-sydlig rad av stenar (figur 94, tabell 20).

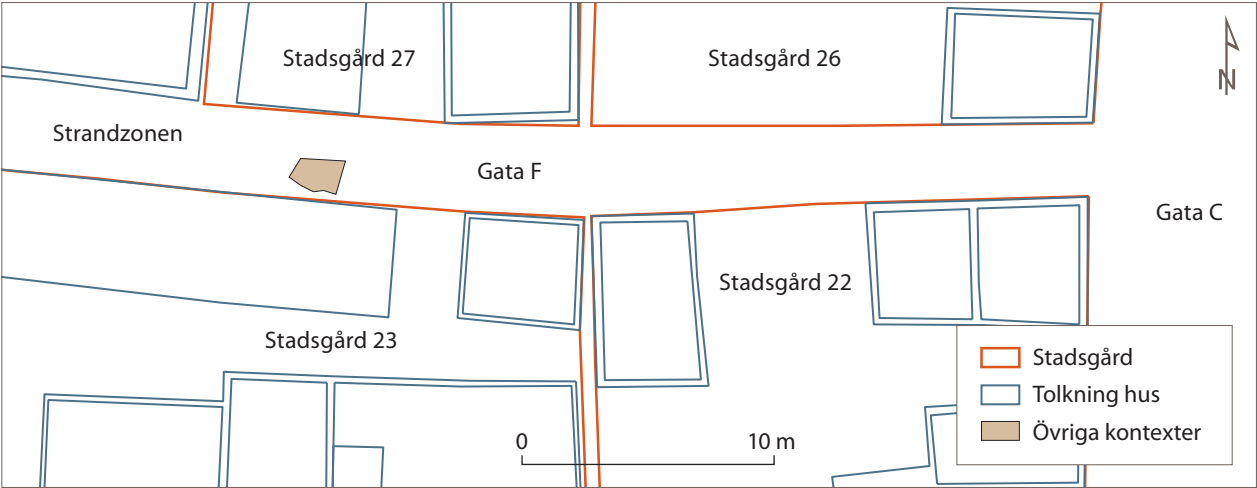
Figur 94. Lämningar från fas F:2. Skala 1:300.

Tabell 20. Grupper och kontexter i fas F:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3983	Konstruktion av gata	35123, 35127, 95162		35127 var utjämningslager av sand med inblandat raseringsmaterial av svart sand med kol, tegelkross. 35123 var konstruktionslager av sand. 95162 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora rundade stenar. Ö-V rad i mitten av 0,3–0,4 m stora stenar. Rad utmed N sida av 0,2–0,4 m stora stenar
2246*	Konstruktion av gata	40053 *, 40357*		40357 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor. 40053 var stenläggning av mestadels 0,15 m stora rundade stenar. Ö-V dubbel rad av 0,15–0,25 m stora stenar, ev. rännedal. N-S rad av 0,4–0,5 m stora stenar

Fas F:3. Rasering på gata
Datering: 1600-tal (1624?).

På den västra delen av gatan (framför stadsgård 23 och 27) fanns ett raseringslager med brända massor, kasserad keramik och slagg (KG 2264*). Det kom från verksamhet på någon av stadsgårdarna (figur 95, tabell 21).

Figur 95. Lämningar från fas F:3. Skala 1:300.

Tabell 21. Grupper och kontexter i fas F:3.

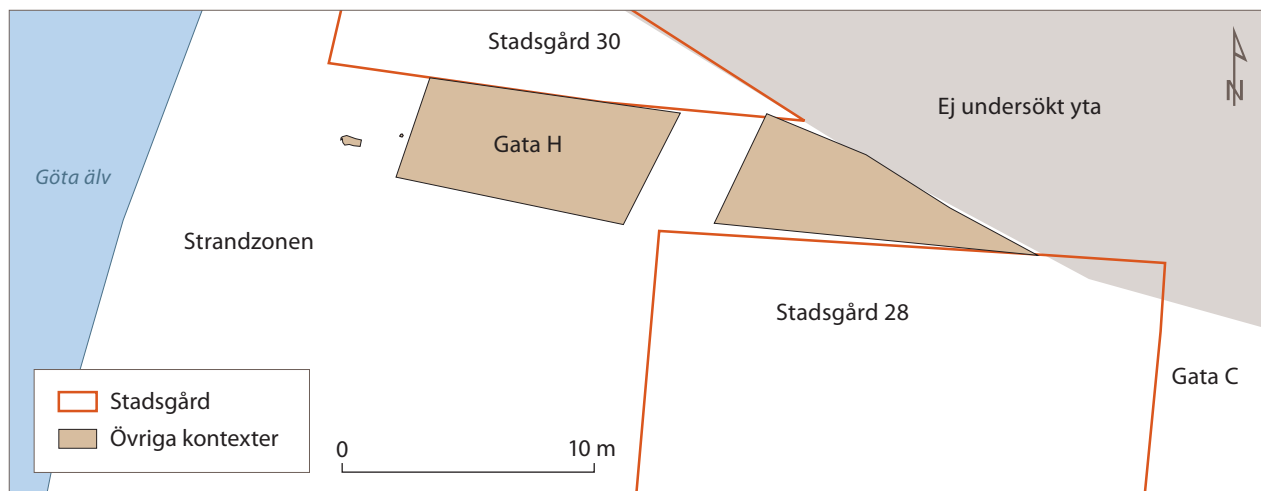
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2264*	Raseringslager på gata	40089*		Raseringslager av bränd sand och kol med tegelbrockor, tegelkross, eldpåverkad sten, tegelkross. Fynd av glas: 2 odefinierade kärl. Järnföremål: 1 spik, 1 oidentifierat föremål. Slagg: 3 fragment (524g). Keramik: 4 YRG krukor, 12 YRG skålar, 9 YRG trebensgrytor, 2 YLG skålar, 2 YLG odefinierade, 1 fajansfat, 1 Jydepotte kruka (Jylland 1550–1650), 1 stengodskrus (Raeren 1500-tal), 1 stengodskrus (Westerwald 1570-), 1 stengodskrus (odefinierat).

Gata H

Fas H:1. Äldsta bruk av gata

Datering: 1470-tal.

Gatan stakades ut när staden grundlades (figur 96, tabell 22). De första åren fanns ingen vägbeläggning. Den naturliga markhorisonten trampades (KG 3980). En stolpe sattes i gatans västra ände (KG 3981). Den kan ha markerat gatans slut. Här fanns även en löst liggande del av stock.

Figur 96. Lämningar från fas H:1. Skala 1:300.

Tabell 22. Grupper och kontexter i fas H:1.

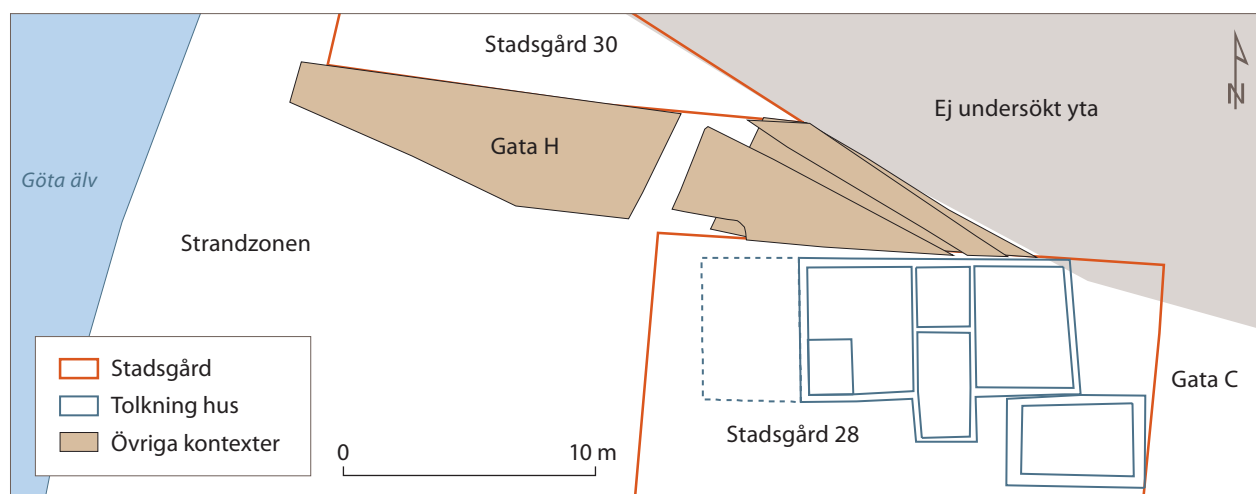
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3980	Bruk av markyta	35130		Silt med organiskt material
3981	Konstruktion av stolpe/hägnad	60657, 60693, 60694		60657 var del av stock, troligen kasserat byggnadsmaterial. 60693 var nedgrävning med 60694, stolpe av trä

Fas H:2. Konstruktion och bruk av gata

Datering: 1470–1490-tal till tidigt 1500-tal (i väster till 1520-tal).

I samband med att stadsgårdarna kring gatan bebyggdes lades lager av sand och träflis ut (KG 4200). I den östra delen skedde detta sannolikt omkring 1480. I den västra delen skedde det senast i samband med att strandskoningen utmed Göta älv byggdes på 1490-talet (se rapport för strandzon, Pettersson et al 2022).

Gatan var 4,7 meter bred. Ett konstruktionslager av sand lade ut, på det lades stenläggning (KG 4009). Inga stenar har dokumenterats med inmätning men finns inritade på sektionsritning av gatan. Även de undre delarna av sanden från påföljande fas (se KG 4026) hör troligen till konstruktionen i denna fas. Det är osäkert hur långt västerut gatan var stenlagd, men åtminstone till den västra änden av stadsgård 28 (figur 97, tabell 23).

Figur 97. Lämningar från fas H:2. Skala 1:300.

Tabell 23. Grupper och kontexter i fas H:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4009	Konstruktion av gata	35131		Konstruktionslager av sand, spridda kvarvarande stenar
4200	Markberedning	35129		Uttjämningslager av torv, humös sand, träflis. Uppemot 0,6 meter tjockt i V (endast 0,05 m tjockt i Ö).

Fas H:3. Konstruktion av gata

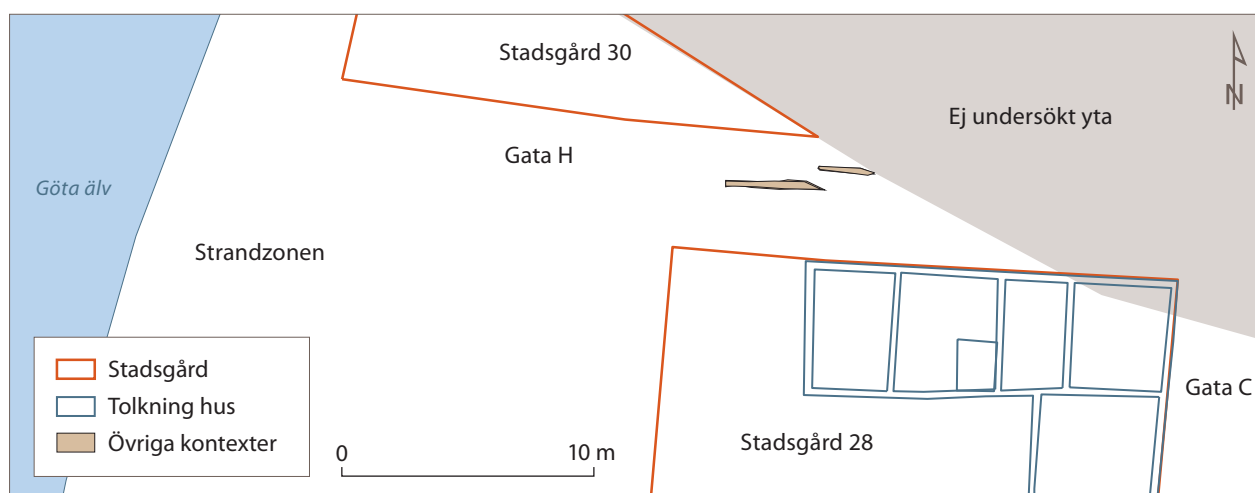
Datering: Tidigt 1500-tal (1502?).

Troligen byggdes den östra gatan om i samband med ombyggnader på stadsgård 28 (fas 28:4). Över gatans östra del fanns ett tunt brandlager (liknande det samtida på stadsgård 28) med ett konstruktionslager av sand över, detta har ej dokumenterats med inmätning men finns inritat på sektionsritning av gatan.

Fas H:4. Rasering av gata

Datering: 1520-talets slut.

Stenläggningen på den äldre gatan togs bort (figur 98, tabell 24). Två öst-västliga diken grävdes, troligen i samband med att stenar från rännalar togs bort (KG 4008). Nedgrävningen återfylldes troligen med en gång.

Figur 98. Lämningar från fas H:4. Skala 1:300.

Tabell 24. Grupper och kontexter i fas H:4.

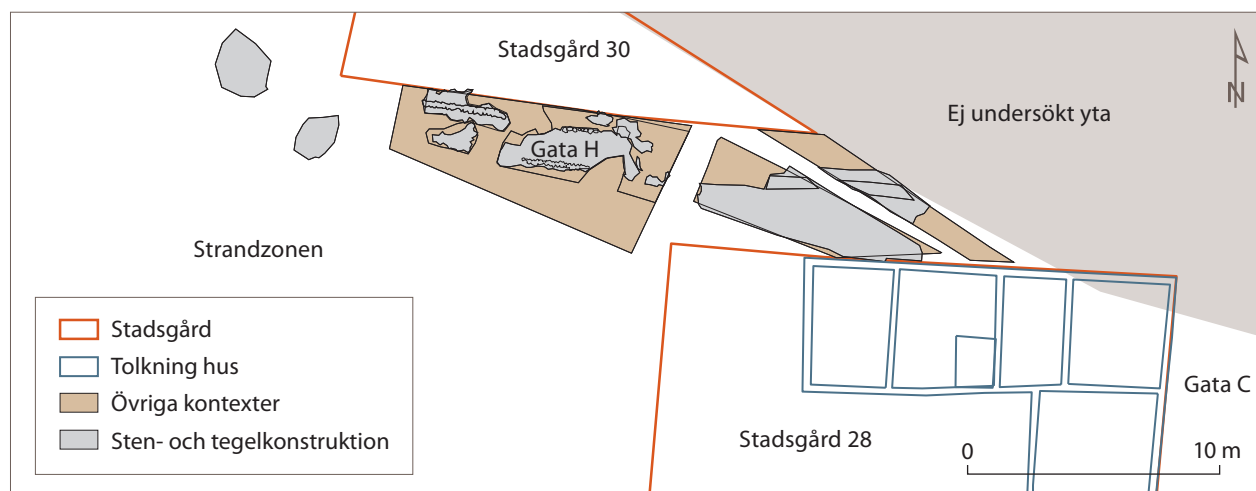
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4008	Nedgrävning/borttagande av sten	60603, 60604, 60607	60604 har PM 502373 utan fröer/rottrådar	60603 var Ö-V 2,4x0,3 m stort 0,2 m djupt dike. 60606 var 4,0x0,30 m stort, 0,25 m djupt dike. 60604, 60607 var återfyllning av sand med träkol.

Fas H:5. Konstruktion av gata

Datering: 1520–1530-tal?

En ny generation av gata H konstruerades. Detta skedde troligen i samband med utbyggnaderna i Göta älv, gatan förlängdes nu ut till den nya kajen. Gatan var 4,7 meter bred.

Tjocka utjämningslager av sand lades ut i den västra delen av gatan (KG 4026), syftet var sannolikt att höja marknivån till samma som utbyggnaderna i älven. Efter det lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 4010). En rännal fanns utmed gatans norra sida. I gatans mitt fanns en rad av större stenar (figur 99, tabell 25).

Figur 99. Lämningar från fas H:5. Skala 1:300.

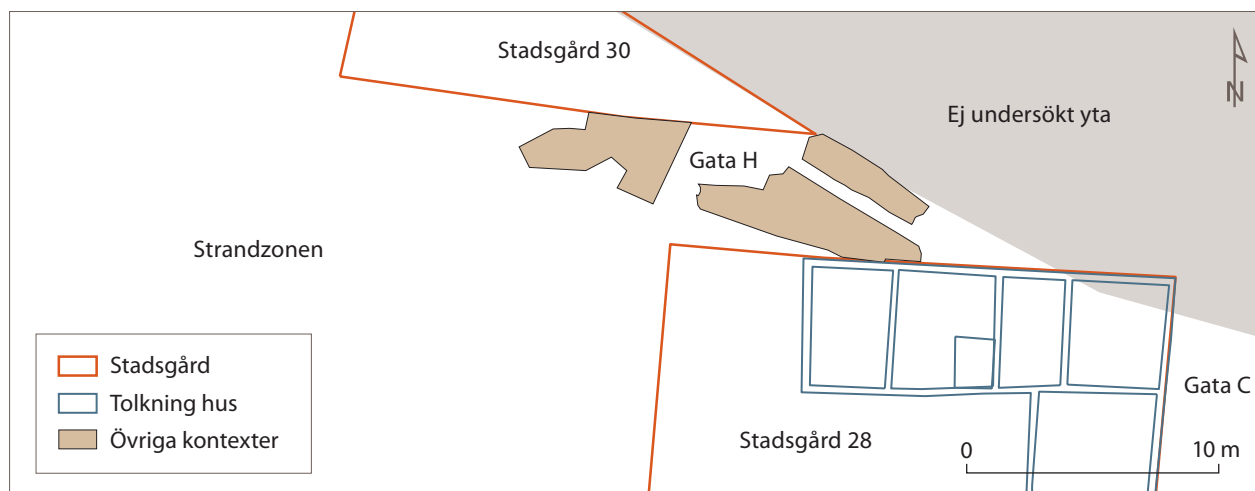
Tabell 25. Grupper och kontexter i fas H:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4010	Konstruktion av gata	60192, 60201, 60202, 60619, 60644, 60645, 60655, 60662		60202, 60645 var konstruktionslager av sand. 60192, 60201, 60644 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. Ö–V rännal utmed N sida, större stenar i gatans mitt. Fynd av glas: 1 dryckeskärl i venetiansk stil, "Vetro a fili". Järnföremål: 1 spik.
4026	Markberedning	60605	Har PM 405413 med särskilt tåliga fröer, bär	Utgjänningslager, 0,10–0,26 m tjockt, av sand med tegelbrockor, tegelkross, träkolsbitar

Fas H:6. Rasering på gata

Datering: 1540-tal (möjligen 1580–1590-tal).

Raseringslager påfördes på gatan. I detta fanns troligen spår av gatans brukning (figur 100, tabell 26).

Figur 100. Lämningar från fas H:6. Skala 1:300.

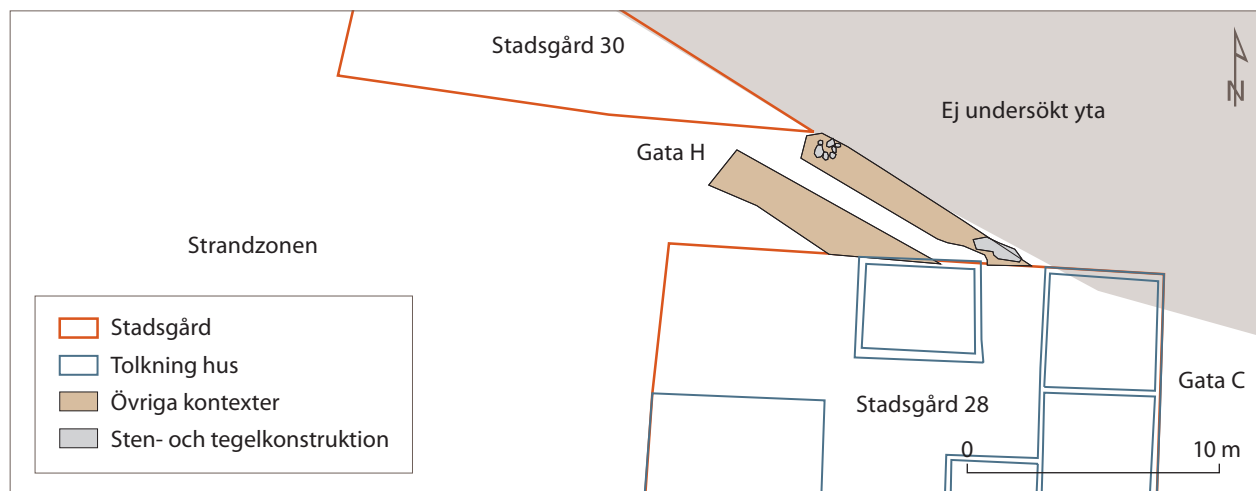
Tabell 26. Grupper och kontexter i fas H:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4004	Raseringslager på gata	60203		Utgjämnde raseringslager av sand med tegelkross, småsten, kol, träbitar. Fynd av järnföremål

Fas H:7. Konstruktion av gata

Datering: 1560–1570-tal (efter återflytten från Älvsborg), möjligen 1580–1590-tal (ombyggnad av gata C).

En ny gata konstruerades närmast gata C i öster. Den var 4,8 meter bred. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 4048). Lagren kan även innehålla spår av brukandet. Den västra delen av gatan fortsatte troligen att användas (figur 101, tabell 27).

Figur 101. Lämningar från fas H:7. Skala 1:300.

Tabell 27. Grupper och kontexter i fas H:7.

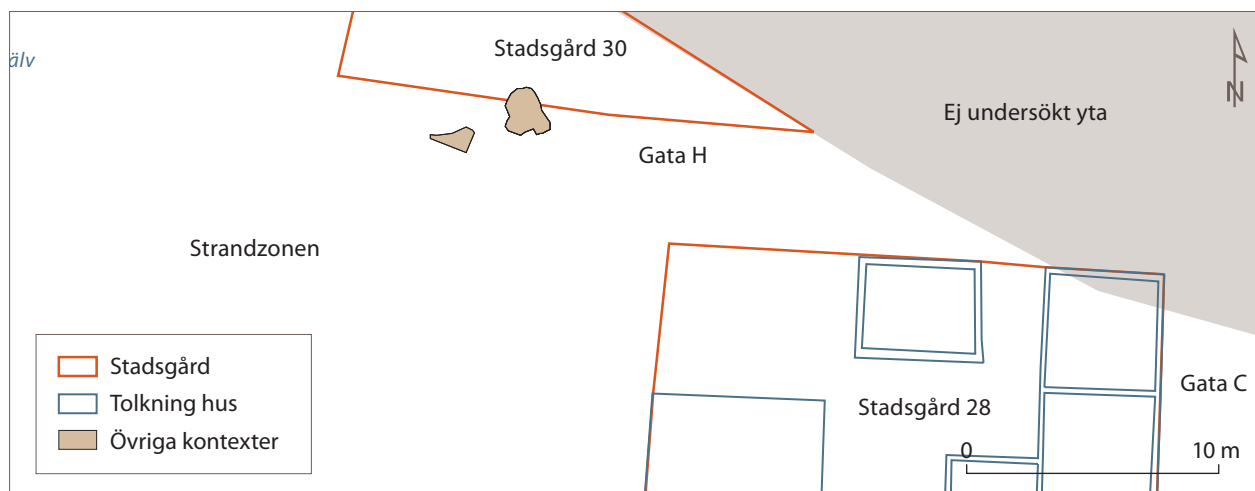
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4048	Konstruktion av gata	63018, 63019, 60158		63019 var konstruktionslager av sand med inslag av eldpåverkad sten. 63018, 60158 var stenläggning av 0,1–0,3 m stora rundade stenar. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 1 YRG trebengryta, 3 YRG kärl odefinierade, 3 YLG kärl odefinierade, 1 Jydepotte (från Jylland).

Fas H:8. Rasering på gata

Datering: 1600-tal.

I samband med att bebyggelsen på stadsgårdarna raserades utjämnades raseringslager på gatan. Det

har dokumenterats som delar av raseringen på stadsgårdarna men i väster fanns ett lager på stenläggningen (KG 3971). I den västra delen av gatan grävdes en grop (KG 4100). Den återfylldes med raseringsmassor (figur 102, tabell 28).

Figur 102. Lämningar från fas H:8. Skala 1:300.

Tabell 28. Grupper och kontexter i fas H:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3971	Raseringslager på gata	60653		Utjämnade raseringslager av sand med tegelkross, småsten, kol, träbitar. Fynd av keramik: 1 YLG kärl odefinierat, 1 Jydepotte (Jylland), 1 stengodskrus (Raeren, 1550–1600).
4100	Grävande och återfyllning av grop	60199, 60200		60200 var nedgrävning/grop 2,1×1,7 m stor, 0,35 m djup. 60199 var återfyllning av sand med raseringsmassor (stenar, tegel). Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 2 Jydepotter (från Jylland).

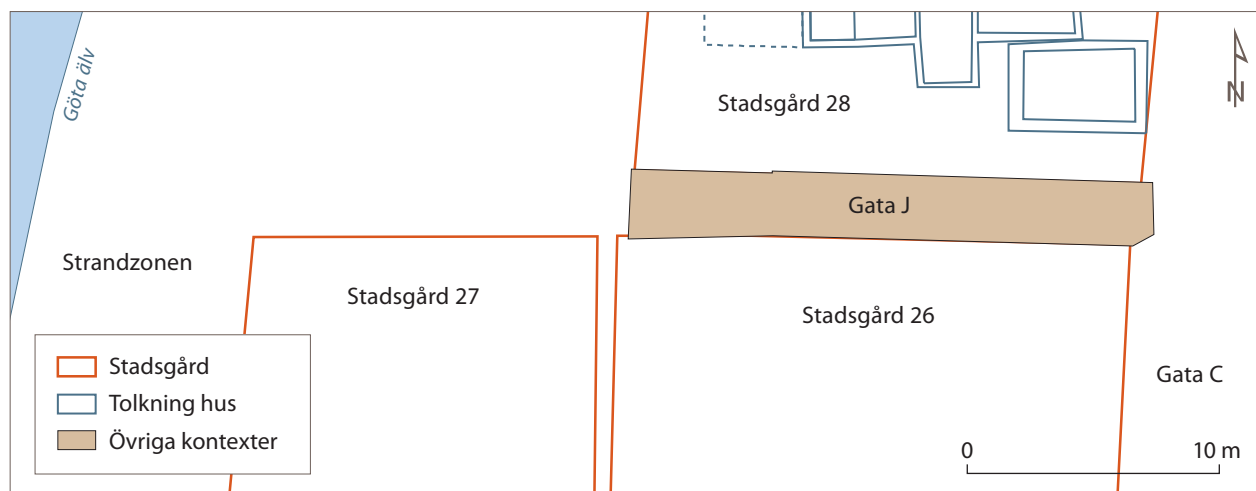
Gata J

Fas J:1. Konstruktion av gata

Datering: 1470–1480-tal.

Gata J lades ut när staden grundlades. Gatan var cirka 2,5 meter bred. Det är emellertid oklart om det var en egentlig gata eller om det var en del av gårdsplanen på stadsgård 28.

Lager av sand påfördes (KG 3985). Flera horisonter fanns i sanden. I den översta har troligen stenläggning funnits. Delar av stenläggning fanns kvar närmast gata C men dokumenterades inte (figur 103, tabell 29).

Figur 103. Lämningar från fas J:1. Skala 1:300.

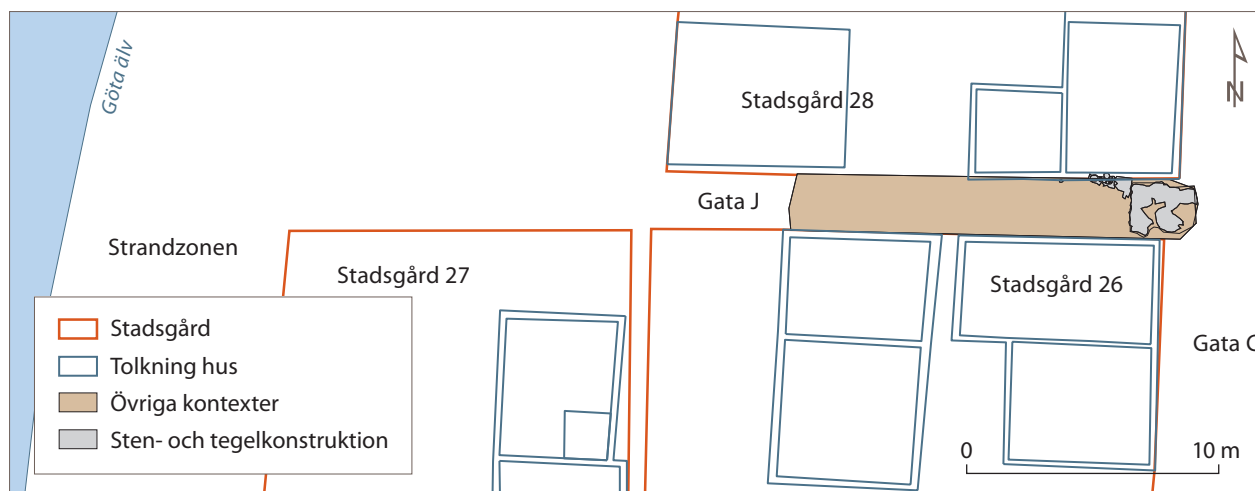
Tabell 29. Grupper och kontexter i fas J:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3985	Konstruktion och bruk av gata	60184		Påfört kulturpåverkat lager av flera horisonter sand med träkol

Fas J:2. Konstruktion av gata

Datering: 1560–1570-tal.

En ny generation av gata J byggdes (figur 104, tabell 30). Konstruktionslager av sand lades ut, de hade inslag av utjämnade raseringsmassor. På det lades stenläggning, utmed stadsgård 28 fanns möjligen en rest av en rännadal (KG 4046).

Figur 104. Lämningar från fas J:2. Skala 1: 300.

Tabell 30. Grupper och kontexter i fas J:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4046	Konstruktion av stenlagd yta	35024, 35025, 35026, 60135, 60171		60135 var konstruktionslager av sand med inslag av utjämnade raseringsmassor. 35026 var konstruktionslager av sand. 35024, 35025 var stenläggning av 0,05–0,10 stora stenar. 60171 var stenar, ev. rest av rännadal utmed byggnad

Stadsgård 10

Fas 10:1. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd (figur 105, tabell 31). Spår av brukad markyta fanns över hela tomten (KG 1645**). I den nordöstra delen har dessa samdokumenterats med lagren på

stadsgård 11 (se fas 11:1, KG 2134) och stadsgård 25 (se fas 25:1, KG 2093). Flera störar som kan ha ingått i en eller flera hägnader sattes ned i marken (KG 494**).

I den norra delen av tomten fanns en trampad markyta med inslag av bränd lera (KG 873**). Ingen bränd lera tillvaratogs.

Figur 105. Lämningar från fas 10:1. Skala 1:150.

Tabell 31. Grupper och kontexter i fas 10:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
494**	Konstruktion av störar	50769**, 50770**, 50771 **, 50773**		50773 var nedgrävning för stör. 50769, 50770, 50771 var nedslogna störar
873**	Bruk av markyta	50663**	Har PM 80394 med träkol, brända ben, träflis, daggekåpa	Trampad markyta med bränd lera
1645**	Bruk av markyta	3233**		Naturligt lager med torv med inslag av träflis. ej inmätt.

Fas 10:2. Borttagande av stör

Datering: cirka 1480.

Stören togs bort och hålet återfylldes (KG 935**). Detta skedde precis innan fas 10:3 (figur 106, tabell 32).

Figur 106. Lämningar från fas 10:2. Skala 1:150.

Tabell 32. Grupper och kontexter i fas 10:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
935**	Borttagande av stör	50768**		Återfyllning av sand efter att stör tagits bort

Fas 10:3. Konstruktion av hus 10:3:1 och gårdsplan

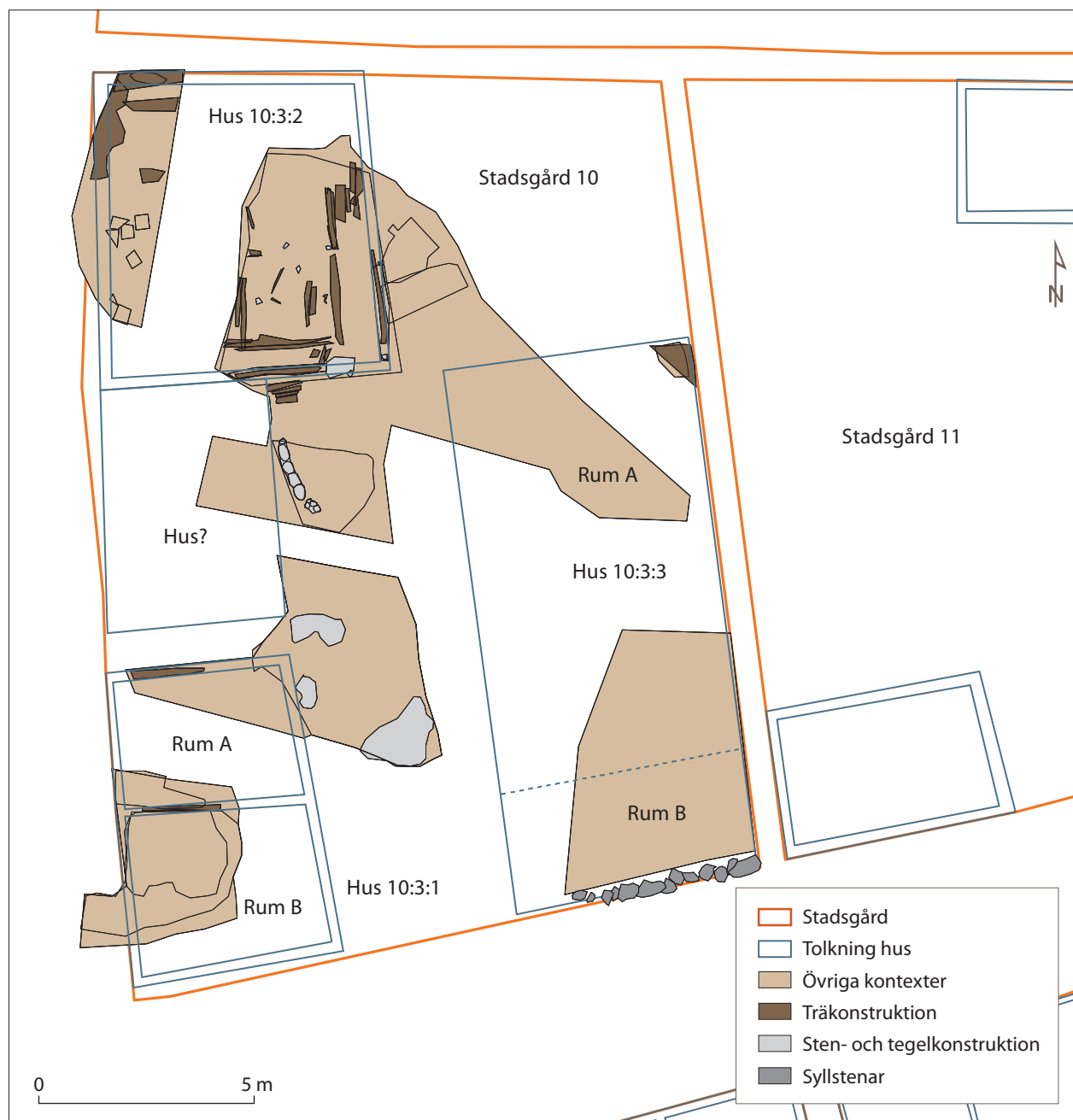
Datering: omkring 1480.

Hus 10:3:1 uppfördes utmed stadsgårdens västra sida. I stadsgårdens nordvästra del uppfördes **hus 10:3:2**. **Hus 10:3:3** uppfördes utmed stadsgårdens östra sida. Det var mycket fragmentariskt bevarat. Mellan husen fanns en **gårdsplan** (figur 107, tabell 33).

Inför bygget påfördes utjämningslager med träflis (KG 868**).

Hus 10:3:1 var uppemot 7 meter långt och minst 4,6 meter brett. Det hade minst två rum. Det var endast fragmentariskt bevarat. Två träreglrar som kan varit delar av mellanväggar fanns (KG 1543**).

I söder fanns **rum A** som var cirka 4,3×3,5 meter stort. Ett konstruktionslager av sand fanns bevarat under delar av rum A och mellanväggen mot rum

Figur 107. Lämningar från fas 10:3. De stenar som relaterats till gata A men troligen är syllstenar i hus 10:3:3 har markerats. Skala 1:150.

Tabell 33. Grupper och kontexter i fas 10:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2114*	Konstruktion av golv	250004*, 250009*		Träggolv med N-S brädor (brända)
868**	Markberedning	65067**		Utgjänningslager av sand, silt, torv, lera med pinnar, träbitar, träflis, pinnar inslag av småsten, tegelbrockor, träkol. Även plankor, och grenar. Innehöll ben av nöt: flera hela mellanfotsben, underkåksdelar. Svin: underkåke. Torsk: kota. Totalvikt: 5,3 g (de flesta nötbena ej vägda). Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 3 YRG trebengrytor. Tegel: 2 fragment rött murtegel
918**	Konstruktion av byggnad	50232**, 50244**, 50620**, 50658**, 50679**, 50680**, 50747**, 65070**		50232 var en syllsten, 0,67×0,45 m stor, 0,2 m hög. 50680 var 0,10–0,15 m stora stenar under golv. 50244, 50620 var N-S stockar i mellanvägg eller del av golv. 65070 var N-S och Ö-V syllstock, golvreglar och delar av golv. 50747 var träggolv med N-S brädor. 50679 var Ö-V golvreglar och N-S stockar i golv. 50658 var träggolv med Ö-V stockar (0,09 m höga).
921**	Konstruktion av gårdsplan	3700**, 3704**, 63057**		63057 var konstruktionslager av sand. 3700, 3704 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 4 YRG trebengrytor. Metall: 1 spik
924**	Konstruktion och bruk av markyta	50637**, 50639**	50639 har PM 80357 med träflis (skrapat från plankor?), träkol	50637 var trampad yta av lera med sot, träkol. Större bitar brunnet trä i SV-NÖ riktning inom ett 0,2×0,5 m stort område. 50639 var hårt packat lager av lera med träflis. Innehöll helt mellanfotsben av nöt från ett vuxet djur. Totalvikt: 162 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebengryta. Metall: 1 spik, 1 nit
925**	Konstruktion av byggnad	50619**, 65069**		50619 var konstruktionslager av siltig sand med träflis, träkol. 65069 var isolering/konstruktionslager av utskurna torvrutor, täckta av tunt lager av sand (ej inmätt). Innehöll ben av nöt: mellanfotsben, fot/tåben, överkåkständer. Totalvikt: material ej vägt.
1123**	Konstruktion av byggnad	50661**, 50662**, 50678**, 50707**, 50708**		50661 var Ö-V nedgrävning, 2 m lång, 0,25 m bred, 0,06 m djup. 50707 var N-S nedgrävning 2,4 m lång, 0,3 m bred, 0,06 m djup. 50678 var N-S och Ö-V träreglar/rester av väggar. 50662 var återfyllning av sand. 50708 var återfyllning av siltig lera med träkol.
1543**	Konstruktion av byggnad	62340**, 62341**, 62359**, 62363**		62341 var 2,4 m lång träregel. 62359 var en 1,6 m lång träregel, har troligen varit längre men kapas i SV av störning. 62340 var konstruktionslager av sand i golv. 62363 var konstruktionslager av sand under mellanvägg. Innehöll ben av nöt (mellanfotsben). Totalvikt: material ej vägt.
1664**	Konstruktion av gårdsplan	50193**, 50194**, 50196**		50196 var konstruktionslager av sand. 50194 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. 50193 var NV-SÖ rad av 0,25–0,40 m stora stenar

B. Lagret fungerade som isolering. Troligen har ett träggolv funnits i rummet.

I norr fanns **rum B** som var cirka 3,0×4,2 meter stort. Här lades ett sandlager som kan ha varit isolering under ett träggolv. Huset fungerade troligen som fähus, förråd eller verkstad.

Hus 10:3:2 var minst 7,2×6,6 meter stort och hade minst ett rum, möjligen fanns ett rum i öster och ett i väster. Ett konstruktionslager av siltig sand påfördes och syllstenar och syllstockar lades ut. I den västra delen av byggnaden lades isolerande utskurna torvrutor (KG 925**). I den östra delen lades ett konstruktionslager av sand. På det lades stenar som bar upp golvreglar och ett träggolv (KG 918**). Troligen var det en verkstad eller ett förråd.

Söder om byggnaden fanns en cirka 0,6×0,9 meter stor trälagd yta som kan ha varit en del av

ingången till byggnaden (kanske har den stora syllstenen direkt öster därom burit upp en dörrpost).

Öster om hus 10:3:2 fanns en trampad yta med bränd lera (KG 873**, 924**), troligen från någon aktivitet med värme. Möjligen fanns ännu ett rum fanns i hus 10:3:2 här.

Hus 10:3:3 var minst 12 meter långt och 4 meter brett. Huset var mycket fragmentariskt bevarat men i rasingen fanns ett dike, möjligen från en borttagen del av en mellanvägg (se fas 10:6, KG 911**). Delar av de stenar som tidigare har tolkats som en del av gata A var troligen syllstenar i detta hus (se fas A:4, KG 591**). Troligen hade det därför minst två rum.

I norr fanns **rum A**. Här lades ett träggolv (KG 2114*). Utmed gata A fanns **rum B** som var cirka 2,3 meter långt. Det kan ha varit en bod utmed gatan.

Bedömt utifrån den vanliga grundplanen på andra stadsgårdar kan rum A ha varit en uppvärmd stuga med eldstad. En förstuga och kanske ytterligare ett rum bör i så fall ha funnits mellan rum A och B.

Gårdsplan. Konstruktionslager av sand lades ut (KG 921**, 1664**). På den lades stenläggning.

En rad av större stenar fanns på den östra delen av gårdsplanen. Den löpte diagonalt i förhållande till bebyggelsen och kan ha varit en del av en rännal/dränering.

Möjligen fanns ett hus väster om gårdsplanen (mellan hus 10:3:1 och 10:3:2).

Fas 10:4. Bruk av golv

Datering: 1480-tal till 1547.

Ett brukningslager fanns på sanden i rum A i hus 10:3:1 (KG 1766**). Kanske hade det sipprat ner mellan springor i ett golv (figur 108, tabell 34).

Figur 108. Lämningar från fas 10:4. Skala 1:150.

Tabell 34. Grupper och kontexter i fas 10:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
1766**	Brukning av golv	62362**		Jordlager

Fas 10:5. Konstruktion av hus 10:5:1 och gårdsplan

Datering: Första delen av 1500-talet.

Hus 10:3:2 byggdes om, möjligen uppfördes ett nytt hus på samma plats. Eftersom förändringarna var stora kallas huset efter detta för **hus 10:5:1**. Vid samma tillfälle anlades en ny **gårdsplan**. De andra byggnaderna fortsatte användas (figur 109, tabell 35).

Hus 10:5:1 var minst 7,2×6,6 meter stort och hade två rum. Mellanväggar saknades, men för-

utom olika golvlager fanns antydning till denna rumsindelning i raseringslagren (se fas 10:6).

I väster fanns **rum A** som var 6,5×3,0 meter stort. Här lades konstruktionslager av sand och på det ett golv av sten (KG 975*). Möjligen var det ett förrådsutrymme.

I öster fanns **rum B** som var 6,5×3,0 meter stort. Här konstruerades ett golv av lera (KG 871**). Utmed den östra väggen fanns konstruktionslager och stenar som kan ha ingått i en uppskattningsvis 2,2×1,0 meter stor konstruktion (KG 975**). Då bränt material fanns här i raseringen var det trol-

Figur 109. Lämningar från fas 10:5. Skala 1:150.

gen en eldstad. Det östra rummet kan ha använts till hantverk med värme. Förekomsten av slagg i raseringslagren (se fas 10:6) visar att det kanske var en smedja. Möjligen fanns även gjuteriverksamhet.

En ny **gårdsplan** anlades närmast huset. Inför detta grävdes en flack nedgrävning direkt söder om

hus 10:3:2, den återfylldes med rester från verksamhet med eld (KG 866**). Den trälagda ingången till hus 10:3:2 täcktes av ett tunt utjämningslager. På det lades ett konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 930**). Längre åt söder fortsatte den äldre gårdsplanen att användas.

Tabell 35. Grupper och kontexter i fas 10:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
866**	Konstruktion och bruk av grop	50713**, 50714**		50714 var nedgrävning/grop 1,0×0,5 m stor, 0,1 m djup, fylld med 50713, siltig sand med kol, aska, sot
871**	Konstruktion av golv	50656**, 50664**, 50709**	50656 har PM 80352 med träflis, träkol, svinmålla	50709 var en tegelsten i golvet. 50656, 50664 var golvlager av lera med träkol. Innehöll ben av nöt (klövben, underkåksdelar, mellanfotsben, tåben). Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG kruka. Metall: 1 spik, 2 oidentifierade järnföremål.
930**	Konstruktion av gårdsplan	50436**, 50654**, 50657**		50657 var utjämningslager av humös silt. 50654 var konstruktionslager av sand. 50436 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar.
975**	Konstruktion av eldstad?	50717**, 50745**, 50746**	50746 har PM 80410 med träflis, dynga, träkol. PM 80419 med rottrådar, träkol, träflis, daggbåda	50746 var utjämningslager av lera med inslag av tegelkross, träkol. 50717 var konstruktionslager av sand. 50745 var 0,15–0,25 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: isolerad över tand, flera mellanfotsben. Totalvikt: material ej vägt.
1124**	Konstruktion av golv	3974**, 65061**		3974 var konstruktionslager av sand med inslag av bränd sand, träkol, eldpåverkad sten, tegelkross, bränd lera. 65061 var koncentrationer av stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar.

Fas 10:6. Rasering av stadsgården

Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig rasering av hela stadsgården, troligen i samband med avflyttningen till Älvsborgsstad. Inga raseringslager fanns över hus 10:3:1, men byggnaden bör ha raserats (figur 110, tabell 36).

Hus 10:3:3 raserades. Troligen togs mellanväggen mellan rum A och B bort (KG 911**). Över rum A fanns trä från en raserad vägg eller ett tak (KG 2257*). Över resterna av huset utjämnades raseringslager (KG 2113*, KG 867**).

Hus 10:5:1 brann och raserades därefter. I väster fanns brända rester av byggnaden (KG 917**). Ett tjockt brandlager fanns över lergolvet i öster. Det kan vara rester efter en brand, möjligen blandat med kol från en raserad kolbinge (KG 870**). I byggnadens östra del fanns brända lager med bränd lera, från den troliga eldstaden. Ett raseringslager jämnades därefter ut (KG 2113*, KG 865**). Delvis har raseringslagren här samdokumenteras med de i strandzonen (se fas S1:8, KG 886**).

Figur 110. Lämningar från fas 10:6. Skala 1:150.

Söder om huset och över gårdsplanen fanns utjämnade raseringslager (KG 916**). Dessa kan komma från en avriven byggnad väster om gårdsplanen (se ovan).

Ytan låg därefter öde en tid och växte igen, vilket bland annat visas av förekomsten av rotfilt i jordprover.

I raseringslagren fanns enstaka slagg och bränd lera, vilket tyder på att det funnits en smedja i hus 10:5:1. I raseringslagren hittades även en degel vilket kanske kan tyda på att man även har gjutit

föremål. Här påträffades även en vikt. Tvärs över gården i raseringslager till byggnad 10:3:3 hittades en blykula och ett oidentifierat blyföremål. Kanske kan det vara sådana mindre föremål som man gjutit på gården? Föremål som bultlås kan också ha tillverkats i smedjan men mer troligt är att det ingått i husen. Keramikmaterialet domineras av kok- och förvaringskärl i yngre rödgods men det fanns även ett par enstaka bords- eller serveringskärl.

Tabell 36. Grupper och kontexter i fas 10:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2113*	Rasering av byggnad	250007*	Har PM 110572 med hallon, ogräs	Raseringslager med inslag av brukning, av silt med träflis, träkol. Horisont av träkol. Innehöll ben av nöt: kraniefragment. Får: underkäke. Några brända benfragment. Totalvikt: 68 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta. Metall: 1 spik
2257*	Rasering av byggnad	250003*, 250005*, 250006*, 250008*		250003 var raseringslager av tegelbrockor, tegelkross, träkol, småsten. Möjligen del av raserad vägg. 250005 var bränd N-S bräda troligen från raserat tak eller vägg. 250006 var tunt lager (0,01 m) av bränd sand med träkol. 250008 var bränd sand med träkol.
865**	Utgjämningsslager/rasering	50448**, 50503**, 50618**	50503 har PM 80317 med träkol, träflis, brända ben smälta, ben.	Utgjämnde av lager av lerig och siltig sand med aska, sot, tegelkross, träkol, bränd lera, eldpåverkad sten, småsten. Spår av brukning. Innehöll ben av nöt: mellanfotsben, fotled, tåben, kraniefragment, underkåksdelar, isolerade tänder, skenbenfragment. Rådjur: horn (ej bearbetad, dåligt bevarad). Fågel: oidentifierat fragment. Kotor av torsk, kummel. Totalvikt: 1461 g (allt material ej vägt). Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 7 YRG oidentifierade kärl, 1 YLG skål (från Beauvais), 1 YLG kärl (från Tyskland). Bränd lera: 3 fragment (23g) samt en degel. Glas: 1 Ribbägare 1475–1550, 2 oidentifierade kärl. Metall: 1 bultlåsnöckel, 1 hästkosöm, 3 nitar, 4 spikar och 3 oidentifierade järnföremål, 1 vikt i CU-legering. Slagg: 4 fragment (94g).
867**	Utgjämningsslager/rasering	63065**		Raseringslager av siltig sand med träkol, bränd lera, eldpåverkad sten, sot, tegelkross, träbitar. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor, 1 stengodskrus (Limburg, 1400-tal). Metall: 1 kniv, 4 spikar, 3 oidentifierade järnföremål, 1 blykula, 1 oidentifierat blyföremål. Slagg: 4 fragment (2305g).
870**	Rasering av byggnad	50597**		Tjockt brandlager av kol (0,20–0,25 m tjockt). Kan delvis vara kol från raserad kolbinge. Innehöll ben av nöt: mellanfotsben. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av metall: 3 oidentifierade järnföremål. Slagg: 2 fragment (965g).
872**	Rasering av byggnad	50715**, 50716**, 50726**		50716 var nedgrävning/grop 1,7x0,9 m stor, 0,04 m djup, fylld med 50715 lera med aska, sot, kol, samt ansamling av bränd lera, 50726. Innehöll ben av nöt: underkåksdel, mellanfotsben, fotledsdelar. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka, 1 oidentifierat kärl YRG. Metall: 1 spik, 2 oidentifierade järnföremål.
911**	Rasering av byggnad	50328**, 50329**		50329 var nedgrävning, 3,1 m lång, 0,55 m bred, 0,25 m djup. Återfylld med 50328, bränd sand med kol, sot, bränd lera eldpåverkad sten, kalkbruk, humöst material. Innehöll ben av nöt: kraniefragment, horn, underkåksdelar, fotledsdelar, många mellanfotsben, tåben, strålbenfragment. Svin: överkåksdel, underkåksdelar, vadben. Får/get: lårben (fragment). Däggdjur: oidentifierat. Totalvikt: 3819 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor, 3 YRG krukor, 1 oidentifierat kärl YRG. Bergart: 1 bryne. Glas: 1 fönsterglasfragment (1g). Metall: 1 spik, 1 nit.
916**	Rasering av byggnad	50184**	Har PM 80129 med dynga, hår, träkol, skalkorn	Raseringslager av sand, lera med träkol, aska, sot, gödsel, småsten, tegelkross. Innehöll ben av nöt: fotledsdelar. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka, 2 oidentifierade kärl YRG. Slagg: 1 fragment (73g).
917**	Rasering av byggnad	50243**		Raseringslager av bränd sand, träkol, bränt trä, tegelkross, småsten, tegelbrockor

Fas 10:7. Konstruktion av hus 10:7:1, 10:7:2 och gårdsplan

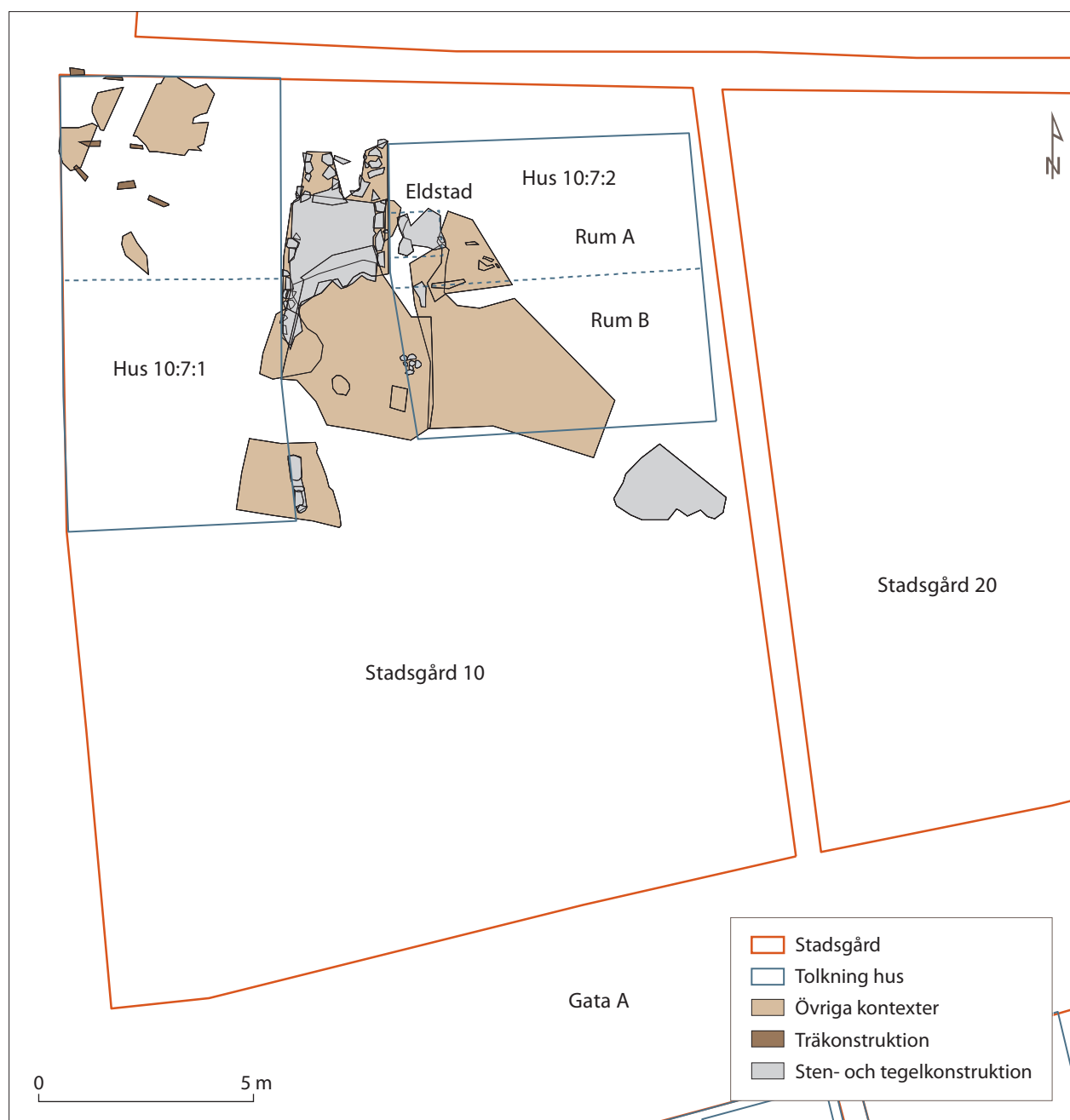
Datering: 1560–1570-tal.

Stadsgården bebyggdes åter och utvidgades cirka 1,5 meter åt väster. Från denna fas fanns endast lämningar i den norra delen. Utmed den västra sidan uppfördes **hus 10:7:1**. I stadsgårdens nordöstra del uppfördes **hus 10:7:2**. Mellan dessa hus anlades en stenlagd **gårdsplan** (figur 111, tabell 37).

Hus 10:7:1 var fragmentariskt bevarat, utbredningen visades av kanten mot den stenlagda gårds-

planen i öster och de delvis bevarade konstruktionslagren och delarna av byggnaden. Det var minst 10,0×5,2 meter stort, men kan ha sträckt sig hela vägen till gata A i söder. Minst ett rum fanns. Inom en cirka 5×4 meter stor yta i norr lades bräddor som kan ha varit golvreglar och lager av lera och silt som kan ha utgjort en golvyta (KG 1125**).

Hus 10:7:2 var fragmentariskt bevarat. Husets västra sida visades av kanten mot den stenlagda gårdsplanen och nedgrävning från raseringen (se fas 10:8, KG 928**). I nordöst fanns en rad av stenar som möjligen var delar av en syllstenrad (ej

Figur 111. Lämningar från fas 10:7. Skala 1:150.

dokumenterat, se foto). Det var minst 7 meter långt och uppemot 7 meter brett, det hade minst två rum. Konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ut (KG 920**).

I norr fanns **rum A**, här lades ett trägolv (KG 869**). I den sydvästra delen av rummet fanns tätt liggande tegel inom en 1x1 meter stor yta som troligen var resterna av en eldstad (KG 1127**). I raseringen fanns en nedgrävning fylld med mycket tegel (se fas 10:8, KG 929**). Spår fanns i rummet av matlagning och möjligen av smide (se mer nedan under fas 10:8).

Söder om detta fanns **rum B**, här fanns rester av stenläggning som kan ha ingått i ett stengolv och även en ingång från gårdsplanen (KG 767**, 1644**). I den överliggande raseringen fanns en nedgrävning som kan vara från borttagandet av

stenar (se fas 10:8, KG 934**). Rummet fungerade troligen som ett förråd eller en förstuga (dömt utifrån golvmaterialet).

En ny **gårdsplan** konstruerades (KG 1644**). På konstruktionslager av sand lades stenar. Kanterna markerades av större stenar. I konstruktionslagren fanns ett fragment av en ribbägare som var omlagrad och antagligen härrörde från samma kärl som fragment i raseringslager i fas 10:6 (KG 865**). Möjligen fanns delar av samma kärl även i raseringslager i fas 10:8 (KG 914**) och konstruktionslager i fas 10:9 (KG 926**). Detta illustrerar hur samma jordmassor återanvänts inom stadsgården.

I den östra delen av stadsgården anlades en stenlagd yta (KG 933*). Det är osäkert om detta var en del av gårdsplanen eller ett golv i ett rum.

Tabell 37. Grupper och kontexter i fas 10:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
767**	Konstruktion av stenläggning	50158**		N-S stenläggning av 0,05–0,15 m stora stenar
869**	Konstruktion av golv	50246*		50246 var bränt trä och kol från trägolv
915**	Konstruktion av byggnad/gårdsplan	50168**, 50170**		50170 var konstruktionslager av sand. 50168 var N-S rad av stenar 0,1–0,5 m stora, troligen syllstenar. Fynd av keramik: 2 oidentifierade kärl YRG. Bergart: 1 bryne
920**	Konstruktion av byggnad/gårdsplan	50154**, 50498**		50154 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelkross. 50498 var konstruktionslager av lera, ev. golvtyta
933**	Konstruktion av stenläggning	3703**		Stenläggning av 0,10–0,35 m stora stenar, inslag av tegel. Osäker datering
1125**	Konstruktion av byggnad?	65045**, 65047**	65045 har PM 95056 med träkol, träflis, ogräs	65047 var delar av väggsyll och fem Ö-V bräddor, möjligen del av golv eller regler. Två bräddor var brända. 65045 var konstruktionslager av lera och silt med bränd lera, eldpåverkad sten, småsten, tegelkross. Fynd av metall: 1 lås och 1 smälta. Tegel: 2 fragment rött murtegel.
1127**	Konstruktion av eldstad?	50447**		50447 var koncentration av tegel ca 0,6x1,0 m stor (Ö-V), delvis tätt packat. Även runt detta fanns tegelkross. Innehöll ben av nöt: fotledsdel. Totalvikt: material ej vägt.
1644**	Konstruktion av gårdsplan	50159**, 50160**, 50242**, 50423**, 50431**, 50446**, 50488**		50488 var flack nedgrävning, 0,40x0,45 m stor, möjligen borttagande av sten. 50160, 50431 var konstruktionslager av sand. 50242 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor, sot, träkol, småsten, tegelkross. 50159 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar med N-S rännål. 50423 var stenläggning av 0,15–0,20 m stora stenar. 50446 var 0,60x0,45 m stort konstruktionslager av lera. Innehöll ben av nöt: underkäksdel. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 1 oidentifierat kärl YRG. Glas: 1 Ribbägare (Tyskland 1475–1550). Metall: 1 spik.

Fas 10:8. Rasering av hus 10:7:1 och 10:7:2

Datering: Sent 1500-tal?

Hela eller delar av hus 10:7:1 raserades (figur 112, tabell 38). Över den södra delen av huset fanns raseringslager med tegel och bränd lera (KG 914**).

Hus 10:7:2 raserades och raseringslager jämnades ut (KG 923**). I jordprover från lagren fanns spår av matlagning. I rum A fanns en nedgrävning fylld med raseringsmassor innehållande mycket tegel, troligen från den raserade eldstaden

(KG 929**). I rum B fanns en nedgrävning som kan vara från borttagandet av stenar (KG 934**).

Delar av gårdsplanens stenläggning togs bort. I en flack nedgrävning fanns ett sotigt brandlager från raseringen av en byggnad (KG 768**). Över den kvarliggande stenläggningen i norr fanns ett utjämnat raseringslager och även två plankor, troligen från någon av byggnaderna (KG 919**). Här fanns ett stenlyft efter en borttagen sten (KG 1301*).

Figur 112. Lämningar från fas 10:8. Skala 1:150.

Fynd av smidesslagger i raseringslagren över gårdsplanen (KG 919**) och även smält lera i raseringslager över hus 10:7:2 (KG 923**) tyder på smide eller annan aktivitet med hög värmepåverkan. I de analyserade jordproverna från raserings-

lagren fanns dock inga spår av metallhantering utan snarare matlagning.

Raseringslagren var delvis infiltrerade av yngre aktiviteter, i dem fanns enstaka yngre föremål i form av porslin och flintgods.

Tabell 38. Grupper och kontexter i fas 10:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
768**	Rasering av byggnad	50145**, 50146**		50146 var flack nedgrävning. Återfylld med 50145, sand och träkol
914**	Rasering av byggnad	50167**		Utgjämrat raseringslager av sand, träkol, småsten, sot, tegelkross, bränd lera, tegelbrockor. Innehöll ben av nöt: höftbensfragment, tåben. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 3 YRG krukor, 5 oidentifierade kärl YRG. 1 stengodskrus (Siegburg). Glas: 1 Ribbägare (Tyskland 1475–1550).
919**	Utgjämrat rasering på stenläggning	50183**, 50200**, 50227**, 50422**	50200 har PM 80144 med brända ben, ben. 80156 med träkol, träflis, ben, ogräs, brända ben	50183 var raseringslager av humös siltig lera, koncentration av kol i S. 50200 var raseringslager av siltig sand med träkol. 3 koncentrationer av kol. 50227 var två plankor, troligen från raserad konstruktion. 50422 var raseringslager av humös siltig sand med träkol. Innehöll ben av nöt: isolerade tänder, höftbensfragment, underkäksdelar, kraniefragment, mellanfotsben, fotledsdelar, tåben. Svin: isolerade undertänder. Torskfisk: kraniedelar, oidentifierade fragment. Totalvikt: 3 g (nötkreatur och svin, ej vägda). Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor, 4 YRG krukor, 1 YRG skål, 7 YRG kärl. 1 YLG trebensgryta, 1 YLG kruka, 4 oidentifierade kärl YLG. 1 oidentifierat porslinskärl (1800–1900-tal). Bergart: 1 skifferföremål. Bränd lera: 2 fragment (12g). Glas: 2 oidentifierade kärl. Metall: 1 hästkosöm, 11 spikar, 2 oidentifierade järnföremål. Slagg: (510g).
923**	Rasering av bebyggelse	50157**, 50355**, 50479**	50157 har PM 80168 med träkol, bränt ogräs, dynga. PM 80109 se bilaga 1	50355 var raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor. 50479 var raseringslager av lerig sand med träkol, eldpåverkad sten, tegel. Några större stenar i NV hörn mot stenläggningen. 50157 var raseringslager av sand med träkol, slagg, tegelkross, bränd lera. Innehöll ben av nöt: isolerad övertand, kraniefragment, fotled. Gås: bakben (tarsometatarsus). Fiskben och brända ben. Totalvikt: 3 g (nötben ej vägda). Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 2 YRG oidentifierade kärl. 1 oidentifierat kärl YLG (Holland), 1 oidentifierat flintgodskärl (1800–1900-tal). Bränd lera: 3 fragment lerklining (56g), 2 fragment smält lera (46g). Glas: 1 fragment fönsterglas (3g). Metall: 1 hästkosöm, 1 nit, 8 spikar, 2 oidentifierade järnföremål. Slagg: 17 fragment (815g).
928**	Rasering av byggnad	3730**, 3731**		3731 var ränna, möjligen borttagande av syll, 4 m lång, 0,4 m bred, 0,1 m djup. Återfylld med 3730, raseringslager av silt med sot, småsten, tegelkross, träkol
929**	Rasering av konstruktion	50683**, 50684**		50683 var nedgrävning 0,6×0,3 m stor 0,1 m djup. 50684 var återfyllning i nedgrävning av siltig lera med tegelkross. Även runt detta fanns tegelkross
934**	Borttagande av sten	50155**, 50156**		50155 var nedgrävning för borttagande av sten, 0,5×0,2 m stor, 0,09 m djup. Återfylld med 50156, sand
936**	Grop, möjligen borttagande av sten	50356**, 50357**		50356 var nedgrävning, möjligen borttagande av syllsten, 0,5×0,5 m stor, 0,12 m djup. 50357 var återfyllning av sand med eldpåverkad sten. Fynd av bergart: 1 flinta
1301**	Borttagande av sten	50606**, 50607**		50607 var nedgrävning för borttagande av sten, 0,4×0,4 m stor, 0,05 m djup. Återfylld med 50606, humös siltig sand med tegelkross, träkol

Fas 10:9. Konstruktion av hus 10:9:1 och gårdsplan

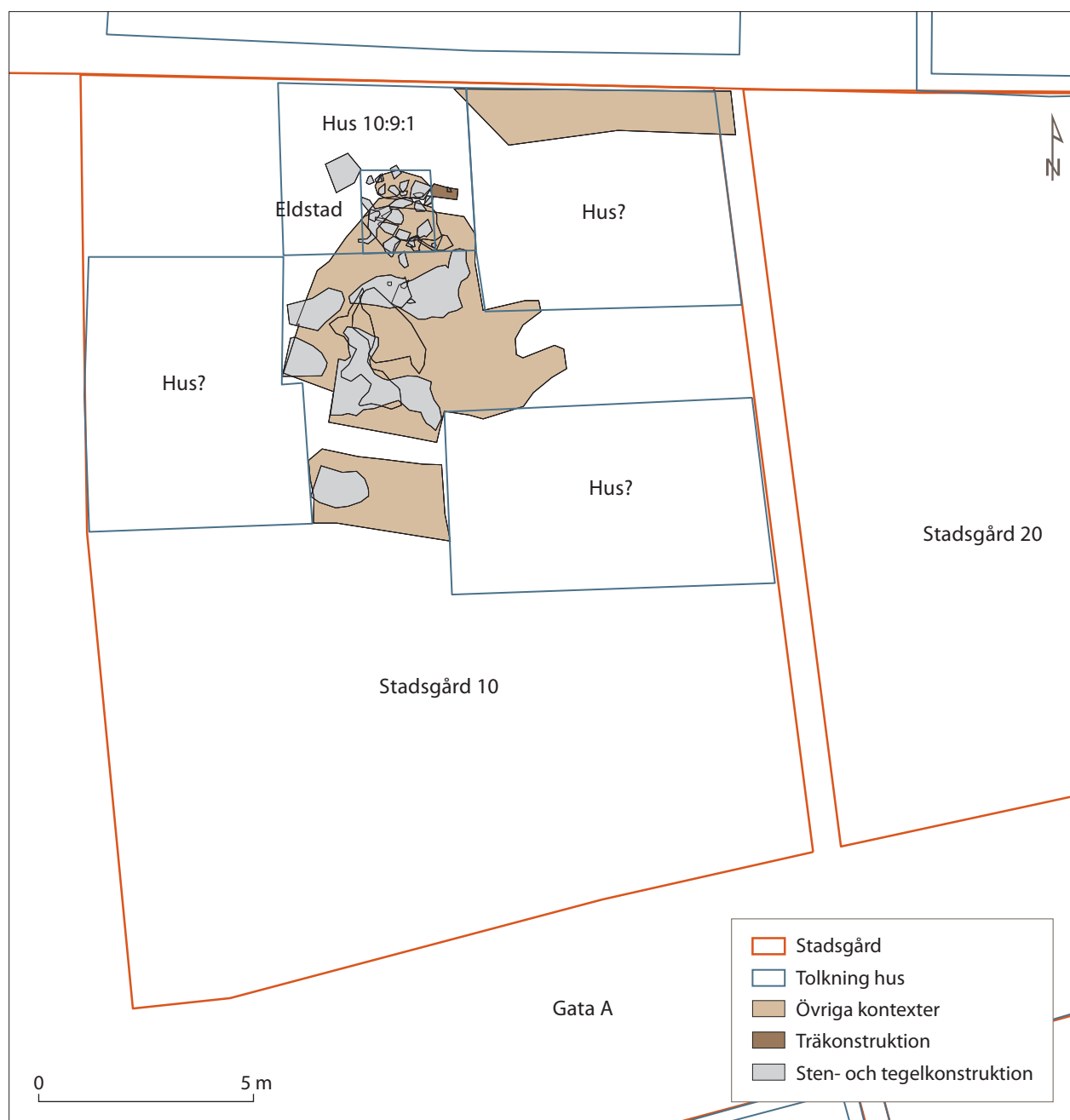
Datering: 1500-talets slut?

En ny stenlagd **gårdsplan** anlades. Norr om den uppfördes **hus 10:9:1**. Troligen fanns byggnader även öster och väster om gårdsplanen (figur 113, tabell 39).

Hus 10:9:1 var fragmentariskt bevarat. Det var minst 4,4×3,8 meter stort och hade ett rum. Utmed rummets södra vägg fanns ett cirka 2,0×1,6 meter stort fundament av stenar (KG 746**). Troligen

var det en eldstad. Öster om fundamentet lades ett trägolv (KG 922**). Möjligen fungerade det som ett brygg-, bak- eller kokhus.

En ny **gårdsplan** anlades. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 926**, 1647**). Troligen fanns ytterligare byggnader öster och väster om gårdsplanen. Detta visades av de raka och skarpa kanter den stenlagda gårdsplanen hade. I stadsgårdens nordöstra hörn fanns ett konstruktionslager av sand som kan varit underlaget för ett golv (KG 2270*).

Figur 113. Lämningar från fas 10:9. Skala 1:150.

Tabell 39. Grupper och kontexter i fas 10:9. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2270*	Konstruktion av markyta/golv	210014*		Konstruktionslager av sand
746**	Konstruktion av fundament, troligen eldstad	50175**, 50185**		50185 var konstruktionslager av sand. 50175 var 1,8×1,4 meter stort fundament av 0,4–0,5 m stora med inslag av mindre stenar, kalkbruk och tegel. Innehöll ben av nöt: isolerad undertand, skulderblad. Höns: coracoid. Torskfisk: gäldelar. Totalvikt: 4 g. Fynd av keramik: 1 YRG panna, 2 oidentifierade kärl YRG. 1 YLG trebengsgräta. Metall: 2 spikar.
922**	Konstruktion av golv	50353**, 50354**		Förkolnat trä från golv. Tjockt lager av tegel i Ö kant. 50353 var del av golvytan med obränt trä i N-S riktning. Fynd av keramik: 1 oidentifierat kärl YRG.
926**	Konstruktion av gårdsplan	3700**, 3701**, 3702**, 3705**, 3718**, 3726**, 3729**		3726 var konstruktionslager av sand. 3700, 3701, 3702, 3705, 3718, 3729 var stenläggning av 0,05–0,25 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: höftbensfragment, tåled. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 10 YRG trebengsgrätor, 1 YRG kruka, 1 YRG skål, 1 YRG fat, 5 oidentifierade kärl YRG. 1 YLG skål (Tyskland), 1 odefinierat kärl YLG (Tyskland). 1 stengodskrus (Raeren, 1550–1600). Glas: 1 Ribbägare från Tyskland (1475–1550).
927**	Konstruktionslager?	50199**		50199 var en fläck av lera
1647**	Konstruktion av stenlagd yta	50147**		Konstruktionslager av sand med inslag av humöst material. I kontexten finns tre små stenlyft 0,1–0,2 m stora, rester av bortplockad stenläggning. Fynd av keramik: 1 oidentifierat kärl YRG. Metall: 1 kniv, 1 spik.

Fas 10:10. Rasering av hus 10:9:1

Datering: 1600-tal (1624?).

Storskalig ödeläggelse när byggnaderna på stadsgården raserades (figur 114, tabell 40). Hus 10:9:1 raserades (KG 745^{**}). På fundamentet till den

möjliga eldstaden fanns ett tunt raseringslager med tegel och kalkbruk, här fanns även inslag av brukning (KG 747^{**}). Få föremål fanns i lagren. Detta kan tyda på en kontrollerad rivning där föremål tillvaratogs.

Figur 114. Lämningar från fas 10:10. Skala 1:150.

Tabell 40. Grupper och kontexter i fas 10:10. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
745**	Rasering av bebyggelse	50169**, 50182**, 50391**		50169, 50182 var tunna raseringslager av sand med tegel. 50391 var tunt lager av siltig lera. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta. Metall: 1 nit
747*	Rasering av eldstad?	50174**		50174 var lager av sand med kalkbruk, tegelbrockor, bränd lera över/mellan stenar. Med spår av brukning. Innehöll ben av nöt: mellanfotsben, tåleder. Totalvikt: material ej vägt. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta. Glas: 2 oidentifierade kärl. Metall: 1 spik.

Stadsgård 11

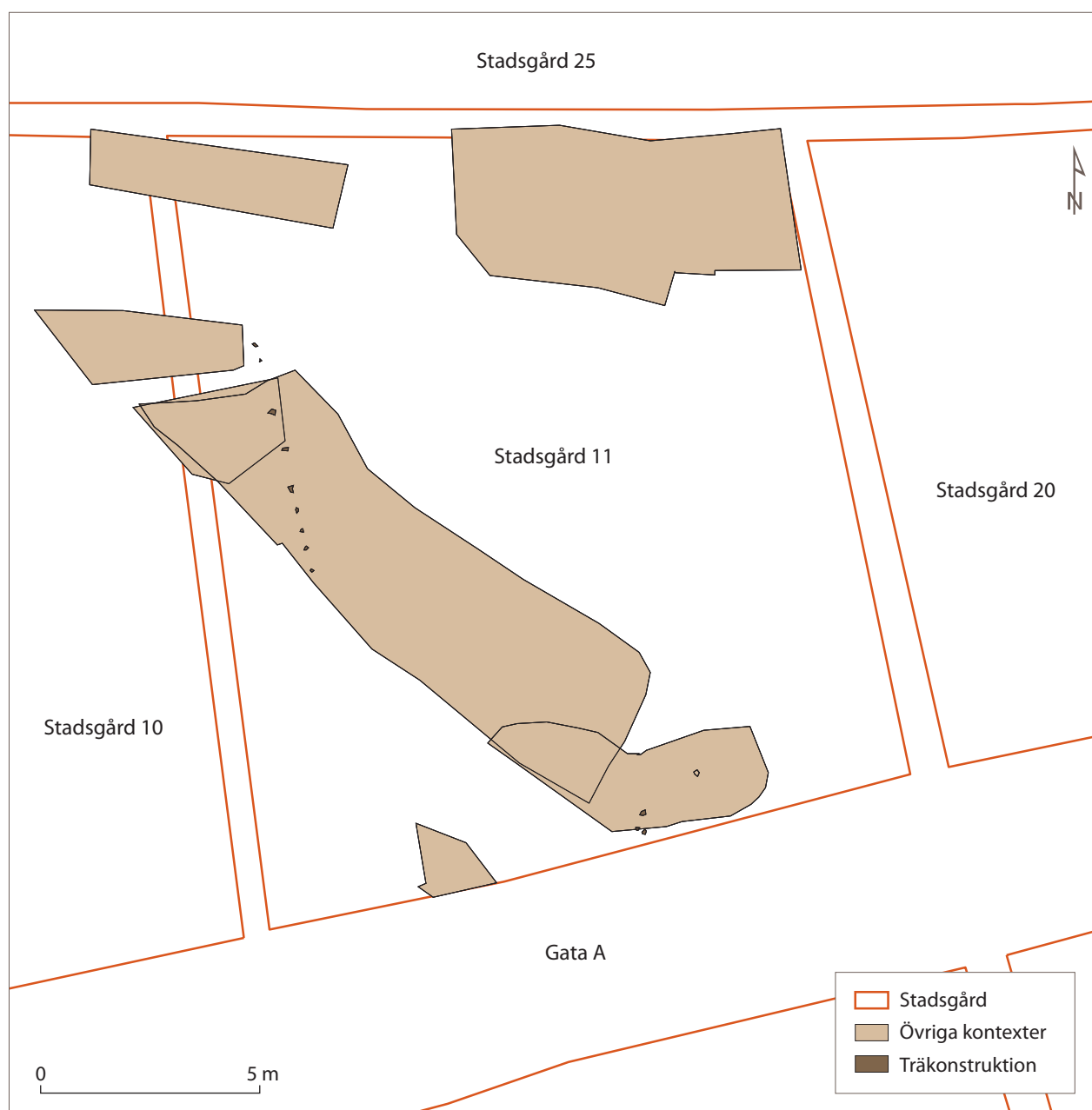
Fas 11:1. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1473.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd en tid (figur 115, tabell 41).

Flera hägnader uppfördes. I den nordvästra delen av tomten fanns en nordsydlig hägnad (KG 2129*). I stadsgårdens sydöstra del fanns en inhägnad yta (KG 2117*).

I stadsgårdens sydöstra del (vid den inhägnade ytan) lades konstruktionslager av lera inom en 6×3 meter stor yta (KG 2266*). Detta kan ha varit någon slags golvyta i en enklare byggnad eller arbetsyta utomhus. Den konstruerades troligen tidsmässigt relativt nära fas 11:2. Även i stadsgårdens sydvästra hörn lades ett konstruktionslager av lera (KG 904**), möjligen även det en arbetsyta. I konstruktionslagren till arbetsytan fanns matlagningskärl i form av sotade trebensgrytor.

Figur 115. Lämningar från fas 11:1. Skala 1:150.

Anteckningar från fält beskriver att ytan på flera ställen var påverkad av senare tids aktiviteter vilket sannolikt förklarar förekomsten av ostindiskt porslin.

I den efterföljande fasen fanns dynga och humle vilket kan komma från en svinstia (bryggeriavfall som givits som föda till svin) samt spår av trädgårdsavfall. Möjligen fanns dessa aktiviteter inom tomten under denna fas.

Tabell 41. Grupper och kontexter i fas 11:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2117*	Konstruktion av hägnader	370012*, 370013*		Tre nedslagna störar och ett störhål.
2129*	Konstruktion av hägnad	370014*		N-S rad av 9 nedslagna störar
2134*	Bruk av markyta	250002*		Lager av sand och silt. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor.
2266*	Bruk av markyta	370008*	Har PM 113204 med träflis, örtfragment, ogräs (kardborre), starr (främst träflis)	Konstruktionslager av lera. Fynd av keramik: 1 porslinsallrik, Ostindisk 1700–1800-tal.
904**	Bruk av markyta	50383**		Konstruktionslager av siltig lera

Fas 11:2. Konstruktion av hus 11:2:1, 11:2:2, 11:2:3 och gårdsplan

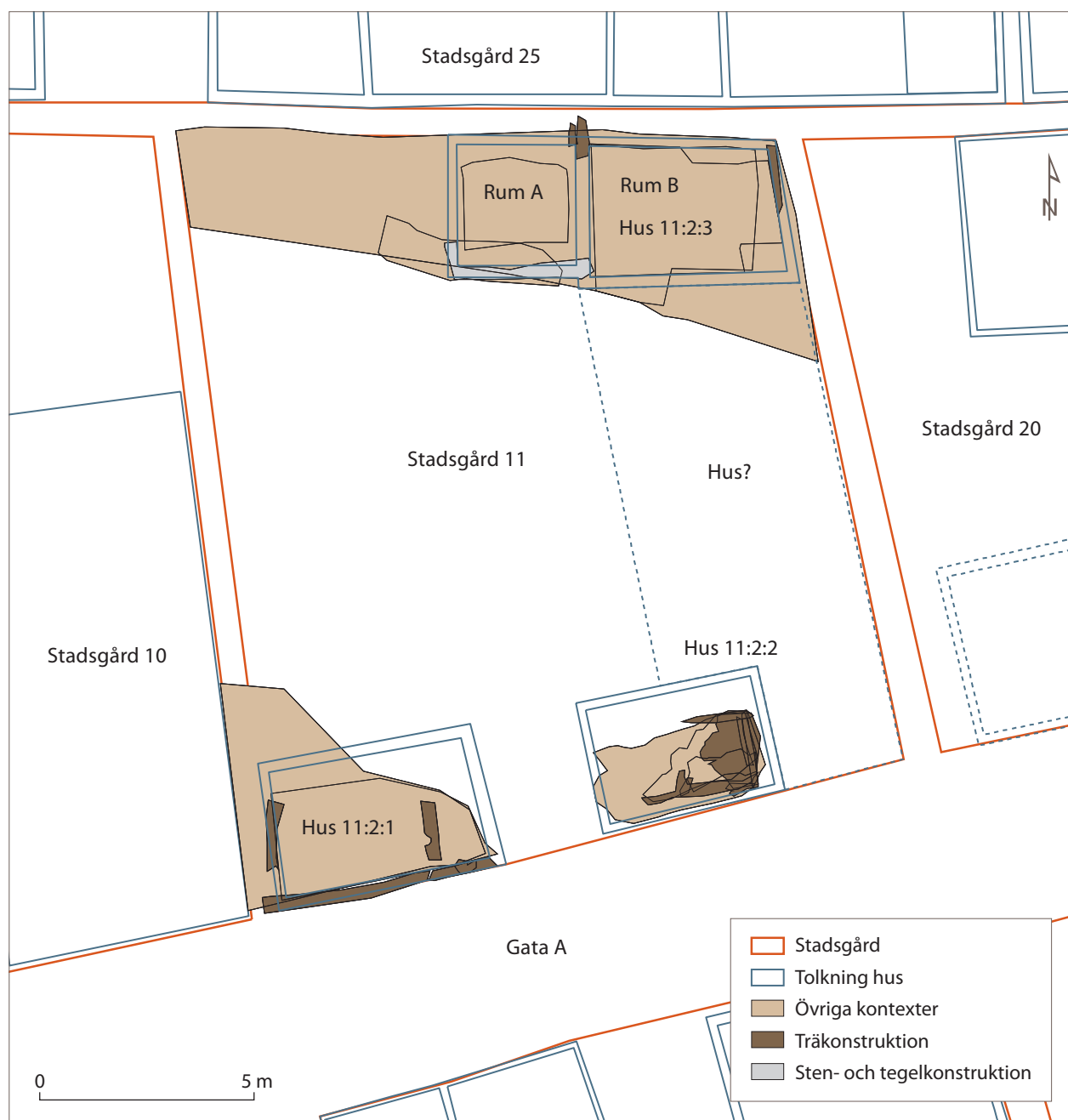
Datering: 1470–1480-tal.

I den sydvästra delen av stadsgården, utmed gata A, uppfördes **hus 11:2:1**. I stadsgårdens sydöstra del uppfördes **hus 11:2:2**, även det utmed gata A. Troligen fanns en portgång mellan husen. I stadsgårdens norra del uppfördes **hus 11:2:3**, det var troligen en del av samma huslänga som hus 11:2:2. Mellan husen fanns en **gårdsplan**. Byggnaderna

var fragmentariskt bevarade, i mitten av stadsgården saknades lämningar helt (figur 116, tabell 42).

Inför bygget togs de äldre hägnaderna bort. Därefter påfördes utjämningslager med träflis (KG 2123*, KG 1128**). I den norra delen av stadsgården fanns konstruktionslager av sand och lera över det.

Hus 11:2:1 var minst 5,2×3,0 meter stort och hade minst ett rum. Konstruktionslager av sand lades ut som även fungerade som isolering i golvet. På det lades syllstockar (KG 909**). De fanns bevarade längs gata A och utmed den västra sidan.

Figur 116. Lämningar från fas 11:2. Skala 1:150.

I rummet konstruerades ett trägolv (KG 902**). Troligen var rummet en bod utmed gata A.

Hus 11:2:2 var minst 4,3×3,0 meter stort och hade minst ett rum. Endast den sydligaste delen av huset fanns bevarat. I markberedningslagren (KG 2123*) under huset fanns dynga och humle vilket kan komma från en svinstia (bryggeriavfall som givits som föda till svin) samt spår av trädgårdsavfall. Möjligen fanns dessa aktiviteter inom tomten.

Inga ytterväggar fanns bevarade, men möjligen en innervägg. Konstruktionslager av silt med träflis och sand lades ut, de fungerade även som isolering av golvet. På det lades golvreglar och ett trägolv (KG 2115*). Troligen var rummet en bod utmed gata A. Ett jordprov från konstruktions-

lagret under golvet har analyserats, det indikerar ett förhållandevis rent golv, vanligt i bostadshus eller kök.

Hus 11:2:3 var 8,0×3,5 meter stort och hade två rum. Troligen var det en del av samma huslänga som hus 11:2:2. Konstruktionslager lades ut och på det syllstenar och syllstockar (KG 2124*).

I väster fanns **rum A** som var 2,8×2,8 meter stort. Här lades ett jordgolv (KG 2151*). Öster om det fanns **rum B** som var 4,1–4,5×3,0 meter stort. Ett konstruktionslager av sand lades ut (KG 2268*). Golvyta saknades, möjligen har ett trägolv funnits. Rummen har troligen varit någon form av ekonomiutrymmen.

Tabell 42. Grupper och kontexter i fas 11:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2115*	Konstruktion av golv	370001*, 370002*, 370004*, 370005*, 370007*	370004 har PM 112055 se bilaga 1.	370004 var konstruktionslager av silt med träflis, småsten. I lagret fanns stenar som kan varit underlag/distansstenar för trägolvet. 370002 var konstruktionslager/isolering av sand. 370007 var Ö-V och N-S golvreglar. 370001, 370005 var trägolv av Ö-V ruttnade brädor. Innehöll ben av nöt: 1 mellanhand, 1 mellanfot från vuxna djur, sannolikt små oxar. Totalvikt: 326 g. Fynd av slag: 3 fragment (903g).
2123*	Markberedning	370006*, 370041*, 370042*	370006 har PM 113203 se bilaga 1.	370006, 370042 var konstruktions-/utjämningslager av silt och träflis med pinnar, småsten, träkol. 370041 var konstruktionslager av sand och lera med tegelkross, ben (ej tillvaratagna)
2124*	Konstruktion av byggnad	210091*, 370034*, 370036*, 370046*		370034 var konstruktionslager av sand. 370036 var Ö-V och liten del av N-S syllstensrad. 210091 var del av N-S träsyll (bränd), troligen del av mellanvägg. 370046 var N-S syllstock eller golvregel.
2128*	Konstruktion av golv	370035*		Konstruktionslager av sand och lera (bränt)
2268*	Konstruktion av golv	370040*		Konstruktionslager av sand
902**	Konstruktion av golv	50379**		50379 var trägolv med i N-S brädor (ruttnade). Urtag där yngre syllsten placerats
909**	Konstruktion av byggnad	50327**, 50373**, 50378**, 50380**		50380 var konstruktionslager av brun humös sand med träbitar och träkol. 50327, 50378, var syllstockar. 50373 var bränd stock från vägg.
1128**	Markberedning	50384**		Konstruktions-/utjämningslager av silt och träflis med pinnar

Fas 11:3. Konstruktion av hus 11:3:1 ombyggnad av hus 11:2:2

Datering: 1500-talets första halva, 1520–1530-tal?

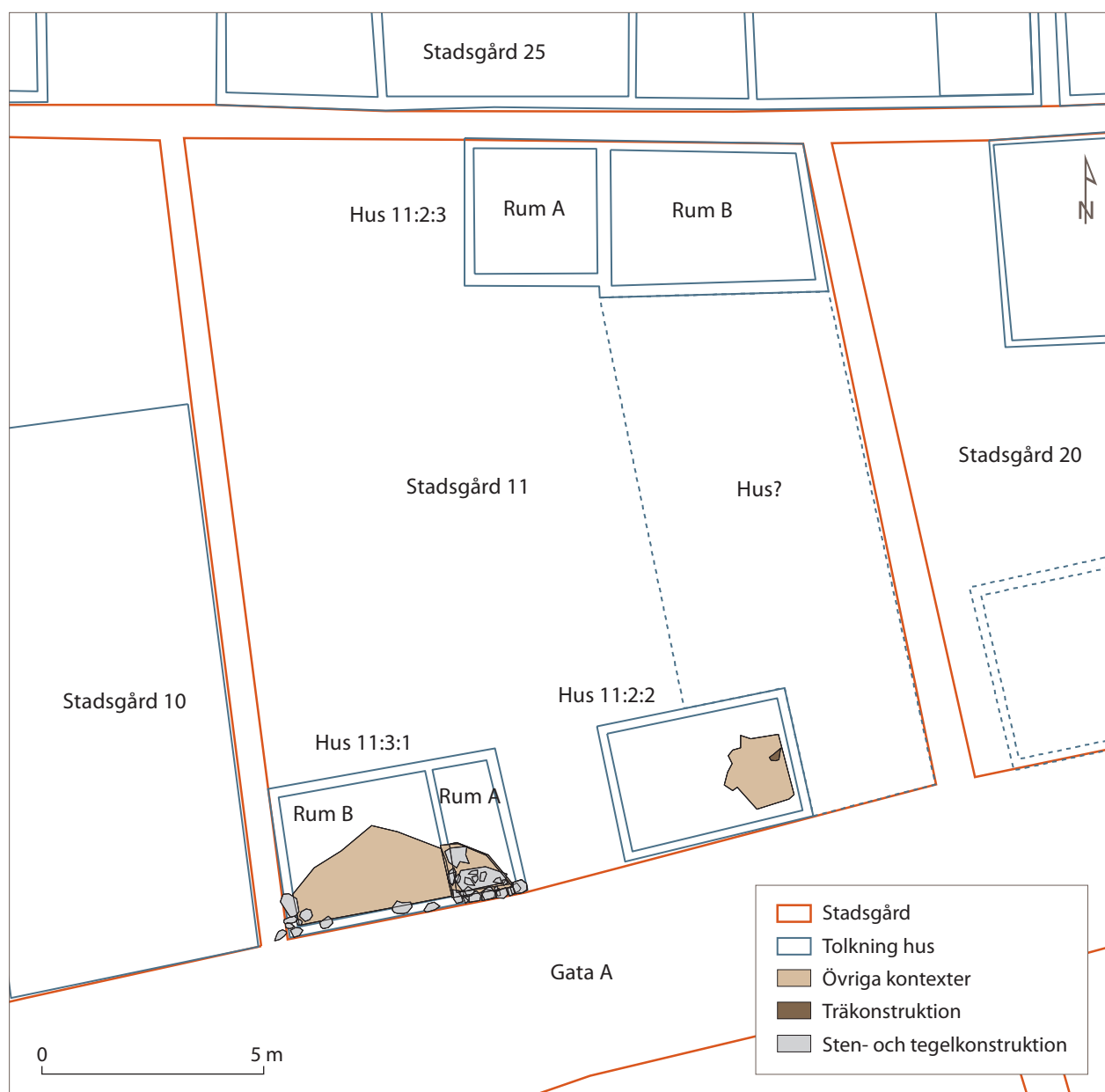
Hus 11:2:1 revs/monterades ner. Hus 11:3:1 uppfördes på samma plats. Golvet i hus 11:2:2 byggdes om. Hus 11:2:3 fortsatte användas (figur 117, tabell 43).

Hus 11:3:1 var minst 5,6×3,4 meter stort och hade minst två rum utmed gatan. Syllstenar lades ut (KG 908**), en mellanvägg mellan rummen fanns bevarad.

I öster fanns **rum A** som var minst 1,2×3,0 meter stort. Konstruktionslager av sand lades ut (KG

907). På det lades ett stenlagt golv (KG 907**). Väster om det fanns **rum B** som var minst 3,4×3,0 meter stort. Ett konstruktionslager av sand lades ut (KG 901**). Troligen hade rummet ett stenlagt golv, men stenar fanns endast bevarade i det sydvästra hörnet. Troligen var båda rummen bodar utmed gata A.

I **hus 11:2:2** byggdes ett nytt golv. Konstruktionslager av sand med träflis och träbitar lades ut. På det lades ett trägolv (KG 2116*). Det jordprov från konstruktionslagret som analyserades tyder på ett förhållandevis rent golv. Troligen var rummet även nu en bod utmed gata A.

Figur 117. Lämningar från fas 11:3. Skala 1:150.

Tabell 43. Grupper och kontexter i fas 11:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2116*	Konstruktion av golv	370000*, 370003*	PM 111546 med träflis, träkol, rottrådar, målla, hallon	370000 var konstruktionslager av sand med träbitar, träflis. 370003 var bränd bräda från trägolv. Innehöll ben av nöt; blandade delar, inklusive isolerade tänder, tåled, kota, rörben. Svin: underkäke. Får: skenben. Totalvikt: 164 g (Allt material ej vägt)
901**	Konstruktion av golv	50253**		Konstruktionslager av sand under golv.
907**	Konstruktion av golv	50255**, 50364**, 50365**		50365 var konstruktionslager/isolering av ljus sand. 50364 var konstruktionslager/isolering av mörk sand, möjligen spår av bruk. 50255 var stenlagt golv av 0,1–0,2 m stora stenar.
908**	Konstruktion av byggnad	50254**		Syllstenar/grundmur i 2 skift. Stenar 0,2–0,4 m stora. Möjligen två generationer med en möjlig rasering (ej dokumenterad) mellan

Fas 11:4. Rasering av bebyggelse

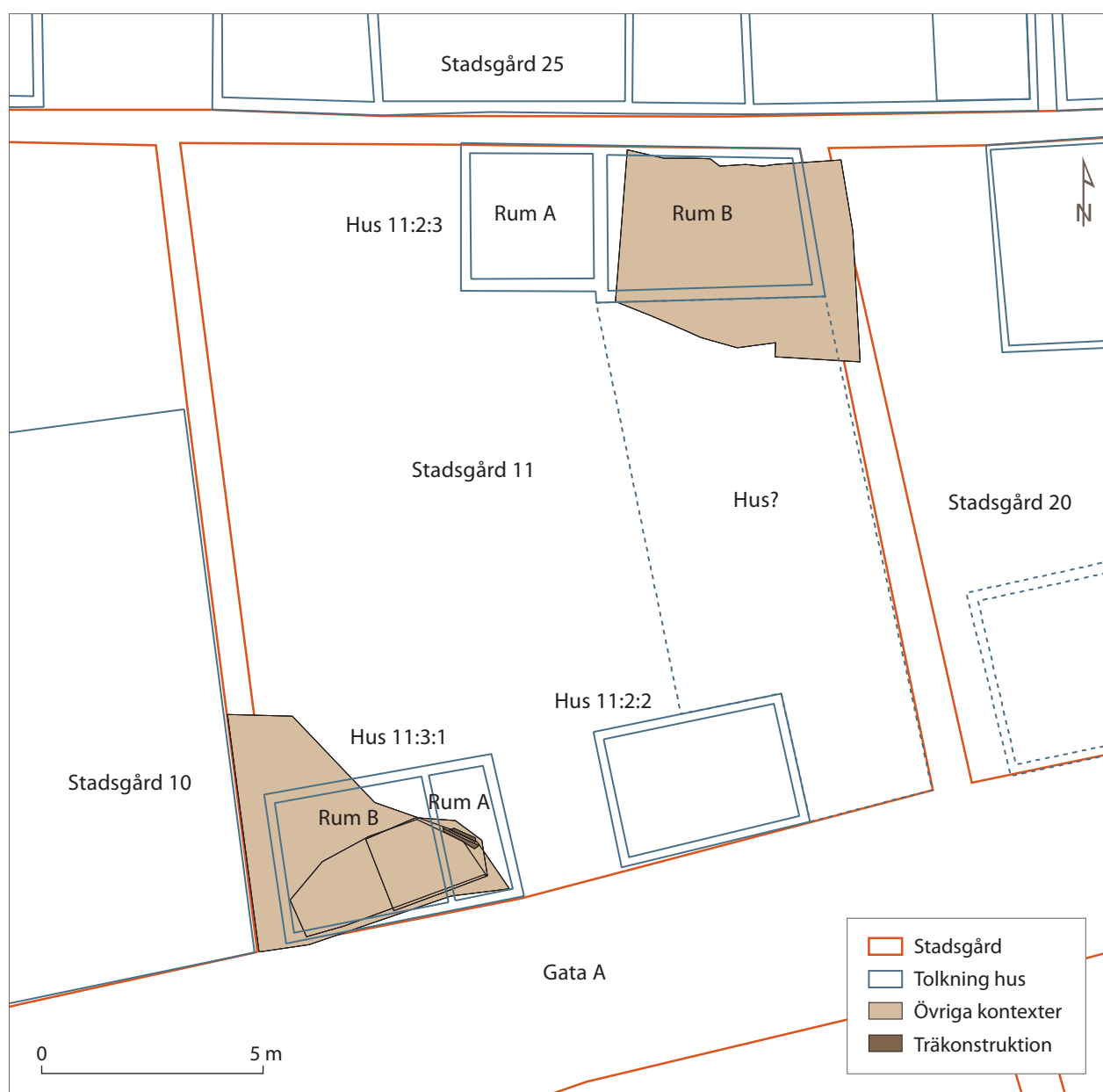
Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig ödeläggelse, troligen vid flytten till Älvsborgsstad. Hus 11:3:1 brann helt eller delvis, över husets östra del fanns ett brand- och raseringslager (KG 900**). I botten på lagret fanns bräddor från en raserad vägg eller ett loft. I lagren fanns bland annat en gångjärnstapp, förmodligen till dörr, tillhörande det raserade huset (figur 118, tabell 44).

Ett raseringslager utjämnades över den sydvästra delen av ytan (KG 903**). En koncentration av

slagg fanns i den sydvästra delen. Möjligen användes detta lager för odling efter raseringen (tolkning från fält). Lagren var dessutom frilagda vid undersökningarna 1915–1918, detta förklarar även avsaknaden av yngre faser i på denna plats.

I raseringslagren fanns föremål som sannolikt kommer från brukningen av hus 11:3:1. Relativt få föremål fanns och det har karaktären av ganska vanligt hushållsavfall och inredningsdetaljer som blivit kvar vid raseringen av byggnaden. Troligen har föremål tillvaratagits. I den sydvästra delen av rum A fanns en koncentration med keramik som kanske kan vara spår av brukning i det rummet.

Figur 118. Lämningar från fas 11:4. Skala 1:150.

Keramiken som man använt bestod av förvarings- och matlagningskärl i YRG och något enstaka kärl i YLG. Man hade även bordskärl i form av stengodskrus från Raeren och dryckeskärl av glas. Här fanns också keramik som är yngre än fasen (stengods från Westerwald), vilket visar att lagren rörts om senare.

Hus 11:2:2 raserades. Här fanns inga bevarade raseringslager men spår av brand (se fas 11:2). Hus 11:2:3 raserades. Delar av golvet i rum A var bränt. I rum B togs golvytan bort. Huset täcktes därefter av ett raseringslager (KG 2125*).

Tabell 44. Grupper och kontexter i fas 11:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

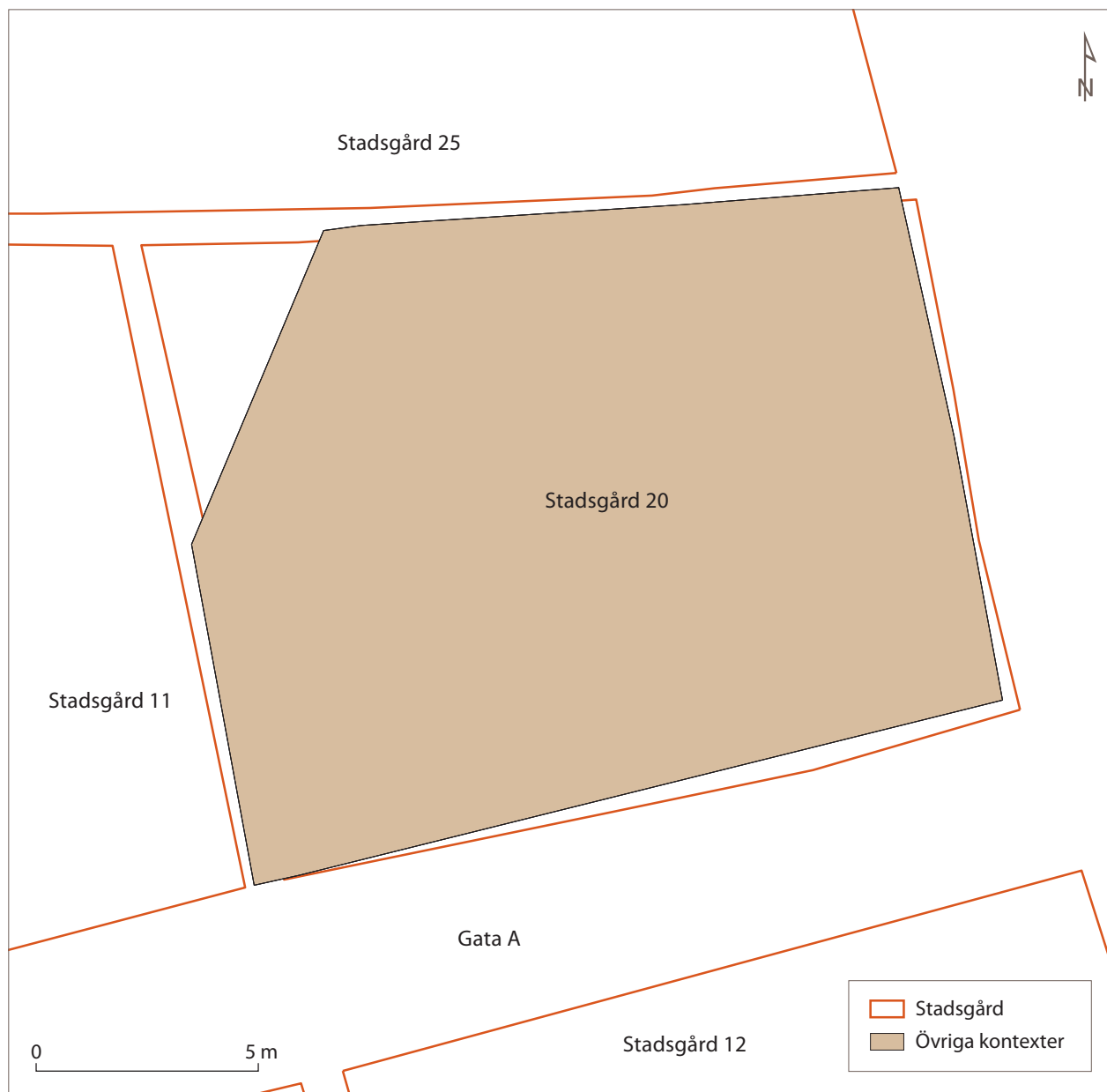
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2125*	Rasering av byggnad	370039*		Sandig silt med lera, inslag av tegelkross, ben. Innehöll ben av nöt: halskota, ländkota, överarm, mellanfot, revben. Svin: höftben, överarmsben. Totalvikt: 465 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 1 oidentifierat kärl YRG. Glas: 2 fragment fönsterglas (3g). Järnföremål: 1 spik.
900**	Rasering av byggnad	50229**, 50372**		50372 var två NV-SÖ brända golvplankor från vägg eller golv, flyttade ur läge 50229 var brand- och raseringslager. Mycket kol och liggande Ö-V förkolnade vägg- eller golvplankor i lagret. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 1 YRG kruka, 7 oidentifierade kärl YRG. 1 oidentifierat kärl YLG. 1 stengodskrus (Westerwald). Glas: 1 dryckeskärl. Järnföremål: 1 beslag, 1 lås. Slagg: 1 fragment (83g).
903**	Utjämning av raseringslager och övergivande	3769**		Markhorisont med bränd lera, tegelkross, träbitar, kol. Innehåller raseringsmassor från raserad byggnad. Innehöll blandade delar nöt, svin, får/get. En del mellanfotsben, underkåkar, horn av nöt. Horn kommer från såväl kor som oxar. Totalvikt: 3033 g. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 1 stengodskrus (Raeren, 1500-tal). Metall: 1 kärl i CU-legering. 1 järnbeslag, 1 gångjärnsbeslag, 10 spikar, 1 hästsksöm, 1 oidentifierat järnföremål. Slagg: (ej insamlad).

Stadsgård 20

Fas 20:1. Bruk av obebyggd tomt

Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd (figur 119, tabell 45). Den naturliga markhorisonten brukades och trampades (KG 5130).

Figur 119. Lämningar från fas 20:1. Skala 1:150.

Tabell 45. Grupper och kontexter i fas 20:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5130	Brukad naturlig markhorisont	95065	Djurart 904364 osorterat.	Silt med träbitar. Innehöll ben av nöt: 1 underkåke, 1 hel metatarsale. Får: 1 överarm, 1 revben. Totalvikt: 478 g.

Fas 20:2. Konstruktion av huslänga 20:2:1, hus 20:2:2 och gårdsplan

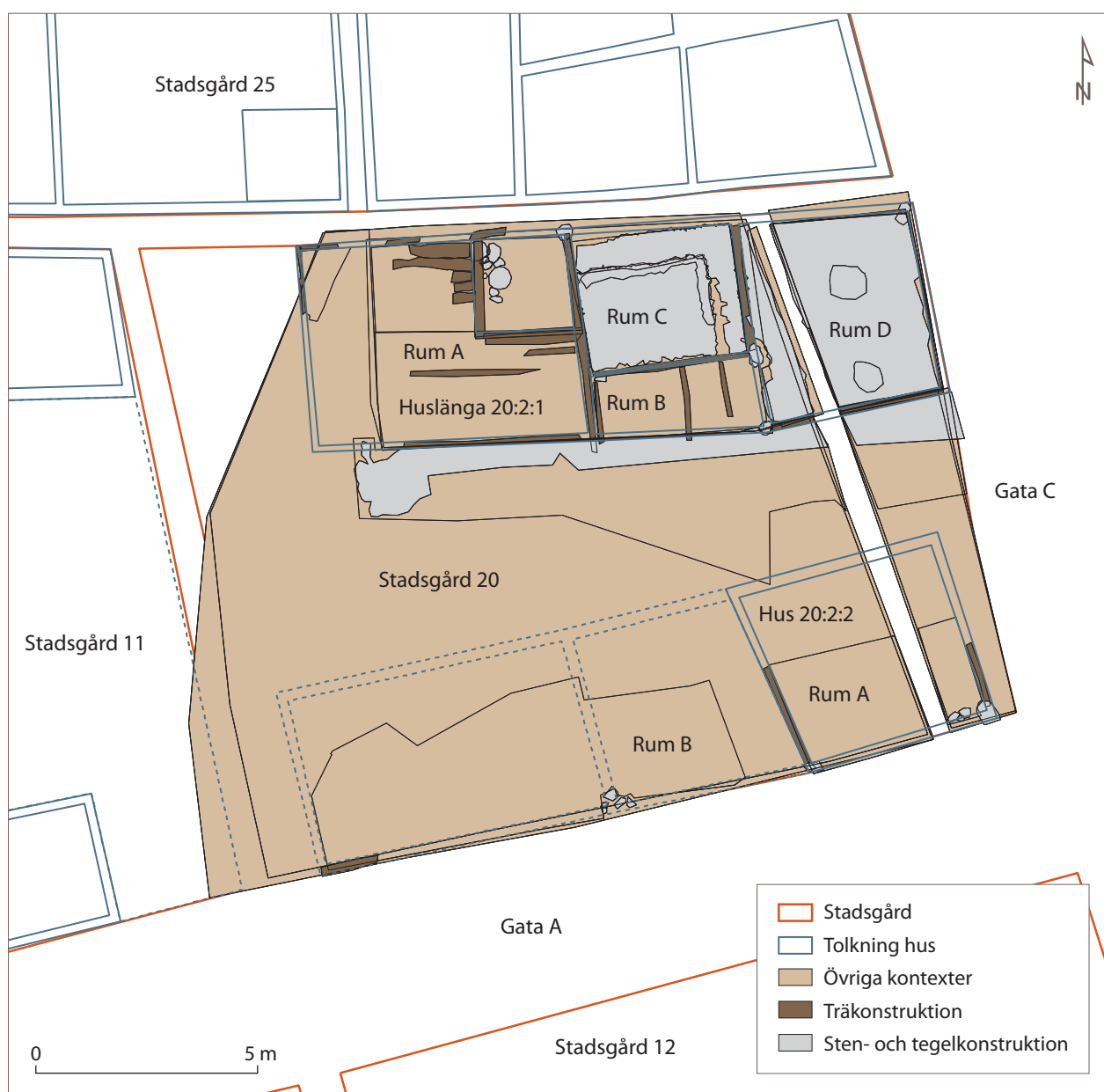
Datering: 1470–1480-tal.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **huslänga 20:2:1**. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes **hus 20:2:2**. Mellan byggnaderna fanns en **gårdsplan** (figur 120, tabell 46).

Inför bygget påfördes utjämningslager med träflis på de lägre liggande västra delarna av stadsgården (KG 5029). Över det lades ett konstruktionslager av sand som var uppemot 0,3 meter tjockt (KG 5134).

Huslänga 20:2:1 var 14,4×4,8 meter stor och hade fyra rum. Syllstenar lades ut i hörnen på de blivande rummen, därefter lades syllstockar (KG 5034, KG 2009*).

I väster fanns **rum A** som var 6,0×4,4 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5036, KG 2009*). Ett jordprov från konstruktionslagret visade att det troligen var ett rum som hölls rent. I rummets nordöstra del konstruerades en 2,1×2,1 meter stor eldstad (KG 5038). En ram av trä lades ut, den fylldes med lera och på det byggdes ett stenfundament (som endast var delvis bevarat). Rummet var en uppvärmd stuga.

Figur 120. Lämningar från fas 20:1. Skala 1:150.

Öster om detta fanns **rum B** som var 3,7×1,5 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5039). Rummets placering antyder att det var en förstuga med ingång från gårdsplanen.

Norr om rum B fanns **rum C** som var 3,6×3,0 meter stort. I rummet lades ett stengolv. Utmed de norra och östra väggarna fanns högre liggande stenlagda golvytor med tydlig kant mot den lägre liggande delen av golvet (KG 5037). Utmed denna kant fanns en rännadal (i den lägre delen av golvet).

Den hade troligen utloppet mot söder. I konstruktionslagret under golvet fanns mineral- och metallsmältor vilket kan indikera metallhantverk även här eller i ett angränsande utrymme. Ränn dalen antyder verksamhet där vatten användes eller att rummet behövde städas ur regelbundet, närheten till eldstaden visar att även värme kan ha använts.

Längst i öster (intill gata C) fanns **rum D** som var 3,8×4,4 meter stort. På ett konstruktionslager av sand lades ett stengolv (KG 5131). Rummet var troligen en bod utmed gata C. Den kan ha funge-

Tabell 46. Grupper och kontexter i fas 20:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5029	Utgjämning inför byggnation	95080		Konstruktions-/utjämningslager av silt och träflis med pinnar, småsten, träkol. Innehöll ben av nöt: 3 Metatarsalier, 1 strålben: markförstärkning? Blandade delar av svin, höns. Totalvikt: 650 g. Fynd av metall: 1 sölja i CU-legering, 1 vikt av bly
5034	Konstruktion av byggnad	95045, 95046, 95047, 95048, 95049, 95052, 95055, 95063, 95719		95046, 95048, 95052, 95055 var syllstenar/hörnstenar. 95719 var syllstock/del av N vägg (bränt trä). 95063 var syllstock/del av S vägg (bränt trä). 95045, 95047 var syllstockar/N-S mellanväggar. 95049 var syllstock/Ö-V mellanvägg. Innehöll underkäke av svin. Totalvikt: 33 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 6 YRG trebensgrytor. 1 stengodskrus. Metall: 1 spik. Tegel: 1 rött murtegel.
5036	Konstruktion av golv	91003, 95042, 95044, 95060	95044 har PM 202867 med träkol, målla (ren miljö)	95044, 95060 var konstruktionslager/isolering av sand. 91003, 950042 var trägolv med Ö-V golvbrädor, delvis brända
5037	Konstruktion av golv	95040, 95041		95041 var högre liggande L-Formad stenläggning av 0,2–0,3 m stora stenar utmed Ö och N vägg. N sida 0,6 m bred, Ö sida 0,4–0,6 m bred. 95040 var lägre liggande kvadratisk stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. Rännadal utmed N och Ö sidor. Innehöll bensplitter av nöt, får/get. Totalvikt: 107 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 4 YRG krukor, 2 SVG krukor. Metall: 2 spikar. Tegel 1 rött murtegel (felbränd, nästan förslaggad).
5038	Konstruktion av eldstad	91005, 95043, 95062		95062 var ram av trä/grundkonstruktion. 95043 var konstruktionslager av lera. 91005 var fundament av av 0,15–0,50 m stora stenar, 0,35 m hög (delvis raserat)
5039	Konstruktion av golv	95057, 95064	95064 har PM 202961 (från rum C) med träkol, träflis, mineral-/metallsmältor, bränt hö, ogräs.	95064 var konstruktionslager av sand med träbitar. 95057 var N-S golvreglar eller golvbrädor (brända). Fynd av järnföremål: 3 spikar, 2 oidentifierade föremål.
5044	Konstruktion av gårdsplan	95051, 95066		95066 var konstruktionslager av sand med träkol. 95051 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora rundade/platta stenar. Innehöll lårben av höns. Metatarsale av kalv. Totalvikt: 24 g.
5046	Nedgrävningar för konstruktioner	96002, 96004		96002 var nedgrävning 0,80×0,75 m stor, 0,3 m djup. 96004 var nedgrävning 0,7×0,6 m stor, 0,2 m djup
5061	Konstruktion av byggnad	96006, 96007, 95069, 95070, 95071, 95075, 95076, 95727	95076 har PM 204681 med rottrådar, träflis, träkol. Rottrådar antyder markhorisont	96006, 95071 var syllstenar/hörnstenar. 96007 var rad av syllstenar. Något indragna från vägglinjen, möjligen del av ingång. 95069 var ansamling av tegel, troligen del av syll eller konstruktion/fundament. 95075 var N-S syllstock/yttervägg. 95070 var N-S syllstock/mellanvägg (bränd). 95727 var del av Ö-V syllstock. 95076, var konstruktionslager för golv/isolering av bränd sand med träkol. Eventuellt spår av bränt trägolv
5131	Konstruktion av golv	95050, 95720		95720 var konstruktionslager av sand. 95050 var stenlagt golv av 0,05–0,10 m stora rundade stenar
5134	Markberedning inför byggnation	95058, 95073		Tjocka (uppmot 0,3 m) konstruktionslager av sand med träbitar. Innehöll revben av nöt; skulderblad av svin. Totalvikt: 60 g. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 3 YRG krukor, 1 YRG kärl oidentifierat, 2 SVG krukor.
2009*	Konstruktion av byggnad	370024*, 370025*		370025 var N-S och Ö-V syllstockar (brända). 370024 var konstruktionslager av sand.

rat som verkstad. I golvet fanns två nedgrävningar (KG 5046). Den sydligare av dem var rund och i återfyllningen fanns mycket smidesloppor. Den nordligare var något större och närmast rektangulär. Troligen har de varit platser för fast inredning.

Hus 20:2:2 var minst 4,8×2,6 meter stort, troligen var det 16,0×4,5 meter stort. Huset hade minst två rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 5061). Ett konstruktionslager som även fungerade som isolering lades ut. I det fanns bränt trä av som kan komma från trägolv, men sammanhängande golvytor saknades. I det jordprov från konstruktionslagret som analyserades fanns rottrådar, dessa kan vara spår av torvplattor som använts i konstruktionen eller komma från igenväxning efter övergivandet 1547.

Rum A fanns längst i öster och var troligen 4,3×4,0 meter stort. Rummet avgränsades av syllstockar. Det var troligen en bod i korsningen mellan gata A och C. Väster om detta fanns **rum B** som uppskattningsvis var 4,5×4,0 meter stort, och väster om det möjligen ännu ett rum som upp-

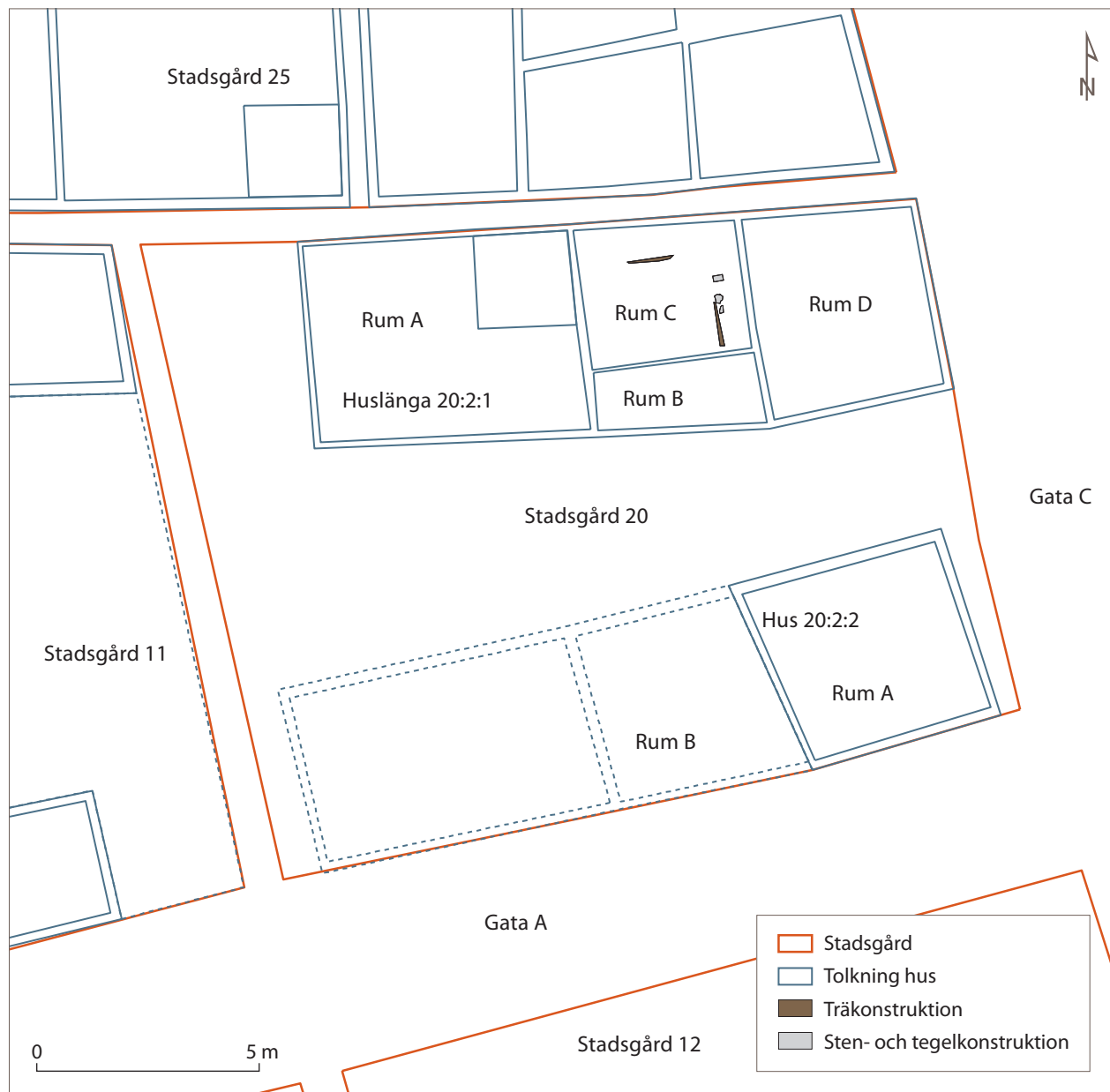
skattningsvis var 6,4×4,0 meter stort. Få lämningar fanns dock av dessa rum. De kan ha varit bodar.

Mellan byggnaderna anlades en **gårdsplan**. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 5044). En infart (och möjlig portgång) fanns i öster vid gata C, möjligen även i söder mot gata A.

En smedja fanns på stadsgården. Smidesloppor fanns i raseringslager i rum D och en smedja bör ha funnits i närheten. I rum D fanns dock inga tydliga spår av en ässja, men en verkstad i rummet kan ha hört ihop med en smedja. Något av rummen i hus 20:2:2 kan ha varit en smedja. Mycket lite slagg fanns i på stadsgården vilket visar att en kontinuerlig bortforsling av material skedde. Delar av föremålen av järn som påträffades kan vara tillverkade på stadsgården. Likaså kan den degel som fanns i fas 20:5 (se nedan) komma från metallhantverk här. I lager i de efterföljande faserna fanns en hel del föremål kopplade till hästar som hästsko, brodd, hästkosöm och en möjlig hovtång (troligen omlagrade lager/föremål). Sömmar kan ha tillverkats i smedjan.

**Fas 20:3. Ombyggnad av rum C
i huslänga 20:2:1**
Datering: 1500-talets första halva.

Rum C i huslänga 20:2:1 byggdes om (figur 121, tabell 47). Utmed kanten på den upphöjda stenlagda ytan lades stenar och träreglar (KG 5064). Detta kan vara ett nytt golv eller del av fast inredning (hyllor/skåp?). En av stenarna var en underliggare/kvarnsten.

Figur 121. Lämningar från fas 20:1. Skala 1:150.

Tabell 47. Grupper och kontexter i fas 20:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5064	Konstruktion av golv/inredning	95053, 95054, 95059		95054 var 3 stenar i N-S rad. En av stenarna var en underliggare/kvarnsten. 95053 var Ö-V regel av trä (ruttnad). 95059 var N-S regel av trä (bränd). Fynd av en kvarnsten (underliggare).

Fas 20:4. Rasering av huslänga 20:2:1 och hus 20:2:2

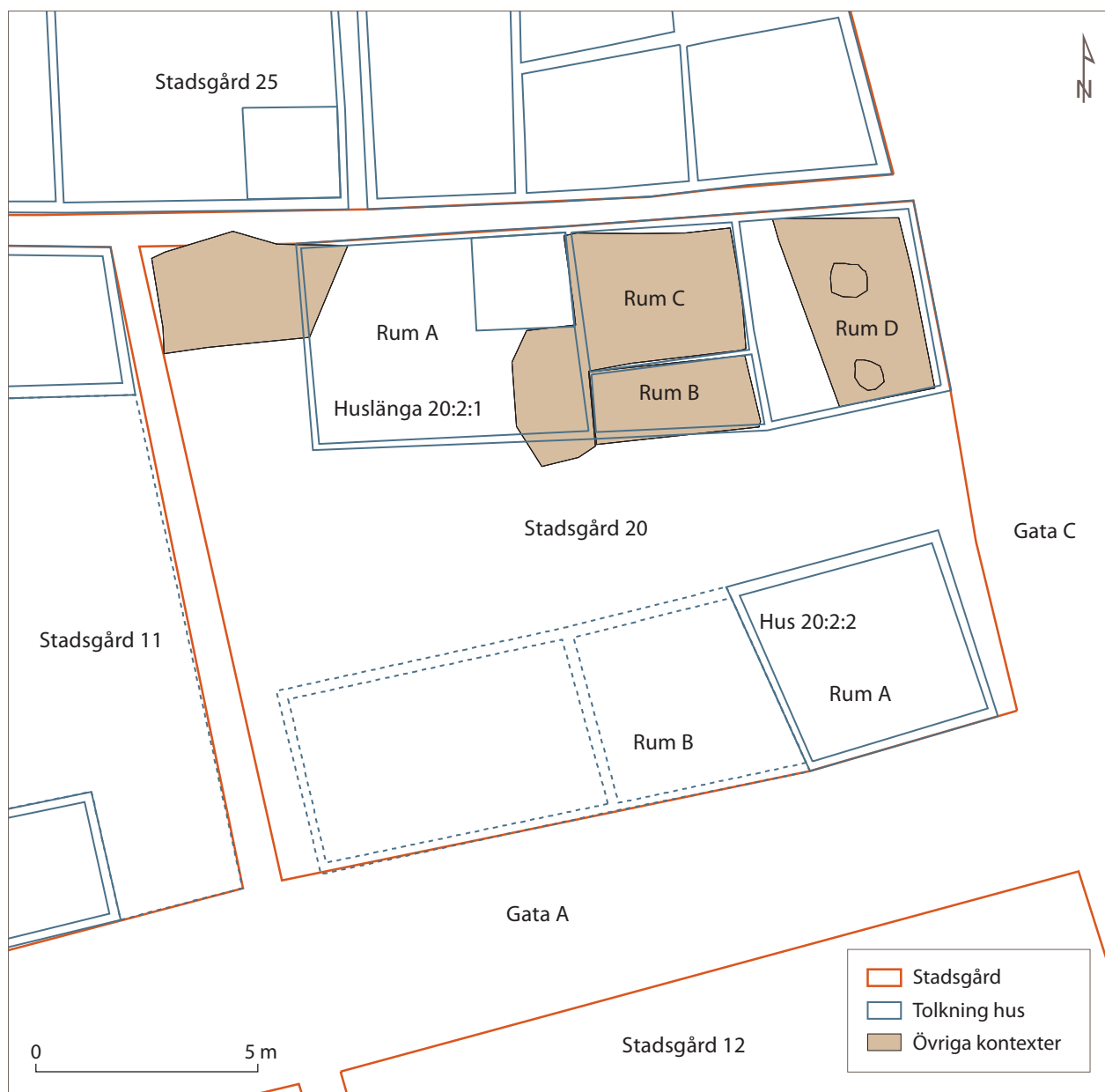
Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig ödeläggelse då samtliga hus rasades. Troligen i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens 1547 (figur 122, tabell 48).

Huslänga 20:2:1 förstördes möjligen i en brand. Över golven i rum A och C fanns brandlager. Över rum B jämnades raseringsmassor ut. Det jordprov som analyserades från lagret var helt

rent från fröer, vilket visar att (denna del av) lagret måste ha täckts över snabbt. Delar av ovanliggande konstruktionslager kan ha påförts redan här (se fas 20:5, KG 5035).

Konstruktionerna i rum D togs bort och gropparna återfylldes (KG 5047). Återfyllningarna utgjordes av raseringsmassor, bland annat tegel, kalkbruk och bränd lera som kan komma från en eldstad. I jordprover fanns mycket smidesloppor. Över detta fanns ett brandlager med tegel, bränd lera och kalkbruk som kan komma från en eldstad

Figur 122. Lämningar från fas 20:4. Skala 1:150.

(KG 5048). I ett jordprov från lagret fanns köksavfall (bränt skalkorn). Över stadsgårdens västra del fanns utjämnade raseringslager (KG 2151*).

Även **hus 20:2:2** raserades, i konstruktionslagren i (i fas 20:2) fanns spår av brända trägolv (se

KG 5061). Konstruktionslagren i fas 20:5 bestod delvis av utjämnade raseringsmassor från fas 20:4 (se fas 20:5, KG 5041). Föremålen i detta lager kommer troligen från brukningen av stadsgården före fas 20:4.

Tabell 48. Grupper och kontexter i fas 20:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5042	Rasering av byggnad	95032, 95056	95032 har PM 200888 med träkol, målla (total avsaknad av rottrådar). PM (ej id) med benfragment, träkol, skalkorn med skal, förkolnad klump (bröd?). 95056 har PM 202868 med träkol, träflis, målla	95032 var brandlager på golv av bränd silt, träbitar, 95056 var utjämnat raseringslager av silt med tegelbrockor, småsten, träkolsbitar, aska. Innehöll bensplitter och fragment av nöt, svin, får, abborre, vitling, torskfisk, plattfisk blandade däggdjursben, höns, gås. Totalvikt: 539 g. Fynd av keramik: 6 YRG trebensgrytor, 1 YLG trebensgryta, 2 YRG pannor, 1 YRG kruka, 1 YLG skål, 1 stengodskrus möjligen salvekrus. Metall: 4 spikar, 1 krantapp i CU-legering
5047	Återfyllning av gropar/borttagande av konstruktioner	96003, 96005	96003 har PM 201457 med grova rottrådar (sentida?), fönsterglas, spik. 96005 har PM 201608 med träflis, träkol, smidesloppor, kvistar, ogräs, hallon, benfragment.	96003 var återfyllning av raseringsmassor av sand med eldpåverkad sten, pinnar, träflis, träkol, bränd lera, småsten. 96005 var återfyllning av raseringsmassor av sand med tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, gödsel, eldpåverkad sten, pinnar, träflis, träkol, bränd lera, småsten. Mycket smidesloppor, tydliga spår av smedja
5048	Rasering av byggnad	96001	Har PM 200663 se bilaga 1. Ej bevuxet-lagret måste ha täckts över snabbt	Brandlager av silt och träkol med bränd lera, tegelkross, tegelbrockor, kalkbruk, eldpåverkad sten, pinnar, träbitar, gödsel, småsten. Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka. Järnföremål: 1 beslag, 1 kniv, 1 oidentifierat järnföremål
2151*	Utjämning av raseringslager	370033*		Sand, silt och lera med bränd lera, småsten, tegelkross, organiskt material, djurben, keramik (ej tillvaratagna), järnföremål. Innehöll ben av nöt: överarm, 2 metacarpalia. Får: överarmsben. Totalvikt: 380 g. Fynd av järnföremål: 1 sax, 1 trefot, 1 spik.

Fas 20:5. Konstruktion av hus 20:5:1, 20:5:2, 20:5:3 och gårdsplan
Datering: 1560–1570-tal.

Återuppbyggnad efter återflytten till Nya Lödöse. Stadsgård 11 blev nu en del av stadsgård 20, som därmed blev 33 meter lång och 12–17 meter bred. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **hus 20:5:1**. Söder om huset fanns en stenlagd **gårdsplan**. Söder om gårdsplanen uppfördes **hus 20:5:2**. I stadsgårdens nordvästra del uppfördes **hus 20:5:3**. Väster om huset fanns ännu en stenlagd **gårdsplan**. Troligen var hus 20:5:1 och 20:5:3 delar av samma huslänga (figur 123, tabell 49).

Hus 20:5:1 var 12,7×5,4 meter stort och hade tre rum. Inför byggnationen påfördes konstruktionslager med inslag av raseringsmassor (KG 5035). Därefter lades syllstenar och syllstockar ut (KG 5035). Från konstruktionslaget samlades ett jordprov in som innehöll bränt köksavfall med skalkorn och havre. Det kan komma från brukningen före 1547. Utmed den södra väggen lades en stenpackning som troligen var en del av väggkonstruktionen och fundamentet (eldstaden) i rum A. Stenarna kom troligen från den äldre raserade konstruktionen (eldstaden i hus 20:2:1?).

I väster fanns **rum A** som var 5,9×4,9 meter stort. Golvreglar och ett trägolv lades ut (KG 5133). Möjligen fanns en luftspalt under golvet. I rummets östra del fanns ett 1,6×1,0 (ursprungligen minst 1,3) meter stort fundament av sten (KG 5032). Det hade en vällagd kant i söder och väster, och utmed den en rad av fint lagda stenar. Konstruktionen kan ha varit ett fundament för en eldstad, möjligen en kakelugn. Det märkliga är att den låg cirka 0,5 meter in från ytterväggen. Rummet kan vara en uppvärmd bostad.

Öster om detta fanns **rum B** som var 4,8×2,2 meter stort. På ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades ett trägolv (KG 5043). Även detta rum kan ha varit en del av en uppvärmd bostad, eller (bedömt utifrån placeringen) en förstuga.

Närmast gata C fanns **rum C** som var 4,7×3,6 meter stort. Rummet var endast fragmentariskt bevarat och inget bevarat golv fanns. Det kan ha varit en bod utmed gatan.

Hus 20:5:2 var 9×4 meter stort och hade två rum. Inför byggnationen påfördes konstruktionslager med inslag av raseringsmassor (KG 5041).

Föremålen i detta lager kommer troligen från brukningen av stadsgården före fas 20:4. Därefter lades syllstenar ut. I öster fanns en nord-sydlig rad stenar som kan vara rester av en mellanvägg. I konstruktionslaget påträffades en degel och ganska många föremål av hushållskaraktär. Detta kan vara omlagrade raseringsmassor från byggnad 20:2:1 (som degel från rum D?), även om de påträffas i den södra delen av stadsgården. I lagren fanns fönsterglas, vilket visar att glasfönster troligen fanns på stadsgården under den äldre fasen.

I öster fanns **rum A** som var 4,8×3,5 meter stort. Här fanns möjliga rester av ett stengolv. Vid undersökningarna 1915–1918 dokumenterades ett stenlagt golv i hörnet av gata A och C, detta bör ha varit en del av golvet i rum A.

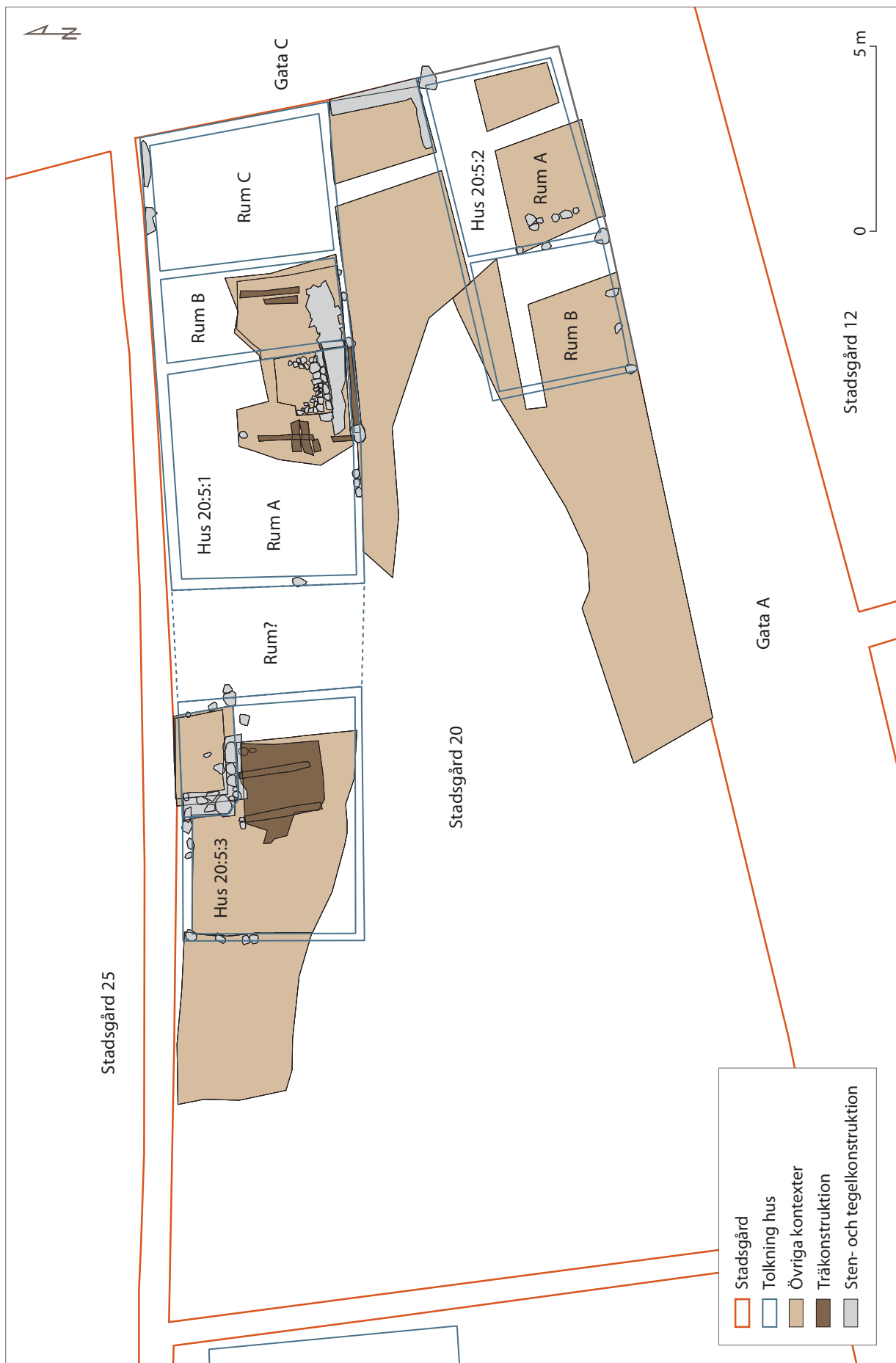
Väster om detta fanns **rum B** som var 3,5×3,5 meter stort. Golvyta sakades i detta rum. Rummen kan ha varit bodar utmed gata A och C.

Mellan hus 20:5:1 och hus 20:5:2 fanns en portgång. Väster om den anlades en ny **gårdsplan**. På ett konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 5045).

Hus 20:5:3 var 6,6×4,9 meter stort och hade ett rum. Syllstenar lades ut (KG 2273*). På ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades golvreglar och ett trägolv (KG 2119*). I golvet fanns flera stenar som kan ha varit en del av dess uppbyggnad. Möjligen fanns en stenlagd yta i rummets östra del. I rummets nordöstra del fanns en cirka 3,0×1,6 meter stor stenkonstruktion som troligen var en ugn eller annan eldstad. Den var endast fragmentariskt bevarad och storleken kan endast uppskattas grovt. En nedgrävning grävdes, runt den lades en kallmurad grund till ugnsvägg. I anläggningens mitt fanns ett konstruktionslager av sand (KG 2122*). I raseringen av konstruktionen fanns mycket tegel som kan komma från överbyggnad eller skorsten (se fas 20:6, KG 2261*). Rummet kan ha varit ett kök där även öl bryggdes. Troligen var hus 20:5:1 och 20:5:3 delar av samma huslänga. Ytterligare ett rum kan ha funnits i huslängan.

Väster om hus 20:5:3 anlades en **gårdsplan**. På ett konstruktionslager av sand fanns spridda stenar från stenläggning (KG 2251*).

Konstruktionslagren under golven (KG 2119, 5035, 5041 och 5035) innehöll föremål med blandad datering. Föremålen med äldre dateringar är sannolikt omlagrade från föregående faser (fas 20:4).

Figur 123. Lämningar från fas 20:5. Skala 1:150.

Samtidigt finns det framför allt keramik som är samtida eller kanske till och med något yngre än fas 20:5. De kan vara spår av brukning, eller resultat av raseringen i fas 20:6 (flera golv togs bort då). Kanske visar föremålen att stadsgården återuppbbyggdes på 1570-talet snarare än 1560-tal.

En del av järnföremålen skulle sannolikt kunna vara smidda på plats under tiden fram till fas 20:4,

men det är svårt att urskilja dem från övrigt hushålls/rivningsavfall. Få fragment av slagg fanns tyder på kontinuerlig bortforsling av material. Förutom hantverk i form av smide och gjuteri så finns det även spår av textilhantverk under föregående fas i form av en sländtrissa (KG 5035). I det arkeobotaniska materialet fanns indirekta spår av att ett fåhus fanns på stadsgården.

Tabell 49. Grupper och kontexter i fas 20:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5032	Konstruktion av fundament (eldstad?)	95037, 95038, 95724		Fundament 1,6×1,0 m stort. Möjligen eldstad. 95037 var stenkonstruktion/fundament av grovt huggna 0,1–0,3 m stora stenar. Vällagd jämn kant i S och V. 95038 var Ö-V jämn rad av stenar, 0,2–0,4 m stora. 95724 var fyllning mellan stenarna av sand med träkol, tegelkross, stenar
5035	Konstruktion av byggnad	95031, 95034, 95035, 95039, 95721, 95722	95031 har PM 200887 se bilaga 1	95039 var stenpackning/stenläggning av 0,1–0,5 m stora stenar, ej vällagd, dvs ej brukad trampyta utan snarare undre del av konstruktion av fundament i hus. 95035, 95721 var syllstenar. 95722 var rad av syllstenar. 95031 var konstruktionslager av sandig silt med inslag av raseringsmaterial (tegelbitar, stenar, fläckar av kol). 95034 var Ö-V syllstock/yttervägg och N-S syllstock i mellanvägg eller golvregel. Innehöll ben av nöt: revben. Får/get: överarm. Totalvikt: 24 g. Fynd av keramik: 1 stengodskrus (Raeren/Westerwald, 1575–1625). Bergart: 1 sländtrissa i täljsten, 1 sandstensbryne. Järnföremål: 1 fiskekrok, 1 ring, 4 spikar. Metall: 1 oidentifierat föremål i CU-legering.
5041	Konstruktion av byggnad	95072, 95726		95072 var konstruktionslager av sand med inslag av utjämnade raseringsmassor av tegelbrockor, bränd lera, eldpåverkad sten, småsten, träkol. 95726 var syllstenar och N-S stenläggning, rest av mellanvägg eller stengolv. Innehöll ben av nöt: blandade delar. Även blandade delar av svin, får/get och höns. Totalvikt: 1528 g. Fynd av keramik: 32 YRG trebensgrytor, 9 YRG krukor, 1 YRG skål, 5 oidentifierade YRG kärl. 1 SVG kruka, 1 oidentifierat SVG kärl. 1 stengodskrus (Raeren 1500-tal), 1 stengodskrus. Bränd lera: 1 degel. Glas: 1 butelj, 2 Ribbägare (1450–1550), 1 optiskt blåst bägare, 1 Passglas (1550–1650), 3 oidentifierade kärl (möjligen flaskor), 18 fragment fönsterglas (34g). Järnföremål: 1 borrh, 1 kniv, 5 spikar. Slagg: 1 fragment (5g). Tegel: 1 taktegel.
5043	Konstruktion av golv	95029, 95030		95030 var konstruktionslager/isolering av sand med träbitar. 95029 var trägolv med N-S brädor
5045	Konstruktion av gårdsplan	70013, 95723		70013 var konstruktionslager av sand. 95723 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar
5133	Konstruktion av golv	95033, 95036		95036 var N-S golvregel (ruttnad). 92033 var trägolv av Ö-V brädor (ruttnade)
2119*	Konstruktion av golv	370018*, 370019*, 370032*		370019 var konstruktionslager/isolering av sand. 370032 var N-S golvreglar (ruttnade). 370018 var trägolv av N-S brädor (ruttnade). Innehöll ben av nöt: underkäke, tåled 2. Får/get: revben. Totalvikt: 49 g. Fynd av keramik: 6 YRG trebensgrytor, 2 YRG fat med piplerdekor, varav 1 möjligen från Werraområdet, 1 YRG kruka, 14 oidentifierade YRG kärl. 1 YLG fat (Weser 1575–1630), 1 YLG skål. 2 Jydepotter (Jylland/Danmark). Järnföremål: 1 hästkosöm.
2122*	Konstruktion av eldstad/ugn?	370023*, 370027*, 370045*		370023 var nedgrävning genom äldre lager. 370027 var fundament av 0,15–0,45 m stora stenar. Kallmurad. 370045 var konstruktionslager av sand i botten av eldstad/ugn
2251*	Konstruktion av gårdsplan	201224*		Konstruktionslager av sand med svarta fläckar. Spridda stenar (ej inmätta)
2273*	Konstruktion av byggnad	370010*		Syllstenar och stenar i byggnad (syll för mellanvägg, delar av golv, möjligen även stenlagda ytor)

Fas 20:6. Rasering av hus 20:5:2 och 20:5:3

Datering: cirka 1590, direkt före fas 20:7.

Hus 20:5:2 raserades, men inga raseringslager fanns, konstruktionslagren i påföljande fas innehöll omlagrade raseringsmassor (figur 124, tabell 50).

Hus 20:5:3 raserades. Få egentliga raseringslager fanns vilket visar att mycket av materialet kan ha tillvaratagits. Möjligen brann delar av hus 20:5:3. Konstruktionslagren i påföljande fas innehöll omlagrade raseringsmassor.

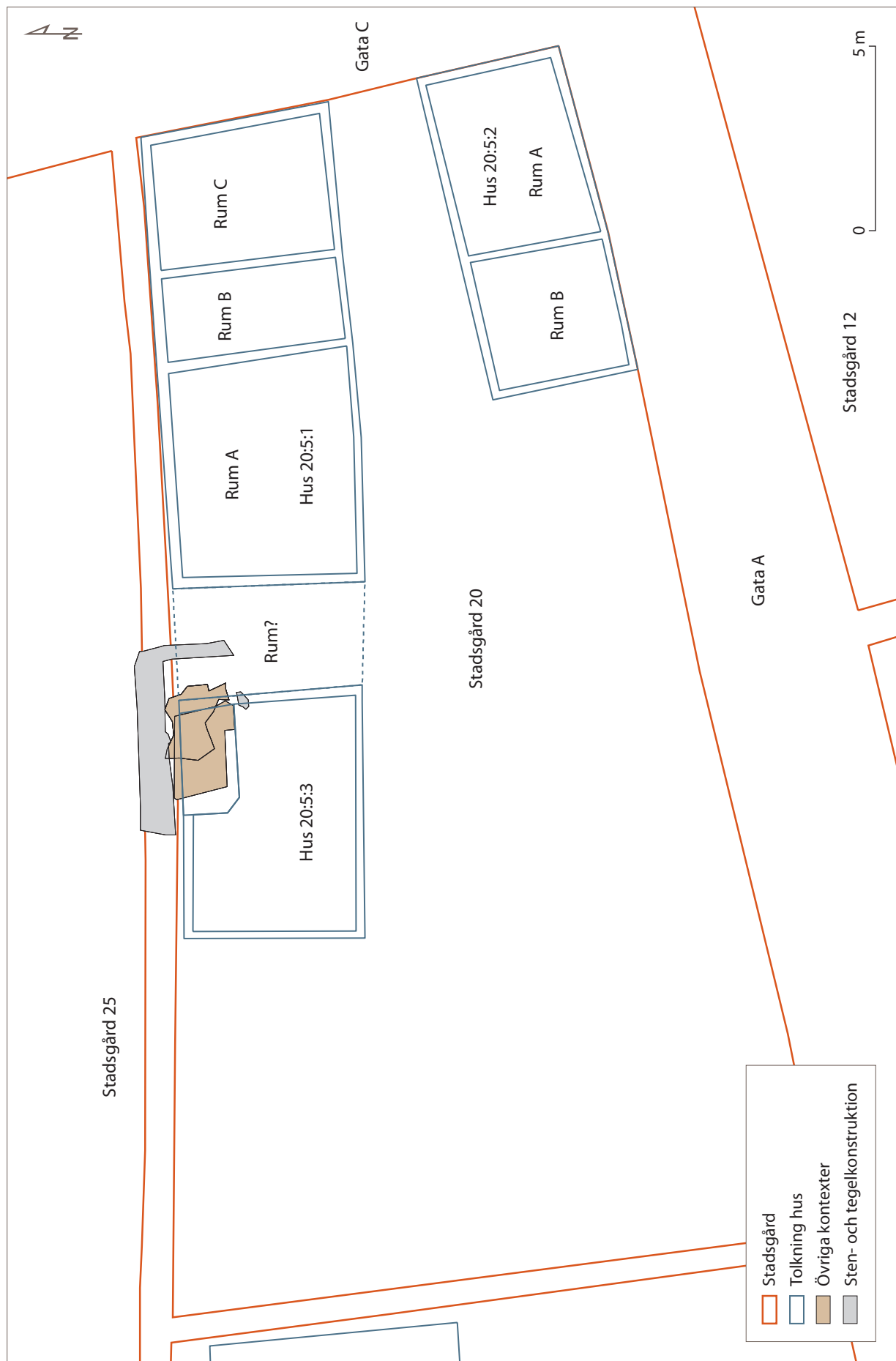
Eldstaden/ugnen i hus 20:5:3 raserades (KG 2261*). Tegel från överbyggnaden eller en skorsten fanns utmed stadsgårdens norra sida och i vreten. Ugnen fylldes med raseringslager med rester från överbyggnaden. I raseringslagren fanns bränd lera från möjligen från en lerklinad vägg. Dynga fanns i lagret vilket visar att ett fähus kan ha funnits i

närheten. I ett kol- och sotlager (S 370020) i raseringen fanns dynga, halm och säv, bränd humle och rester av matlagning vilket indikerar både fähus/svinstia (bryggeriavfall som givits som föda till svin) och kök eller bryggeriverksamhet. I raseringen (S370022) fanns djurben från brukningen av eldstaden. I ovanliggande konstruktionslager (fas 20:7, KG 2271*) fanns rester av hushållsavfall, med fisk, som kan komma från brukningen fram till fas 20:6. Troligen visar lagren både verksamheten vid eldstaden/ugnen och anslutande rum.

I lagren fanns få föremål som säger något om funktionen för hus 20:5:3. Kok- och förvaringskärn av YRG talar för ett kök. Järnföremål som beslag, gångjärnsstaplar och lås antyder att man haft någon form av förvaring som skåp eller kistor. En av gångjärnsstaplarna är något större och kan komma från en dörr, låset i form av en hasp likaså.

Tabell 50. Grupper och kontexter i fas 20:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2261*	Raserad eldstad/ugn/skorsten	370020*, 370021*, 370022*, 370053*	370020 har PM 117352 se bilaga 1	370022 var fyllning i ugn vid rasering, av siltig lera, delvis bränd med tegelkross, tegelbrockor. 370021 var raseringslager av silt, lera, delvis bränd lera. 370053 var raserad tegelkonstruktion, 5,0+2,5 m lång, 0,4–0,7 m bred, 0,4 m hög. Kraftigt brända massor. 370020 var lager av sot och träkol. Innehöll ben av nöt: underkäke, atlas, epistropheus, halskota (tvärt huggen), skulderblad, flera strålben, höftben, skenben, mellanfötter. Svin: 2 överkåkar, skenben. Får: strålben. Gås: strålben. Splitter av nöt, får, oidentifierbara däggdjur. Totalvikt: 2630 g. Fynd av keramik: 8 YRG trebensgrytor, 4 YRG krukor, 1 YRG saltfat. Järnföremål: 4 beslag, 1 gångjärnsstapel, 1 lås, 1 ten, 4 spikar. Slagg: 7 fragment (1240g).

Figur 124. Lämningsar från fas 20:6. Skala 1:150.

Fas 20:7. Konstruktion av hus 20:7:1, 20:7:2 och gårdsplaner

Datering: cirka 1590.

Den västra delen av stadsgården byggdes om. **Hus 20:7:1** konstruerades utmed gata A, samtidigt byggdes en **gårdsplan** väster om huset, möjligen var det ett stenlagt golv inomhus. Utmed stadsgårdens nordvästra del byggdes **hus 20:7:2**. Väster om det byggdes en stenlagd **gårdsplan**. **Hus 20:5:1** fortsatte användas (figur 125, tabell 51). Fasen är samtida återuppbyggnaden av stadsgård 25 (fas 25:13) samt ombyggnaden av gata A (fas Am:4).

Inför bygget påfördes konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor (KG 5050, KG 2271*). Benmaterialet i lagren ser ut att vara en blandning av matavfall (från föregående fas och brukning av eldstad/ugn) och ben som deponerats i stabiliserande syfte. Mindre ben, som tänder av får och svin saknades, kan detta bero på att råttor plockat dessa?

Föremålsmaterialet i lagren kommer troligen från bruket av stadsgården fram till fas 20:6. Väldigt mycket föremål fanns framför allt i KG 2271. Även om delar av materialet hade samtida datering fanns antagligen material som hade ackumulerats över tid (även från stadsgård 11?). En viss infiltration av yngre fyndmaterial fanns (flintgods), vilket visar sentida ingrepp.

Lagren innehåller rikligt med keramik. En del av fragmenten var nötta och sekundärbrända och kommer antagligen från rasering. Många importerade bords- och serveringskärl av glas och keramik. En dominans fanns av föremål från Tyskland (där det gått att bestämma proveniens), som stengods, Weserkeramik, och en plomb från Augsburg. Detsamma gäller föregående fas.

Vissa ”dyrbarare” föremål fanns som en silvernål och glas i venetiansk stil. Relativt mycket fönsterglas fanns vilket visar att glasfönster före-

kom under föregående faser. Intrycket är en materiellt ganska välmående gård (se även fas 20:8)

De deglar som fanns här är troligen omlagrade från äldre faser då inga liknande tecken på metallhantverk iakttogs efter fas 20:6. En annan möjlighet är att de kommer från stadsgård 25.

Hus 20:7:1 var 10,0×2,7–3,6 meter stort och hade troligen två rum. Troligen var de bodar. På detta lades syllstenar (KG 5132). Få lämningar av huset fanns, det är möjligt att delar av hus 20:5:2 fortsatte användas, som kanske stengolvet i öster (även om det nu kom att ligga cirka 0,2–0,3 meter under gatunivån).

Väster om hus 20:7:1 konstruerades stenlagda ytor. Stenmaterialet varierade i storlek, mestadels var de lagda av mindre stenar men längst i väster fanns större stenar, liksom i en öst-västlig rad (parallell med gatan 1,3 meter in från den). Det är osäkert om stenläggningen var delar av en gårdsplan och/eller olika golv i en byggnad.

Hus 20:7:2 var minst 6,4×3,9 meter stort och hade minst ett rum. Syllstenar lades ut. Efter det lades konstruktionslager av sand och ett stenlagt golv (KG 2157*). Rummets funktion var osäker, möjligen en verkstad eller förråd (dömt utifrån stengolvet).

Direkt öster om byggnaden fanns en 1,3 meter bred stenlagd yta som kan ha varit den del av ett golv eller en passage. På ett konstruktionslager av sand lades en stenläggning (KG 2267*). Den hade en kant av större stenar ut med den östra sidan.

I stadsgårdens nordvästra del (norr och väster om hus 20:7:2) anlades en **gårdsplan**. På ett konstruktionslager av sand anlades en stenlagd yta (KG 2121*). Den hade nord-sydliga rader av större stenar. Utmed gränsen mot stadsgård 25 fanns stenar som kan ha utgjort fortsättningen på den samtida öst-västliga stenlagda rännan i vret 10/11/20/25 (se fas 20/25:4).

Figur 125. Lämningar från fas 20:7. Skala 1:150.

Tabell 51. Grupper och kontexter i fas 20:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5050	Konstruktion av gårdsplan/golv	94031, 95068		95068 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor. 94031 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar i Ö, 0,2–0,3 m stora stenar i V, inslag av tegel. Det olika stenmaterialet kan representera ut/inne eller olika rum. Innehöll bensplitter av nöt, svin, får, höns. Totalvikt: 329 g. Fynd av keramik: 20 YRG trebensgrytor, 10 YRG krukor, 1 YRG panna, 1 YRG fat, 2 YRG skålar, 8 oidentifierade YRG kärl. 1 YLG trebensgryta, 1 YLG krus med stämplad dekor (Tyskland 1575–1625), 1 oidentifierat YLG kärl. 3 SVG krukor. 1 stengodskrus (Siegburg 1400–1500-tal), 1 stengodskrus (Köln 1500-tal). 2 oidentifierade flintgodskärl (1800–1900-tal). Järnföremål: 1 tång (hovtång?), 6 spikar. Glas: 1 butelj, 3 oidentifierade kärl, 30 fragment fönsterglas (37g).
5132	Konstruktion av byggnad	95725		Syllstenar i ytter- och innerväggar av 0,2–0,3 m stora stenar.
2121*	Konstruktion av gårdsplan	40360*, 200862*, 270000*, 380010*		380010 var tunt konstruktionslager av sand, inslag av tegelkross. 200862 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar, rader av större stenar (0,20–0,45 m stora), inmätta. 270000, var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar. Stenar ställda på högkant med spetsig ände nedåt. 40360 var rest av stenläggning av 0,15–0,25 m stora stenar utmed N sida av gårdsplan, möjligen stenlagd rädda
2157*	Konstruktion av byggnad	40359*, 270002*, 370011*, 370017*		40359 var syllstenar. 270002 var konstruktionslager av sand, inslag av träkol, träbitar. Inga ben samlades in. 370011, 370017 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar. Innehöll ben av Nöt: språngben, tåled2; Svin: undre hörntand, galt. Totalvikt: 31 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 2 YRG fat med piplerdekor, 4 oidentifierade YRG kärl. 2 stengodskrus (varav 1 Siegburg). 1 fajansfat (Holland, ca 1600). Järnföremål: 1 spik.
2267*	Konstruktion av gårdsplan/golv	40358*, 370026*, 370028*		370028 var konstruktionslager av sand. 370026 var 1,4x1,4 meter stor stenlagd yta av 0,1–0,2 m stora stenar, utmed Ö sida fanns N-S rad av 0,25 m stora stenar. 40358 var N-S rad av 0,15–0,25 m stora stenar, troligen del av stenlagd yta (eller del av konstruktion).
2271*	Markberedning inför byggnation	270003*, 370015*	270003 har PM 110211* med träflis, träkol, målla. Kraftigt nedbrutet material. 370015 har PM 114840 se bilaga 1	Konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor (tegelkross, tegelbrockor, träbitar, träkol, sot). Innehöll ben av nöt: blandade ben, hornfragment av tjur, mycket mellanfötter, kraniedelar, köttiga delar är frekventa, tåleder underrepresenterade. Svin: kraniedelar, rörben, olika åldrar, 1 metacarpal, övrigt inga fotben Får/get: blandade delar, bl.a. isolerade tänder, kotor, rörben, 1 metatarsale (inga fotben.) Höns: 1 lårben med medullärt ben (hona), 1 bränt rörben. Gås: 1 strålben. Torsk: underkäke, quadratum av stor fisk, prekaudalkota (60 cm fisk). Långa: parasphenoid av stor fisk. Kummel: kota. Torskfisk: stor kota. Katt: lårben, höft, mellanfot. Totalvikt: 9222 g. Fynd av keramik: 167 YRG trebensgrytor, 16 YRG krukor, 6 pannor, 9 YRG fat, 1 YRG kanna, 6 YRG skålar, 82 oidentifierade YRG kärl. 1 YLG trebensgryta (Tyskland), 1 YLG kruka, 6 YLG fat (varav 1 Duingen), 2 YLG saltfat, 5 YLG skålar, 3 oidentifierade YLG kärl. 6 Jydepotter (Jylland), 1 SVG kruka, 1 oidentifierat SVG kärl. 1 stengodskrus (Frechen 1500–1600-tal), 3 stengodskrus (Raeren 1550–1600), 4 stengodskrus (Siegburg). Bränd lera: 6 deglar. Glas: 2 bågare varav 1 Ribbågare (1450–1550), 1 Filigranpokal i venetiansk stil (1550–1600), 1 oidentifierat kärl, 26 fragment fönsterglas (27g). Kakel: 2 ugnskakel (moderna). Järnföremål: 3 beslag, 1 brodd, 1 hästsko, 1 hästkosöm, 2 knivar, 1 krampa, 1 nit, 60 spikar, 8 sömmar, 2 tenar, 2 oidentifierade föremål. Metall: 1 silvernål, 1 blyplomb (Augsburg), 1 tråd i CU-legering. Slagg: 2 fragment.

**Fas 20:8. Rasering av hus 20:5:1,
20:7:1 och 20:7:2**
Datering: 1600-tal (1624?).

Storskalig ödeläggelse då stadsgårdens byggnader raserades (figur 126, tabell 52).

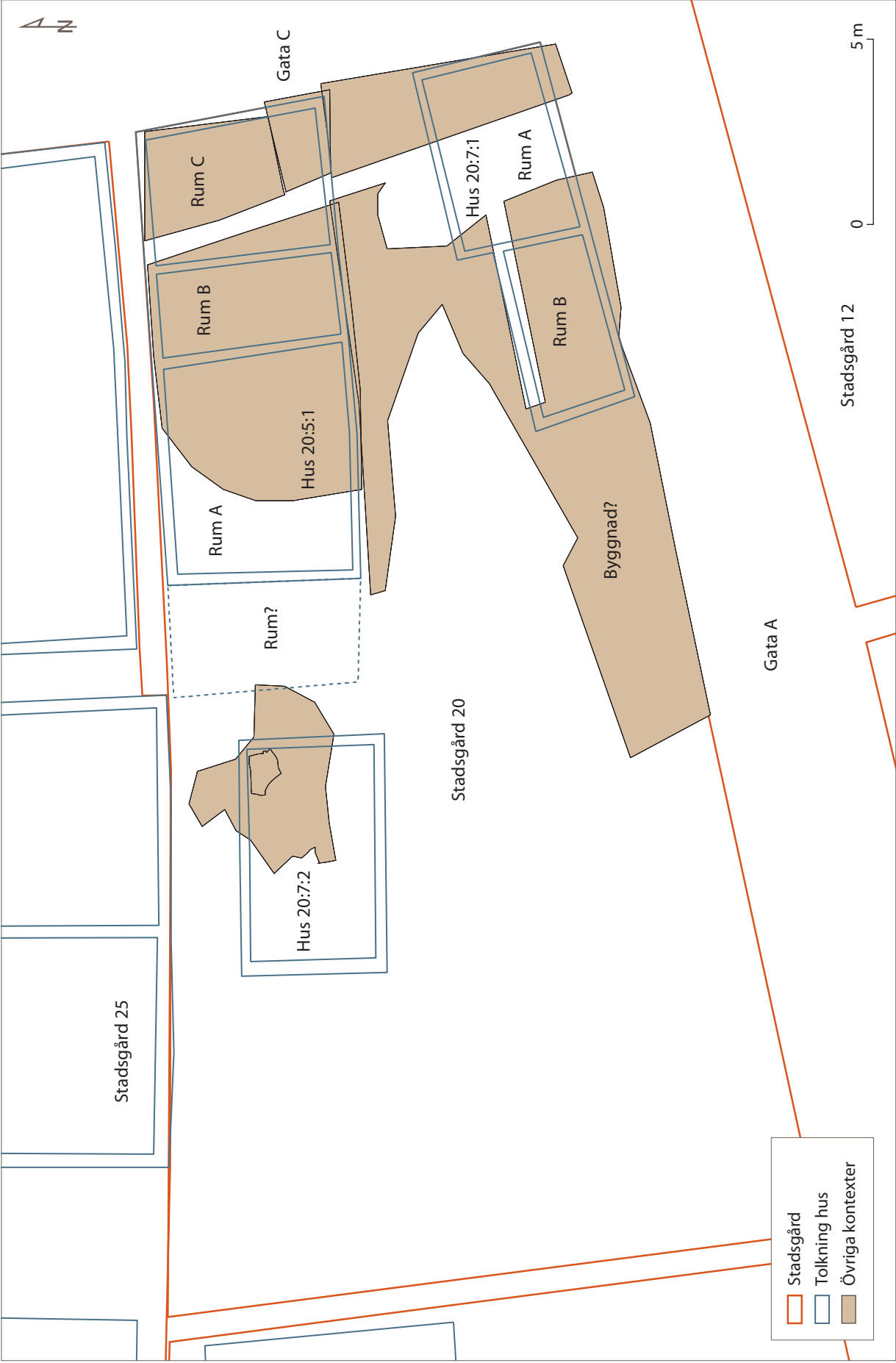
På golvet i hus 20:7:2 fanns rasering blandat med brukandet av ytan (KG 2120*). Raseringslager jämnades ut över stadsgården (KG 5062, KG 2127*). Den nordvästra delen av stadsgården täcktes av raseringslager dokumenterade som en del av stadsgård 25 (se fas 25:16, KG 2110). I raseringslagren fanns spår av kraftig rotfilt som visar att de var bevuxna.

I raseringslagren fanns mycket keramik. Här fanns även glas av olika typer, både öl- och vinglas. Här fanns ett fragment ugnskakel, det var spjälkat och kan komma från stadsgård 20 eller möjligen stadsgård 25. Liksom i fas 20:7 gav föremålen intrycket av en materiellt ganska välmående gård.

Över hus 20:5:1 (KG 5062, S 96000) fanns föremål som troligen funnits i byggnaden vid raseringen, här saknas föremål av äldre dateringar. Ett 1800-tals kopparmynt kommer antagligen från en störning som skär den norra delen av lagret. En stor variation fanns i olika typer av bords-, serverings- och tillagningskärl. Här en öltapp från en tunna, två lås (varav ett hänglås), beslag och spikar som kan ha suttit i väggfast inredning.

Tabell 52. Grupper och kontexter i fas 20:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5062	Rasering av bebyggelse	95067, 96000		Raseringslager bestående av silt med inslag av bränd lera, sot, kol, tegelbrockor, träbitar, träflis, småsten, träkol. 96000 var utjämnat raseringslager av lera, träbitar och småsten med bränd lera, pinnar, tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk. Fynd av keramik: 21 YRG trebensgrytor, 4 YRG pannor, 4 YRG krukor, 1 YRG saltfat, 2 YRG fat med piplerdekor, 2 YRG skålar med piplerdekor, 16 oidentifierade YRG kärl. 1 Weserfat (1575–1630), 1 YLG fat (Tyskland), 1 YLG krus (Tyskland), 1 YLG saltfat, 1 YLG silkärl, 1 oidentifierat YLG kärl. 1 stengodskrus, 1 stengodskärl. Glas: 1 Ribbägare (1450–1550), 1 Passglas (1550–1650), 3 oidentifierade kärl, 18 fönsterglasfragment (34g). Järnföremål: 1 beslag, 1 lås, 1 hänglås, 13 spikar, 1 söm, 2 oidentifierade föremål. Metall: 1 öltapp i CU-legering, 1 Skillingmynt CU (1800-tal). Slagg: 1 fragment (406g).
2120*	Rasering på golv blandat med brukning	270001*	Har PM 204158 med grova rötter, träkol, målla, träflis	Uppemot 0,1 m tjockt lager av silt med inslag av träflis, träkol. Fynd av keramik: 1 oidentifierat YRG kärl. 1 SVG oidentifierat kärl, 1 stengodskrus (möjligen Limburg 1400–1550), 1 stengodskrus, 1 stengodskruka. Glas: 1 Warzenbecher (1550–1650). Metall: 1 kedja i CU-legering.
2127*	Utjämning av raseringslager	240016*	240016 har PM 203897 med träflis, träkol, rötter, svinmålla. Kraftig rotfilt, inomhusmiljö som vuxit igen. Parasitprov 110048	240016 var raseringslager av silt med tegelkross, kalkbruk, träkol, tegelbrockor, småsten. Fynd av keramik: 5 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 1 YRG skål, 9 YRG fat, 15 oidentifierade YRG kärl. 1 YLG skål, 11 oidentifierade YLG kärl. 1 SVG kruka, 1 Jydepotte (Jylland). 1 stengodskrus (Frechen). 1 fajansfat. Glas: 1 Ribbägare (1450–1550), 1 Warzenbecher (1550–1650), 1 Passglas (1550–1650), 1 Römer (1500–1675), 2 dryckeskärl, 14 fragment fönsterglas (10g). Järnföremål: 3 spikar. Metall: 1 oidentifierat föremål i CU-legering. Kakel: 1 ugnskakel, 1 golvkakel,

Figur 126. Lämningar från fas 20:8. Skala 1:150.

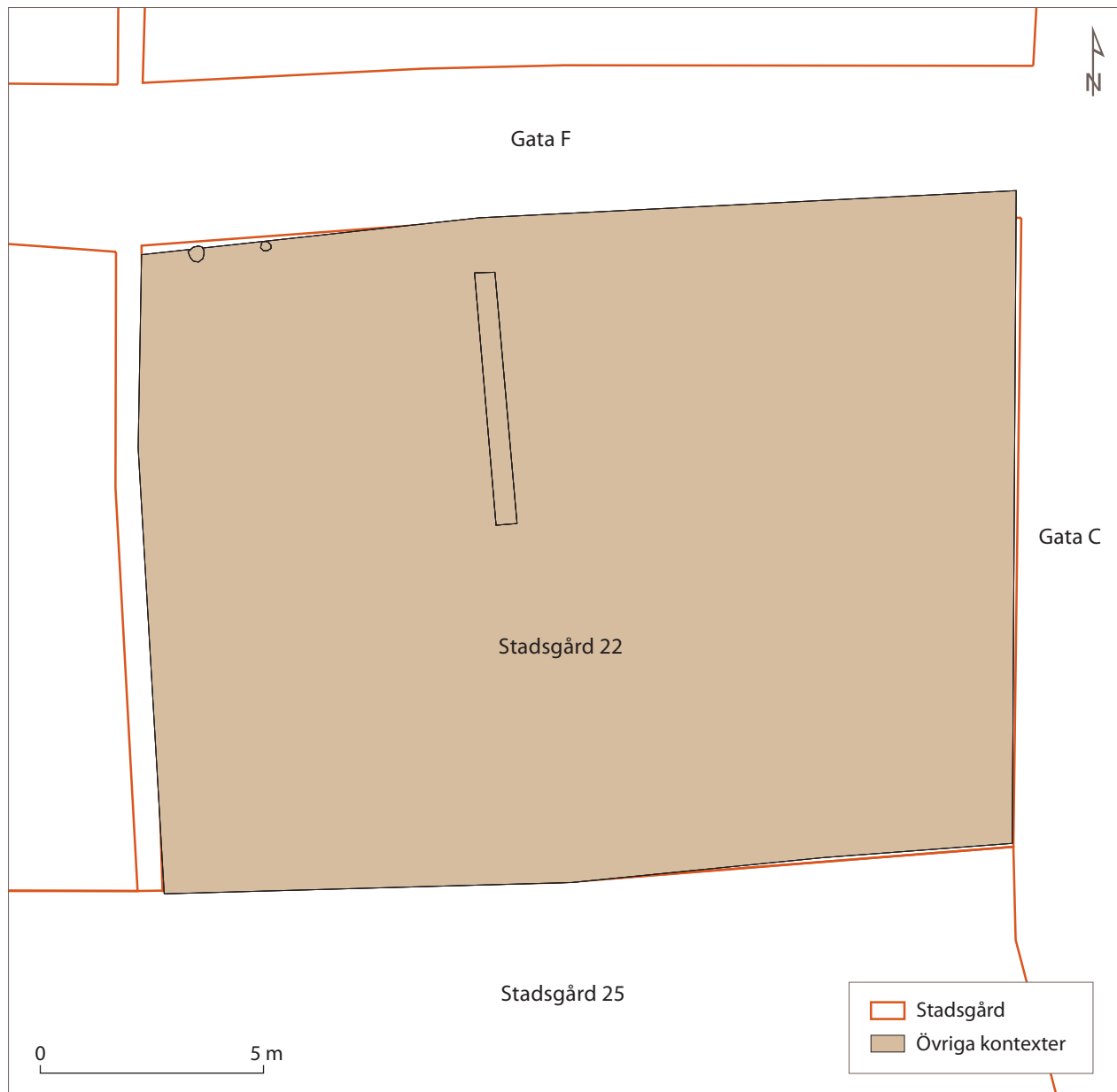
Stadsgård 22

Fas 22:1. Konstruktion av hägnader och ränna

Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd (figur 127, tabell 53). Ett lager av sand, som även

fanns på de omgivande stadsgårdarna, påfördes (KG 3221). Över det fanns ett lager av humös sand som troligen innehöll spår av brukning (KG 5005). En ränna grävdes. Utmed gata F fanns stolpar som troligen ingick i en hägnad (KG 5027).

Figur 127. Lämningar från fas 22:1. Skala 1:150.

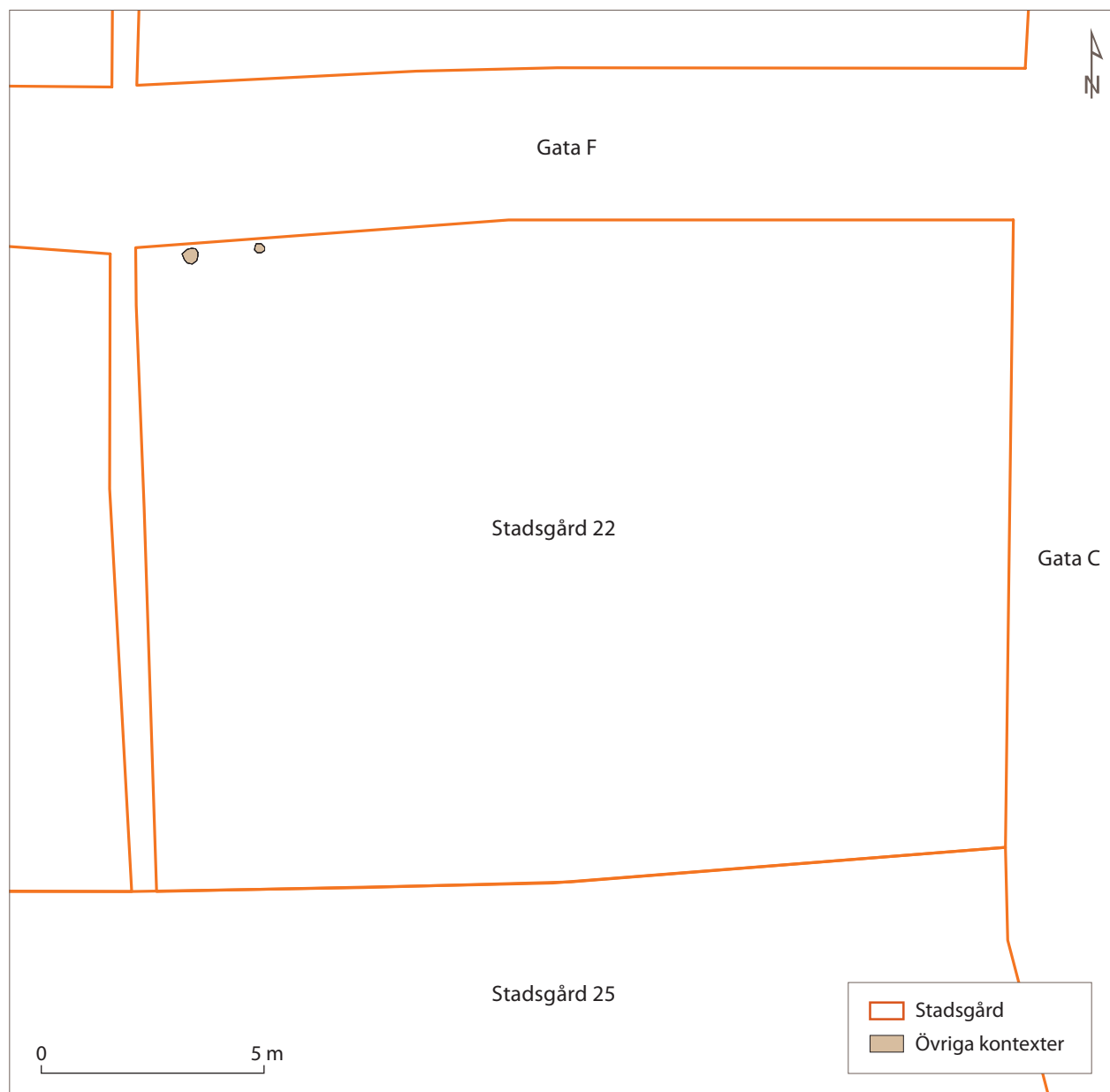
Tabell 53. Grupper och kontexter i fas 22:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3221	Markberedning	96107		Utgjavningslager inför byggnation av sand med inslag av träkol
4094	Konstruktion och bruk av ränna	95169, 95170		95169 var N-S nedgrävning, 0,45 m bred, 0,15 m djup. 95170 var fyllning/igenslamning av silt med träkol
5027	Konstruktion av stolpar	92062, 92064		Nedgrävningar för stolpar

Fas 22:2. Borttagande av stolpar

Datering: 1470-tal.

Hägnaden revs och stolparna togs bort (figur 128, tabell 54).

Figur 128. Lämningar från fas 22:2. Skala 1:150.

Tabell 54. Grupper och kontexter i fas 22:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5028	Borttagande av stolpar	92061, 92063		Återfyllning av sand efter att stolpar tagits bort

Fas 22:3. Konstruktion av huslänga 22:3:1, hus 22:3:2 och gårdsplan
Datering: 1470–1480-tal.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **huslänga 22:3:1**. Söder om huslängan fanns en **gårdsplan**. Söder om gårdsplanen uppfördes hus 22:3:2 (figur 129, tabell 55).

Huslänga 22:3:1 var 19,5×6,0 meter stor och hade fem rum. Syllstenar lades ut och därefter syllstockar (KG 3043). Längst i väster fanns **rum A** som var 5,5×3,6 meter stort. På ett konstruktionslager av sand och torv, som även fungerade som isolering, lades ett trägolv (KG 3045). I rummets sydöstra hörn konstruerades en eldstad som var cirka 1,3×1,3 meter stor (KG 5030). Rum A var ett uppvärmt rum (bostad) eller verkstad med eldstad.

Öster om detta fanns **rum B** som var 7,0×5,6 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5009). Rum B var ett rum eller en stuga med eldstad. Baserat på huslängans planlösning kan en eldstad ha funnits i rummets nordöstra del, inga lämningar fanns.

Öster om detta fanns ytterligare tre rum, som var betydligt mer fragmentariskt bevarade. Konstruktionslager lades här, men golvytor saknades (KG 5009). **Rum C** var uppskattningsvis 3,5×3,2 meter stor och var troligen en kammare eller förråd. Söder om detta fanns **rum D** som var 3,5×2,1 meter stort. Detta var troligen en förstuga med ingång från gårdsplanen. Utmed gata C fanns **rum E** som var 5,6×4,2 meter stort. Detta kan ha varit en bod på hörnet vid korsningen av gata C och E.

Hus 22:3:2 var L-format, 10,0×5,6 meter stort och hade fyra rum. Syllstenar lades ut och därefter syllstockar (KG 3196).

Längst i nordöst fanns **rum A** som var 3,2×2,8 meter stort. På ett konstruktionslager av omlagrade massor lades ett stengolv (KG 4096). Troligen representerar det inblandade materialet i konstruktionslagret både rester från konstruktionsfasen, rasingen och kanske även brukningen av rummet. Mellan stenarna fanns spår av bruk (dokumenterat ihop med stenläggningen) med matlagningsrester (hönsben, skalkorn och rus-

sin). Rummet var troligen en bod utmed gata C. Möjligen har mat hanterats här.

Väster om detta fanns **rum B** som var 2,8×2,9 meter stort. På ett konstruktionslager av omlagrade massor utlades ett stengolv (KG 3237). Rummet var en bod eller förråd.

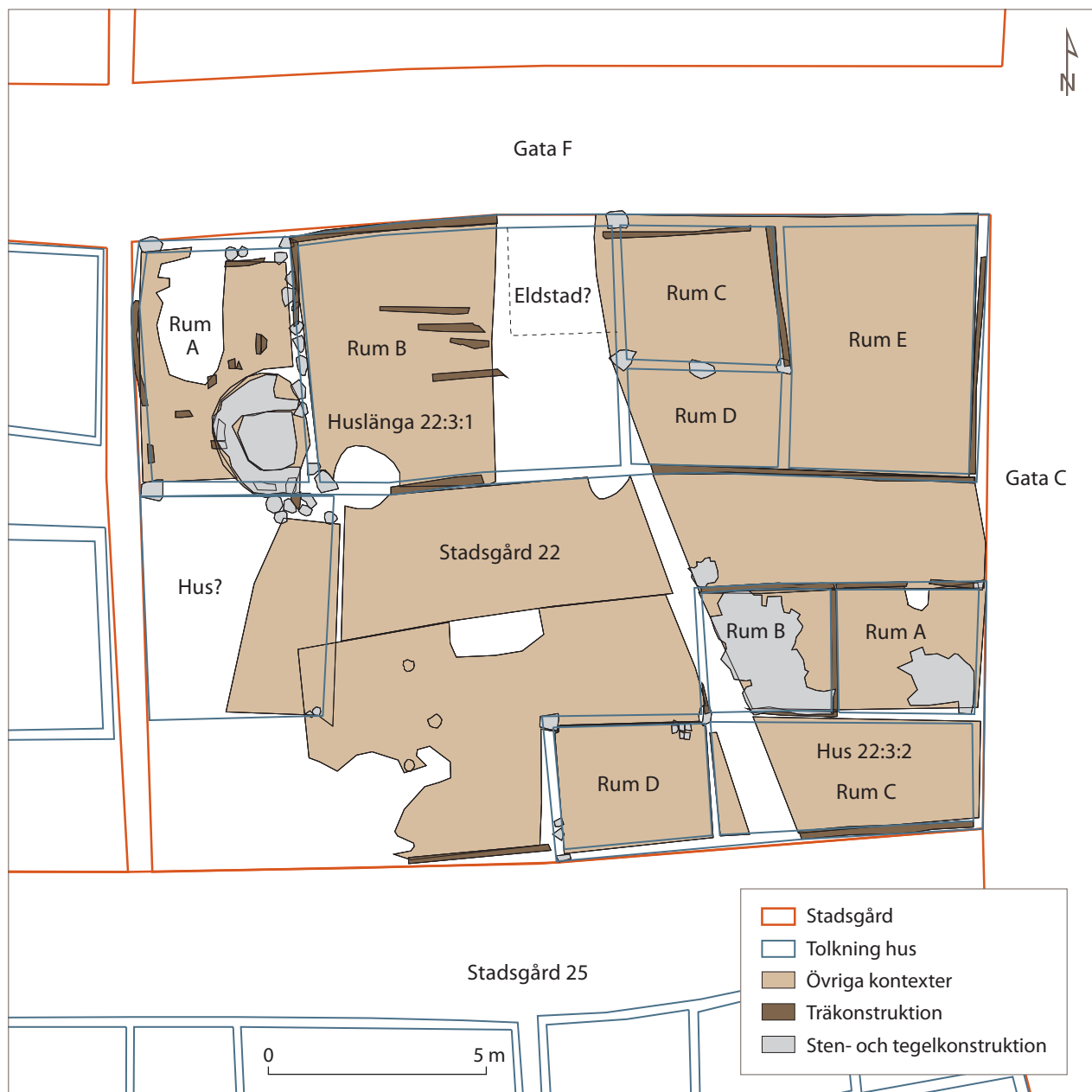
Söder om detta fanns **rum C** som var 6,0×2,5 meter stort. Här lades ett konstruktionslager av omlagrade massor (KG 4097). Golvyta saknades på detta lager. I ett av de jordprover som analyserades fanns inslag av bränt material som troligen kommer från rasingen av rummet. Rummet var troligen en bod på hörnet vid korsningen av gata C och E.

Längst i väster fanns **rum D** som var 3,4×2,5 meter stort. Här lades ett konstruktionslager av omlagrade massor (KG 4098), lagret fungerade även som isolering. Golvyta saknades på detta lager, men sannolikt fanns ett trägolv. Ett 0,8×0,7 meter stort fundament av tegel, möjligen platsen för en mindre eldstad fanns i rummets nordöstra del (KG 5024).

En stor mängd ben fanns i konstruktionslagren. De större benen har sannolikt kommit till platsen tillsammans med lagret. De mindre benen samt fiskbenen och fjäll var troligen hushållsnära avfall som samlats ihop under golvet av råttor eller andra djur. Rummet var troligen ett uppvärmt rum för boende eller en bod med matlagning.

Gårdsplanen. Mellan huslänga 22:3:1 och hus 22:3:2 var gårdsplanen cirka 2,3 meter bred, längre åt väster vidgades gårdsplanen till att bli 5,5 meter bred. Möjligen var delen närmast gata C överbyggd. På ett konstruktionslager lades en stenläggning (KG 4099). Väster om hus 22:3: fanns en stock som kan vara en del av en överbyggd portgång mot gata E, eller möjligen yttervägg i en byggnad. Norr om detta sattes tre stolpar som kan ha varit delar av en hägnad eller annan konstruktion (KG 5025). I konstruktionslagren på gårdsplanen fanns föremål som kan komma från brukningen av den.

Möjligen fanns ännu ett hus längst åt väster på stadsgården. Inom en 5×4 meter stor yta fanns konstruktionslager och stenar som kan vara hörnstenar och en vägg i en byggnad (KG 3046).

Figur 129. Lämningar från fas 22:3. Skala 1:150.

Tabell 55. Grupper och kontexter i fas 22:3.

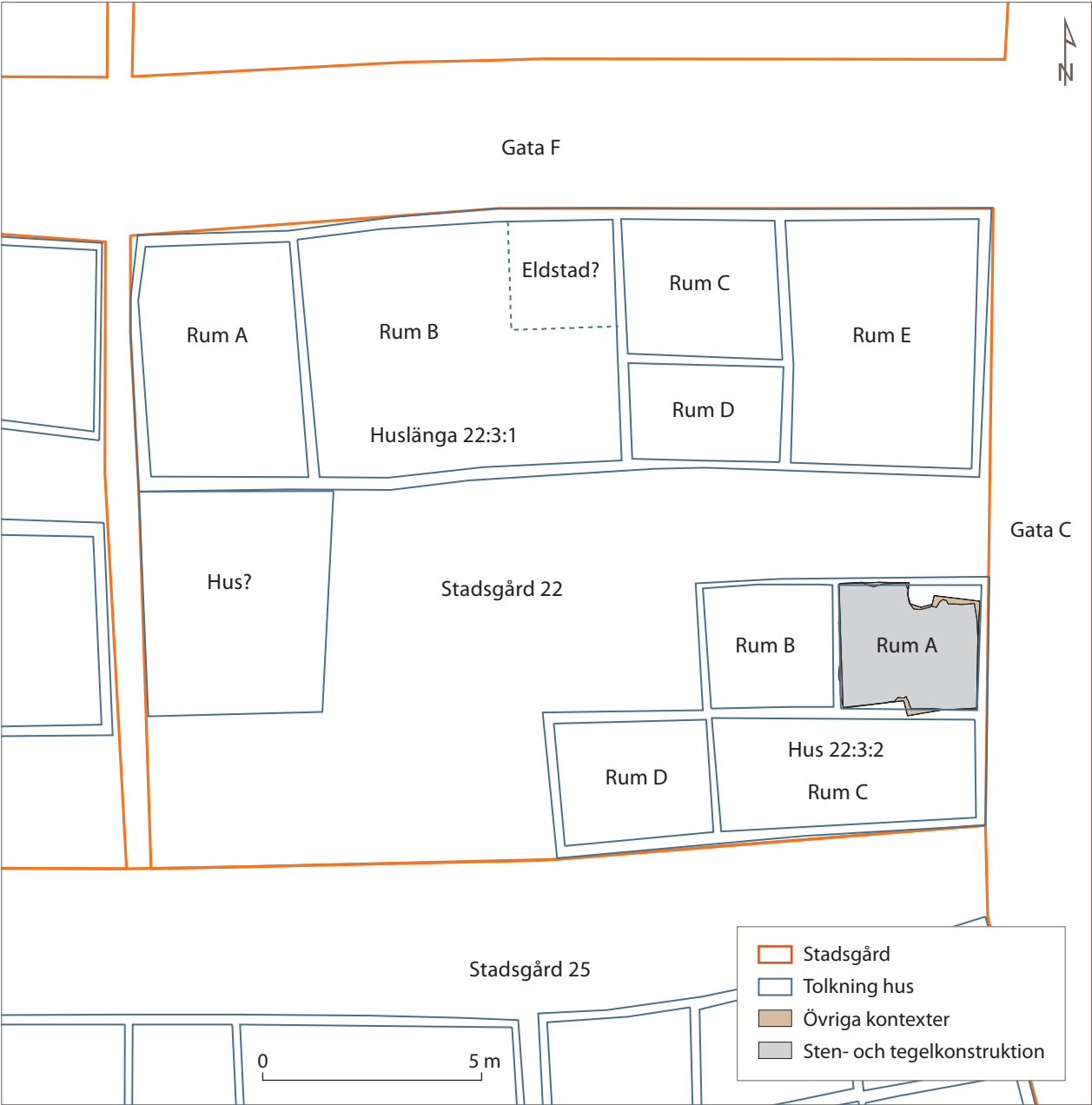
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3043	Konstruktion av byggnad	92054, 92055, 92056, 92060, 95130, 95135, 95137, 95143, 95145, 95146, 95147, 95158, 95159, 95161, 95166, 95167, 95165		92054, 95137, 95143, 95159, 95161 var syllstockar i ytterväggar. 95158, 95165 var syllstockar i mellanvägg. 92055, 92056, 95145, 95147, 95166 var syllstenar i hörn av rum. 92060 var syllstenar i vägglinje. 95130, 95135, 95146 var syllstenar i mellanvägg 95167 var golvregel
3045	Konstruktion av golv	92057, 92058, 92059		92057 var konstruktionslager av sand och torv. 92058 var golvregel. 92059 var rester av trägolv med N-S bräddor. Fynd av 1 slagg
3046	Konstruktion av gårdsplan eller byggnad	92066, 92067, 92072		92072 var ett konstruktionslager av sand. 92066 var en rad av större stenar (0,4 m stora). 92067 var 4 stenar 0,25 m stora
3193	Konstruktion av byggnad	95095, 95096, 95097, 95099, 95100, 95105, 95108, 95110, 95140, 95141		95095, 95105, 95108, 95141 var syllstenar. 95096, 95100, 95110, 95140 var syllstockar i yttervägg. 95097, 95099 var syllstockar i mellanvägg
3237	Konstruktion av golv	95211		Stenläggning
4096	Konstruktion av golv	95106, 95112	95106 har PM 205411 med träkol, träflis, smälta, utan fröer, rottrådar. 95112 har PM 205429 se bilaga 1.	95106 var konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten, gödsel, träkol, pinnar, träbiter, träflis. 95112 var stenläggning med stenar lagda i mönster. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. 1 tåled från höns i PM 205429. Totalt 631 g ben.
4097	Konstruktion av golv	95113	Har PM 205426 med träkol, träflis, smälta, spik, utan fröer, rottrådar. PM 205428 se bilaga 1.	Konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten, träkol, pinnar, träbiter. Innehöll blandade ben från nötboskap. Totalt 485 g ben. Fynd av metall: 1 föremål cu-leg (skaft med dekor ev. sked), 1 blybleck med dekor, 1 blykula, 1 ev. gångjärnsbeslag, 4 spikar. Keramik: 1 stengodskrus, 2 SVG krukor, 2 YRG kruka, 6 YRG grytor, 2 odefinierad YRG
4098	Konstruktion av golv	95107		Konstruktionslager av silt med tegelbrockor, småsten, träkol. Innehöll underkäkar, metapodier (3 mellanhandsben, 4 mellanfotsben) från nötboskap, 6 underkäkar från svin, blandade ben från får, höns, gås. I sållprovet bensplitter samt ben från rocka, ål, sill, vitling, torsk, kolja, plattfisk, gös. Fjäll från abborre, karpfisk, gädda. Vissa av benen hade spår av hundnag. De större benen sannolikt omlagrade. Totalt 3254 g ben. Fynd av metall: 1 sölja, 2 spikar. Glas: 1 fönsterglas. Keramik: 1 stengodskrus, 1 rödgodskrus (imiterar Siegburgkrus utvändig engobe), 6 YRG grytor, 2 odefinierade YRG.
4099	Konstruktion av gårdsplan	95129, 95139		95139 var konstruktionslager av sand med träbiter. 95129 var stenläggning av småstenar. Fynd av metall: 1 gångjärnsstapel, 4 nitar, 10 spikar
5005	Konstruktion/bruk av markyta	95109		Konstruktionslager av humös sand med tegelbrockor, småsten, träkol
5009	Konstruktion av golv	95144, 95156		95144 var trägolv av Ö-V bräddor. 95156 var konstruktionslager av sand
5024	Tegelkonstruktion, fundament för eldstad?	95089		Konstruktion av tegel, 0,8x0,7 m stor
5025	Konstruktion av stolpar	95119, 95121, 95123		Nedgrävningar för stolpar
5030	Konstruktion av eldstad	92069, 92070, 92071		92069 var nedgrävning 3,0x2,2 m stor, 0,2–0,6 m djup. 92070 var stenkonstruktion/fundament av 0,2 m stora stenar och tegel. 92071 var fyllning i stenkonstruktion av sand

Fas 22:4. Ombyggnad av golv i rum A i hus 22:3:2

Datering: 1500-tal.

Ett nytt golv lades i rum A i hus 22:3:2 (figur 130, tabell 56). På ett konstruktionslager av omlag-

rade massor lades ett stengolv (KG 5000). Troligen representerar det inblandade materialet i konstruktionslagret både rester från konstruktionsfasen, och kanske även brukningen av rummet i föregående faser.

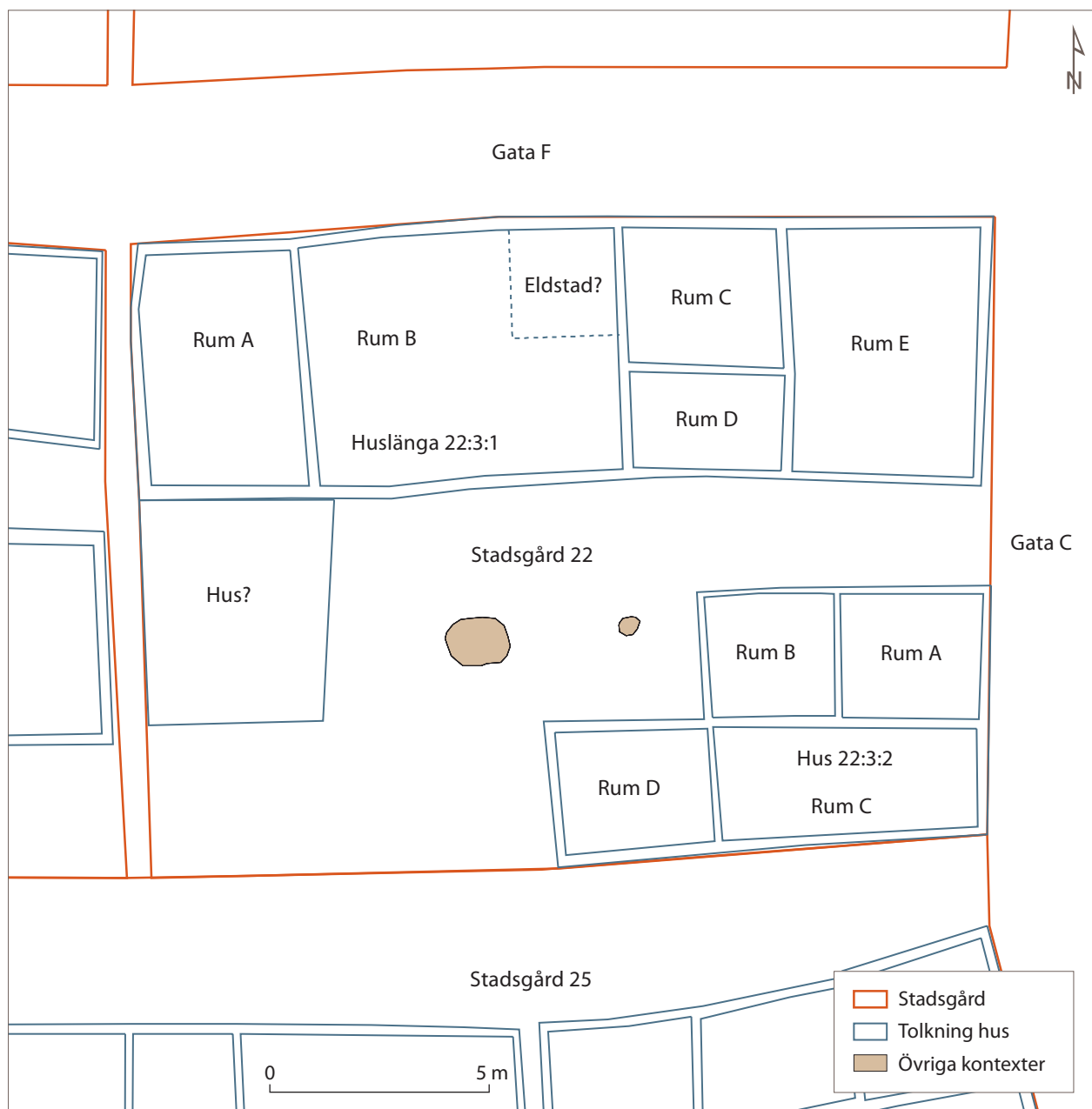
Figur 130. Lämningar från fas 22:4. Skala 1:150.

Tabell 56. Grupper och kontexter i fas 22:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5000	Konstruktion av golv	95090, 95104		95104 var konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten, gödsel, träkol, pinnar, träbitar, träflis. 95090 var stenläggning

Fas 22:5. Grävande och bruk av grop
Datering: 1500-talets första halva.

Två gropar grävdes i gårdsplanen (figur 131, tabell 57). Det är osäkert vad de användes till. Efter att ha brukats fylldes de igen.

Figur 131. Lämningar från fas 22:5. Skala 1:150.

Tabell 57. Grupper och kontexter i fas 22:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3047	Konstruktion av grop	95115		Nedgrävning 0,7 m stor. 0, 2 m djup
5006	Konstruktion av grop	95117		Nedgrävning 1,5×0,9 m stor. 0, 2 m djup
5007	Återfyllning av grop	95116, 95118	95118 har PM 206509 med träkol, rottrådar, svinmälla, hallon	Återfyllning i gropar av silt med träkol. Fynd av 1 YRG gryta, 1 spik.

Fas 22:6. Rasering av byggnader

Datering: 1540-tal (1547).

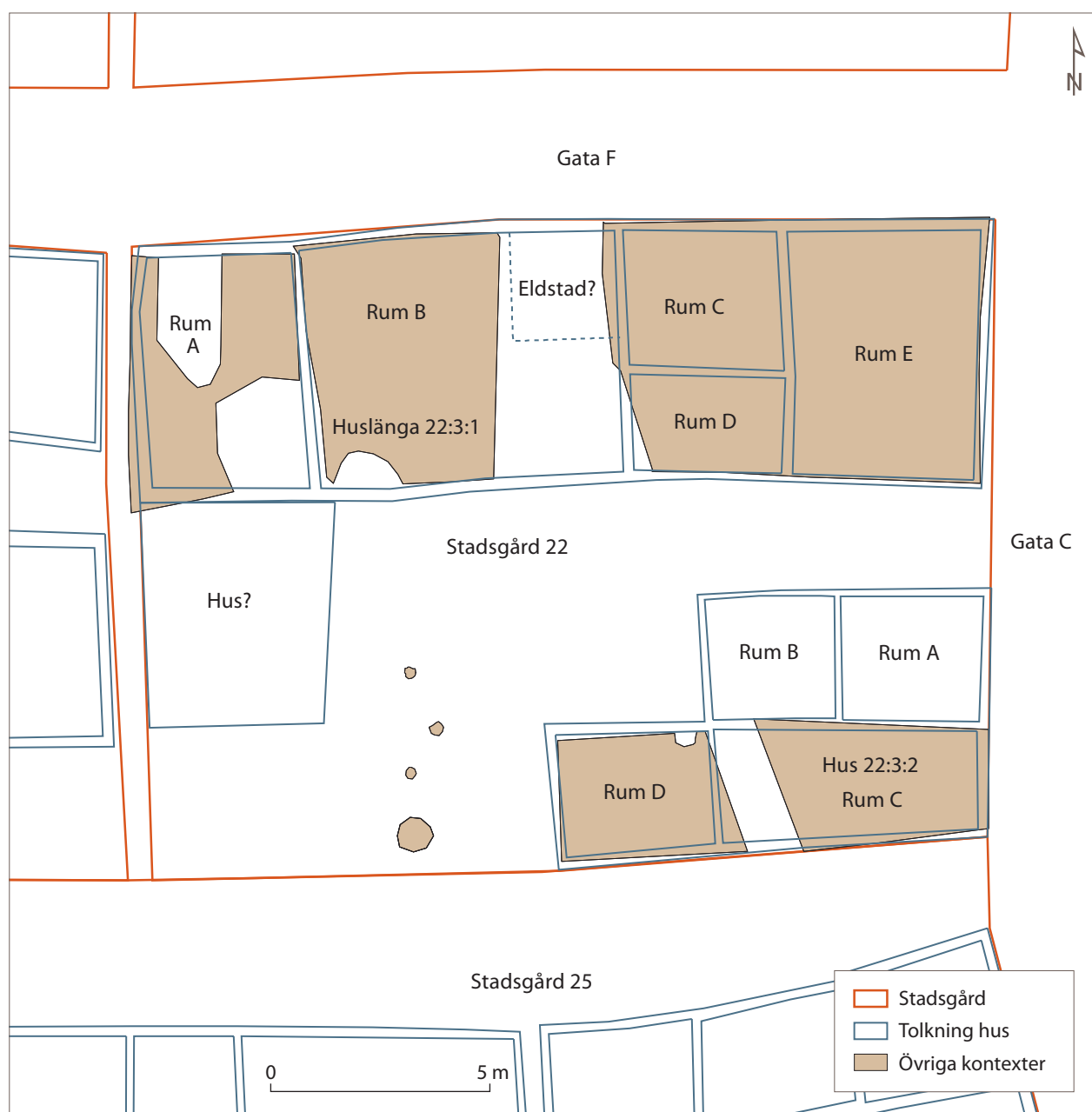
Storskalig rasering, sannolikt i samband med flytten till Älvsborgsstaden (figur 132, tabell 58). Huslänga 22:3:1 brann och raserades därefter. Över rum A och B fanns brandlager (KG 5012). Över rum C, D och E fanns brandlager (KG 5010). I det analyserade jordprovet från lagren fanns bränt hö och lite matavfall i form av havre och bondböna.

Även hus 22:3:2 brann och raserades därefter. Över rum C fanns ett brandlager (KG 5001). I rum

D i hus 22:3:2 fanns raseringslager med mycket tegel i (KG 5002) som kan komma från rummets golv eller en eldstad. Det jordprov som analyserades visade på köksavfall och möjliga rester av en raserad eldstad.

På gårdsplanen grävdes en grop och återfylldes med spisaska och brända sädeskorn (KG 5011). Avfallen var troligen från en raserad eldstad.

Sammantaget fanns anmärkningsvärt få föremål i brand- och raseringslagren. Detta kan tyda på en planerad brand eller möjligen väldigt tomma hus.

Figur 132. Lämningar från fas 22:6. Skala 1:150.

Tabell 58. Grupper och kontexter i fas 22:6.

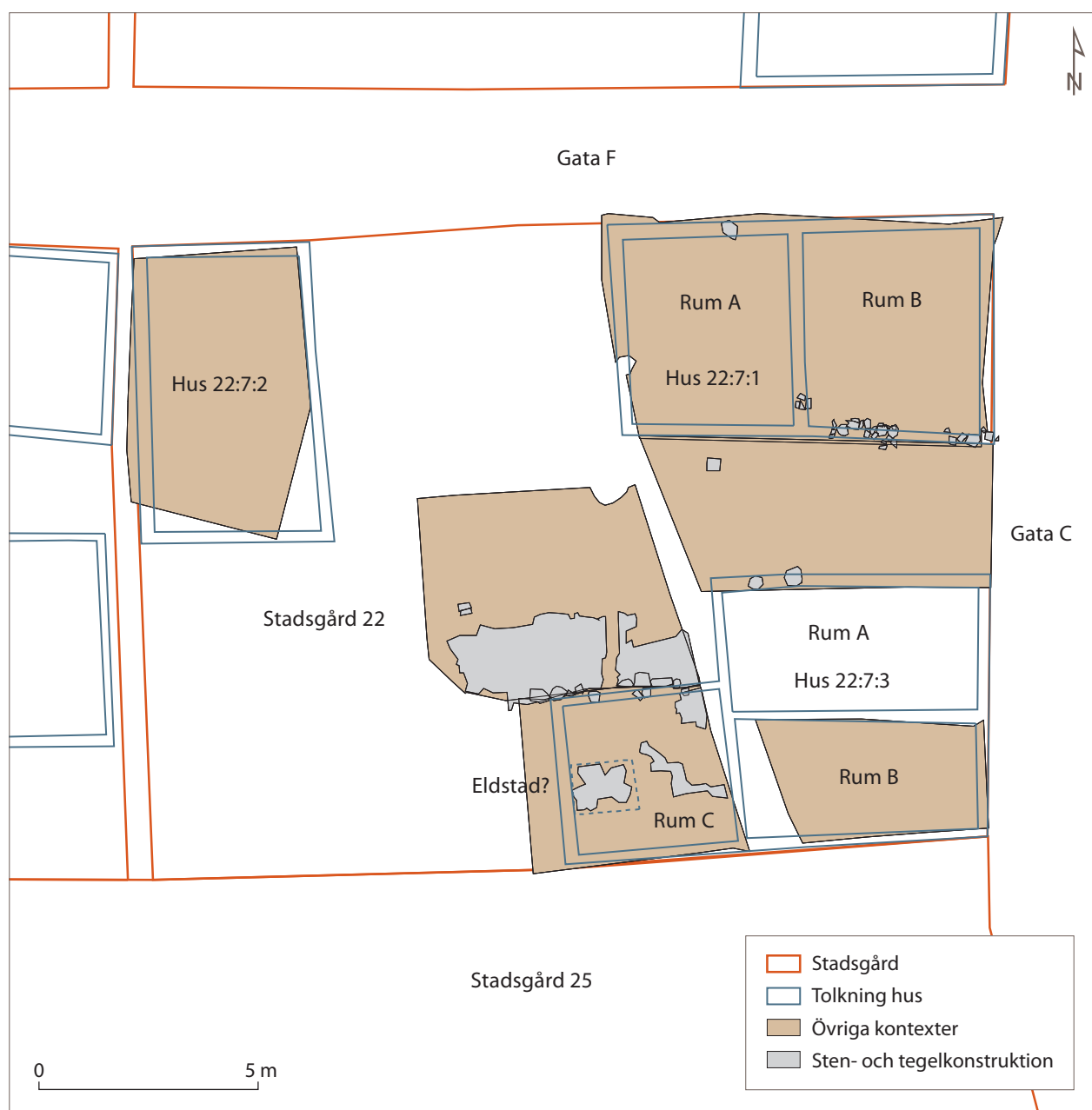
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5001	Rasering av byggnad	95114		Brandlager av silt med mycket bränd lera, träbitar, träkol
5002	Rasering av byggnad	95088	Har PM 205490 med träkol, träflis, benfragment, tegel, rottrådar, bränd lerklining, brända ben (byggnads- /köksavfall)	Raseringslager av silt med tegelbrockor, bränd lera, eldpåverkad sten, småsten, träkol. Innehöll blandade större ben från nötboskap, svin, får. 1 gälbåge från torskfisk, 1 bränt oidentifierat fragment. 2 benfragment med spår av hundgnag. Sannolikt rör det sig om om-lagrade ben. Totalt 2123 g ben. Fynd av metall: 1 nit, 2 spikar, 1 odefinierat föremål (ev. spik). Glas: 1 ev. passglas (ca 1550–1650). Keramik: 2 stengodskrus (Raeren, Siegburg 1400–1550), 2 YRG krukor, 15 YRG grytor (ev. är de delvis delar från samma gryta).
5010	Rasering av byggnad	95136	95136 har PM 206179 se bilaga 1	95136 var brandlager av silt med flera horisonter, med tegelbrockor, småsten, träkolsbitar. Innehöll bränt bensplitter. 1 bit av ett skenben från rådjur. Totalt 88 g ben. Fynd av metall: 1 fiskekrok, 1 ev. spade, 3 spikar, 3 odefinierade föremål. Keramik: 1 YRG kruka, 7 YRG grytor.
5011	Konstruktion av grop	95125, 95126	95126 har PM 205515 se bilaga 1	Nedgrävning 0,70x0,25 m stor, 0,2 m djup. Återfylld med 95126, bränd sand med tegelbrockor, tegelkross, eldpåverkad sten, småsten, pinnar, träbitar, gödsel, mycket bränd lera och träkol. Innehöll blandade ben från nötboskap, får, svin, torsk. 1 patologiskt ben från fågel, ev. rovfågel. Totalt 465 g ben. Fynd av metall: 1 blyplomb, 1 spik. Keramik: 2 odefinierade YRG.
5012	Rasering av byggnad	94058, 95157		94058 var brandlager av sand med bränd lera, eldpåverkad sten, tegelkross, träkol. 95157 var raseringslager av silt med småsten, träkol. Sällprov innehöll enstaka benfragment samt 1 kotcentra från pigg-haj. Totalt 4 g ben.
5026	Borttagande av stolpar	95120, 95122, 95124		Återfyllning av silt efter att stolpar tagits bort. Innehöll hornkvicke från tjurkalv. Total 65 g ben. Fynd av 1 tegelsten

Fas 22:7. Konstruktion av hus 22:7:1, 22:7:2, 22:7:3 och gårdsplan
Datering: 1560–1570-tal.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **hus 22:7:1**. Söder om huset anlades en **gårdsplan**. Längst västerut på stadsgården uppfördes **hus 22:7:2**. Söder om gårdsplanen uppfördes **hus 22:7:3** (figur 133, tabell 59). Lämningarna var fragmentariska och få spår av väggar eller golv fanns. Utbredningen av konstruktionslager och omgi-

vande objekt visar var byggnaderna fanns, men byggnadernas utbredning och antalet rum utgör ändå en uppskattning. Hus 22:7:1 och 22:7:2 var troligen sammanbyggda som en huslänga (lämningar saknades dock i mittendelen).

Hus 22:7:1 var uppskattningsvis 8,5×5,0–5,3 meter stort och hade minst två rum. Konstruktionslager som innehöll omlagrade raseringsmassor lades ut (KG 5021, 5022). Rester av en grundmur fanns i söder och en syllsten fanns utmed den norra väggen (KG 5022). Här fanns även två

Figur 133. Lämningar från fas 22:7. Skala 1:150.

Tabell 59. Grupper och kontexter i fas 22:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5003	Konstruktion av byggnad	95101	Har PM 205365 se bilaga 1	Konstruktionslager av sand med tegelbrockor, bränd lera, småsten, träkol. Fynd av 1 tegelsten. Metall: 1 odefinierat föremål i cu (omvikt plåt?), 3 spikar, 1 odefinierat föremål av järn. Keramik: 1 stengodskrus (Raeren 1550–1650), 2 YRG grytor.
5004	Konstruktion av byggnad	35124, 35125, 35126, 95132, 95133, 95083		35124, 95132, 95133 var syllstenar. 95083 var konstruktionslager av sand med tegelbrockor, träbiter, träkol. 35126 var stengolv av 0,1–0,2 m stora rundade stenar. 35125 var fundament, 1,0×1,3 m stort av 0,2–0,5 m stora stenar Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får. Totalt 1700 g ben. Fynd av 2 spikar, 1 odefinierat järnföremål
5021	Konstruktion av byggnad	92044		Konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, träkol
5022	Konstruktion av byggnad	95127, 95131, 95134, 96008	95127 har PM 206176 med träkol, träflis, smältor, svinmåla, slagg	95127 var konstruktionslager av sand med tegelbrockor, bränd lera, träbiter, småsten. 96008 var syllstenrad/grundmur av 0,25×0,20×0,20 m stor huggna stenar i Ö-V. 95131 var konstruktion av sten, 0,3×0,3 m stor, fundament för stolpe eller del av vägg? 95134 var konstruktion av tegel, 0,40×0,35 m stor. Fundament för stolpe? Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, torsk. Sällprov innehöll bensplitter, ett par fragment var brända. Vissa ben spår av råttgnag. Totalt 1326 g ben. Fynd av bergart: 1 bryne. Metall: 1 blyplomb, 1 kopparmynt (oläsligt), 1 ölhane, 3 beslag (järn), 2 odefinierade föremål (järn, varav 1 med vridet skaft), 1 hasp, 1 låsöverfall, 1 ring, 11 spikar. Glas: 19 fragment fönsterglas. Keramik: 4 stengodskrus (Raeren, Westerwald, 1550-) 1 jyddepotta, 6 YLG fat (bl.a. Weser 1575-), 4 YRG fat (bl.a. Holland), 2 YRG krukor, 26 YRG grytor, 19 odefinierade YRG. (kärlen sotiga och delvis nötta)
5023	Konstruktion av gårdsplan	95082, 95093, 95094, 95138	95138 har PM 206174 med mineralsmältor, kvist. Relativt rent	95093 var konstruktionslager av sand med träbiter. 95082 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora rundade stenar. 95094 var Ö-V rad av större stenar i stenläggningen. 95138 var konstruktionslager i portgången med inslag av bruk/rasering av sand med tegelbrockor, träbiter. Sällprov från 95138 innehöll bensplitter och 1 liten kots från torskfisk. Totalt 1 g ben. Fynd (alla från 95138) av metall: 1 spik. Bränd lera: 1 ev. ugnsvägg (66g). Keramik: 2 fajansfat, 1 fat flintgods, 1 kopp flintgods, 5 jyddepotter, 3 SVG krukor, 6 YLG fat (bl a Weser, och Weserområdet), 1 odefinierat YLG, 1 YLG gryta, 4 YRG fat, 3 YRG skålar, 8 YRG krukor, 2 YRG pannor, 33 YRG grytor, 6 odefinierade YRG.
5031	Tegelkonstruktion, fundament för stolpe?	95142		Konstruktion av tegel, 0,3×0,3 m stor

möjliga fundament för stolpar. Gränsen mellan de båda rummen utgjordes av ett stenar från en mellanvägg eller ett fundament för en stolpe.

I väster fanns **rum A** som var cirka 3,7×4,0 meter stort. I öster fanns **rum B** som var cirka 4,0×4,4 meter stort. Eftersom golvytor saknades i rummen innehöll konstruktionslagren sannolikt inblandade spår av brukningen och raseringen av rummet. Här fanns keramik som bör höra till brukandet av huset. Ett jordprov från konstruktionslagret i rum B innehöll spår av husbrand och mineralsmältor som tyder på metallhantverk (det är dock osäkert om detta skett i denna eller föregående byggnad).

Hus 22:7:2 var uppskattningsvis 7×4 meter stort och hade ett rum. Ett konstruktionslager som innehöll omlagrade raseringsmassor lades ut (KG 5021). Funktionen är okänd.

Hus 22:7:3 var uppskattningsvis L-format och minst 10 meter långt och 4–6 meter brett. Det

hade troligen tre rum. Syllstenar fanns bevarade i husets nordvästra del och utmed portgången.

Längst i norr fanns troligen **rum A** som var cirka 5,6×2,5 meter stort. Lämningar saknades här. Söder om detta fanns **rum B** som var cirka 5,4×2,5 meter stort. Här lades konstruktionslager som innehöll omlagrade raseringsmassor (KG 5003).

Väster om detta fanns **rum C** som var cirka 3,6×3,4 meter stort. Här lades konstruktionslager som innehöll omlagrade raseringsmassor. På det fanns rester av ett stengolv (KG 5004). I rummets västra del fanns ett 1,3×1,0 meter stort fundament av sten som kan ha varit en eldstad. Gränsen mellan de olika konstruktionslagren och placeringen av fundamentet i rum C visar den möjliga rumsindelningen. Rummen kan ha varit bodar, rum C var möjligen en verkstad. Eftersom golvytor saknades i rum A och B (till stor del även rum C) innehöll konstruktionslagren sannolikt inblandade spår av

brukningen och raseringen av rummet. Ytterligare rum kan ha funnits väster om rum C.

Gårdsplanen. Mellan hus 22:7:1 och hus 22:7:3 var gårdsplanen cirka 3 meter bred, längre åt väster vidgades gårdsplanen och var 5,7 meter bred. I väster lades konstruktionslager av sand och på det en stenläggning, med en kant av större stenar i söder (intill hus 22:7:2). Ett möjligt fundament för en stolpe fanns på denna del av gårdsplanen (KG 5031). Längre åt öster, i portgången mellan hus 22:7:1 och 22:7:3, påfördes konstruktionslager

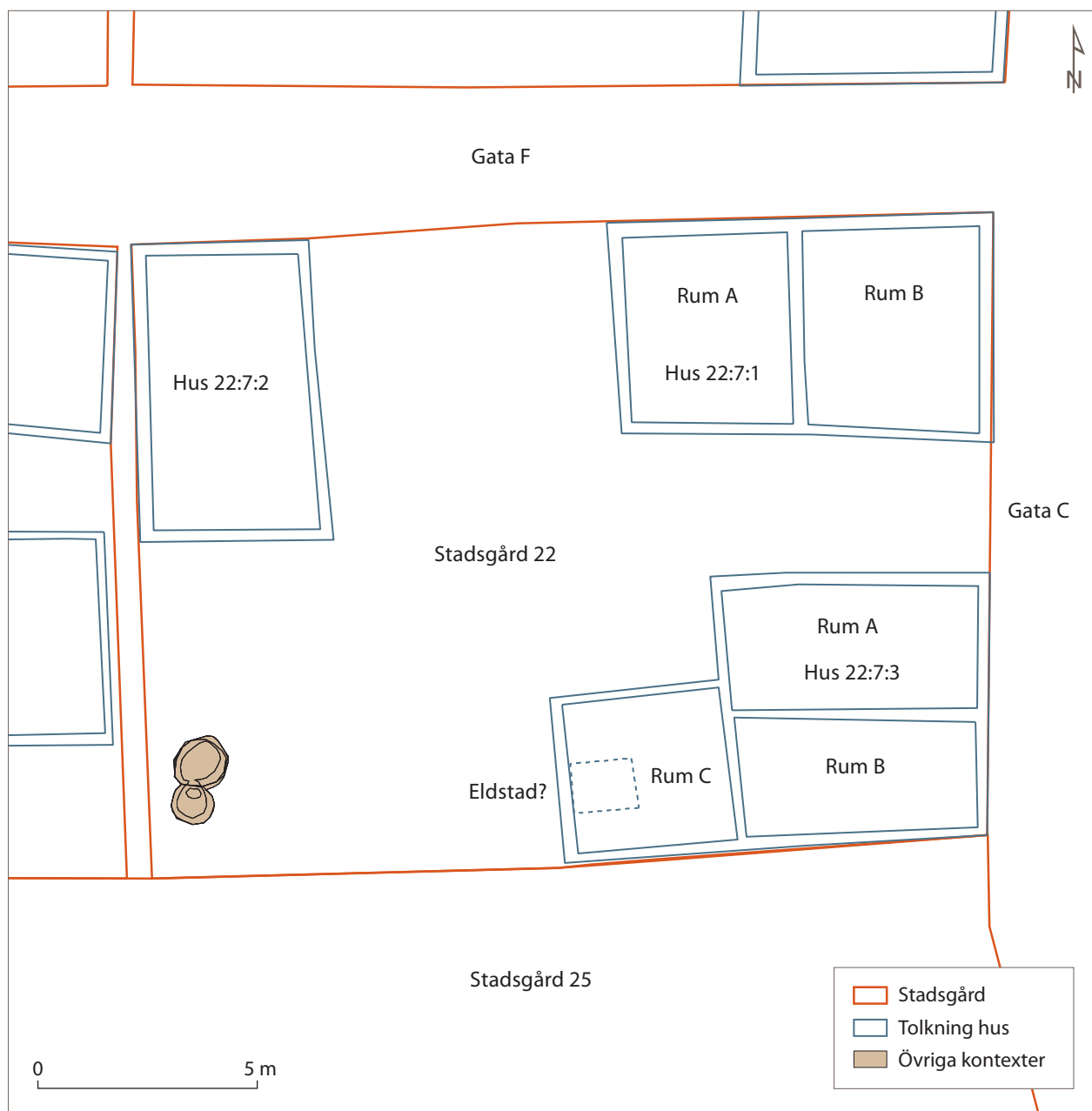
som innehöll omlagrade raseringsmassor lades ut (KG 5023). Föremålsaterialet här innehöll fynd som hade avsatts under brukningen av gårdsplanen. Flera skärvor från samma kärl fanns vilket tyder på att kontexten inte var omrörd. Delar av föremålsaterialet kan ha hamnat här vid raseringen då stenläggningen togs bort och vid senare ingrepp, vilket visas av förekomsten av flintgods. Ett möjligt fundament för en stolpe fanns på den norra sidan av portgången (KG 5022).

Fas 22:8. Grävande och bruk av grop

Datering: 1500-talets slut till 1600-tal.

Två gropar grävdes direkt intill varandra (KG 4092) i den sydvästra delen av stadsgården (figur 134, tabell 60). De verkar ha brukats under samma tidsperiod (KG 5008) och återfyllts med avfall. I

fyllningen fanns köksavfall, latrinavfall och möjligen trädgårdsavfall. Den organiska fyllningen har täckts av sand, tegel och stenar. De flesta benen låg i mitten och i botten av groparna (mest i S95085). Benmaterialet var hushållsnära avfall, med inslag av latrin. Vissa av benen var hundnagda.

Figur 134. Lämningar från fas 22:8. Skala 1:150.

Tabell 60. Grupper och kontexter i fas 22:8.

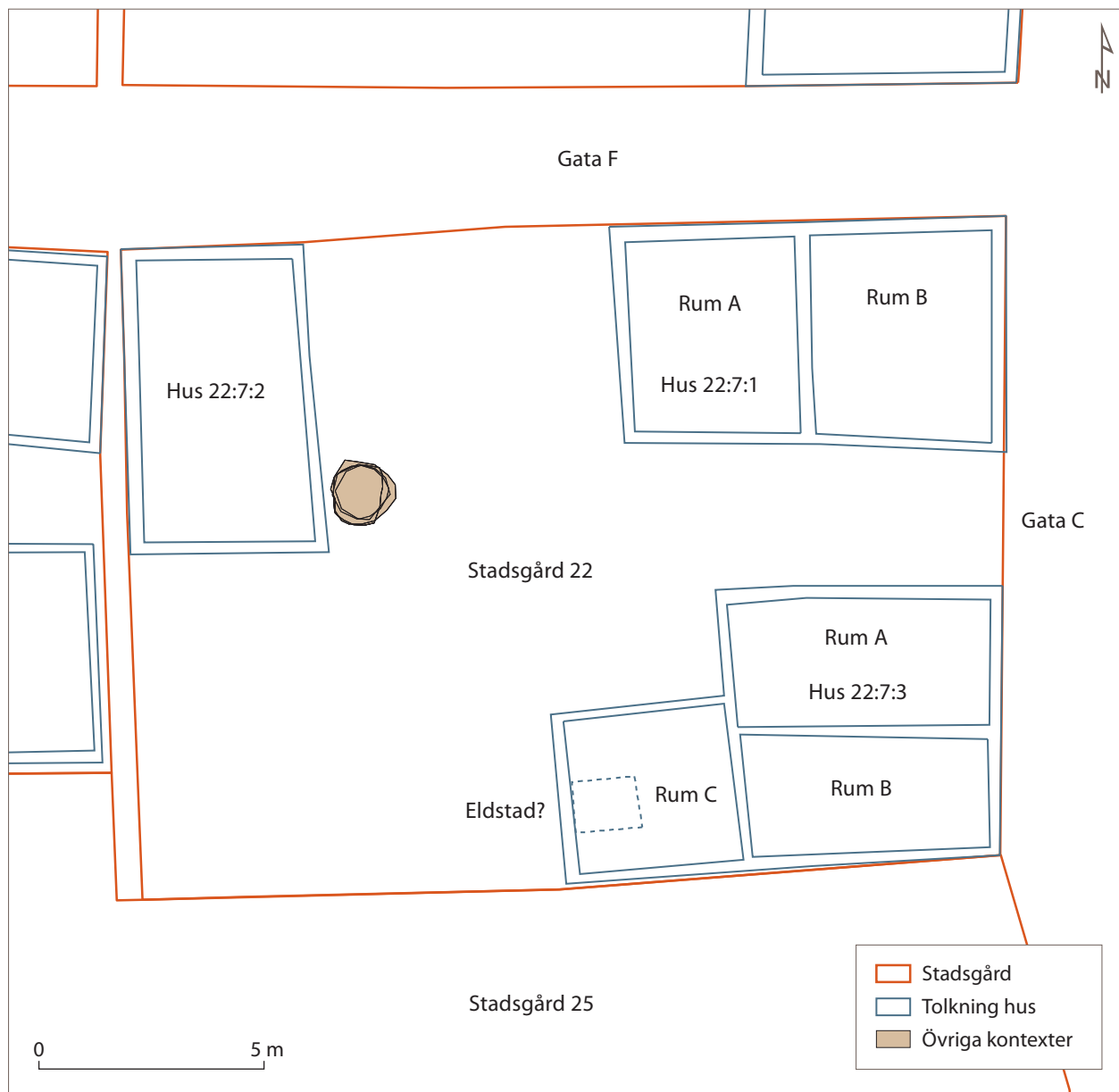
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4092	Grävande av gropar	95084, 95086, 95092	95092 har PM 204853 med träkol, träflis	95084 var nedgrävning 0,95×0,93 m stor, 0,34 m djup. 95086 var nedgrävning 1,1 meter ø, 0,32 m djup. 95092 var konstruktionslager av lera och bränd lera i och mellan groparna
5008	Bruk av gropar	95085, 95087, 95091	95085 har PM 204847 se bilaga 1. 95087 har PM 204846 se bilaga 1. 95091 har PM 204852 se bilaga 1.	95091 var understa fyllning i båda groparna av sand med mycket organiskt material, träflis, träkol. 95085, 95087 var övre fyllning av sand med träkolsbitar, tegelbrockor, tegelkross. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin, får, även större ben som underkäkar. Dessutom torsk (kranium, kotor från stora individer), hälleflundra, långa (bl.a. kranieben), vitling, kolja, karpfisk, abborre, plattfisk, makrill, ål, rocka, 1 tand från hare. Även tuggade fiskkotor, vilket tyder på inslag av latrin. Vissa av benen är hundgnagda. Totalt 5762 g ben. Fynd av metall: 1 blyfragment (litet fragment med spår av cu?), 1 beslag (järn), 6 spikar. Glas: 1 dryckeskärl. Keramik: 1 stengodskrus (Siegburg ca 1550-), 3 YRG krukor, 6 YRG grytor, 2 odefinierade YRG

Fas 22:9. Grävande och bruk av grop

Datering: 1500-talets slut till 1600-tal.

En grop grävdes i den västra delen av stadsgården (KG 5013). Det är osäkert om den låg i en bygg-

nad eller på gårdsplanen. Gropen brukades och flera fyllningar avsattes/påfördes (KG 5014). Den översta fyllningen var rasering (KG 5015) och troligen nära fas 22:11 i tid (figur 135, tabell 61).

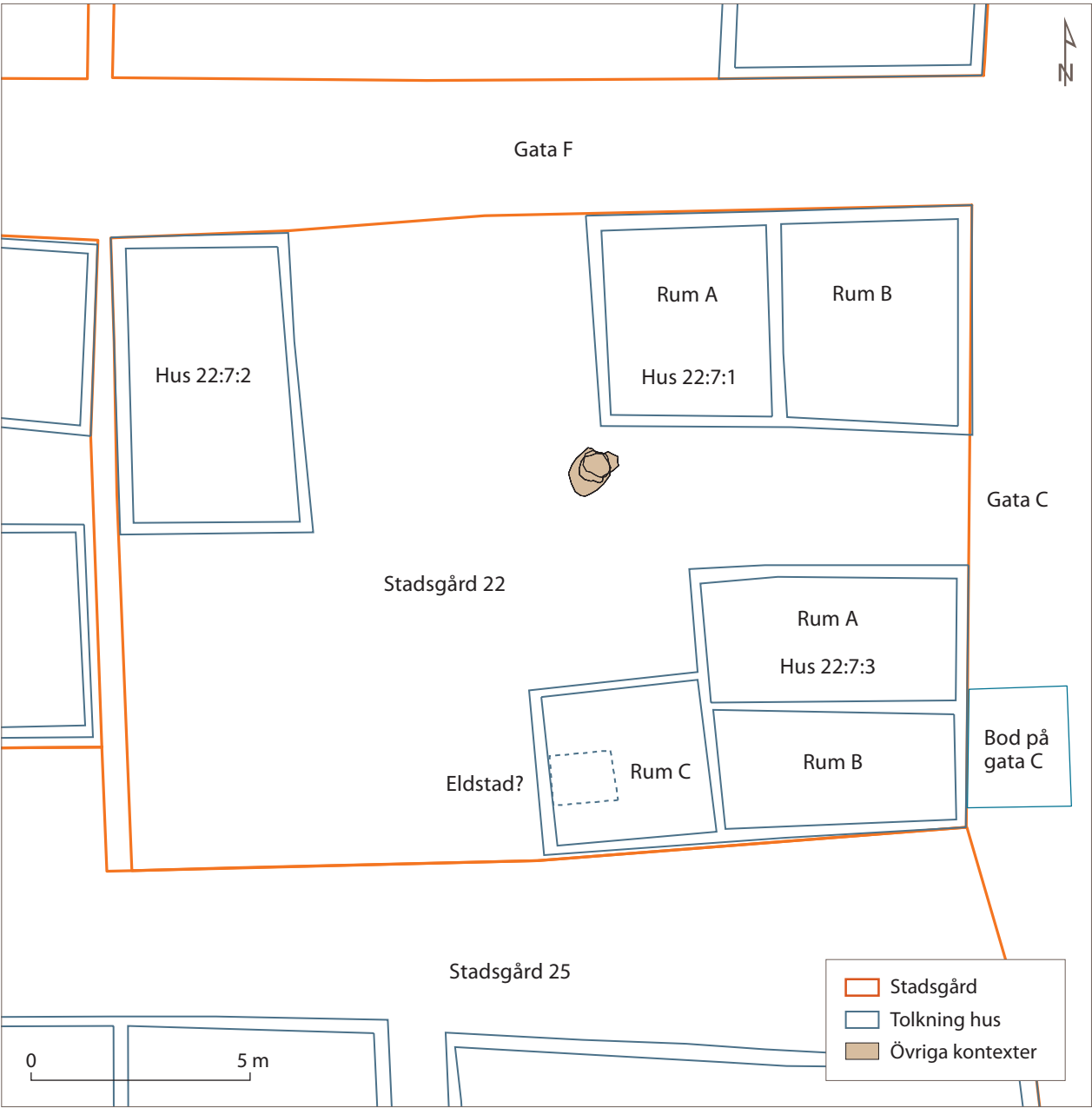
Figur 135. Lämningar från fas 22:9. Skala 1:150.

Tabell 61. Grupper och kontexter i fas 22:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5013	Grävande av grop	95148		Nedgrävning, 1,50×1,45 m stor, 0,65 m djup
5014	Bruk av grop	95150, 95151, 95152		95152 var understa fyllning i grop av sand (kollapsad del av kant). Över detta 95151, fyllning av silt, möjligen med latrin. Över detta 95150, fyllning av silt med småsten, träkol. Sällprov innehöll 1 kota från vitling, 1 tåled från svin, ett par mindre benfragment. Materialet ej vägt.
5015	Återfyllning av grop	95149		Översta fyllning i grop av silt med småsten, tegelbrockor, träkol, eldpåverkad sten. Med 0,3 m stora stenar

Fas 22:10. Grävande och bruk av grop
Datering: 1500-talets slut till 1600-tal.

En grop grävdes (KG 4093). Gropen återfylldes (KG 5018). Den kan höra till raseringen av hus 22:7:1 (figur 136, tabell 62).

Figur 136. Lämningar från fas 22:10. Boden på gata C, öster om stadsgården, har tagits med. Skala 1:150.

Tabell 62. Grupper och kontexter i fas 22:10.

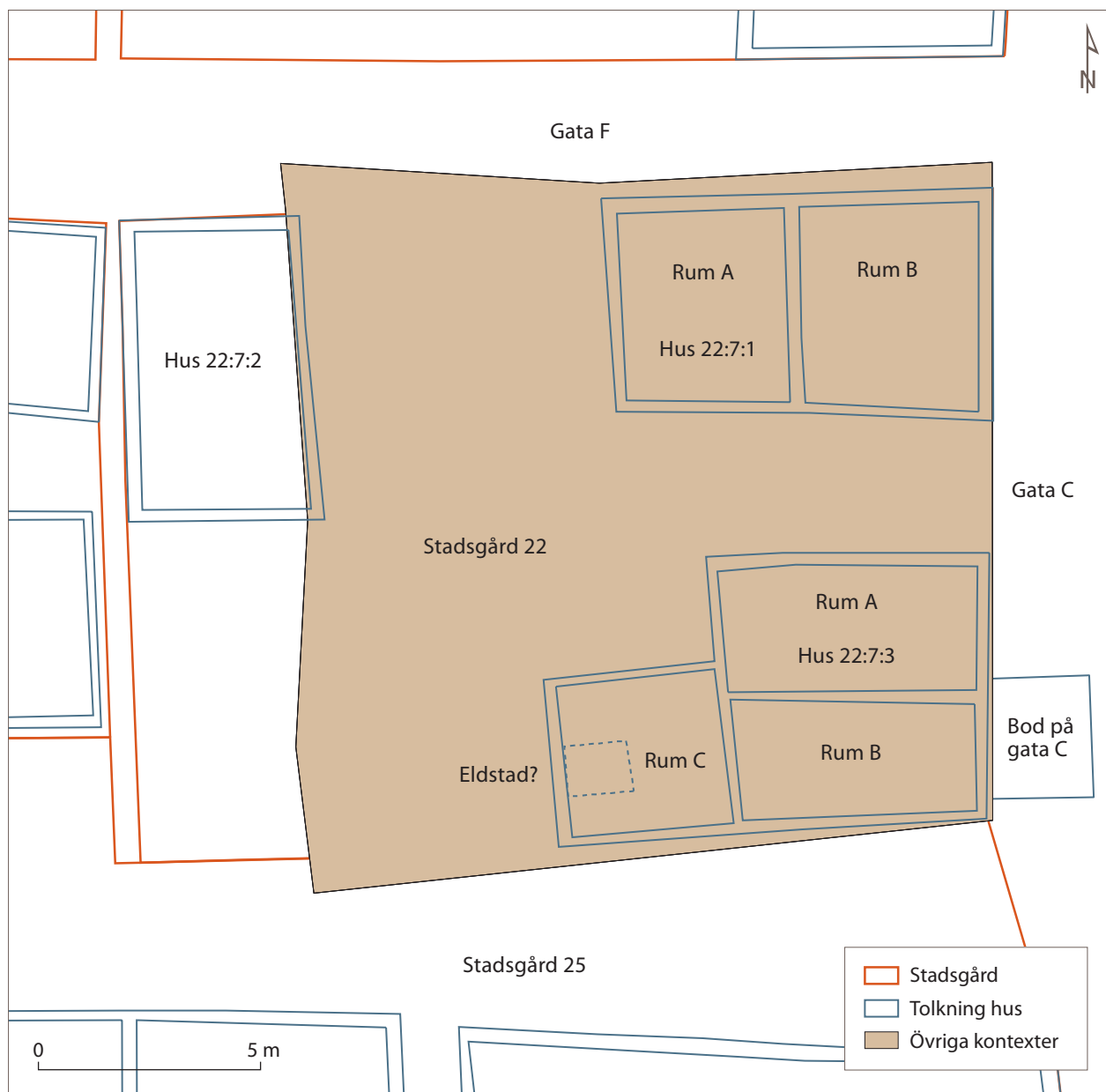
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4093	Grävande av grop	79001		Nedgrävning 1,15×0,95 m stor, 0,25 m djup
5018	Återfyllning av grop	79000, 79002, 79003	79003 har PM 205485 med träkol, träflis, rottrådar, målla, hallon	79003 var understa fyllning av sand med organiskt material, småsten, kol. Över detta 79002, fyllning av lera. Överst fanns 79000, fyllning av sand med träflis, träkol. Innehöll 1 diafysfragment av skenben från nötboskap, 1 pre-caudal kota från långa. Totalt 26 g ben. Fynd av metall: 1 spik. Keramik: 2 YRG grytor, 1 odefinierad YRG.

Fas 22:11. Rasering av bebyggelse

Datering: 1600-tal (1624?).

Bebyggelsen revs och raseringsmassor jämnades ut över ytan (figur 137, tabell 63). Benmaterialet i lagret kan ha använts som stabilisering, men det

kan också röra sig om omlagrade större ben. I lagret fanns material från yngsta stadstid med viss inblandning av modernt material. Mycket keramik i lagret och en del metallföremål som kan komma från rasering och bruk inom stadsgården.

Figur 137. Lämningar från fas 22:11. Boden på gata C, öster om stadsgården, har tagits med. Skala 1:150.

Tabell 63. Grupper och kontexter i fas 22:11.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
5016	Uttjämning av raseringsmassor	95074		Uttjämnat lager med raseringsmaterial. Flera horisonter sand och silt med mycket bränd lera, kalkbruk, pinnar, småsten, träkolsbitar. Viss inblandning av modernt material. Innehöll många större ben från nötboskap, främst från fötter, vrister. Även ben från svin. Totalt 2339 g ben. Fynd av bergart: 1 flinta, 1 bryne. Metall: 1 sölja (cu-legering), 1 lås (hänglås?), 1 nyckel, 1 kniv, 2 beslag (1 ringformat), 1 handtag? (vriden skruvad form, ev. grythandtag) 1 gångjärnsstapel, 1 hästsko, 1 brodd, 1 söm, 5 nitar, 5 spikar, 6 odefinierade föremål (ev. bygel från hänglås, tråd etc.). Glas: 2 buteljer (moderna), 1 flaska, 10 fönsterglas, 1 passglas, 1 bägare (Ribbägare) 1 odefinierat kärl. Kaker: 1 front med reliefdekor. Keramik: 2 odefinierade kärl flintgods, 1 fajansfat, 6 stengodskrus (Bl.a. Westerwald, Frechen, Raeren, ev. Siegburg, efter ca 1570), 6 krukor/jydepotter, 1 skål eller panna/jydepotta, 5 trebensgrytor/jydepotter, 3 odefinierade SVG, 8 YLG fat (varav 2 Weser 1575–1625), 4 YLG skålar, 11 odefinierade YLG, 6 YRG fat, 1 YRG saltfat, 10 YRG krukor, 73 YRG grytor, 23 odefinierade YRG.

Stadsgård 23

Fas 23:1. Bruk av obebyggd tomt

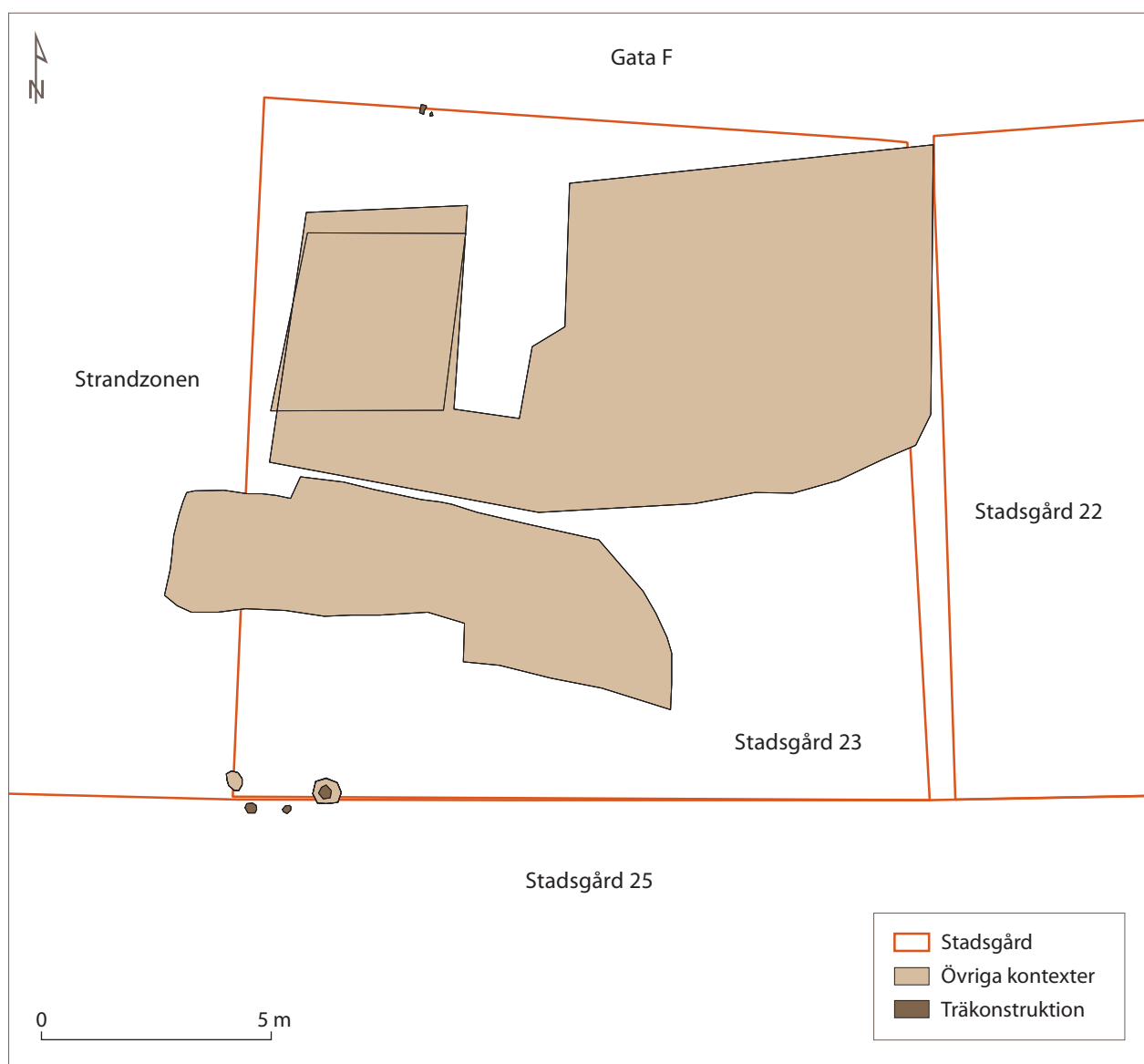
Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd (figur 138, tabell 64). En hägnad byggdes utmed tomtens södra sida och sydvästra hörn. Även utmed tomtens norra sida fanns två störrar från en hägnad (KG 2149*). Den befintliga markhorisonten brukades (KG 3042, KG 2255*). På den västra delen av stadsgården fanns en trampad yta som

troligen användes som gårdsplan en kort tid precis innan fas 23:2 (KG 3058).

Möjligen förekom slakt eller styckning inom stadsgården under denna tid. Ben från sådan verksamhet fanns i konstruktionslagren från fas 23:2 (KG 2005*).

I den trampade markhorisonten fanns skalkorn och hirs. Då det jordprov materialet framkom i samlades in under eldstaden som byggdes i påföljande fas hör de mest troligt till bruket av den.

Figur 138. Lämningar från fas 23:1. Skala 1:150.

Tabell 64. Grupper och kontexter i fas 23:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3042	Brukning av öppen yta	92065		Trampad markhorisont av sand
3058	Brukning av öppen yta	92038		Omtrampad sand, öppen yta.
2149*	Konstruktion av hägnad	240101, 240102, 240103, 240104, 240105, 240106, 240107, 40106, 40107		240103 var nedgrävning för stolpe, 0,6 m ø, 0,6 m djup. 240102 var stolpe 0,3 m ø, 0,5 m hög. 240101 var fyllning av silt i nedgrävning. 240104 var en nedslagen stolpe, 0,17 m ø, 0,2 m hög. 240105 var en nedslagen stolpe, 0,2 m ø, 0,3 m hög. 240107 var nedgrävning för stolpe 0,45 m ø, 0,22 m djup, ev. stolpe kvar. 240106 var återfyllning av silt. 40106, 40107 var två nedslagna störrar, 0,10–0,15 m ø, 0,4 m höga
2255*	Brukning av öppen yta	250011*	Har PM 113281 se bilaga 1.	Trampad markhorisont av sand med enstaka tegel.

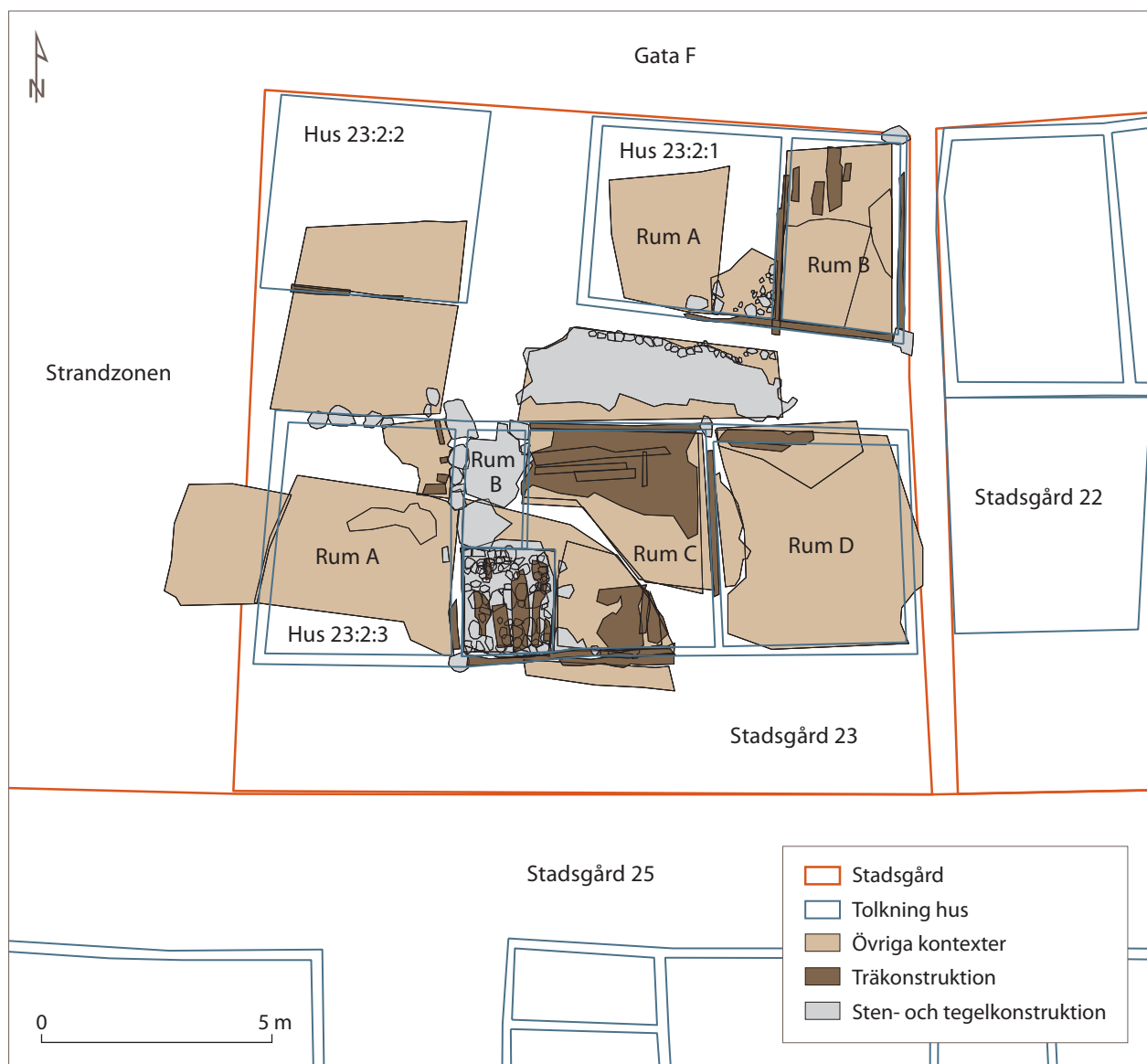
Fas 23:2. Konstruktion av hus 23:2:1, 23:2:2, 23:2:3 och gårdsplan
Datering: 1470–1480-tal.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **hus 23:2:1** och **hus 23:2:2**. Möjligen har dessa hus ingått i en huslänga. Söder om dem anlades en **gårdsplan**. Söder därom uppfördes **hus 23:2:3** (figur 139, tabell 65).

Hus 23:2:1 var 7,0×4,5 meter stort och hade två rum. Syllstenar lades ut i byggnadens hörn och därefter syllstockar (KG 3063). Huset har haft en eller flera lerklinade väggar (rester i raseringen). Längst i väster fanns **rum A** som var uppskattningsvis 4×4 meter stort. Ett konstruktionslager

av sand lades ut (KG 3062). I konstruktionslagret fanns en yxa med möjligt eggskydd av näver, möjligen har den hamnat här vid raseringen. I rummets sydöstra hörn konstruerades en möjlig eldstad som var cirka 1,5×1,3 meter stor (KG 3064). Den var konstruerad av natursten på ett konstruktionslager av sand. Träkol eller andra liknande brända material saknades. Rum A var ett uppvärmt rum eller verkstad med eldstad.

Öster om detta fanns **rum B** som var 4,0×2,5 meter stort. Ett konstruktionslager av torv lades ut. Vid undersökningen återstod rester bestående av mörkbruna ”feta” fläckar. Över detta fanns ett konstruktionslager sand och ett trägolv (KG 3070). Torven och sanden har troligen haft en isolerande

Figur 139. Lämningar från fas 23:2. Skala 1:150.

Tabell 65. Grupper och kontexter i fas 23:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3044	Konstruktion av byggnad	94041, 94043		94041 var delar av syllstock. 94043 var konstruktionslager av sand
3048	Konstruktion av byggnad	92034, 92035, 94030, 94049, 94050		92034, 92035, 94050 var syllstenar. 94030, 94049 var syllstockar
3049	Konstruktion av golv	94027, 94028, 94037, 94038	94038 har PM 205795 se bilaga 1	94028 var konstruktionslager av lera. 94027, 94038 var konstruktionslager av sand. 94037 var syllstock/vägg och trägolv med en Ö-V bräda
3050	Konstruktion av golv	94046, 94047, 94048	94047 har PS 207045 med splitter av däggdjur	94047 var konstruktionslager/isolering av humös sand med småsten. 94048 var konstruktionslager av sand. 94046 var trägolv med en N-S regel och Ö-V brända brädor. Innehöll blandade ben av nöt. Svin och får förekom. Fågel, sannolikt gås. Kota 1 av stor torsk samt kotor av kolja, torskfisk, hälleflundra, plattfisk. Råttgnag på några fragment (av däggdjur). Totalvikt: 10 173 g. Fynd av keramik: 1 YRG panna, 5 YRG grytor, 3 odefinierade kärl YRG. Glas: 3 fönsterglas. Metall: 1 dolk, 1 kniv, 1 nyckel/hasp, 2 odefinierade föremål (byggnadsdetaljer, ev. krampa, 3 sömmar, 14 spikar. Bergart: 1 pärla gagat, 1 sländtrissa (skiffer), 1 bryne. Bränd lera: 1 fragment lerklining, 1 fragment bränd lera.
3051	Konstruktion av golv	94054		Golv av lagda tegelstenar
3053	Konstruktion av golv	92037, 35047		35047 var konstruktionslager av sand. 92037 var trägolv av en N-S golvregel och Ö-V brända brädor
3060	Konstruktion av gårdsplan	92039, 94045		94045 var konstruktionslager av sand. 92039 var stenläggning av 0,05–0,25 m stora stenar. Större stenar i en Ö-V rad.
3062	Konstruktion av golv	92047		Konstruktionslager/isolering av sand. Fynd av metall: 1 beslag med spik, 1 föremål, 1 yxa med ev. eggskydd av näver, 1 spik
3063	Konstruktion av byggnad	92046, 92042, 92043, 92053, 92051, 92052		92046, 92052, 92053 var syllstenar i hörn av byggnaden. 92042, 92043, 93051 var syllstockar
3064	Konstruktion av eldstad.	92040, 92041		92041 var konstruktionslager av sand. 92040 var fundament av 0,08–0,37 m stora stenar
3070	Konstruktion av golv	92050, 92049, 92048		92050 var konstruktionslager/isolering av torv. 92049 var konstruktionslager/isolering av sand. 92048 var trägolv med brända brädor i N-S riktning. Fynd av keramik: 2 SVG krukor, 1 YRG panna, 3 YRG grytor. Metall: 1 blyplomb från Regensburg, 1 föremål (ev. ryktskrapa), 1 föremål (2 ihopkorraderade stänger), 3 spikar.
2000*	Konstruktion av golv	390005*, 390006*	390006 har PM 113790 med ängs-/betesmarksväxter (bränt hö/dynga). PM 115730 se bilaga 1.	390006 var konstruktionslager av sand med enstaka träkol. 390005 var konstruktionslager av lera. Innehöll ben av nöt: diafysfragment, revben. Får: strålben. Totalvikt: 517 g. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Glas: 1 bägare (1475–1550)
2001*	Konstruktion av golv	290003*, 290004*, 290006*, 290010*, 290013*, 290020*	290010 har PM 113125 se bilaga 1.	290010 var konstruktionslager/isolering av sand med bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten, småsten, sot, träkol. 290020 var konstruktionslager av sand. 290004 var N-S golvregel. 290003 var trägolv med Ö-V brädor. 290006 var golv av lagda tegelstenar. 290013 var stock murken bräda. Innehöll blandade fragmenterade delar av nötkreatur. Totalvikt: 110 g.
2002*	Konstruktion av eldstad	210090*, 290005*, 290018*, 290019*		210090 var nedgrävning för eldstad, 0,15 m djup. 290019 var rustbädd av N-S stockar. 290018 var konstruktionslager av sand. 290005 var fundament/elldstad av obearbetade stenar, sandfyllning. På N sida och bitvis S och V sida lerpäckning. I NV hörn rester av en murad konstruktion bestående av tegel och bruk. Fynd av keramik: 1 YRG gryta, 1 YRG kärl
2004*	Konstruktion av byggnad	290008*, 290012*, 290014*, 290015*, 290017*, 390008*, 390009*		290015 var konstruktionslager av sand. 290008, 290017, 390009 var syllstenar. 390008 var syll/tegelsten. 290012, 290014 var syllstockar
2005*	Konstruktion av markyta	290011*	Har PM 111680 se bilaga 1.	Konstruktionslager av silt med tegelkross, bränd lera, träkolsbitar. Innehöll ben av nötkreatur: flera underkäkar, längsklunna kalvarier, blandade ben, flera mellanfotsben. Svin: flera underkäkar, kalvariehalvor, 2 överarmsben. Får: språngben, kota, skenben. Rådjur: överkäke, distalt skenben. Totalvikt: 6501 g. Fynd av keramik: 3 YRG krukor, 11 YRG grytor, 2 YRG kärl, 1 odefinierade kärl SVG (handtag, ev. jydepotta), 1 salvekrus av stengods. Slagg: 1 slaggskålla (306 g)

funktion. I konstruktionslagren fanns föremål som kan ha hamnat här vid rasingen. Rummet var en bod/rum.

Hus 23:2:2 var uppskattningsvis 4,5×4,2 meter stort och hade minst ett rum. En del av den södra väggens syllstockar fanns kvar. Ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades i huset (KG 3044). På det fanns möjligen ett trägolv, bränt trä fanns i rasingen (se fas 23:4, KG 3059). Det är osäkert vilken funktion rummet hade, det kan ha varit en bod.

Hus 23:2:3 var 14,4×5,3 meter stort och hade minst fyra rum. Syllstenar lades ut och därefter syllstockar (KG 3048, KG 2004*).

Längst i väster fanns **rum A** som var 4,8×3,8 meter stort. På ett konstruktionslager av sand och lera som fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3053, KG 2000*). I konstruktionslagren fanns spår av matlagning i form av benavfall och brända sädeskorn. Rummet var indirekt uppvärmt (intill rum med eldstad) och var en kammare, förråd eller verkstad.

Öster om detta fanns **rum B** som 2,2 m brett och 2,5 meter djupt. På ett konstruktionslager lades ett tegelgolv (KG 3051, KG 2001*). Rummet var en förstuga med ingång från gårdsplanen eller ett förråd intill eldstaden.

Öster om detta fanns **rum C** som var 4,7 meter brett och 3,8–5,5 meter långt. Detta rum hade ett torvtak och var troligen knuttimrat (rester fanns i rasingen). En 2,3×2,0 meter stor eldstad konstruerades i rummets sydvästra hörn (KG 2002*). I en nedgrävning konstruerades en rustbädd av stockar. Över detta byggdes ett eldstadsfundament av sten. I dess nordvästra hörn fanns rester av en murad konstruktion av tegel och bruk. Efter att eldstaden byggts lades konstruktionslager av humös sand och silt (grästorvor?) och på det konstruktionslager av sand. Dessa lager fungerade som isolering. På detta lades ett golv av trä (KG 3050, KG 2001*). I konstruktionslagren fanns föremål som en dolk, sländtrissa, pärla, keramik och mycket spik. Delar av det kan ha hamnat här vid bruket av rummet eller vid någon omläggning av golvet. Flera av de större föremålen och byggnadsdetaljer har troligen

hamnat här då huset revs och delar av trägolvet togs bort. I konstruktionslagren fanns även spår av matlagning i form av benavfall (med fiskben) och brända sädeskorn. Troligen fanns ett rättbo under rummets golv (delar av benmaterialet hade spår av rättgnag). Rummet var en uppvärmd stuga.

Längst i öster fanns **rum D** som var uppskattningsvis 4,4×4,0 meter stort. Här lades konstruktionslager av lera och sand, som även fungerade som isolering. På det lades ett trägolv (KG 3049). I konstruktionslagren fanns kraftig rotfilt som visar att lagret varit bevuxet. Möjligen var det omlagrat som konstruktionslager. Det kan röra sig om utskurna grästorvor använda i konstruktionen. Rummet kan ha varit en kammare, förråd eller verkstad.

Möjligen fanns ännu ett rum söder om rum C. Rummet kan ha varit cirka 3 meter brett, längden (Ö-V) är svårare att uppskatta. En bräda som kan ha varit en del av ett trägolv fanns här (KG 2001*). Mer troligt var dock denna yta obebyggd.

I det arkeobotaniska materialet fanns indirekta spår av att ett fähus fanns på stadsgården. Vilket rum som hade den funktionen har inte gått att avgöra.

Gårdsplanen sträckte sig i öst-västlig riktning och var smal, endast 1,8–2,6 meter bred. Ett konstruktionslager av sand lades och på det stenläggning. I den västra delen hade stenläggningen plockats bort (KG 3060).

Vad som fanns söder om hus 23:2:3 är oklart, det kan ha varit en öppen yta eller ytterligare rum i huset. Ett konstruktionslager lades här (KG 2005*). I ett arkeobotaniskt prov från lagret fanns spår av matlagning. I lagret fanns ben från slakt eller styckning av nöt och gris. Det är oklart om benen är från fas 23:1 och har omlagrats eller om de tillkommit i brukning efter fas 23:2. I konstruktionslagren och även raseringslagren (fas 23:4, KG 2150*) över ytan fanns slagg, möjligen har smide funnits här (eller på annan plats på stadsgården). Längre åt väster fanns konstruktionslager som har samdokumenterats med dem under gata E (se fas 25:2; KG 2100*).

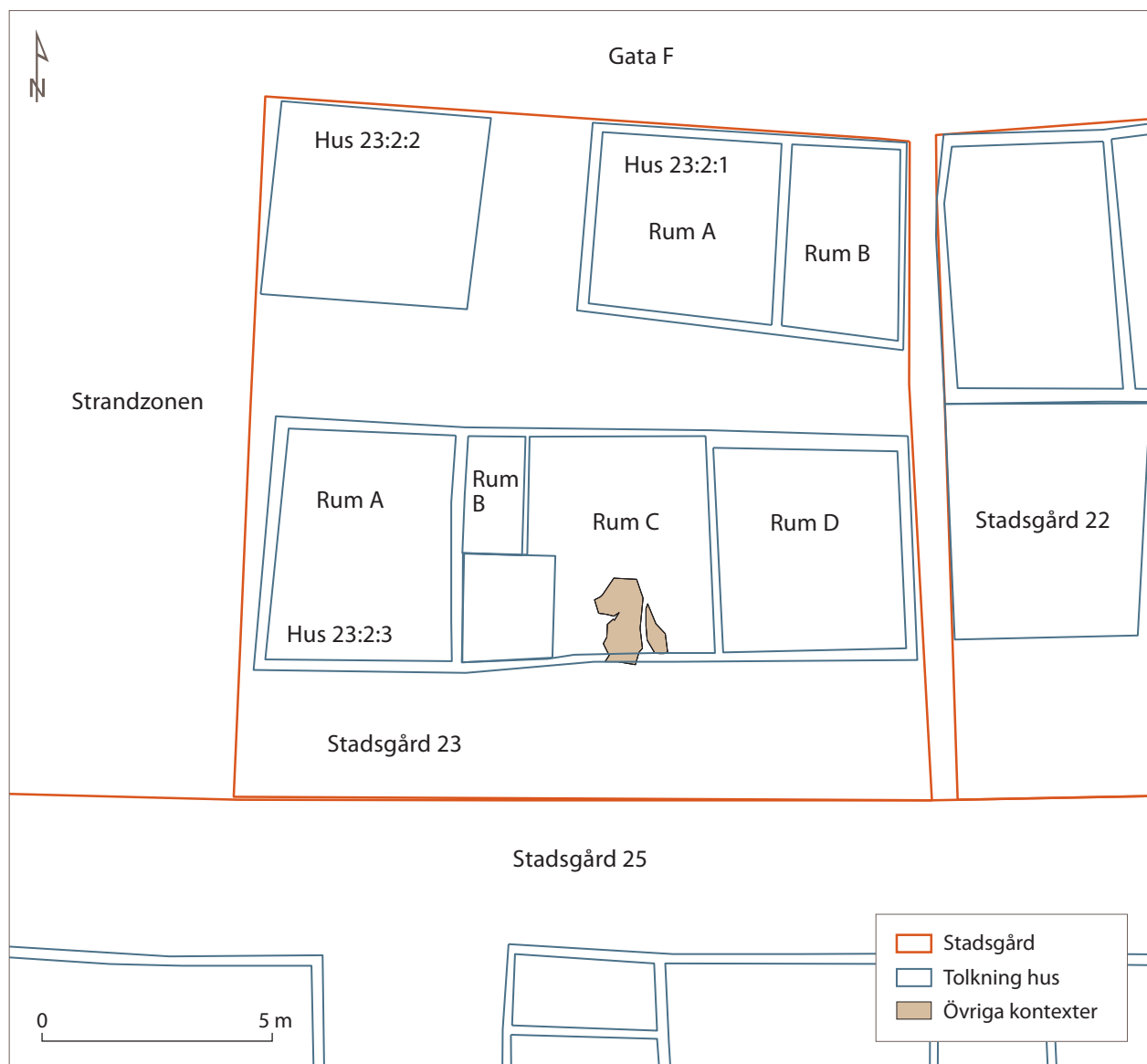
Fas 23:3. Brukning av golv i rum C, hus 23:2:3

Datering: 1500-tal.

Mellan, och bitvis under, golvbrädorna i rum C i hus 23:2:3 fanns nedsipprat material (KG 2003*). Detta utgjordes troligen av indragen smuts, uttrakat material från eldstaden och sådant råttor dragit in under golvet. Detta lager fanns även över golvet och utgör där ett sista bruk blandat med rasering.

I det östra hörnet fanns ett rättbo under golvet med rikligt benmaterial. På golvet fanns en koncentration av ben, troligen från raseringen (figur 140, tabell 66).

I lagret fanns föremål som kan ha hamnat här vid brukningen (glas, mynt, pärlor) vars datering stämmer väl med brukningstiden. De större föremålen bör komma från raseringen.

Figur 140. Lämningar från fas 23:3. Skala 1:150.

Tabell 66. Grupper och kontexter i fas 23:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2003*	Brukning och raseri av golv	290007*		Tunt lager av silt med träkol, över och mellan golvbrädor, delvis under (nedsipprat och rättbo under golv). Innehöll ben av nöt (falanger), svin, får, rådjur, höns, gås, pigghaj, slätrocka, knaggrocka, sill, ål, öring/lax, mört, karpfisk, gädda, långa, torsk, vitling, kolja, abborre, makrill, plattfisk och röding. Inga stora ben. Rättgnag frekvent. Direkt på det brända golvet fanns en mindre koncentration av brända däggdjursben. Vågad vikt: 12 g (OBS: stora tamdjur, vilda däggdjur och fåglar nämns bara i anteckningarna. De är inte registrerade som "djurart" i Intrasis. Allt material ej vägt.). Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 10 YRG grytor. Glas: 2 noppbägare eller ev. 1 römer (glasnoppa, 1475–1550 och römer 1500–1600), 1 klubbägare (1525–1600), 1 fönsterglas. Metall: 2 silvermynt (2 hvid Kristian I 1448–1481). 1 kniv, 2 beslag, 1 gångjärnsstapel, 8 spikar, 1 söm. Ben: 1 pärla (ev. från radband), 1 genomborrat torskkota (pärla?). Bergart: 1 bryne.

Fas 23:4. Rasering av bebyggelse

Datering: 1540-tal (1547).

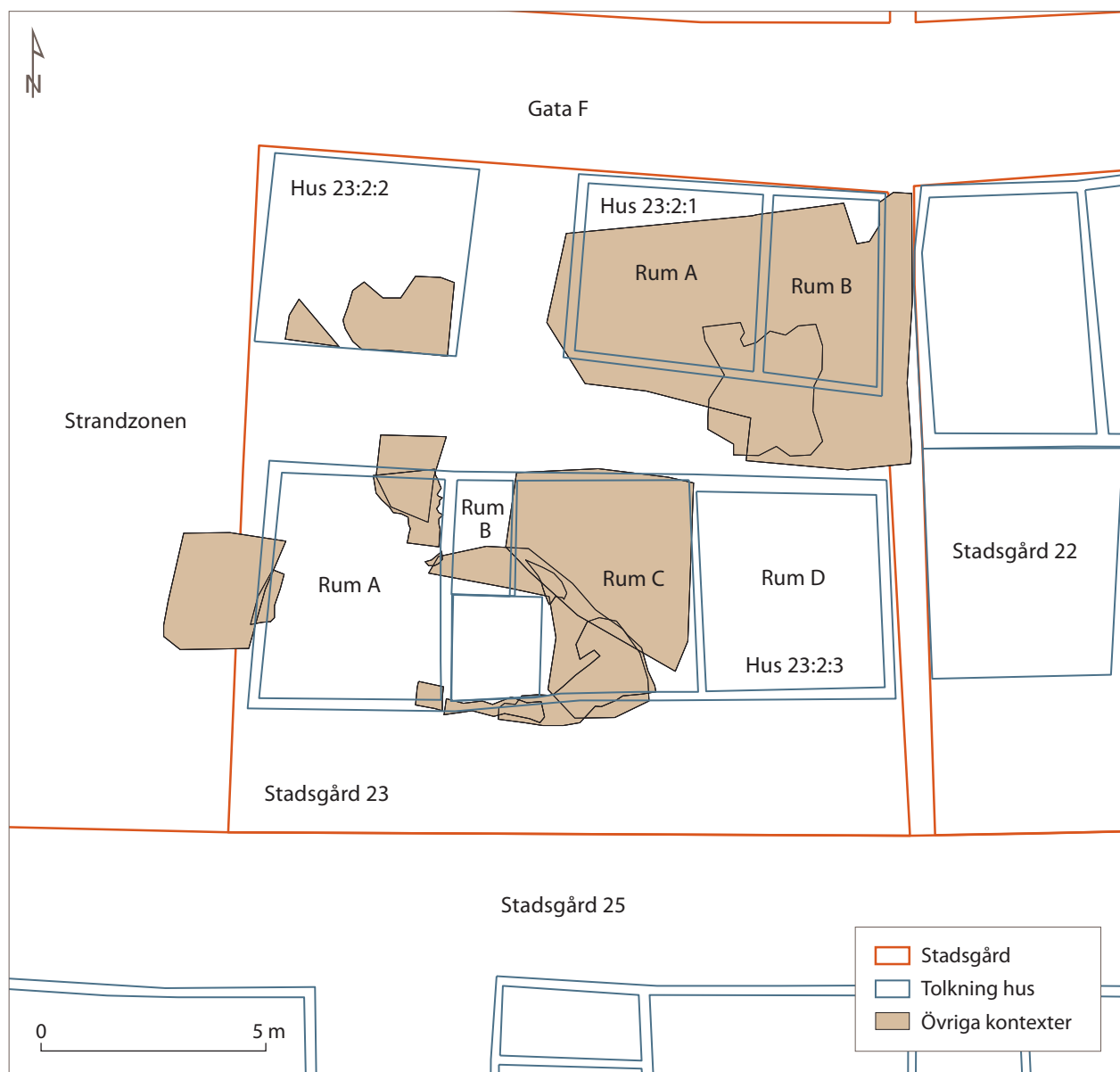
Storskalig rasering, sannolikt i samband med flytten till Älvsborgsstad. Troligen kan det vara en avsiktlig nedbränning av bebyggelsen (figur 141, tabell 67).

Hus 23:2:1 brann. Över huset fanns rasering med material från en inrasad lerklinad vägg (KG 3061). I raseringen fanns en nyckel. Här fanns även ett lager av lera som möjligen ingått i en eldstad.

Hus 23:2:2 brann, i brandlagren fanns möjligen rester av ett trägolv (KG 3059). Benmaterialet i lagret representerar troligen den sista brukningen.

Hus 23:2:3 brann, över rum A fanns brandlager (KG 3054, KG 2148*). Även över rum C fanns brandlager, troligen med rester av ett raserat tak (KG 3061, 2150*). I lagren fanns bland annat en nyckel. Över rum D fanns ett brandlager, troligen med material från ett raserat tak. Skorstenen och delar av eldstaden raserades. I raseringslagren fanns mycket tegel, bränd lera och kalkbruk (KG 3061, KG 2150*).

I raseringslagren fanns en stor mängd föremål. Några av dem var eldpåverkade eller förslaggade i samband med brand. Här fanns få eller inga keramikfragment med passning vilket tyder på att keramiken inte kommer från hela kärl som funnits i

Figur 141. Lämningar från fas 23:4. Skala 1:150.

huset vid raseringen. Bland keramiken fanns två fragment av jydepotter, dessa är vanligare efter återflytten från Älvsborgsstadens men kan möjligen vara äldre. Detta kan tyda på att lagren delvis

omrörts senare. Möjligen har keramiken slängts här efter raseringen, eller under den tid tomten låg öde. Benmaterialet var troligen från den sista brukningen, utan mycket utjämning och omlagring.

Tabell 67. Grupper och kontexter i fas 23:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3054	Rasering av byggnad	92036		Bränt lager av sand med bränd lera, kalkbruk, träkol
3059	Rasering av byggnad	94044	Har PM 206529 med träkol, rottrådar, svinmålla, hallon, starr, säv, träflis	Brandlager av bränd sand med träkol, eldpåverkad sten. Möjligen spår av bränt golv. Innehöll ben av nöt: 2 Mt, 3 språngben, blandade delar. Del av får. Totalvikt: 486 g. Fynd av metall: 2 spikar
3061	Rasering av byggnad	92029, 94032, 94035, 94051	94035 har PM 205456 med träkol, rottrådar, förkolnade rottrådar, väldigt nedbrutet. 94051 har PM 207504 med träkol, bränd lerklining, hasselnöt (bränd), nit	92029 var brandlager av bränd sand med träkol, sot, kalkbruk. Möjligen raserat tak. 94032 var raseringslager av bränd sand med tegelkross, träkol, eldpåverkad sten, tegelbrockor. Enstaka större bitar bränt trä. 94035 raseringslager av lera med tegelkross. Möjligen från raserad eldstad. 94051 var brand- och raseringslager av bränd sand med träkol, sot, tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten. Inrasad lerklining vägg, möjligen även tak. Innehöll blandade ben/delar av nöt (underkäksdel) får, svin. Torsk, höns, gås förekommer. Totalvikt: 1632 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 9 YRG grytor, 2 odefinierade kärl YRG. Metall: 1 knivhandtag (cu-beslag), 1 nyckel, 1 krok, 11 spikar, 2 sömmar.
2148*	Rasering av byggnad	390004*	Har PM 115529 med träkol, förkolnad rottråd, oförkolnad åkerbinda	Brandlager av sand med tegelkross, eldpåverkad sten, träkolsbitar. Innehöll ben av nötkreatur: 1 horn, kalvarium, blandade delar. Svin: överarm, strålben. Får: överarm, skenben. Gås: strålben. Långa: cleithrum. Koncentrationer av brända ben: 1) Nöt: framkant av pannben, sömmen mot näsbenet; 2) blandade däggdjur, strålben av höns; 3) diafysdelar av större djur; 4) diafysdelar av större djur; 5) diafysdelar av större djur. De brända benen tycks komma från brand, kanske vid raseringen, inga stekar eller liknande. Vägd vikt: 2 g (OBS: bara gås och långa förekommer bland "djurart"-objekt i Intrasis. Stora tamdjur och brända ben nämns bara i anteckningarna. Allt material ej vägt). Fynd av keramik: 5 YRG krukor, 7 YRG grytor, 8 YRG kärl, 1 YLG skål, 1 jydepotte, 1 stengodskrus (Raeren? 1500-tal). Metall: 2 beslag, 9 spikar, 4 oidentifierade föremål. Bergart: 2 flintavslag med passning.
2150*	Rasering av byggnad	290000*, 290001*, 290002*, 290009*		290000 var raseringslager av grus med tegelkross, småsten, träkol, 290001 var bränt tak, fläckvis bevarat av brända grästorvor, bränd sand, träkol. 290002 var raseringslager (raserad skorsten) av lera, bränd lera, tegelkross, träkol, eldpåverkad sten, träbitar, slagg. 290009 var raseringslager (raserad eldstad/skorsten) av tegel med tegelkross, bränd lera, träkol, kalkbruk. Fynd av keramik: 1 YRG gryta, 1 jydepotte, 1 SVG kruka. Tegel: 1 tegelsten med glasyr Slagg: 3 slaggfragment (1165 g.). Bränd lera: 15 fragment.

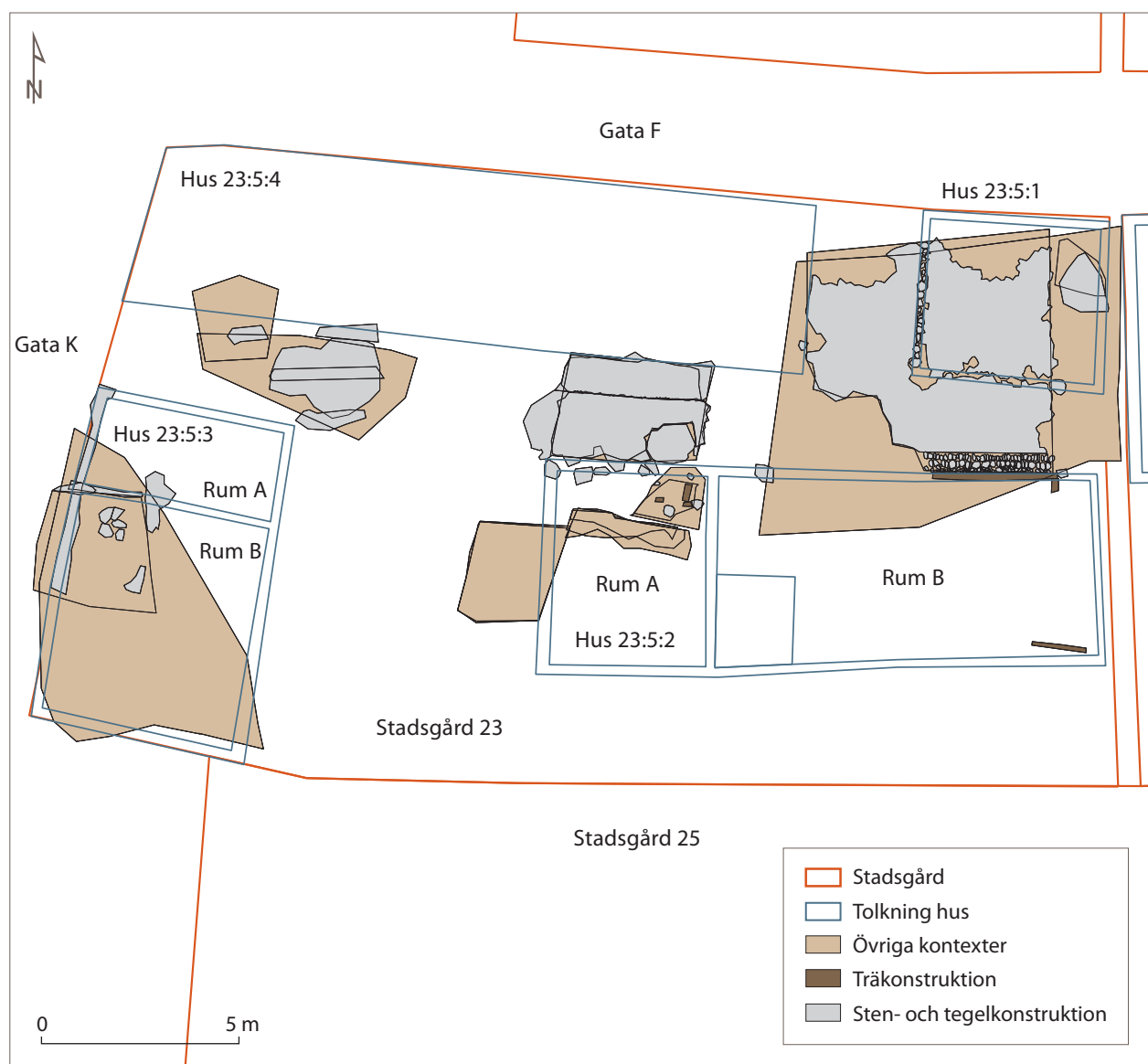
Fas 23:5. Konstruktion av hus 23:5:1, 23:5:2, 23:5:3, 23:5:4 och gårdsplan
Datering: 1560–1570-tal.

Stadsgården byggdes upp igen, och utökades till att sträcka sig fram till gata K i väster. Den kom därmed att bli 25×15 meter stor. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **hus 23:5:1** och **23:5:4**. Söder om det fanns en **gårdsplan**. Söder därom uppfördes **hus 23:5:2**. I hörnet av gata E och K uppfördes hus **23:5:3** (figur 142, tabell 68).

Inför byggnationen påfördes ett tjockt konstruktionslager av omlagrade raseringsmassor (KG 3065, KG 2252*). Troligen representerar delar av det inblandade materialet brukningen i förgående

faser. I materialet fanns troligen även spår av raseringen av hus 23:5:2, vilket visas av inblandningen av senare (än 1560–1570) förmålsmaterial. Här fanns kakel som möjligen var 1600-tal, flintgods och fajans. I lagren fanns även färgat fönsterglas. I ett arkeobotaniskt prov från lagren fanns bränd humle och bränd mat eller bränt bröd. Det är dock osäkert vilken händelsefas brukningen skedde som skapade avfallet (hus 23:2:3 eller 23:5:2?).

Hus 23:5:1 var cirka 4,3×4,8 meter stort och hade ett rum. På konstruktionslager av sand lades syllstenar och ett stengolv (KG 3222). Troligen var det en bod utmed gata F. Spår av brukning fanns i raseringslagren.

Figur 142. Lämningar från fas 23:5. Skala 1:175.

Tabell 68. Grupper och kontexter i fas 23:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3055	Markutjämning	92033		Utgjänningslager av humös sand med träkol, tegelbrockor, tegelkross
3056	Konstruktion av byggnad	92032, 91033		92032 var 4 stenar under golvkonstruktionen. 91033 var syll/grundmur av 5 större stenar
3057	Konstruktion av golv	92031, 92030		92031 var konstruktionslager av sand. 92030 var trägolv med brända brädor (osäker riktning)
3065	Markberedning, utjämning av lager	92028		Konstruktionslager upp till 0,2 m tjockt, av sand och humös sand med tegelkross, träkol, tegelbrockor, bränd lera, kalkbruk (omlagrade raseringsmassor). Innehöll ben av nö: delar av flera underkåkar, flera metapodier + tåleder 1,2, 3 och diverse delar. Svin: kraniedel, flera metapodier + diverse. Får/get: 2 underkåkar, övre kindtänder, + blandade delar. Gås, torskfisk. Totalvikt: 1780 g. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 19 YRG kärl, 4 YRG pannor, 14 YRG krukor, 37 YRG grytor, 3 YLG fat (1 beauvais, 1 weser), 1 YLG gryta, 1 odefinierad YLG, 1 gryta rödgods (ev. delvis oxiderat SVG?), 4 SVG krukor, 1 SVG gryta, 1 jydepotte. Glas: 8 fragment fönsterglas, varav ett blått och ett rött fragment, 1 ev. kägelbägare, 2 passglas, 1 odefinierat kärl. Metall: 1 blyföremål (oval platta), 1 beslag (cu, ev. från kniv), 1 fingerborg, 1 kniv med beslag och benhandtag, 1 järnbeslag, 1 kniv, 1 krampa, 4 nitar, 2 nitbrickor, 3 sömmar, 45 spikar. Ben: 1 bearbetad tåled av nö. Delar av fyndmaterialet kan komma höra till senare raseri
3066	Konstruktion av byggnad	91035, 94026, 94029, 94034		91035, 94034 var syllstenar. 94026 var syllstock eller golvregel. 94029 var syllstock och del av golvregel. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 1 YRG skål, 2 YRG pannor, 12 YRG grytor, 21 odefinierade kärl YRG, 1 YLG skål, 1 odefinierade kärl YLG, 3 jydepotter. Tegel: 1 fragment. Bränd lera: 1 fragment. Föremålen bör egentligen vara insamlade från överliggande raseringslager.
3067	Konstruktion av gårdsplan	91032, 91034, 92027, 93006, 94040	92027 har PM 205364 med träkol, rotträdar, svinmålla, fisk, hallon, brännässla	92027, 93006 var konstruktionslager av sand. 91034 var stenläggning av ca 0,1 m stora stenar. N-S stenrad och Ö-V rännad. 91032 var stenläggning av 0,05–0,25 m stora stenar. Ö-V rännad i mitten. 92039 hade större stenar i en Ö-V rad. 94040 var tröskelsten, plan 1,35×1,10 m stor
3222	Konstruktion av byggnad?	93036, 93037, 94039		94039 var syllsten. 93037 var N-S syllstenarad av 0,1–0,2 m stora stenar. 93036 var golvtyta av ca 0,1 m stora stenar
2006*	Konstruktion av golv	390000*	Har PM 113641 med hallon, ogräs, metallsmälta, mineralsmälta	Konstruktionslager av sand med tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten, småsten, träkol. Innehöll ben av nötkreatur: blandade delar. Svin: skenben, språngben. Får: överarmsben. Ett urval av ben tillvaratagna. Benen var kraftigt urlakade. Totalvikt: 280 g. Fynd av keramik: 4 YRG fat, 2 YRG skålar, 1 YRG panna, 16 YRG grytor, 8 odefinierade kärl YRG, 3 YLG fat, 2 YLG skålar, 1 odefinierade kärl YLG, 5 SVG krukor, 6 jydepotter, 1 stengodskrus (Raeren 1500-tal), 1 odefinierat kärl flintgods, 1 fat fajans. Glas: 1 fönsterglas, 1 ribbägare (1475–1550, blå). Metall: 1 blyspröjs, 3 tenar, 1 nitbricka, 7 spikar. Delar av fyndmaterialet kan komma höra till senare raseri
2076*	Konstruktion av byggnad	220108*, 220116*, 220140*, 220141*, 220144*		220108 var N-S rad av syllstenar, 0,15–0,25 m stora. 220141, 220144 var rest av Ö-V rad av syllstenar/mellanvägg av 0,15 m stora stenar. 220140 var samling av stenar, 0,1–0,2 m stora, del av syll eller annan konstruktion. 220116 var fundament av 0,25–0,45 m stora stenar.
2084*	Konstruktionslager inför byggnation	220146*		Kompakt silt med tegelkross. Omlagrade raseringsmassor. Fynd av keramik: 4 YRG fat, 2 YRG skålar, 18 YRG grytor, 2 odefinierade kärl YRG, 2 jydepotter, 2 krukor SVG (varav 1 jydepotte och 1 SVG sannolikt från Varde, Jylland), 2 stengods krus (1 siegburg 1500–1600). Metall: 2 blysmältor (1 ev. ingöt), 1 blyplomb, 1 kniv, 1 knivändesbeslag. Delar av fyndmaterialet kan komma höra till senare raseri
2089*	Konstruktion av golv	220142*, 220143*		Konstruktionslager av sand med stenläggning, 0,05 m stora stenar. Fynd av metall: 1 plomb
2167*	Utgjämning	40026*		Humös sand, träflis. Fynd av 1 ströning med dekor ev. försilvråd
2198*	Konstruktion av gränd/gårdsplan	40008*, 40009*, 40010*, 40012*		40012 var konstruktionslager av sand. 40008 var stenläggning av 0,1 m stora stenar, med Ö-V rännad (40009), med kantstenar i Ö-V riktning på N och S sida (40010), 0,15 m stora. Fynd av 1 bryne
2252*	Markberedning, utjämning av lager	390002*, 390003*	390002 har PM 113699 se bilaga 1. PM 115527 se bilaga 1. 390003 har PM 115528 se bilaga 1	390002, 390003 var utjämning av raseringsmassor av sand med tegelkross, eldpåverkad sten, träkol, kalkbruk. Innehöll blandade delar av nö. Svin: strålben, blandade delar. Får: övre kindtänder, kalvarium, blandade delar. Abborre: bukfentagg. Ben av långa, torsk, höns. Totalvikt: 1914 g. Fynd av keramik: 15 YRG fat, 2 YRG skålar, 19 YRG krukor, 2 YRG pannor, 50 YRG grytor, 39 odefinierade kärl YRG, 2 saltfat, 5 YLG fat, 2 YLG krukor, 6 YLG skålar, 14 odefinierade kärl YLG, 43 jydepotter, 1 SVG kruka, 1 flintgods, 2 fajansfat, 2 stengodskrus (bl.a Köln efter 1550). Glas: 1 butelj, 1 Humpen blått glas med målad dekor, 1 dryckeskärl, 3 odefinierat kärl. 129 fragment fönsterglas (185 g). Metall: 2 beslag, 1 navare/skedborr, 1 kniv, 2 nitar, 1 ring, 23 spikar, 5 sömmar, 2 odefinierade föremål. Tegel: 1 tegelsten. Slagg 1 fragment. Kaker: 1 kaker med reliefdekor, grönglaserat ev. 1600-tal

Hus 23:5:2 var uppskattningsvis 14,2×5,3 meter stort och hade minst två rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3066).

I väster fanns **rum A** som var cirka 4,8×3,8 meter stort. Troligen har det varit flera rum, men ingen rumsindelning kunde ses. Ett utjämningslager påfördes (KG 3055). Efter det lades en rad av syllstenar i norr och underlagsstenar för ett golv (KG 3056). På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3057, KG 2006*). Rummet hade ingång från gårdsplanen, en större tröskelsten fanns här (KG 3067). Rummet var indirekt uppvärmt (intill rum med eldstad). Den nordöstra delen vid ingången var troligen delvis en förstuga. Andra delar kan ha varit en kammare, förråd eller verkstad. Spår av metallhantverk fanns i det arkeobotaniska prov som analyserades.

Öster om detta fanns **rum B** som var mer fragmentariskt bevarat, troligen var det egentligen minst två rum. Troligen fortsatte eldstadsfundamentet att användas. Längst i öster fanns regler för ett trägolv (KG 3066). Delar av raseringslagren över rum B i fas 23:8 (KG 3069) var troligen konstruktionslager/isolering för golvet i detta rum. I lagren fanns spår av råttbon under golvet. Rum B var en uppvärmd stuga.

Mycket keramik fanns i konstruktionslagren, detta kan vara omlagrat avfall men även yngre material fanns här. Delar av föremålsmaterialet hör således troligen till senare raseri, delvis är nog lagren även omrörda senare. Även missbedömningar av lagerföljden vid undersökningen kan ligga bakom.

Benmaterialet i konstruktionslagret kan vara från bruket av rummet, det kan även vara omlagrat material. Spåren av ölbrygging i konstruktionslagren kan möjligen komma från brukningen av hus 25:3.2.

Möjligen fanns metallhantverk i eller nära rum A. I konstruktionslagren fanns små metallföremål som en ströning och blysmältor, varav ett möjligt ingöt.

Hus 23:5:3 var minst 9×5 meter stort och hade minst två rum. Husets längd och bredd har uppskattats. Troligen sträckte det sig mellan gata E i söder och gårdsplanen i norr. Ett konstruktionslager som utgjordes av omlagrade raseringsmassor lades ut (KG 2084*). Syllstensrader för en yttervägg mot väster och en mellanvägg konstruerades (KG 2076*).

I norr fanns **rum A** som var 2,3 meter långt och uppmot 5 meter brett. Golv saknades i rummet. Möjligen var det två olika rum, det fanns stenar kan ha utgjort en nord-sydlig mellanvägg.

Söder om detta fanns **rum B** som var minst 5,5 meter långt och uppskattningsvis 5 meter brett. Det kan ha varit flera rum. På konstruktionslager av sand lades ett stengolv (KG 2089*). I rummets nordvästra del fanns ett fundament av stenar, plats för konstruktion (KG 2076*). Rummens funktion är oklar, möjligen har de utgjort förråd eller lagerutrymmen i närheten av hamn och bryggor. I raseringslagren över huset fanns en stor mängd keramik, varav flera skärvor med passning, och även en ölhane och ett fragment av en kakelugns-matris (se fas 23:6).

Hus 23:5:4. Utmed stadsgårdens norra sida fanns sannolikt ytterligare ett hus. Det var uppskattningsvis 17,0×4,4 meter stort. Inga lämningar av byggnaden fanns, men dess utbredning visas av de stenläggningar den omgavs av.

Gårdsplanen sträckte sig i öst-västlig riktning till gata K i väster där en portgång fanns. Gårdsplanen var 25 meter lång och 2,0–2,7 meter bred. En portgång fanns även mellan hus 23:5:1 och 23:5:4, den var uppskattningsvis 2,7 meter bred. Konstruktionslager av sand lades och på det stenläggning (KG 3067, KG 2198*). Rader av större stenar fanns utmed den norra och södra sidan, i mitten fanns en öst-västlig rännal. Möjligen fanns en syllsten från en byggnad väster om portgången. I portgången, utmed hus 23:5:1 västra vägg fanns en rännal. Utmed norra sidan av hus 23:5:2 fanns en öst-västlig rännal.

Vid ingången från gårdsplanen till rum A i hus 23:5:2 fanns en tröskelsten.

Fas 23:6. Rasering av bebyggelse

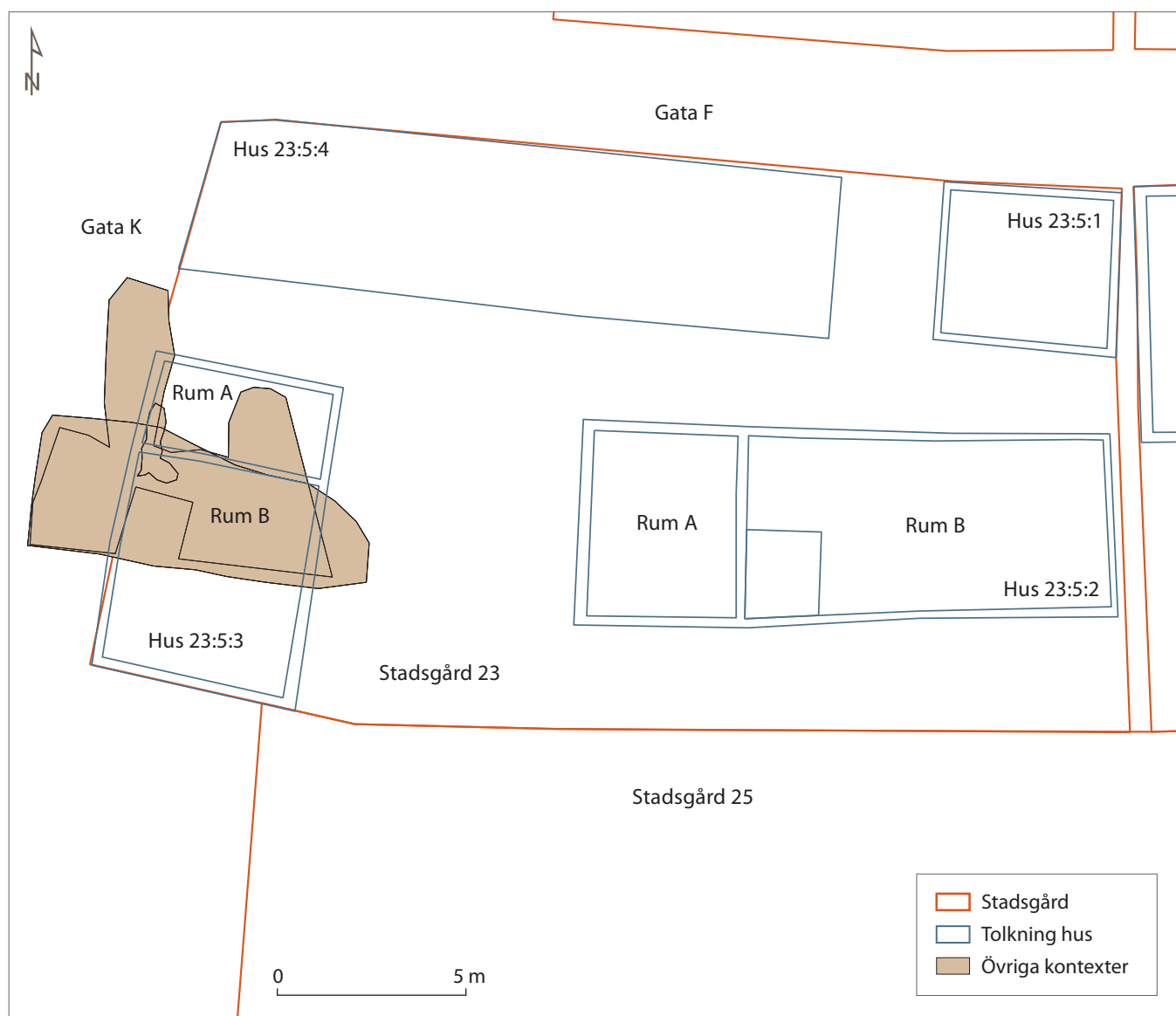
Datering: 1580–1590-tal.

Inför byggnationerna i fas 23:9 revs de byggnader som fanns i stadsgårdens västra del (figur 143, tabell 69).

Hus 23:5:3 raserades, över byggnaden fanns ett raseringslager (KG 2074*). Lagren innehöll föremål från brukningen strax före raseringen. Här fanns relativt stora keramikskärvor, varav en del med passning. Dateringen av föremålen stämmer

generellt väl med sent 1500-tal. Flera metallföremål från byggnaden fanns, som nyckel och ljushållare. Byggnaden kan ha haft glasfönster. Här fanns en matris, för tillverkning av kakel, dock inget kakel.

Lagren innehöll en mindre mängd djurben som sannolikt är från gårds- eller hushållsnära aktiviteter. Enligt de arkeologiska beskrivningarna har omlagrade ben inte blandats med materialet från raseringen. Lagren innehöll tydliga spår av mathantering, konsumtion och avfall.

Figur 143. Lämningar från fas 23:6. Skala 1:175.

Tabell 69. Grupper och kontexter i fas 23:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2074*	Rasering av byggnad	220106*, 220107*, 220123*		220106, 220107 var raseringslager av silt med träkol, bränt trä, tegelbrockor, tegelkross, bränd lera. 220123 var raseringslager med tegelkross, träkol. Innehöll ben av nötkreatur: övre kindtand, underkåkssymfys med framtänder, atlas, halskota, revben, centrotarsal, metatarsal. Får: kalvariefragment, skenben, metapodieepifys, tåled1. Svin: halskota, tarsale centrale. Torsk: 2 prekaudalkotor. Totalvikt: 752,7 g. Fynd av keramik: 12 YRG fat, 4 YRG krukor, 7 YRG kärl, 7 YRG pannor, 1 YRG skål, 103 YRG grytor, 4 YLG fat (varav 1 Weser 1575–1625), 2 saltfat, 2 YLG krukor, 7 YLG skålar, 1 YLG lock, 1 YLG panna, 2 odefinierade kärl YLG, 1 YLG gryta, 13 jydepotter (F2240–2248), 13 stengodskrus (bl.a. 4 Siegburg 1550–1625, 4 Westerwald ca 1550–1625, 2 Raeren), 2 fajansfat. Glas: 2 passglas, 1 römer, 1 warzenbecher, 25 fönsterglas. Metall: 1 bleck (cu), 1 öltapp/ölhane, 1 nyckel, 1 ljushållare, 1 ten, 1 söm, 4 odefinierade föremål, 18 spikar. Kakel: 1 kakelmatis i gulbrännande lera (ICP 98 ev. västra Skåne.)

Fas 23:7. Konstruktion av hus 23:7:1 och gårdsplan

Datering: 1580–1590-tal.

Gata K flyttades cirka 2,5 meter åt väster. I samband med detta utökades stadsgården åt väster till att bli 27 meter lång. En stenlagd passage norr om gata E ersatte gatan, stadsgård 23 blev därmed smalare, cirka 13 meter. En ny byggnad (**hus 23:7:1**) uppfördes i den sydvästra delen av stadsgården, och öster om den anlades en stenlagd **gårdsplan**.

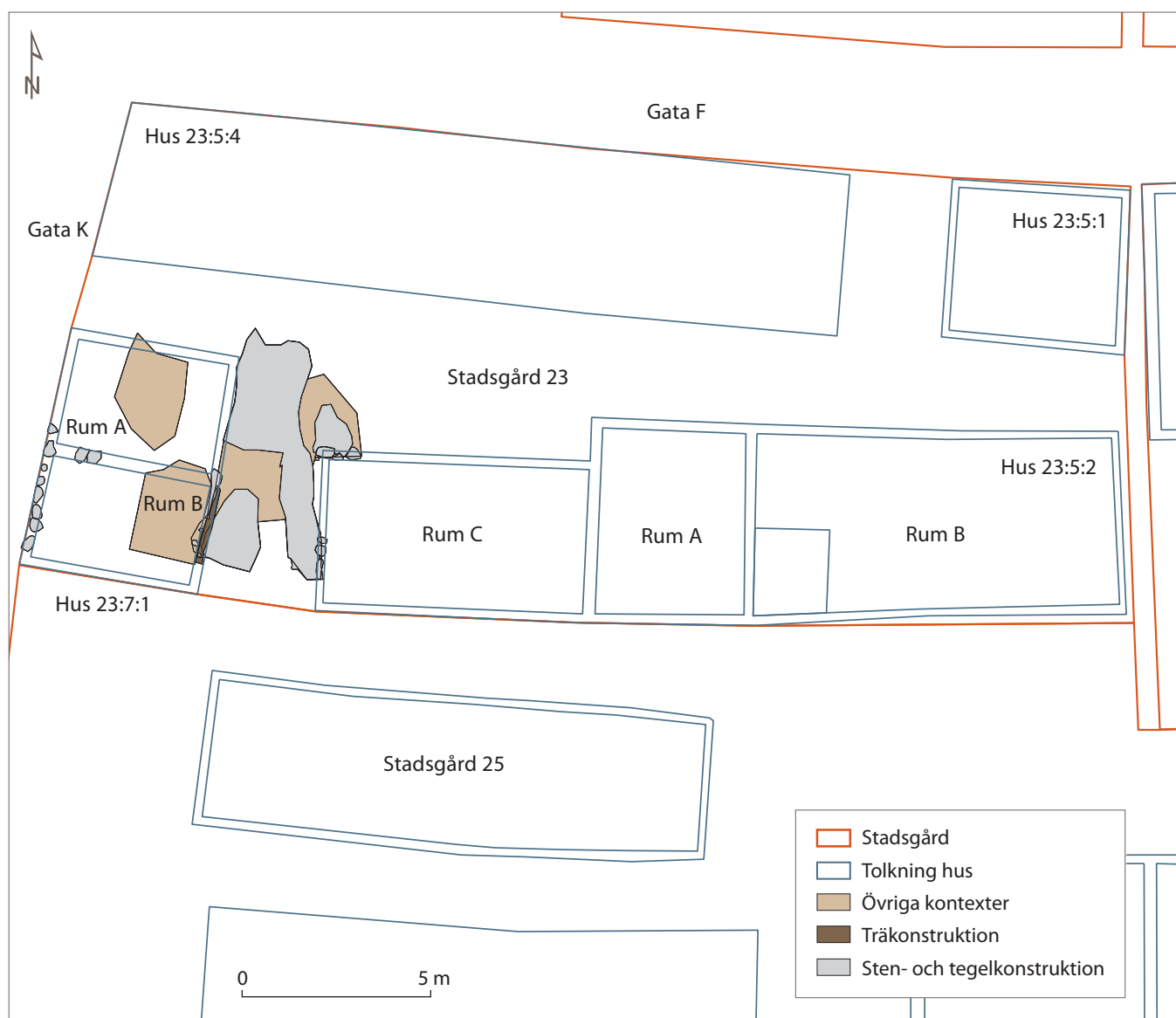
Hus 23:5:2 och **23:5:4** byggdes om. Möjligen blev den västra halvan av stadsgården en separat stadsgård (figur 144, tabell 70).

Hus 23:7:1 var 6,4×4,8 meter stor och hade två rum. Syllstenar lades ut. En bränd syllstock fanns bevarad (KG 2071*).

I norr fanns **rum A** som var 4,2×2,9 meter stort. Ett konstruktionslager av sand lades (KG 2069*), på det har det troligen funnits ett stengolv.

Söder om detta fanns **rum B** som var 4,2×2,7 meter stort. Ett konstruktionslager av silt med omlagrade raseringsmassor lades ut (KG2082*). Golv saknades i rummet. Troligen var rummen bodar.

Hus 23:5:2 förlängdes åt väster och rum C konstruerades. Det var uppskattningsvis 6,8×3,8 meter stort. På konstruktionslager av sand lades syllstenar

Figur 144. Lämningar från fas 23:7. Skala 1:175.

(KG 2265*). Inga golv fanns bevarade utan dess utbredning antyds av omgivande stenläggningar.

Mellan hus 23:5:2 och 23:7:1 konstruerades en **gårdsplan** som var minst 6,5×3,0 meter stor. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 2081*). Utmed den västra sidan fanns en nord-syd-

lig rännadal. I konstruktionslagret fanns fragment av glaskärl som kan komma från brukningen. I raseringslagren (fas 23:8) fanns spår av en tunna som hade stått på gårdsplanen.

Hus 23:5:4 fanns troligen kvar och kan ha förlängts cirka 2,5 meter åt väster. I övrigt var bebyggelsen oförändrad.

Tabell 70. Grupper och kontexter i fas 23:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2069*	Konstruktion av golv	220111*		Konstruktionslager av sand. Fynd av metall: 1 blykula
2071*	Konstruktion av byggnad	220117*, 220131*, 220132*		220117 var 2 syllstenar 0,2–0,4 m stora. 220132 var N-S rad av 0,15 m stora syllstenar. 220131 var bränd N-S syllstock.
2081*	Konstruktion av gårdsplan	220101*, 220103*, 220113*		220113 var konstruktionslager av sand. 220101, 220103 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. N-S rännadal i V. Fynd av glas: 1 warzenbecher (1600-tal), 1 kärl, venetiansk typ (ca 1575–1625), 1 odefinierat dryckeskärl, 1 apoteksflaska
2082*	Konstruktion av golv	220115*		Utjämnat lager av silt med tegelkross, småsten och träkol
2265*	Konstruktion av byggnad	220102*		N-S och Ö-V syllstenarader av 0,1–0,5 m stora stenar

Fas 23:8. Rasering av bebyggelse

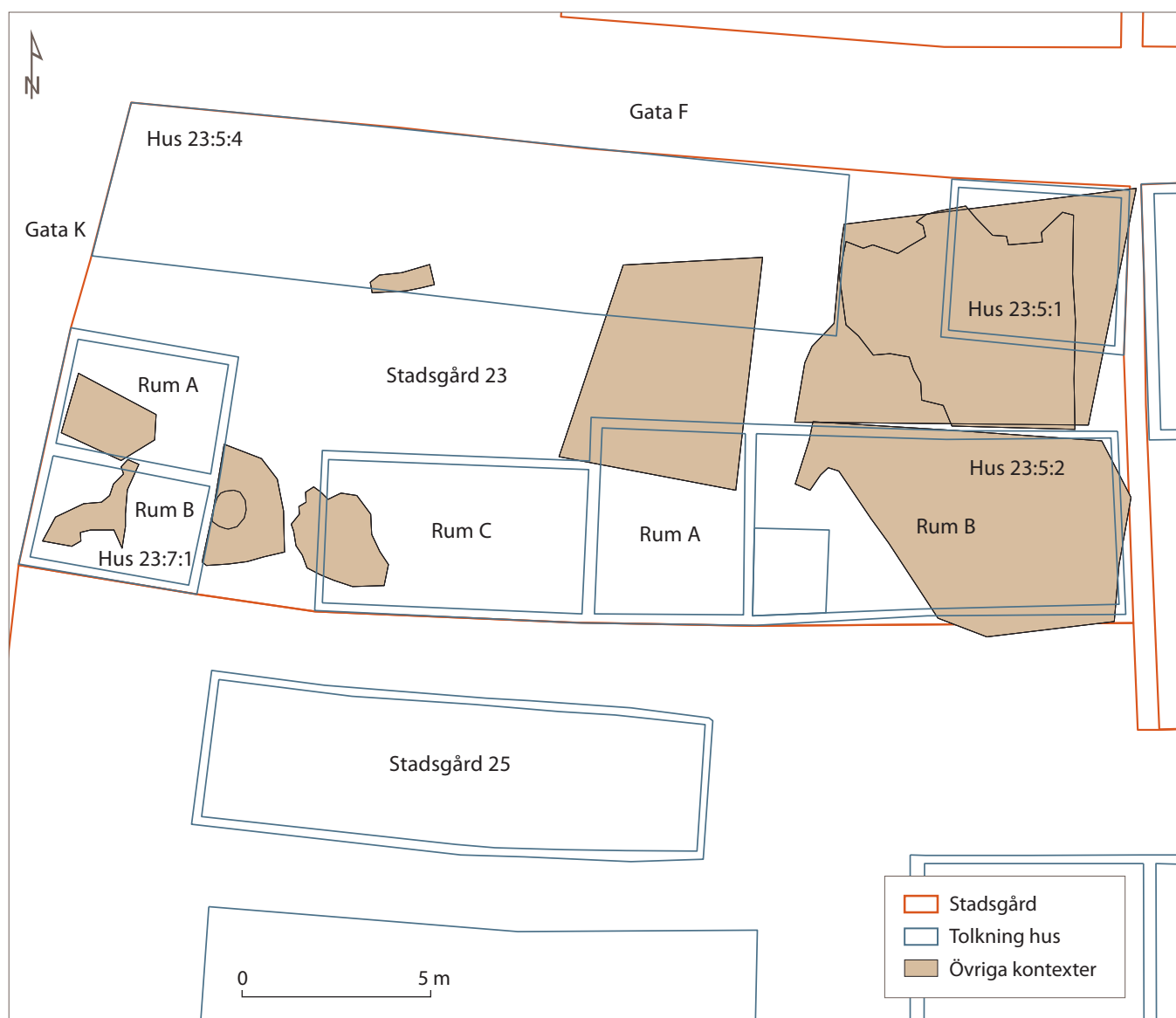
Datering: 1600-tal (1624?).

Bebyggelsen raserades (figur 145, tabell 71). Mellan stenarna i golvet i **hus 23:5:1** fanns troligen spår av den sista brukningen (KG 3068). Över platsen för huset utjämnades raseringsmassor (KG 3069). **Hus 23:5:2** brann. I jordprover från lagren över rum B fanns spår av smide och matlagning. Över platsen för huset utjämnades raseringsmassor (KG 3069). Här fanns en stor mängd ben av nöt som måste vara påförda eller omlagrade vid raseringen. Samtidigt finns det spår av brukning *in situ* i form av rättbon (troligen under ett golv) med rättgnagda nötbena blandade med olika fisk-

ben. Delar av lagren i KG 3069 har troligen varit konstruktionslager/isolering under golvet i rum B i hus 23:5:2.

I raseringsmassorna fanns en stor mängd föremål, varav merparten var från den yngre stadstiden, men även landeritida och moderna föremål fanns inblandat vilket visar att lagret är delvis omrört vid odling. Det var något fler metallföremål, som en yxa och dolk, i lagren över rum B i hus 23:5:2, och lite mer keramik i lagren över gårdsplanen och hus 23:5:1. Delvis fanns även raseringslager där **hus 23:5:4** hade stått.

Hus 23:7:1 brann, över byggnaden fanns spår av ett bränt torvtak (KG 2066*). I raseringslagren på gårdsplanen öster om huset fanns en bränd bot-

Figur 145. Lämningar från fas 23:8. Skala 1:175.

ten av en tunna (KG 2218*). I resterna av tunnan fanns eldpåverkad sten och ganska mycket glas från en eller flera klubbägare eller passglas.

På stenläggningarna fanns lager som kan vara spår av det sista brukandet, uppblandat med raseri (KG 3068, KG 2163*). Över detta fanns omrörda raseringslager (KG 3069). Troligen brann

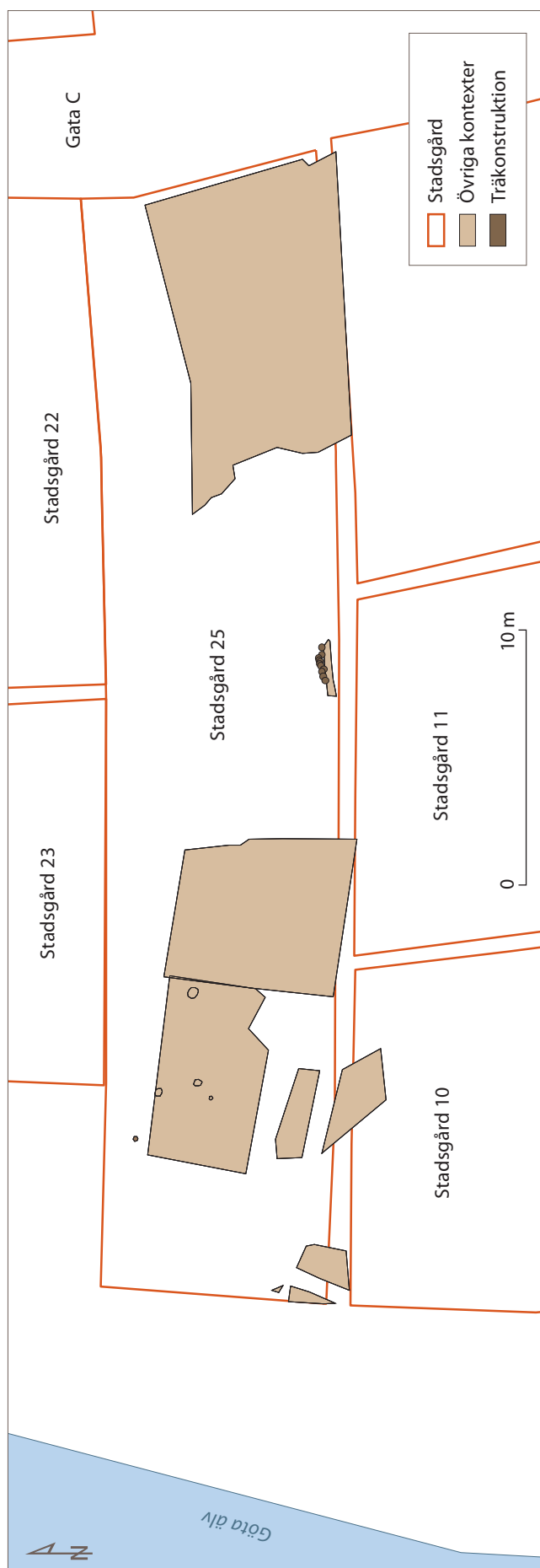
delar av husen, eller så brändes resterna upp efter raseringen. Raseringslagren innehöll spår av en raserad eldstad och matlagning. Här fanns spår av en verkstad med visst smide (smidesloppor) där man också lagat mat. På gata F norr om stadsgård 23 fanns raseringslager med mycket slagg som kan komma från en smedja på stadsgård 23 eller 27.

Tabell 71. Grupper och kontexter i fas 23:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3068	Raseri/bruk av stenläggning	92026		Tunt lager av silt mellan stenar, möjligen spår av brukning. Fynd av 1 glas venetiansk typ med filigrandekor
3069	Raseri av byggnad	91030, 91031	91031 har PM 202986 se bilaga 1	91030 var raseringslager av sand med tegelkross, träkol, tegelbrockor, kalkbruk, småsten. 91031 var raseringslager av mörk humös jord med inslag av sand, med tegelkross, träkol, tegelbrockor, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten, småsten. Innehöll stor mängd ben. Mest blandade delar av nöt, inklusive mellanfötter, tåleder. Mest hårt fragmenterat, många med rättgnag. Stor mängd ben av stor tors, långa, samt lite kummel, kolja; höns, gås, enstaka hare, tjäder (tupp). Totalvikt: 9663 g. Fynd av keramik: 28 YRG fat, 9 YRG skålar, 1 YRG kanna, 37 YRG krukor, 11 YRG pannor, 146 YRG grytor, 9 YLG fat, 22 YLG skålar, 1 YLG kruka, 1 YLG gryta, 36 odefinierade YLG, 1 kruka rödgods (blomkruka?), 1 SVG kruka, 44 jyd-potter (varav 2 trebensgrytor), 9 stengodskrus (dateringar mellan 1400–1600, Siegburg, Raeren, Köln), 1 odefinierat stengodskärl, 1 fajansfat, 1 fat flintgods, 6 odefinierade kärl flintgods. Glas: 1 butelj (1800–1900-tal), 5 flaskor (olika typer 1700–1800-tal), 1 vas pressglas (1900-tal), 5 passglas, 1 odefinierade dryckeskärl, 1 odefinierade kärl, 22 fönsterglas (olika typer varav några moderna). Metall: 1 blyplomb, 2 fingerborgar, 1 odefinierat föremål (cu), 1 testikeldolk, 1 bandkniv, 8 beslag, 3 nycklar, 1 kedja, 6 knivar (ev. 7 knivar), 1 låsöverfall, 1 krampa, 6 nitar, 2 nitbrickor, 1 ring (ev. sölja), 1 skära, 2 söljor, 1 yxa, 1 ten, 96 spikar, 15 sömmar, 20 odefinierade föremål (fil eller kniv, mungiga, 8 format föremål). Kakel: 3 små fragment troligen kakel (1 grön glasyr). Tegel: 1 fragment. Bränd lera: 1 fragment lerklining. Slagg: 9 fragment (167 g.) Bergart: 1 pärla kalcedon, 1 bryne, 5 flinta avslag ev. bearbetat fragment.
2066*	Raseri av byggnad	220114*, 220118*, 220121*, 220130*		220114 var brandlager av bränt trä, näver, bränd torv. Eventuellt bränt tak. 220118 var utjämnat raseringslager av silt. 220121, 220130 var bränt raseringslager av silt med träkol, tegelkross
2218*	Borttagande av tunna	220128*	Har PM 302310 med ängs-/betesmarksväxter (dynga), koksliknande material	Bränt cirkelformat lager av silt med eldpåverkad sten, bränd lera, tegelkross, träkol. Fynd av glas: 1 ev. klubbägare eller passglas (ca 1525–1650). 21 ytterligare fragment från dryckeskärl som mycket väl skulle kan komma från samma kärl men ingen tydlig passning
2163*	Raseri på stenläggning	40011*		Lera med tegelkross

Stadsgård 25 och gata E
Fas 25:1. Äldsta bruk av ytan
 Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut när staden grundades. Under den första tiden låg den obebyggd. Flera hägnader konstruerades (KG 2130*, 2133*, 2146*). Den ursprungliga markytan brukades (KG 5078). Lager innehållande träflis påfördes eller avsattes och trampades runt vid brukande (KG 2093*, 887**). De arkeobotaniska proverna visade att det var en naturlig ängsmiljö som var brukad, den låg i närheten av bebyggelse. Även förekomsten av keramik i lagren visar att bebyggelse kan ha funnits i närheten. I marklagren fanns ben från nötkreatur, svin och får eller get som troligen var avfall från närliggande områden (figur 146, tabell 72).

Figur 146. Lämningar från fas 25:1. Skala 1:250.

Tabell 72. Grupper och kontexter i fas x. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

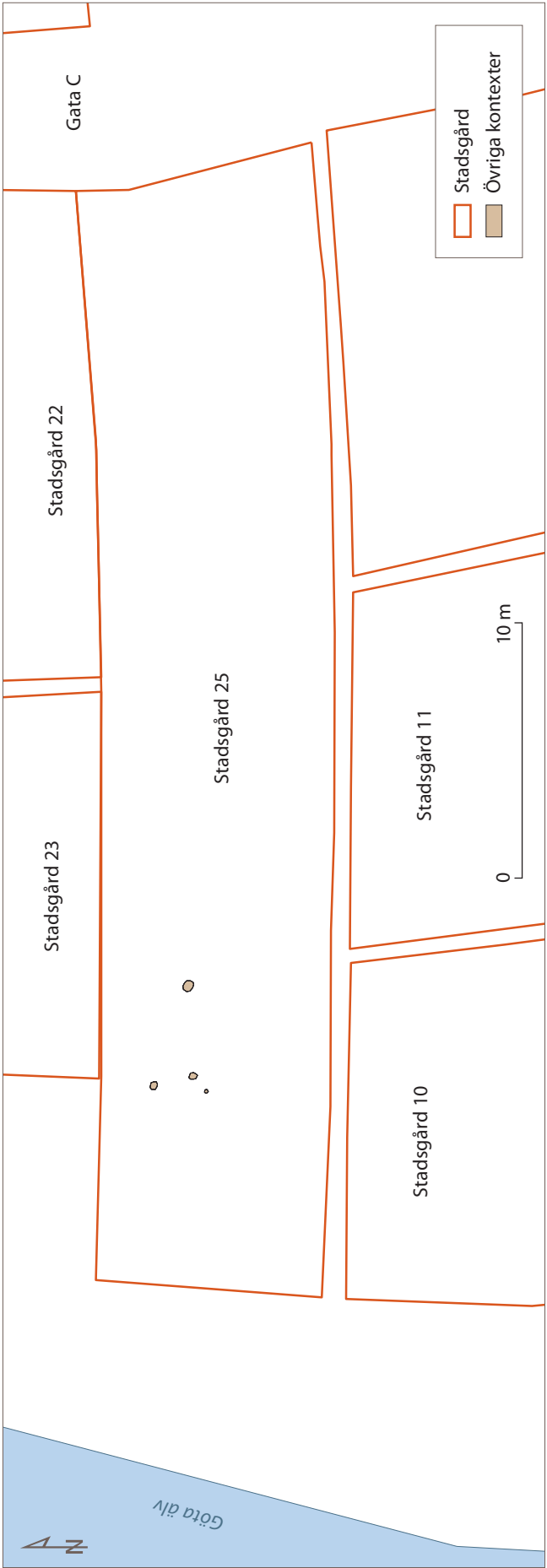
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5078	Bruk av markyta	91026		Äldre marknivå av sand
2093*	Bruk av markyta	210057, 370043, 370052	210057 har PM 121713 med smidesloppor, bär. 370052 har PM 120971 med rottrådar, starr, målla	Lager av humös sand med pinnar, träflis. Innehöll ben: Nötkreatur: blandade ben. Svin: ländkota, rörben. Får: underkäke. Totalvikt: 975 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 6 YRG grytor, 1 YRG kärl.
2130*	Konstruktion av hägnad	370057*		Rad av 11 nedslagna störar
2133*	Konstruktion av hägnad	210061*, 210063*, 210065*, 210067*		Nedgrävningar för stör/stolpar
2146*	Konstruktion av hägnad	240113*		Nedslagen trästolpe
887**	Bruk av markyta	65051**		Lager av sand, silt, torv, lera med pinnar, träbitar, träflis, pinnar inslag av småsten, tegelbrockor, träkol.

Fas 25:2. Rasering av hägnad
Datering: 1480-tal.

Störrar och stolpar i hägnaden togs bort inför byggnation på ytan (figur 147, tabell 73).

Tabell 73. Grupper och kontexter i fas x. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2142*	Rasering av hägnad	210062*, 210064*, 210066*		Återfyllning av humös sand/silt efter att störrar och stolpar tagits bort

Figur 147. Lämningar från fas 25:2. Skala 1:250.

Fas 25:3. Konstruktion av hus 25:3:1, 25:3:2, 25:3:3 och gata E
Datering: 1480-tal.

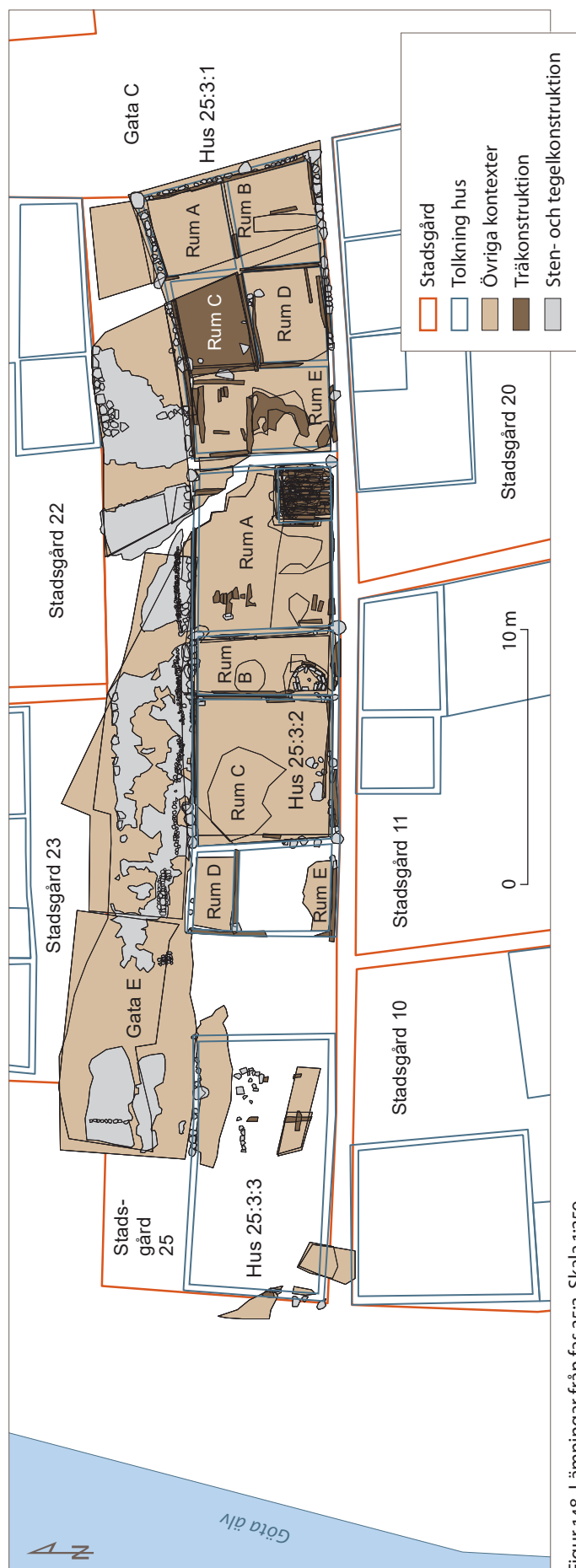
En öst-västlig stenlagd yta anlades utmed tomtens norra sida (**gata E**). Den hade funktion som gata fast den troligen låg på tomtmark. Söder om den uppfördes tre byggnader som låg på rad. I öster fanns **hus 25:3:1**, väster om det **hus 25:3:2** och längst i väster fanns **hus 25:3:3** (figur 148, tabell 74).

Hus 25:3:1 låg längst i öster. Det hade en oregelbunden form och var 10,5–12,0 meter långt och 5,7–7,3 meter brett och hade fem rum. Inför byggnation påfördes lager av jord och torvor (KG 5081). Huset saknade troligen stuga/kök eftersom en större eldstad för matlagning och uppvärmning saknades. Spår av metallhantverk/gjuteri fanns spritt i huset. Även i raseringslagren över huset fanns degelfragment. Mest troligt låg verkstaden i rum C och D. Kanske fanns en mindre eldstad i rum D. I rum C fanns ben/hornhantverk.

På konstruktionslagren lades syllstenar och syllstockar (KG 5079). Större syllstenar fanns i hörnen av de olika rummen. Isolering konstruktionslager av sand (mullbänk) lades utmed den norra väggen. En stolpe sattes i gata E norr om hus 25:3:1 (KG 5096). Den kan ha varit en del av husets konstruktion.

I husets nordöstra hörn fanns **rum A** som var 3,0×3,3 meter stort. Här lades ett konstruktionslager av silt med inslag av tegel (KG 5090). Det är osäkert om detta fungerade som jordgolv eller om en golvyta som togs bort vid raseringen hade funnits över lagret. I konstruktionslagret fanns mycket föremål, troligen omlagrade massor, även möjligt inslag av brukningen och raseringen av rummet. Rummet kan ha varit en bod utmed gata C.

Längst i sydöst fanns **rum B** var 3,8×3,3 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5082). Få delar fanns kvar av trägolvet, troligen hade det plockats bort vid raseringen. I konstruktionslagret fanns

Figur 148. Lämningar från fas 25:3. Skala 1:250.

mycket föremål, troligen omlagrade massor, även möjligt inslag av brukningen och rasingen av rummet. Här fanns tre degelfragment varav en med en smälta av tenn eller bly. Mindre ben i konstruktionslagret kan ha fallit ned mellan golvet brädor. Rummet kan ha varit en bod utmed gata C.

Väster om detta fanns **rum C** utmed gata E. Rummet var 2,5×3,4 meter stort. Troligen var det en verkstad för ben/hornhantverk och gjutning. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5089). I konstruktionslagret fanns mycket föremål, troligen omlagrade massor, även möjligt inslag av brukningen och rasingen av rummet. I konstruktionslagret fanns en hel del hornmaterial från älg och kronhjort, troligen var det avfall från hantverk. Här fanns fragment av en degel med spår av smält guld (F3014) och ytterligare fragment med metallrester. Mindre ben i konstruktionslagret kan ha fallit ned mellan golvet brädor. I den sista brukningen/raseringslagren över rummet fanns 14 deglar och flera metallföremål (från tillverkning). Här fanns även dryckeskärl och en öltapp (se fas 25:II, KG 5091).

Söder om det fanns **rum D** som var 3,0×3,5 meter stort. Troligen var det en verkstad för ben/hornhantverk och gjutning. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv, endast golvreglarna fanns kvar (KG 5085). I rummets nordöstra hörn fanns stenar inom 0,7×0,5 meter stor yta. De kan vara rester av ett mindre fundament för exempelvis en eldstad.

Längst i väster fanns **rum E** som var 5,3×3,1 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5080). I den södra halvan av rummet fanns spisavfall, troligen från ett närliggande kök. Här fanns bland annat råg och ben, kotor och fjäll från fisk. Även här fanns metaller och skärvor av dryckeskärl i den sista brukningen/raseringslagren över rummet (se fas 25:II, KG 5100).

Hus 25:3:2 låg i mitten och var 18,5×5,8 meter stort och hade fem rum. Inför byggnation påfördes lager av jord och torvor (KG 5083, 2011*). I lagret fanns en koncentration av bränt material (KG 2096*). Detta kan vara från aktiviteter under byggnadsarbetet eller en raserad äldre konstruktion. På konstruktionslagren lades syllstenar och syllstockar

(KG 5084, 2012*). Större syllstenar fanns i hörnen av de olika rummen.

Längst i öster fanns **rum A** som var 6,3×5,2 meter stort. I rummets sydöstra hörn uppfördes en 2,1×2,3 meter stor eldstad (KG 2010*). På en rustbädd lades konstruktionslager av sand, på det byggdes eldstaden. Isolerande torvplattor lades ut. På det lades konstruktionslager av sand och ett trägolv (KG 5086, 2022*). Rummet var en uppvärmd stuga.

Väster om detta fanns **rum B** som var 2,4×5,2 meter stort. I rummet lades konstruktionslager som även fungerade som isolering. På det fanns rester av ett trägolv (KG 2020*). I rummets mitt, utmed den västra väggen, sattes en tunna som troligen var 1,1 meter i diameter (KG 2156*, se även nedan fas 25:3). I det sydvästra hörnet av rummet konstruerades ett halvcirkelformat 1,3×1,0 m stort kallmurat fundament av tegel i rummets sydvästra hörn (KG 2152*). Möjligen platsen för en mindre eldstad.

En stolpe sattes utmed den norra väggen (KG 2140*), möjligen var den en del av ingången till rummet från gatan. Större stenar fanns på gata E fanns direkt norr om rummet (KG 2141*), troligen var detta en del av en ingång. Rummet var troligen en förstuga med ingång till angränsande rum och gata E.

Väster om detta fanns **rum C** som var 5,6×5,2 meter stort. Ett isolerande konstruktionslager lades ut, på det lades konstruktionslager av sand. På det fanns rester av ett trägolv (KG 2094*). I konstruktionslagren fanns en pärla av bergart kan ha trillat ner mellan golvspringorna.

Väster därom fanns två rum; utmed gata E fanns **rum D** som var 3,2×1,5 meter stort, söder om det **rum E** som var 3,2×3,6 meter stort. En mellanvägg separerade rummen. Konstruktionslager av lera (KG 2017*) som även fungerade som golv lades i båda rummen. Det hade en trampyta. I det fanns föremål och brända benfragment som kan vara intrampade. Här fanns deglar och keramik som kan vara från brukningen.

Hus 25:3:3 låg längst i väster. Byggnaden var minst 10,5×5,5 meter stor och hade minst ett rum, sannolikt flera. Syllstenar lades utmed gata E och längst i väster. Ytterligare en öst-västlig rad stenar fanns 1,8 meter söderut, detta kan vara stöd för en mellanvägg. Öster om dem fanns en ansamling stenar som kan vara rester av ett fundament för

Tabell 74. Grupper och kontexter i fas 25:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5079	Konstruktion av byggnad	81153, 94012, 94013, 94017, 95002, 95003, 95004, 95008, 95012, 95013, 95017, 95018, 95019, 95020, 95021, 95023, 95026, 95027, 95028, 95061	94017 har PM 200780 se bilaga 1	94017 var konstruktionslager/isolering (mullbänk) av sand. 95013, 95017, 95018, 95020, 95026 var hörnstenar. 94012, 95012, 95019, 95021, 95061 var syllstenar. 81153, 94013, 95008, 95027 var syllstockar i ytterväggar. 95002, 95003, 95004, 95023, 95028 var syllstockar i mellanväggar
5080	Konstruktion av golv	91020, 91022, 91023	91020 har PM 200171 se bilaga 1	91023 var konstruktionslager/isolering av sand. 91020 var rester av bränt trägolv, osäker riktning på brädor. 91022 var brända golvreglar och Ö-V brädor i trägolv. Innehöll blandade ben från får, nöt, svin, gås. Sällprov 200172 innehöll fiskben, fjäll och benfragment. Splitter av nöt, svin och får, fisk, fjäll av abborre, karpfisk. Kotor av sill, vitling, plattfisk. Totalvikt 754 g. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor. Metall: 3 spikar, 1 oidentifierade järnföremål
5081	Markberedning	91024		Utgjänningslager av torv, humös sand, träflis. Innehöll blandade bensplitter av nöt, svin och får. Rättgnav vanligt. Totalvikt: 161 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta. Metall: 1 beslag (klöverformat), 3 spikar, 3 oidentifierade järnföremål.
5082	Konstruktion av golv	95009, 95010, 95015	95015 har PM 35298 med träkol, träflis, starr, mälla (mycket rent prov)	95015 var konstruktionslager av silt med tegelbrockor, bränd lera, träkol, aska. 95010 var bränd Ö-V golvregel. 95009 var bränd N-S bräda i trägolv. Innehöll ben från gås och rådjur samt splitter av däggdjur, revben av torsk. Totalvikt: 3 g. Fynd av keramik: 1 YRG krus, 1 YRG panna, 1 YRG trebensgryta. 1 stengodskrus (siegburg 1400–1550). Metall: 1 dolk (F747), 1 beslag (F1027), 1 oidentifierat föremål, 1 spik. Bränd lera: 3 deglar (F4700, 4701, 4702) varav 1 med smälta av bly eller tenn. Slagg: 1 fragment
5083	Markberedning	91025	Har PM 200359 med ogräs	Utgjänningslager av torv, humös sand, träflis
5084	Konstruktion av byggnad	95025		Syllsten i NÖ hörn av hus
5085	Konstruktion av golv	91018, 91019, 95011, 91014		91014 var konstruktionslager/isolering av sand. 91019 var 0,1–0,4 m stora stenar inom 0,5×0,7 m stor, 0,2 m hög yta, stöd för golv eller ev. del av fundament för mindre eldstad. 95011, 91018 var Ö-V golvreglar. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Metall: 3 spikar, 1 oidentifierade järnföremål
5086	Konstruktion av golv	91027, 91028, 91029	91027 har PM 200477 med rottrådar, mål-la, träflis. PS 200478. 91029 har PM 200479 med träkol, träflis. PS 200480	91028 var golvregel. 91027, 91029 var konstruktionslager/isolering av sand. Fynd av metall: 1 sammansatt gjutet föremål (cu) liknar lock eller oljelampa
5089	Konstruktion av golv	92004, 94010, 94011		94011 var konstruktionslager av sand med inslag av brukning/rasering. 94010 var stenar under trägolv. En av dem var en kvarnsten ställd på högkant. 92004 var brända brädor i trägolv. Innehöll blandade ben från nöt, inklusive 6 täled, 1 av oxe, främre tår. Hornkvice av tjur. Svin och får förekommer. Delar av juvenil katt. Höns, torskfisk. Bit av sågat horn, möjligtvis älg. Totalvikt: 992 g. Fynd av keramik: 1 YRG kanna, 1 YRG krus, 1 YRG gryta 1 stengodskruka, 4 stengodskrus (bl.a. siegburg 1400–1550). Metall: 1 bly-smälta, 1 knivskaft cu-legering, 10 oidentifierade små fragment cu-legering, 1 lås, 2 järnbeslag, 1 kniv, 1 nit, 19 spik, 1 oidentifierade järnföremål. Horn: Bearbetat/sågat horn, 3 fragment från älg och kronhjort. Tegel: 1 murtegel. Bergart: 1 kvarnsten, 1 bryne, 1 odefinierad bearbetad bergart. Bränd Lera: 10 deglar, olika volymer, spår av metall varav 1 med spår av guld.
5090	Konstruktion av golv	95016		Konstruktionslager av silt med tegelbrockor, bränd lera, träkol, aska. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Metall: 2 fragment från 1 bronsgryta (med passning), 1 koppartråd, 2 beslag med nithål, 1 plåt/bslag (cu) 1 kniv, 1 lås, 1 spadsko-ning? 3 oidentifierade järnföremål (nycklar?). Bergart: 1 bryne
5096	Konstruktion av stolpe	94014		Nedgrävning för stolpe, 0,20×0,15 m stor
5102	Konstruktion av stenlagd yta	73002, 92006, 92007, 94016		92006, 92007 var utgjänningslager av grästorv och silt. 94016 var konstruktionslager av sand. Med flera horisonter men tolkas ha konstruerats under en relativt kort period. 73002 var stenläggning av 0,15–0,30 m stora stenar. Större stenar utmed sidorna

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2007*	Konstruktion av golv	210032*, 210053*, 210052*, 210054*, 210055*, 210056*	210055 har PM 121714 med träkol, träflis, besöksöta, starr	210032, 210056 var konstruktionslager av kompakt silt. 210055 var konstruktionslager/isolering av sand. 210052, 210054 var N-S golvreglar. 210053 var rest av trägolv med Ö-V brädor
2008*	Konstruktion av byggnad	210040*, 210058*, 210059*, 210060*		210040 var Ö-V syllstensrad av 0,12–0,35 m stora stenar. 210058 var syllsten. 210059 var syll/stödsten i hus. 210060 var Ö-V rad av stenar i husets mitt 0,10–0,24 m stora, i Ö ev. del av fundament för konstruktion
2010*	Konstruktion av eldstad	210074*, 210075*, 210076*, 210077*, 210078*, 210079*, 210080*, 210081*, 210082*, 210083*, 240027*, 240028*, 240029*, 240070*, 240072*, 240073*, 240115*	210074 har PD 121685 daterat till efter 1461 (1462–1492). 210076 har PD 121723 daterat till efter 1463 (1464–1494).	Nedgrävning, 2,3×2,1 m stor, 0,3 m djup, inför konstruktion (240073). Därefter konstruerades en rustbädd av N-S stockar (210074, 210075, 210076, 210077, 210078, 210079, 210080, 210081, 210083). En träram runt eldstad (240029, 210082). Konstruktionslager av sand, uppemot 0,25 m tjockt (240115). Över det rustbädd av N-S brädor (240072), täckt av konstruktionslager av sand, bränt (240028). På den kallmurad stenkonstruktion/elldstad (240070, 240027).
2011*	Markberedning	210020*	Har PM 118066 med rottrådar, träkol, träflis, jordrök, hallon, säv (nedbruten torv med träflis)	Utgjänningslager av torv, humös sand, träflis
2012*	Konstruktion av byggnad	210005*, 210006*, 210015*, 210016*, 210017*, 210022*, 210039*, 210045*, 210048*, 210049*, 210050*, 210051*, 210084*, 240003*, 240004*, 240012*, 240050*, 240081*, 240082*, 240085*, 240086*, 240088*, 240089*, 370050*, 370055*, 370056*		210005, 210006, 210015, 210016, 210022, 210048, 210049, 210051, 210084, 240012, 240081, 240085, 240086, 370056 var syllstenar. 240089 var syll av tegel. 210017, 210039, 210050, 240003, 240050, 370050, 370055 var syllstockar i yttervägg. 240004, 240082, 240088 var syllstockar i mellanvägg. 210045 var golvregel eller mellanvägg. Innehöll ben av: Nötkreatur: övre kindtand, kotepifys, diafysfragment Får: undre molar. Totalvikt: 35 g.
2017*	Konstruktion av golv	210009*	Har PM 121457 med träkol, rottrådar, nattskatta, pilört	210009 var konstruktionslager/golv av lera. Trampad yta. Innehöll ben av: Nöt: 4+4 underkärar, 1 övre molar, 1 lärbensfragment. svin, får, höns, torsk. Brända benfragment förekommer. I PM 1 tand från råtta. Totalvikt: 872,1 g. Fynd av keramik: 12 YRG grytor. 1 stengodskrus (siegburg 1400–1500). Glas: 1 odefinierat kärl. Metall: 4 spikar, 3 sömmar. Bränd lera: 3 deglar (F837–838, 2071)
2020*	Konstruktion av golv	240015*, 240059*, 240087*		240087 var konstruktionslager/isolering av torv. 240059 var konstruktionslager av sand. 240015 var bräda från trägolv. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Glas: 1 apoteksflaska (1500–1600). Metall: 1 gångjärnsstapel, 1 identifierat järnföremål
2022*	Konstruktion av golv	240042*, 240044*, 240046*, 240049*, 240053*, 240054*, 240061*		240061 var isolering av torvplattor (ca 0,3×0,3 m stora). 240042 var konstruktionslager av sand, inslag av kalkbruk. 240044 var konstruktionslager av lera närmast eldstaden. 240049 var underlagssten under golv. 240054 var N-S golvregel. 240046, 240053 var trägolv med Ö-V brädor. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Metall: 1 blyavfall, 1 knivar, 1 krampa, 2 knivar, 1 järnföremål
2094*	Konstruktion av golv	210012*, 210013*, 210018*, 210019*, 210024*, 370048*, 370059*, 370060*		210024, 370059 var konstruktionslager/isolering av grästorv/humös silt med kalkbruk, eldpåverkad sten, gödsel. 210019, 370060 var konstruktionslager av sand. 210012 var tegel i golvkonstruktion. 210013 var underlagsstenar i golv. 370048 var Ö-V golvregel. 210018 var N-S bräda, rest av trägolv. Fynd av bergart: 1 vit bergartspårla (F1510)
2096*	Koncentration av bränt material	210021*	Har PM 118064 med träkol, träflis, träflis, mineralsmälta. PM 118065 se bilaga 1	Lager av kol, sot, träkol, gödsel, eldpåverkad sten. Fynd av 1 YRG gryta
2100*	Konstruktion av stenlagd yta	200306*, 210025*, 240023*, 240077*, 240094*, 240100*	210025 har PM 121459 se bilaga 1	210025 var utgjänningslager av grästorv och silt med sot och aska. 240100 var utgjänningslager av humus med träkol, tegelkross, träbitar, träflis, småsten. 240077 var konstruktionslager av lera. 240023 var konstruktionslager av sand. 200306, 240094 var stenläggning av 0,06–0,30 stora stenar, Ö-V rännål utmed S sida. Innehöll ben av nötkreatur: delar av överkärar, handlovsben, klövled, eroderade. Totalvikt: 171 g. Fynd av 1 YRG gryta
2140*	Konstruktion av stolpe	240064*		Nedgrävning 0,23 m Ø, 0,27 m djup

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2141*	Konstruktion av ingång	240074*, 240084*	240084 har PM 118812 med träkol, träflis, ogräs (relativt rent prov)	240084 var konstruktionslager av sand. 240074 var två stenar, 0,45×0,30 och 0,6×0,3 m stora. Innehöll ben av: Nötkreatur: del av underkäke, framtand. Svin: del av underkäke, framtand. Höns: överarm, ung. Totalvikt: 55g. Fynd av 1 YRG gryta
2152*	Konstruktion av fundament	240078*, 240090*		240090 nedgrävning, 1,5×1,4 m stor, 0,15 m djup. 240078 var fundament av tegel, 1,3×1,0 m stort. Fynd av 1 murtegel
2156*	Nedgrävning för tunna	240080*		Nedgrävning, 1,1 m Ø, 0,05 m djup
888**	Konstruktion av byggnad	64040**, 65059**, 65060**, 65064**, 65065**	65059 har PM 95054 med träkol, träflis, smältor, gult glas. 65060 har PM 95056 med slagg, träkol, träflis, glödska, smidesloppa	64040 var N-S rad av syllstenar. 65060 var bränd siltig sand med mycket träkol och med bränd lera, eldpåverkad sten, tegelkross, bränt trä och metall. 65064 var konstruktionslager av sand. 65065 var Ö-V bräda, troligen från golv/konstruktion. 65059 var lager av lera/silt med träkol, tegelkross. Eldpåverkat. Fynd av keramik: 1 YRG gryta, 1 YRG panna. Metall: 1 kniv. Bergart: 1 bryne

en eldstad eller annan konstruktion (KG 2008*). Konstruktionslager av sand och silt lades i byggnaden, dessa fungerade även som isolering. Över det lades ett trägolv i den östra delen (KG 2007*). I den västra delen av byggnaden fanns ett lager av lera som kan ha ingått i en konstruktion och norr om det en bräda, möjligen från ett golv (KG 888**). En eldstad/ässja kan ha funnits i rummets sydvästra del. I ett jordprov fanns slagg, träkol, träflis, glödska och smidesloppor. Huset hade torvtak, i raseringen fanns rester av det inrasade brända taket (se nedan KG 2144*).

Mellan hus 25:3:1 och hus fanns 25:3:2 ett 0,4 meter brett obebyggt mellanrum. Detta fanns sannolikt även mellan hus 25:3:2 och 25:3:3, men här saknades lämningar.

I det arkeobotaniska materialet fanns indirekta spår av att ett fåhus fanns på stadsgården. Var detta låg har inte gått att avgöra, möjligen var det i hus 25:3:3.

Gata E konstruerades efter byggnaderna. Gatan var 43 meter lång och 2–4 meter bred. Smalast var den intill gata C. Utjämningslager av humus och grästorv lades ut. På det lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 2100*). En öst-västlig rännadal fanns utmed den södra sidan.

Sammantaget fanns många föremål i hus 25:3:1 och 25:3:2, betydligt färre i västra delen av stadsgården, i hus 25:3:3. Föremålen fanns främst i omdeponerade lager, de kan ha hamnat här vid konstruktionen eller kanske omläggningar av golv (som i anslutning till fas 25:6, 25:7 eller 25:8). Delar av materialet kommer sannolikt från bruk, eller från raseringen då delar av golven togs bort. Keramiken i den här fasen bestod nästan enbart av grytor av yngre rödgods och siegburgkrus. Det fanns relativt många metallföremål men det är svårt att skilja hushållsavfall från hantverksavfall. Här fanns exempelvis en bronsgryta i ett golvlager (KG 5090) men inga gjutformar för grytor.

Spår av metallhantverk/gjuteri fanns i form av deglar, men bara endast en bit slagg (smidesskälla) fanns. I golvlagren och bruknings- och raseringslagren över hus 25:3:1 och 25:3:2 fanns ett stort antal deglar med olika volym, varav den minsta hade spår av guld. Här fanns även flera metallföremål som kan vara avfall eller de föremål som tillverkades. Här fanns flera knivar och små korroderade fragment av kopparlegering och hantverksspill av horn. Här fanns även ett korroderat knivhandtag av ben/horn och metallspår av kopparlegering. Detta kan vara avfall från tillverkning av skaft till knivar (och skaftning).

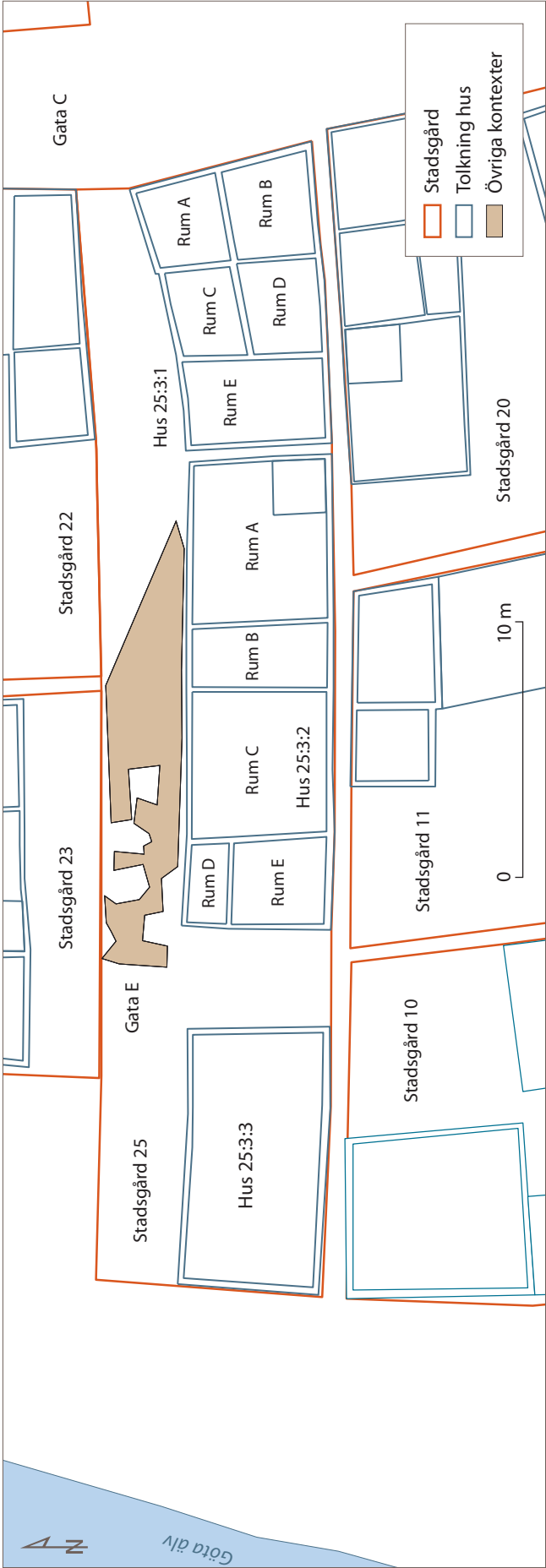
Fas 25:4. Bruk av gata E

Datering: 1480-tal till 1540-tal (1590?).

Vid bruk av den mellersta delen av gata E avsattes ett tunt brukningslager mellan stenarna (KG 2101*). Ett jordprov från lagret innehöll rotträdar och ogräs vilket visar att stenläggningen var delvis övervuxen. Troligen var igenväxandet från övergivandet 1547. Eftersom ingen övre nivå av gatan fanns är det möjligt att stenläggningen användes även efter 1560–1570-tal (figur 149, tabell 75).

Tabell 75. Grupper och kontexter i fas 25:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2101*	Brukning av gata	210001*	Har PM 201502 med svinmålla, rotträdar, träkol, smältor, slagg, daggkäpa	Tunt lager av silt mellan stenar

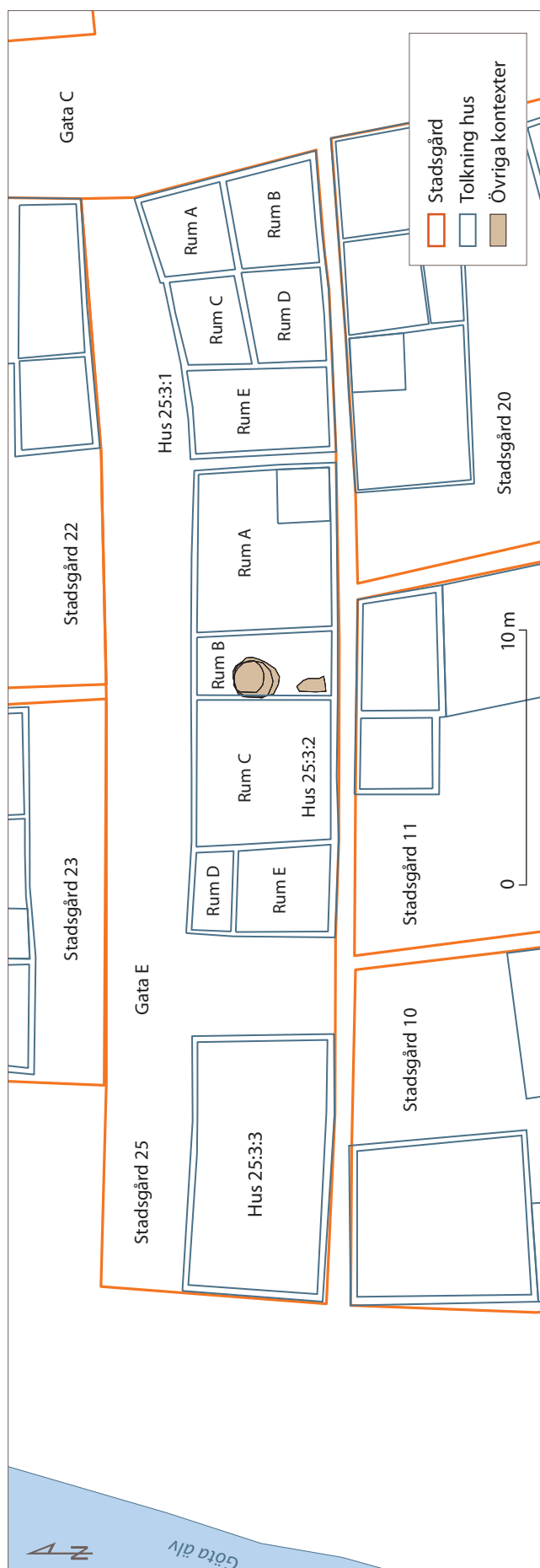
Figur 149. Lämningar från fas 25:4. Skala 1:250.

Fas 25:5. Brukning och borttagande av tunnor i rum B

Datering: 1480–1530-tal (1547?).

Brukning i rum B i hus **25:3:2** (figur 150, tabell 76). I rummets mitt, utmed den västra väggen, fanns avtryck av två generationer av tunnor (KG 2154*). Den äldsta låg på ett tunt konstruktionslager/avtryck av tunna av silt. Över detta fanns ett tunt raseringslager med avtryck efter en ny tunna på samma plats. Överst fanns ett utfyllnadslager av sand från när den yngre tunnans togs bort. Detta kan ha skett vid ombyggnaden av hus 25:3:2 (se fas 25:9). Det kan dock inte uteslutas att detta skedde först i fas 25:II (1547). I utfyllnadslagren från den äldre tunnans fanns spår av matlagning med fiskfjäll och skalkorn.

Även tegelfundamentet i det sydvästra hörnet av rum B brukades (KG 2153*). Troligen hade det en funktion knuten till tunnorna.

Figur 150. Lämningar från fas 25:5. Skala 1:250.

Tabell 76. Grupper och kontexter i fas 25:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

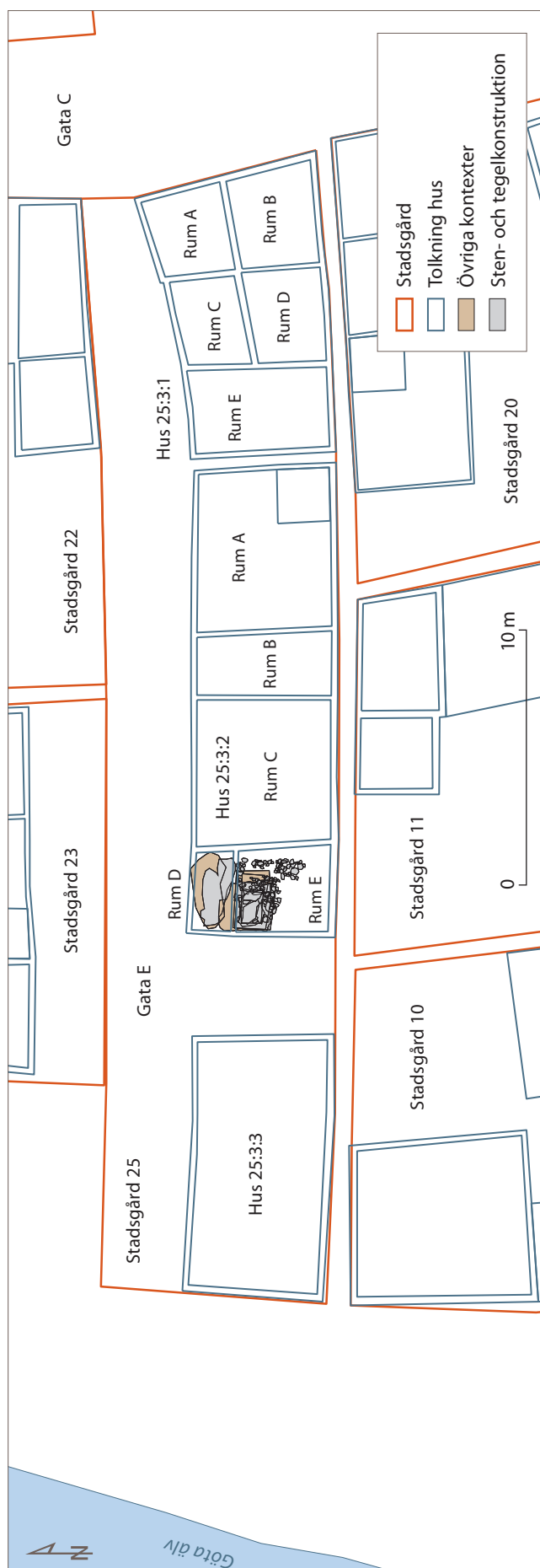
** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2153*	Brukning av tegel-fundament	240083*	Har PM 302309 med rottråd, nematoder, träflis	Humös sand och lera
2154*	Bruk och borttagande av tunna	240075*, 240079*	240000 har PM 120002 med träkol, rottrådar, träflis. 240075 har PM 118318 se bilaga 1. 240079 har PM 118462 med träflis, träkol, fläder	240079 var äldsta lager av silt/avtryck av tunna. 240075 var återfyllning efter borttagande av äldre tunna av sand/avtryck av yngre tunna. 240000 var utfyllnadslager av sand/borttagande av tunna, uppemot 0,35 m tjockt. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar; hals-, bröst-, ländkotor, revben, skulderblad, lårbenhuvud. Svin: undre hörntand av ung galt. Får: mellanhandsben av ungdjur. Höns: bröstben. Torsk: gällock. Totalvikt: 213 g. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Glas: 1 odefinierat kärl. Metall: 1 sölja, 1 oidentifierat järnföremål (lås/kedja?), 2 beslag.

Fas 25:6. Konstruktion av golv och ugn

Datering: 1500-talets första halva (möjligen omkring 1530).

Ett nytt stengolv konstruerades i rum D i hus 25:3:2 (figur 151, tabell 77). Möjligen skedde denna ombyggnad samtidigt som fas 25:9. På konstruktionslager av sand lades stenar (KG 2103*). I rum E konstruerades en ugn (KG 2112*) som var 2,3×1,7 meter stor. En nedgrävning grävdes och ett konstruktionslager av sand påfördes. På det byggdes ugnens botten av flata stenar. Runt den byggdes ugnens väggar av lera, tegel och stenar. I ugnen fanns spår av brukning i raseringsfasen, i form av aska och träkol som inte hade rakats ut. Här fanns även skal-korn som visade att den kan ha använts till matlagning och bakning. Direkt söder och öster om ugnen fanns en stenlagd yta. Den kan ha varit en del av ugnskonstruktionen eller en golvyta.

Figur 151. Lämningar från fas 25:6. Skala 1:250.

Tabell 77. Grupper och kontexter i fas 25:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2103*	Konstruktion av golv	260005*, 260007*		260007 var konstruktionslager av sand. 260005 var stengolv av 0,07–0,37 m stora stenar. Innehöll ben från nöt och får: 3 eroderade fragment. Totalvikt: 5 g. Fynd keramik: 1 stengodskrus (ev. Köln/Frechen), 4 odefinierade kärl YRG
2112*	Konstruktion av ugn	210008*, 210026*, 210042*, 210043*, 210044*, 210046	210008 har PM 121456 med rot-trådar, träflis, träkol	210043 var 2,3×1,4 m stor, 0,2 m djup nedgrävning för ugn. 210046 var fyllning/konstruktionslager av sand. 210042 var botten i ugn 0,60×0,35 m stora flata stenar. 210044 var lerfodring. 210026 var tegel och stenar i ugnskonstruktion 210008 var stenlagd yta intill ugn av 0,1–0,3 m stora stenar, satta i lera. Fynd av metall: 1 spik. Tegel: 1 murtegel

Fas 25:7. Ombyggnad av rum D i hus 25:3:1

Datering: 1500-talets första halva (möjligen omkring 1530).

Rum D i hus 25:3:1 byggdes om (figur 152, tabell 78). Troligen togs det tidigare trägolvet bort. Ett nytt golv av lera konstruerades (KG 5094). Den möjliga eldstaden fortsatt användas.

Tabell 78. Grupper och kontexter i fas 25:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5094	Konstruktion av golv	94007	Har-PM 406820 med träkol, träflis, rotträd, mälla	Tunt lager/trampyta av lera med inslag av träkol, sot

Figur 152. Lämningar från fas 25:7. Skala 1:250.

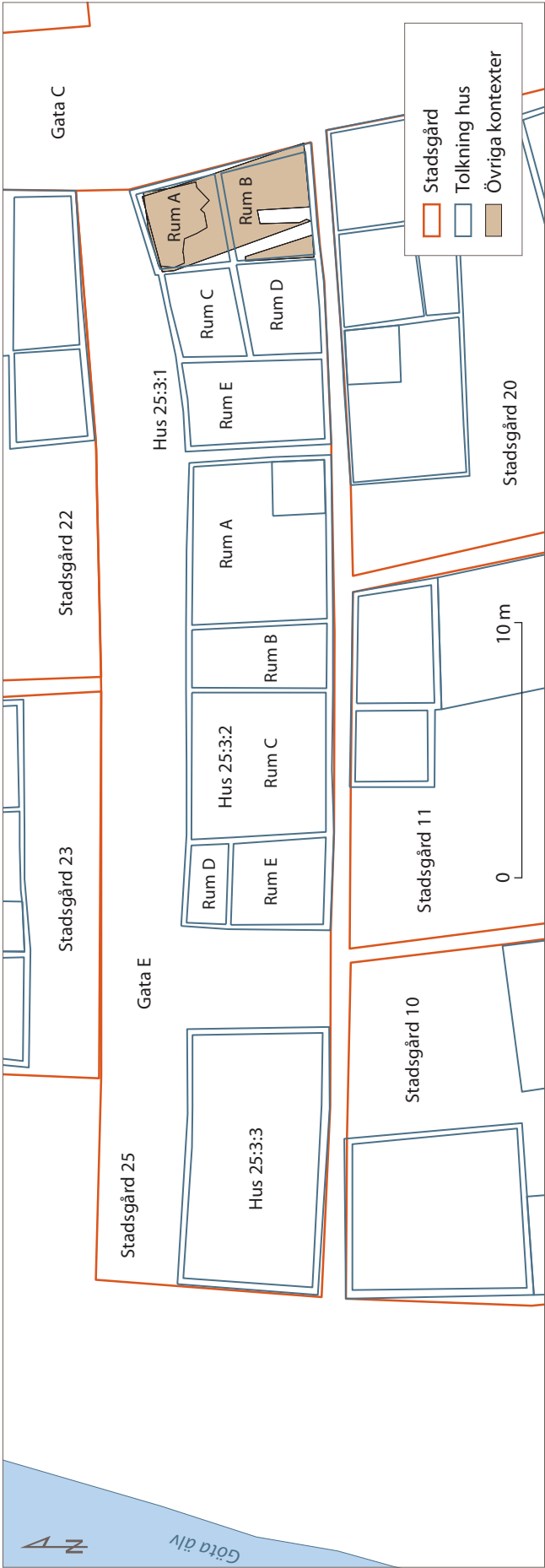
Fas 25:8. Ombyggnad av rum A och B i hus 25:3:1

Datering: 1500-talets första halva (möjligen omkring 1530).

Rum A och B i hus 25:3:1 byggdes om (figur 153, tabell 79). Möjligen slogs de ihop till ett större rum. Konstruktionslager av sand lades ut, det innehöll omlagrat material. I rum A fanns på det ett tunt lager av ren sand, som kan ha varit underlag för en golvyta (KG 5093). Golvymta saknades dock, men längst i söder i rum B fanns tegel som kan varit delar av ett golv.

Tabell 79. Grupper och kontexter i fas 25:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5093	Konstruktion av golv	95006, 91012	95006 har PM 407571 med träflis, träkol, hal-lon, mälla (nedbrutet material)	95006 var upp till 0,07 m tjockt konstruktionslager av sand med tegelkross, bränd lera, träbitar, träkol. Tegelbrockor som kan vara rest av golvymta i S. 91012 var tunt konstruk-tionslager av sand. Fynd av keramik: 2 YRG skålar (ev. djup panna), 2 YRG krukor, 7 YRG grytor. Glas: 4 fönsterglas. Sannolikt omlagrad keramik.

Figur 153. Lämningar från fas 25:8. Skala 1:250.

Fas 25:9. Ombyggnad av hus 25:3:2

Datering: Omkring 1530?

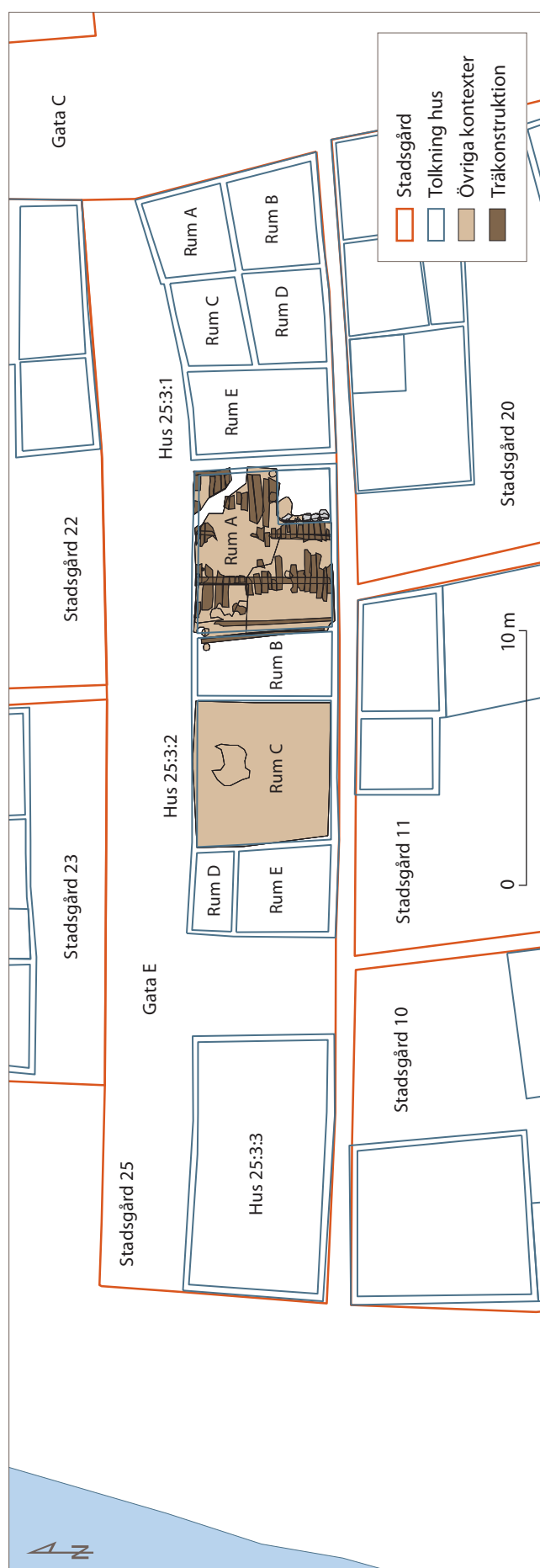
Hus 25:3:2 byggdes om (figur 154, tabell 80). Ytterväggarna behölls men i övrigt byggdes större delen av det om helt. Eftersom ytterväggar och rumsindelning behölls har det fått behålla beteckningen 25:3:2.

Konstruktionslager påfördes (KG 2023*). En mellanvägg konstruerades mellan rum A och B (KG 2013*). I samband med konstruktionen sattes två störar ner utmed den norra väggen i rum A (KG 2015*). När trägolvet lades togs de bort (KG 2016*). Troligen hade de en funktion under byggnationen.

Eldstaden i rum A byggdes på (KG 2135*). På lager av silt som innehöll spår av bruk med förkolnad havre, råg och skalkorn, lades stenar. Intill eldstadens norra sida sattes två stolpar (KG 2159*). De kan ha varit en del av konstruktionen. Ett golv byggdes därefter. Konstruktionslager av sand lades, på det lades golvreglar och ett trägolv av gran (KG 5087, 2021*). En luftspalt hade möjligen funnits mellan konstruktionslagret och golvet. Två stolpar sattes ned (KG 2155*), en i rummets nordvästra hörn, en mitt i rummet. De kan ha haft en funktion i vägg- och takkonstruktionen eller möjligen burit upp ett loft. Rummet var en uppvärmd stuga där bröd bakades. Förutom den brända säden i eldstaden fanns spår av brödbak i den sista brukningen före raseringen (se nedan). Även i konstruktionslagret under golvet fanns brända sädeskorn av råg och skalkorn.

I konstruktionslagren fanns ben som kan ha fallit ned genom golvets brädor och representerar matlagning och konsumtion, som fiskfjäll och mindre fiskben. Här fanns även ben från större tamdjur som sannolikt var omlagrade i konstruktionslagren. Slutligen fanns ben som hade släpats in i bon under golvet av råttor, vilket visas av benens storlek, urval och gnagspår. En stor mängd av dessa ben fanns i lagren som hade legat direkt under luftspalten under trägolvet.

I lagret fanns flera metallföremål (som en möjlig nyckel och lås), glaskärl, keramik

Figur 154. Lämningar från fas 25:9. Skala 1:250.

Tabell 80. Grupper och kontexter i fas 25:9. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5087	Konstruktion av golv	91021, 91036	91021 har PM 200436 med träkol, rottrådar, målla (förkolnat), ängs-/betesmarksväxter (dynga, förkolnat). PS 200437.	91021 var konstruktionslager av sand. 91036 var trägolv med N-S golvreglar och Ö-V brända brädor
2013*	Konstruktion av rum	240005*		Bränd N-S syllstock i mellanvägg eller golvregel
2015*	Konstruktion av störar	240032*, 240033*		Nedgrävningar för störar
2016*	Borttagande av störar	240030*, 240031*		Återfyllning av humös sand efter att stolpe/störar tagits bort
2021*	Konstruktion av golv	240019*, 240020*, 240022*, 240024*, 240026*	240019 har PV 110999 med gran.	240022 var konstruktionslager/isolering av sand. 240020, 240024, 240026 var N-S golvreglar, underlagsstenar/tegel i N ände. 240019 var trägolv med Ö-V brända brädor sammanfogade med spik. En luftspalt hade ev. funnits under golvet, från denna har föremål/ben samlats in med samma ID som golvet. Innehöll ben av: Nötkreatur: tungben, kotor, revben, få fragment av större rörben, phalang1-2-3. Svin: blandade fragment, unga samt vuxna. Får: blandade delar. Get (?): strålben, proximal. Rådjur (?): strålben, distal. Gås: craniumhumerus, radius, phalanx-pedis. Höns: rörben. Torsk: kota, maxilla. Medelstor fisk: fragment. Huvuddelen av benen tycks ha samlats av råttor, mycket gnag och lagom stora fragment. Totalvikt: 3816 g. Fynd av keramik: 2 YRG krukor, 9 YRG grytor, 1 odefinierade kärl YRG. Glas: 2 fönsterglas, 1 ribbägare (1475–1550), 1 noppbägare (1450–1550). Metall: 4 knivar, 2 nitar, 11 sömmar, 13 spikar, 1 ten, 6 oidentifierat föremål (lås? 1 ev. nyckel? 1 märla, 1 galler?). Ben: handtag (från kniv, komposit). Bränd lera: 2 fragment. Bergart: 1 pärla bärnsten (F1595)
2023*	Konstruktionslager	240043*, 240045*	240043 har PM 113352 se bilaga 1. 240045 har PM 113700 med träflis, ben, träkol, målla, relativt rent	240043 var lager av sand med tegelkross, träflis, sot. 240045 var tunt lager av humös sand. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar, mycket revbensfragment och tåleder, flera knäskålar och sesamben. Många ben kraftigt gnagda av råtta. Får: delar från hela kroppen utom tår och horn. Svin: blandade delar, unga och vuxna, mellanfötter och tåleder, kraftigt byggd ulna proximal. Möjligt att några ben kommer från vildsvin. Rådjur: 1 distal överarmsled. Höns: många fragment, mest rörben, unga och vuxna. Gås: mest rörbensdelar. Torsk: kotor, käkben, gälbåge. Gädda: kraniedelar, cleithrum. Abborre: fjäll. Totalvikt: 3935 g. Fynd av keramik: 5 YRG grytor, 1 odefinierade kärl YRG. Metall: 3 silvermynt: 1 hvid Kristian I (1448–1481), 1 ev. hvid (med motiv av ett kors), 1 silvermynt med motiv av örn/grip? Samt 2 krönte kors, möjligen ett polskt mynt, 2 knivar (1 med dekorerat benhandtag och cu-nitar), 2 dekorerade soljor (cu), 1 stor soljeram, 1 ev. borrh/navare? 3 sömmar, 3 spikar.
2095*	Konstruktion av golv	210010*, 210011*		210011 var tunt lager av sot, kol, aska, kalkbruk i en koncentration i mitten av rummet. Troligtvis omlagrat och inte bränt på plats. 210010 var konstruktionslager av sand med tegelkross, bränd lera, kalkbruk, träbitar, träflis, träkol, tegelbrockor. Innehöll mestadels ben av nötkreatur, delar från hela kroppen, underkäkar med symfys och framtänder, mellanfötter, tåleder av kor, tjur, ox. Få ben av svin, käkdelar med tänder, mellanfötter, tåled. Får: övre tänder, underkäke, strålben, höftben, skenben, mellanfötter, tåled 2. Get: horn av hona? Gås: strålbensfragment. Torsk: 1 stjärtkota. Rådjur: underkäke och strålben. Häst: tåled 1. Totalvikt: 4981 g. Fynd av keramik: 35 YRG grytor, 8 odefinierade kärl YRG. 1 fajansfat (F2076), 5 stengodskrus (Siegburg 1400–1500-tal). Metall: 2 knivar, 1 ten, 3 sömmar, 12 spikar, 3 oidentifierade järnföremål. Slagg: 3 fragment, järnavfall och smidesslagg från smidesmiljö. Bränd lera: 2 deglar (F844, 845) med spår av bruk och är även sekundärt brända. Teglar: 20 fragment (ev. bränd lera?). Bergart: 1 bryne
2135*	Konstruktion av eldstad	240065*, 240071*	240071 har PM 118007 se bilaga 1	240071 var tunt konstruktionslager av silt med träkol, spår av brukning av eldstad. 240065 var kallmurad stenkonstruktion/elldstad
2137*	Konstruktion av stolpe	240009*		Nedgrävning 0,27 m Ø, 0,07 m djup
2155*	Konstruktion av stolpar	240039*, 210072*		Nedgrävning för stolpar 0,3 m Ø, 0,1–0,2 m djupa. Fynd av 1 spik
2159*	Konstruktion av stolpar	240067*, 240069*		240067 var nedgrävning för stolpe 0,3 m Ø, 0,2 m djup. 240069 var nedgrävning för stolpe 0,25 m Ø, 0,25 m djup

och en bärnstenspärla. Här fanns även tre mynt. En hvid från Kristian I (1448–1481), en möjlig hvid med korsmotiv (1448–1513) och ett mynt med motiv av en möjlig örn eller grip och två krönte kors. Delar av materialet, som mynten, bör ha hamnat här vid brukningen av rummet. De större föremålen, som två söljor och en kniv, bör vara omlagrat äldre material eller höra till raseringen.

I rum B sattes en stolpe i rummets nordvästra hörn (KG 2137*). Den kan ha haft en funktion i vägg- och takkonstruktionen eller möjligen burit upp ett loft.

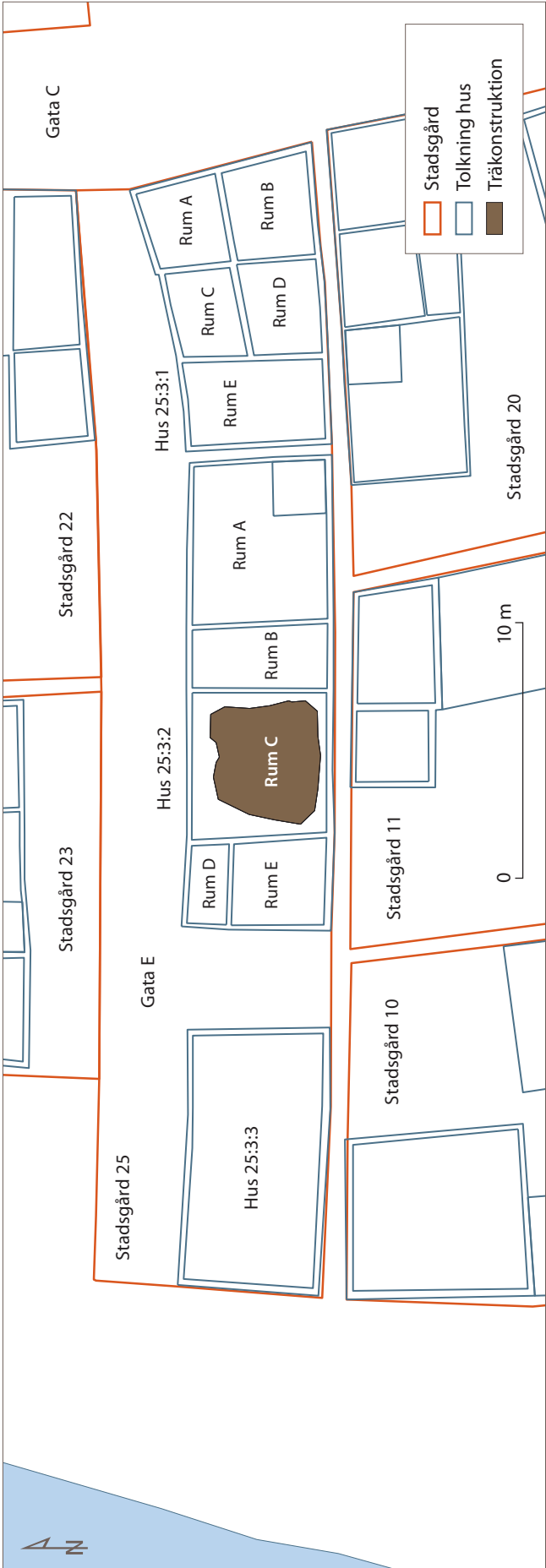
I rum C lades ett konstruktionslager av sand (KG 2095*). Föremålen och benens läge i lagren (nedtryckta) samt att lagret varit hårt packat visar att det kan ha varit ett jordgolv. Delar av benmaterialet var slaktavfall som inte var omlagrat. Troligen var det ett rum där mat bereddes. I golvlagren finns mycket keramik, men även spår efter smide och deglar, samt metaller och tegel. Sannolikt är det blandat och omlagrat avfallsmaterial, lagren kan dessutom vara infiltrerade av yngre material (här fanns en skärva fajans).

Fas 25:10. Ombyggnad av rum C i hus 25:3:2
Datering: 1530–1540-tal.

Rum C i hus 25:3:2 byggdes om (figur 155, tabell 81). På jordgolvet lades ett trägolv. I rummets sista brukning fanns spår av både matlagning, ölbrygging och bränd dynga (se nedan).

Tabell 81. Grupper och kontexter i fas 25:10. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2269*	Konstruktion av golv	210004*		Kraftigt bränt trä, rester av trägolv.

Figur 155. Lämningar från fas 25:10. Skala 1:250.

Fas 25:11. Rasering av hus 25:3:1, 25:3:2, 25:3:3

Datering: 1540-tal (1547?).

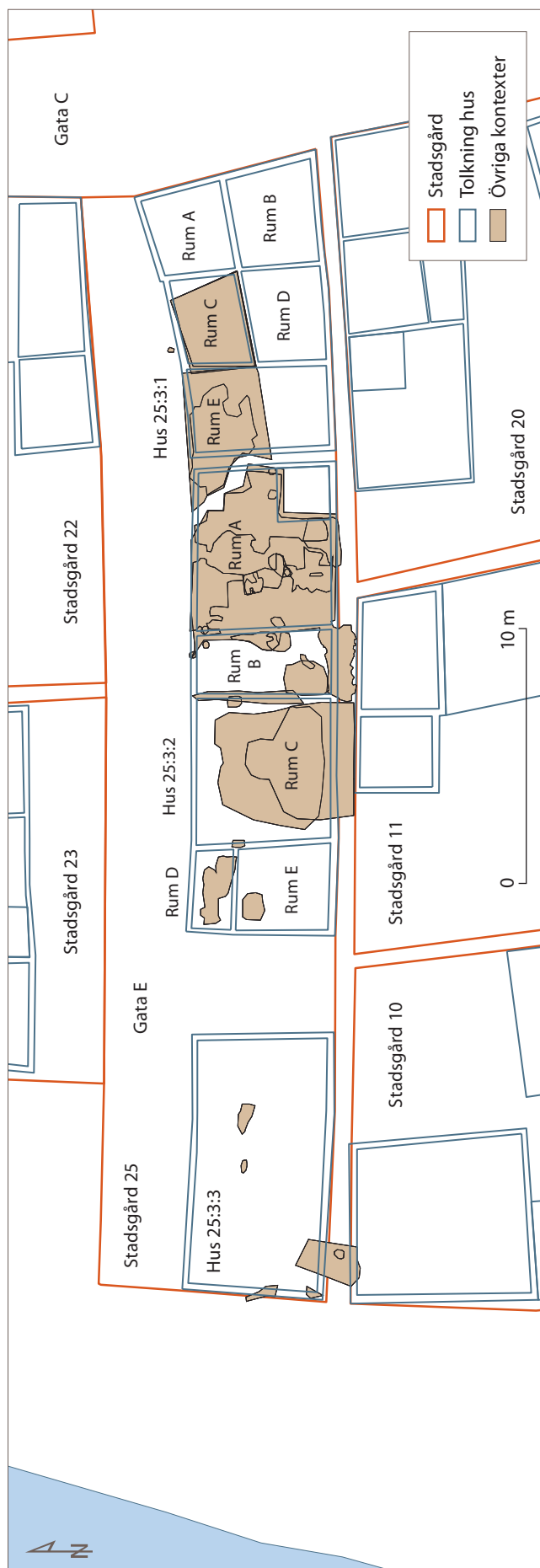
Storskalig ödeläggelse då samtliga hus raserades. Troligen i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens 1547 (figur 156, tabell 82).

Hus 25:3:1 brann och raserades. Över rum C och E fanns raseringslager blandade med det sista bruket av rummet (KG 5091, KG 5100). I lagren fanns metaller och hantverksavfall i form av deglar (använda) och horn. Här fanns även keramik, i form av dryckeskrus eller förvaring av vätska, och öltappar. Över det fanns ett bränt raserat torvtak (KG 5092). Den stolpe som fanns norr om hus 25:3:1 togs bort (KG 5095).

Hus 25:3:2 brann och raserades. Stolparna intill eldstaden togs bort (KG 2160*), även de andra stolparna i rum A och B togs bort (KG 2138*, 2139*, 2158*). Golvet i rum A var bränt. Över golvet, delvis även under golvbrädorna fanns ett tunt lager av sand med spår av den sista brukningen (KG 2014*). I dessa lager fanns bland annat möjliga delar av lås och en hasp eller nyckel som kan komma från byggnaden. Här fanns även en degel och en möjlig kultång från metallhantverk samt två bitar av ett salvekrus med passning. Här fanns spår av matlagning i form av småben från framför allt fisk (abborre, torsk, plattfisk, sill, ål, rocka, karpfisk, pigghaj). Det mesta av benmaterialet kom från ett rättbo under golvet (se fas 25:9 ovan). Intill eldstaden fanns brända bitar av mat eller bröd, råg, skalkorn och enbär. Över rummet fanns ett raserat torvtak (KG 5092, KG 2098*).

I rum B raserades tegelfundamenten i rummets sydvästra del (KG 2145*). I det övriga rummet fanns raseringslager med möjliga spår av ett sista bruk (KG 2019*). Lagren fanns vid den ingången till rum A och utmed den västra väggen. I lagren fanns ben som var hushållsavfall, här fanns även en degel. Över rummet fanns spår av ett raserat torvtak (KG 2098*).

I rum C fanns raseringslager med möjliga spår av ett sista bruk (KG 2097*). I det

Figur 156. Lämningar från fas 25:11). Skala 1:250.

Tabell 82. Grupper och kontexter i fas 25:11. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5091	Rasering/spår av sista brukning	94009		Lager av sand i hus 25:3:1, rum C. Innehöll blandade delar av nöt svin, får. Sågat horn av kronhjort. Totalvikt: 560 g. Fynd av keramik: 1 krus rödgods. 3 stengodskrus (bl.a. 2 Siegburg 1400–1550). Metall: 1 sölja cu-legering, 1 öltapp, 1 kranvred, 1 oidentifierat föremål/smälta i bly, 2 järnbeslag, 1 hank (järn), 1 kniv, 1 lås, 1 ev. yxa, 11 spikar, 1 oidentifierat järnföremål. Horn: 1 kronhjortshorn. Bränd lera: 1 fragment, 14 deglar (F2991–3004). Deglarna innehåller små smältor och beläggningar av ej definierade metaller.
5092	Raserat tak	92005, 93000	92005 har PM 200041 med förkolnade rottrådar, träkol, förkolnade örtfragment (spår av torvtak).	92005 var brandlager av orangefärgad bränd sand med tegelkross, eldpåverkad sten, småsten, tegelbrockor, bränd lera. 93000 var brandlager av sand med trärester. Innehöll splitter av nöt, får, svin, flera brända. Kota av kummel. Totalvikt 108 g. Fynd av keramik: 1 stengodskrus (Siegburg, 1400-tal). Metall: 1 blykula, 1 beslag, 1 krampa, 1 hänglås, 1 sporre, 7 spikar, 4 sömmar, 1 ten, 1 oidentifierat järnföremål.
5095	Borttagande av stolpe	94015		Återfyllning av sand med träkol, sot efter att stolpe tagits bort
5100	Rasering/spår av sista brukning	93001	Har PM 35296 med träkol, tegel, ben, träflis, hallon, björnbär, målla, mineralsmältor	Brandlager/bränd sand med sot i hus 25:3:1, rum E, hus 25:3:2 rum A. Innehöll ben från nöt (splitter), däggdjur, brända fragment. Totalvikt: 253 g. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. 2 stengodskrus (1 Siegburg). Glas: 1 fönsterglas. Trä: 1 näverulle (flöte?). Metall: 1 sölja cu-legering, 1 oidentifierat föremål (beslag/infattning/botten till någon typ av kärl av glas, trä, eller stengodskrus), 1 föremål (cu), 1 bandkniv, 1 beslag, 5 spikar.
2014*	Rasering/spår av sista brukning	280000*	Har PM 203872 med ogräs. PM 111084 se bilaga 1	Tunt fläckvis lager av eldpåverkad sand med träkol, kalkbruk. Även delvis under golv. I hus 25:3:2 rum A. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar, mest tåleder, revben, mindre fragment, många rättgnagda. Svin: blandade delar, rättgnag. Får: blandade delar, rättgnag. Rådjur: armbågsben, metatarsal (patologisk). Hare: revben, strålben, hällben. Gås: mest rörben. Höns: mest rörben. Torsk: käkben, stor individ. Abborre: bukfen-tag. Karpfisk: kotor, revben, hyomandibulare. I sällprover plattfisk, sill, ål, rocka, pigghaj, fenstrålar och tunna revben av fisk (kasserat). Totalvikt: 2829 g. Ben främst under golvet. Fynd av keramik: 11 YRG grytor, 2 YRG kärl. 1 stengodskrus (salvekrus). Metall: 1 blyplomb, 1 hasp/nyckel (F398), 1 kniv (F397, blad med tånge), 1 sölja (F402), 1 ring av järn (F130), 1 beslag, 1 krampa, 1 krok, 1 nit, 1 föremål/lås? (F395)
2018*	Rasering av byggnad	260006*	Har PM 110492 med rottrådar, träkol, benfragment, björnbär, daggkäpa, målla	Raseringslager av silt med tegelkross, tegelbrockor, träkol, eldpåverkad sten, träflis. Fynd av keramik: 2 YRG fat, 1 YRG kruka, 3 YRG grytor, 2 odefinierade kärl YRG. Glas: 3 dryckeskärl (varav 1 igel). Metall: 1 spik, 1 söm
2019*	Rasering/spår av sista brukning	240002*, 240060*	240060 har PM 116162 med träkol, rottrådar, ben, målla	240002 var humös sand med tegelkross, aska, sot uppemot mellanvägg. 240060 var tunt lager av humös sand (möjligen trampad) med tegelkross, träkol. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar, mest av vuxna djur, en metacarpal av spädkalv. Underkäke, kotor, revben, strålben, höftben, proximalt lårben, 1 samhörande vrist? (språngben+hällben+centrotarsal), 2 språngben, mellanhands- och mellanfotsben; delvis matavfall? Svin: underkäke av suga, höftben, tåled. Får: hornfragment av bagge, underkäke av ungt djur, 2 strålben, mellanfotsben av ungdjur. Totalvikt: 1050 g. Fynd av keramik: 2 YRG fat, 1 YRG kruka, 20 YRG grytor, 2 odefinierade kärl YRG. 2 odefinierade kärl YLG. Bränd lera: 1 degel (F3195).
2097*	Rasering/spår av sista brukning	210003*	Har PM 115825 med träkol, ogräs (förkolnat), ängs-/betesmarksväxter (förkolnat). PM 115846 med träkol, rottrådar, träflis, ogräs (målla, hallon, nattskatta, vissa svedda). PM 116517 se bilaga 1. PM 116518 se bilaga 1	Tunt fläckvis lager av eldpåverkad sand med träkol. Innehöll underkäke av vuxet svin. Medelstort däggdjur, spridda fragment. Totalvikt: 60 g. Fynd av bränd lera: 1 degel (F25). Metall: 1 låsöverfall, 1 oidentifierat föremål

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2098*	Rasering av byggnad	210002*, 240011*, 240014*, 280001*, 280003*	240011 har PM 120331 med mycket rottrådar (tak), träkol (finfördelat), basstamdel (förkolnad)	210002, 240011, 240014, 280003 var bränt torvtak (bränd sand, silt med tegelkross, bränd, kalkbruk, lera, träkol, aska. En N-S träregel fanns i lagret över rum A). 280001 var bränt torvtak och raserad skorsten eller vägg (bränd sand, mycket tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk). Innehöll blandade ben (eroderade) av nöt, får (mellanhand av ungdjur, revben), svin, 1 abborre, 1 torsk. Totalvikt 564 g. Fynd av keramik: 1 YRG skål, 2 YRG krukor, 9 YRG grytor, 6 odefinierade kärl YRG. 1 YLG fat, 1 YLG skål. 2 jdepotter, 1 svartgods kruka. 2 stengodskrus (varav 1 salvekrus F23 limmad med F34, se ovan KG 2014, samt ett frechenkrus), 1 flintgods (modernt). Glas: 2 kärl med filigrandekor (1 med blå 1 med vit dekor, 5 fönsterglas. Metall: 1 blyblomb, 1 dolk, 1 nyckel (F474), 1 tång (ev. kultång). Kakel: 1 krönkakel front med svart glasyr. Bränd lera: 1 fragment. Tegel: 4 murtegel. Ben: 1 islägg (F202). Bergart: 1 föremål (gräft?).
2132*	Sista brukning av ugn	210093*	Har PM 121458 se bilaga 1	Lager av silt, träkol, sot, aska
2138*	Rasering av stolpe	240008*	Har PM 120256 med brännässla, ogräs	Återfyllning av sand med träkol efter att stolpe tagits bort. Fynd av bränd lera: 1 degel (F44)
2139*	Rasering av stolpe	240063*	Har PM 116605 med ogräs	Återfyllning av bränd sand, träkol. Eventuellt spår av förmultnad stolpe. Stenar från skoning i fyllningen
2144*	Rasering av byggnad	210041*		Bränt torvtak (bränd sand med träkol, sot). Fynd av metall: 1 fingerborg (F1112), 1 bleck cu-legering
2145*	Rasering av fundament	240076*	240076 har PM 118350 med träkol, träflis, bränt ogräs. PM 118813 med träflis, träkol, rottrådar, halm, ogräs (viol, målla, care)	Återfyllning av sand med tegelkross, träflis
2158*	Borttagande av stolpar	240038*, 210073*	210073 har PM 121628 med träflis	Återfyllning av humös sand efter att stolpar tagits bort
2160*	Borttagande av stolpar	240066*, 240068*	240066 har PM 117775 träkol, träflis, rottrådar. 240068 har PM 117805 med träkol, träflis, rottrådar, målla, daggekåpa, tåg, hallon	Återfyllning av bränd silt med tegelkross, kalkbruk, småsten, träkol efter att stolpe tagits bort
1096**	Rasering av byggnad	65058**, 65068**	65058 har PM 95051 med träkol.	65058 var raseringslager av bränd silt, sand med sot, träkol, eldpåverkad sten, träbitar. 65068 var koncentration av bränd sand med metall/slagg på 65073. Fynd av keramik: 2 YRG pannor, 5 YRG grytor, 2 odefinierade kärl YRG. 1 YLG kruka. 2 Siegburg (1400-tal). Metall: 2 knivar, 3 spikar, 1 ten, 3 oidentifierat järnföremål. Bränd lera 4 fragment. Slagg: 1 fragment 6 g

fanns inslag av köksavfall, malt som förkolnats vid rostning och förkolnad dynga. I lagren fanns en degel och ett låsöverfall. Över det fanns lager som troligen var raserat torvtak, här fanns även mycket tegel och kalkbruk som kan komma från en raserad skorsten eller möjligen vägg.

I rum D och E fanns den sista brukningen av ugnen i form av ett lager med kol, aska och sot (KG 2132*). Här fanns även förkolnat skalkorn. Över rummet fanns ett raseringslager (KG 2018*).

Hus 25:3:3 brann och raserades. Över huset fanns spår av ett raserat torvtak (KG 2144*). Över huset fanns utjämnade raseringslager (KG 1096**).

Efter att bebyggelsen hade raserats låg ytan obrukad. I flera av de analyserade jordproverna fanns ogräs och rottrådar som visar att ytan växte igen. Delar av föremålsmaterialen har hamnat här under den tid ytan var obebyggd (se nedan fas 25:12). Att det fanns kakel i lagren (KG 2099) kan vara en infiltration från den senare gropen (fas 25:13, KG 2108/2109), i den fanns en form för kakel. Möjligen visar det att kakelugnar fanns i staden före 1500-talets mitt vilket får sägas vara väldigt tidigt.

Fas 25:12. Bruk av obebyggd tomt

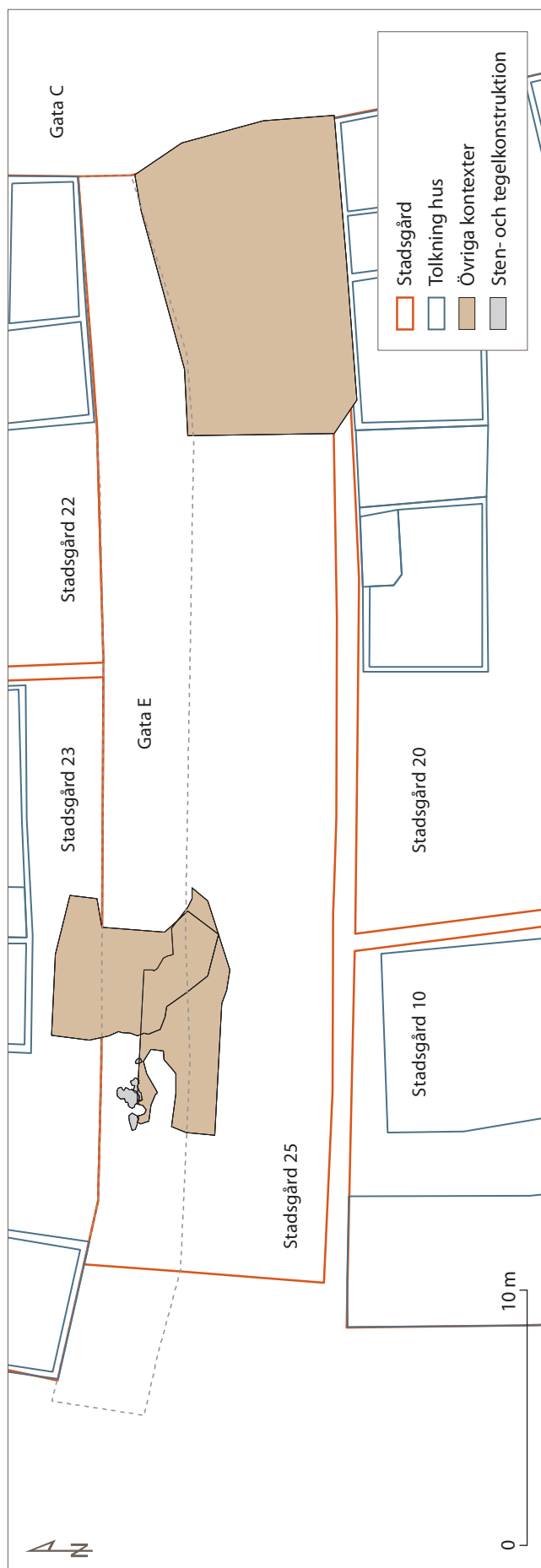
Datering: 1540-tal till omkring 1590.

Efter att bebyggelsen raserats låg tomten öde under en längre tid, troligen ända till omkring 1590 (figur 157, tabell 83). Gata E användes troligen under hela denna tid (den var ej täckt av brukade marklager).

Den västra delen av gatan byggdes om efter en tid. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 2111*). De undre delarna av konstruktionslagren utgjordes av utjämnade raseringsmassor och hade varit bevuxna innan den nya gatan anlades. Troligen har ombyggnaden skett efter 1560–1570-tal.

Längst i öster fanns en markyta bestående av utjämnade raseringslager (KG 5055). De låg övergivna och var bevuxna av ogräs. I lagren fanns en stor mängd föremål: keramik, metallföremål och hantverksavfall från smide och gjutning. Delar av materialet är troligen från brukningen före 1547. Det gäller exempelvis metallerna som sannolikt är kopplade till smide av knivblad och gjutning av beslag till dessa. I keramikmaterialet fanns flera yngre kärl, som jydepotter och fat av Weser- (efter 1575) och Beauvaistyp. Detta material kan ha deponerats här under den tid tomten låg obebyggd. Lagret innehöll dock en väldigt liten mängd ben, vilket visar att mat- eller slaktavfall inte slängdes här.

Väster om detta brukades de äldre raseringslagren som markyta (se fas 25:11, KG 2098). Även konstruktionslagren i påföljande fas utgjordes av omlagrade jordmassor från raseringarna och det påföljande brukandet i fas 25:12. I lagren över hus 25:3:2 fanns jydepotter och stengods av Frechentyp vilket som kan ha hamnat här under fas 25:12. Flintgods i lagret visar att det är delvis stört även i modern tid.

Figur 157. Lämningar från fas 25:12. Den del av gata E som ännu brukades är markerad med streckad linje. Skala 1:250.

Tabell 83. Grupper och kontexter i fas 25:12. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5055	Bruk av markyta	94004	Har PM 406807 med träkol, träflis, ben, målla, hallon. PM 406819 med träkol, målla, kalkbruk	Utjämnat raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, träflis, träkol. Innehöll övre premolar av nöt, blandade delar av nöt, svin, får, kummel, långa. Delar av råtta, hummer. Totalvikt: 4 g? Fynd av keramik: 5 YRG fat, 1 YRG skål, 5 YRG krukor, 5 YRG pannor, 81 YRG grytor, 31 odefinierade kärl YRG. 3 YLG fat (bl.a. 1 wesen 1575–1625, 1 beauvais sgraffitto (ca 1550–1600). 2 jydepotter, 1 SVG kruk. 14 stengodskrus (som 8 fragment Langerwehe eller Niedersachsen, 4 Raeren, 2 Siegburg, 2 Köln/Frechen). Glas: 5 fönsterglas. Metall: 2 beslag, 3 nycklar (F1815, 1817, 1832), 2 knivar (F1028 med horn-/benbeslag), 1 nit, 1 nitbricka, 7 sömmar, 38 spikar, 10 oidentifierade järnföremål, 5 avfall/oidentifierade cu-föremål (korroderade klumpar), 1 halvfabrikat/ämne (cu). Bränd lera: 1 lerklining, 5 deglar (F2986-2990, varav 1 med smälta av cu). Slagg: 15 fragment (1385 g). Smides-slagg och skällor.
2111*	Konstruktion av stenlagd yta	240092*, 240093*, 240099*	240099 har PM 121383 se bilaga 1	240099 var konstruktionslager av humös sand med tegelkross, träkol, träbitar. 240093 var konstruktionslager av sand. 240092 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar. Innehöll ben av: Nötkreatur: 2 kluvna atlas, ländkota, bröstkota, distal överarm, radius, 5 metacarpale, 5 metastarsale (mest hanar?), 2 språngben, blandade ben. Svin: strålben, armbågsben, eroderade. Rådjur: skenben, proximal (vuxen). Totalvikt 2340 g. Keramik: 2 YRG fat, 2 YRG skålar, 2 YRG krukor, 13 YRG grytor. 1 YLG fat. Metall: 1 nit, 1 söm, 7 spikar. Slagg: 1 fragment (369g)

Fas 25:13. Konstruktion av hus 25:13:1, 25:13:2, 25:13:3 och gårdsplan

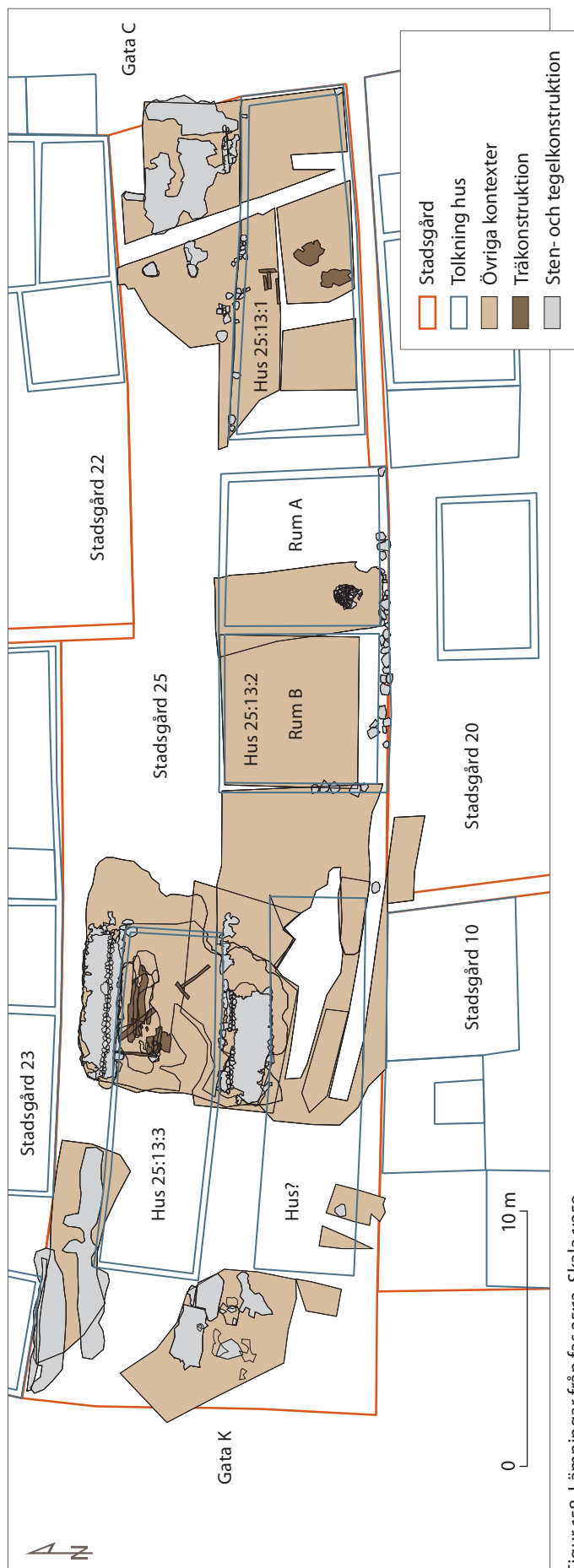
Datering: Omkring 1590.

När stadsgården åter bebyggdes skedde flera förändringar av strukturen. Stadsgården förlängdes åt väster. Den östra gränsen flyttades något åt öster och fick en rakare nord-sydlig sträckning. Gata E upphörde att vara genomgående och blev en gårdsplan. En byggnad (**hus 25:13:3**) konstruerades i den västra delen av stadsgården, över den äldre gata E. Samtidigt anlades nya stenlagda passager eller **gränder** norr och söder om byggnaden. Längre åt öster byggdes en ny **gårdsplan** (gata E) som hade en rakare sträckning. Nya byggnader uppfördes söder om gårdsplanen (**hus 25:13:1**, **25:13:2**). Möjligen fanns ännu ett hus längst i sydväst (figur 158, tabell 84).

Ombyggnationerna skedde sannolikt samtidigt som gata C byggdes om och den nord-sydliga gata K anlades utmed hela strandzonen.

Inför byggnationerna utjämnades lager av utjämnade raseringsmassor och brukade lager från fas 25:12 och påförd sand (KG 2099*, 2106*, KG 892**, III15**). Lagren innehöll en stor mängd ben från framför allt nöt, varav flera större käkpartier. Materialet är sannolikt omlagrat. En tydlig koncentration av djurben fanns i den västra delen, ben låg även upp mot de större stenarna. Mycket föremål fanns i lagren, framför allt stora mängder keramik (hushållsavfall) som bör vara omlagrade från tidigare bruk på stadsgården. Men förekomsten av flintgods och buteljer visar även att delar av ytan rörts om under 1800-talet eller modern tid.

Hus 25:13:1 var minst 13,5 meter långt, 4,1–5,3 meter brett och hade minst ett rum. Ett tunt konstruktionslager av sand lades ut. På det lades syllstenar (KG 5097). Delar av stenläggningen på gata C återanvändes som syll. I huset lades konstruktionslager av sand och på det trægolv (KG 5099 och 5101). Golven var fragmentariskt bevarade, i raseringslagren fanns trä från brända golv (se fas 25:16, KG 5098). Huset kan ha haft ett eller flera fönster med glas.

Figur 158. Lämningar från fas 25:13. Skala 1:250.

Tabell 84. Grupper och kontexter i fas 25:13. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5097	Konstruktion av byggnad	91015, 91016, 91017, 92002, 94006, 94008, 91010		94006 var platta hörnstenar. Trärester på stenarna. 91013, 91015 var stora stenar, ev. hörnstenar. 91016, 91017, 94008, 91010 var syllstenar. 92002 var konstruktionslager av sand
5099	Konstruktion av golv	91001, 91002		91001 var brända rester av trägolv. 91002 var en bränd N-S golvregel och 4 brända Ö-V golvbrädor i trägolv
5101	Konstruktion av golv	95005		Konstruktionslager av sand med inslag av träkol. Innehöll blandade ben av nöt, svin, får. Höns förekommer. Totalvikt: 1401 g. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. Metall: 1 föremål (ev. kniv)
5103	Konstruktion av stenlagd yta	81152, 91009, 91011, 92000, 92001, 92003		91011 var konstruktionslager av sand. 81152 var stenläggning av 0,15–0,30 m stora stenar. 91009 var Ö-V rännal av 0,2 m stora stenar. 92000 var stenläggning med större (0,45 m stora stenar). 92001 var nedgrävning, 0,59×0,57 m stor, 0,4 m djup. 92003 var 0,56×0,56 stor, 0,6 m hög sten. Innehöll underkäsmolar av nöt. Totalvikt: 17 g. Fynd av keramik: 7 YRG fat, 1 YRG saltfat, 2 YRG skålar, 2 YRG krukor, 10 YRG grytor, 13 odefinierade YRG. 4 YLG fat (bl.a. wesser 1575–1625), 2 YLG skålar, 1 odefinierade YLG, 5 jydepotter. Glas: 2 fönsterglas, 1 passglas (1550-), 1 oidentifierat kärl. Metall: 1 spik, 2 oidentifierade järnföremål (korroderade)
2024*	Konstruktion av byggnad	210094*, 240098*, 240097*, 380013*		Hörnstenar och syllstenar i huskonstruktion och nedgrävning för sten
2070*	Konstruktion av gårdsplan	220099*, 220100*, 220133*, 380009*, 380011*	380011 har PM 116335 med träkol, träflis, hallon, björnbär, målla.	220133, 380011 var konstruktionslager av sand. 220099, 220100 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. Rännal i Ö-V riktning. 380009 var stenläggning N och S om byggnad av 0,05–0,35 m stora stenar. Rännalar på både N och S del, i Ö-V riktning. Mycket föremål i sand 380011. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar, splitter. Svin: underkäke - patologisk, läkt fraktur framför M3, lårben. Får: underkäke, lår, språngben. Torsk (?): 1 stjärtkota. Katt: 1 armbågsben. Hare: 1 skulderblad. Gås: 1 mellanhand. Totalvikt: 327 g. Fynd av keramik: 4 YRG fat, 11 YRG krukor, 20 YRG grytor, 15 odefinierade kärl YRG. 12 jydepotter. 5 stengodskrus (Siegburg, Köln/Frechen, Raeren alla med stämpeldekoration 1500–1600-tal), 2 YLG fat, 1 YLG saltfat, 3 YLG skålar, 1 YLG gryta, 5 odefinierade kärl YLG. Glas: 3 passglas (1550-), 3 odefinierade dryckeskärl, 1 oidentifierade kärl, 1 rödmålat fönsterglas, 51 fönsterglas. Metall: 1 blysmälta, 1 blyspröjs, 1 tråd cu-legering, 4 sömmar, 1 oidentifierat järnföremål (v-format, möjligen en tång). Bergart: 1 bryne för både nålar och större föremål, 1 avslag/avfall
2099*	Konstruktion av markyta/konstruktionslagern för byggnad	210047*, 230000*, 280002*	210047 har PM 121494 med träkol, träflis, enbär (förkolnat). 230000 har PM 230001 med träkol, rottrådar, tegel, ogräs, ben. 280002 har PM 113555 med träkol, rottrådar, starr, målla, koksliknande material. PM 113554 med träkol, rottrådar, bränd måra, starr, målla, koksliknande material. PM 114886 se bilaga 1	210047, 230000, 280002 var utjämningslager/konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, träkol. Innehöll rikligt med ben från nötkreatur: blandade delar men många köttrika delar, många underkåkar, flera fotben. Svin: få blandade delar. Får: blandade delar, mjölkttand, skenbensförfrys. Get: horn av äldre bock. Häst: 1 carpale accessorium. Rådjur: överkäke, underkäke, vuxen. Höns, ål, långa, kummel, torsk (kota), gräsej, vitling, abborre, svartråta förekom. Totalvikt 8318 g. Fynd av keramik: 2 YRG fat, 2 YRG skålar, 11 YRG krukor, 2 YRG pannor, 62 YRG grytor, 79 odefinierade kärl YRG. 1 YLG fat, 5 YLG skålar, 2 odefinierade kärl YLG. 1 jydepotta, 1 SVG kruka, 9 stengodskrus (1400–1500-tal). 1 flintgodstallrik, 1 odefinierat flintgods. Flera nötta och slitna fragment. Glas: 1 butelj, 1 ev. flaska, 1 passglas, 2 ribbägare (blå), 2 odefinierade dryckeskärl, 7 fönsterglas (varav enstaka modernt). Metall: 1 gångjärnsbeslag, 1 kniv. 1 lås (läsöverfall), 1 kanonkula (424 g.) 2 nitar, 1 nitbricka, 3 sömmar, 2 tenar, 22 spikar. Ben/horn: 1 spelbricka, 1 knapp svarvad med dekor (ändknapp till kniv?), 1 knapp med metallfäste, bearbetad tåled med genomborrade hål. Bergart: 1 bärnstenspärla, 1 bryne. Bränd lera: 1 degel F1799, 8 fragment bränd lera (F1733, 3330). Slagg: 1 fragment (1223 g). Tegel: 16 murtegel (varav 1 gult), 2 taktegel.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2104*	Konstruktion av golv	380003*, 380004*, 380005*, 380007*, 380008*, 380014*	380008 har PM 115416 med rottrådar, träkol, träflis, ogräs (målla), ben, hallon, daggkåpa, nattskatta	380008 var konstruktionslager/isolering av sand med tegel, pinnar, träflis, träkol, bränd lera, eldpåverkad sten. 380004, 380005 var tunna konstruktionslager av finkornig sand med tegelkross, träflis. 380007, 380014 var träreglar i golv. 380003 var trägolv med Ö-V brädor. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar, kranium, kotor, revben, flera tåleder, splitter av mellanhand, hel mellanfot, undre premolar. Svin: kranium, rörben, vrist, tåled, mellanhand (späd). Får: strålben, blandade delar. Torsk: prekaudalkota av stor fisk. Kummel: prekaudalkota, medelstor. Totalvikt 1453 g. Fynd av keramik: 3 YRG fat, 4 YRG skålar, 7 YRG krukor, 2 YRG pannor, 32 YRG grytor, 34 YRG kärl. 3 YLG fat (varav 2 Weser 1575–1625), 5 YLG skålar, 2 odefinierade kärl YLG. 10 jydepotter, 1 SVG kruka. 3 stengodskrus (bl.a. Siegburg 1400–1550, 1 med stämpeldekoration 1550–1600). Glas: 1 butelj (1800–1900), 2 römer, 5 passglas, 2 klubbägare, 1 odefinierad dryckeskärl, 43 fönsterglas (53 g), 1 modernt planglas. Metall: 1 krantapp, 1 föremål cu-legering, 2 knivar, 1 lås, 1 skänkelsax, 1 sölja (remsölja med beslag), 1 ring (liten tunn), 5 oidentifierade föremål (ev. del av nyckel), 1 söm, 2 tenar, 41 spikar, 1 avfall/ev. slagg.
2106*	Konstruktion av markyta	380012*	Har PM 116506 med målla, träkol, träflis, hallon, hasselnötskal, mineralsmälta. PM 116507 med träkol, träflis, rottrådar, koksliknande material. PM 118942 med träkol, träflis, målla, hallon	Konstruktionslager av sand, silt, grus, lera med tegelkross, eldpåverkad sten, träbitar, träkol, träflis, bränd lera, kalkbruk, pinnar. Innehöll ben av: Nötkreatur: kraniedelar, kotor, rörben, fotdelar. Svin: blandade delar, köttiga. Får: blandade delar. Långa: kota av stor fisk. Gås: mellanfot. Pigghaj: 1 kotkropp. Totalvikt: 3654 g. Fynd av keramik: 18 YRG fat, 2 YRG skålar, 10 YRG krukor, 113 YRG grytor, 51 odefinierade kärl YRG. 4 YLG fat, 15 YLG skålar, 6 odefinierade kärl YLG. 17 jydepotter (varav 1 gryta), 1 kruka SVG. 5 stengodskrus (bl.a. Raeren 1500-). Glas: 42 fönsterglas, 2 glasbägare (blå), 8 dryckeskärl (1 blått), 1 passglas. Metall: 1 hänge, 2 knivar, 1 sax, 1 nit, 8 sömmar, 31 spikar, 3 oidentifierade järnföremål
2107*	Konstruktion av byggnad	210007*		N-S och Ö-V syllstensrad av 0,15–0,55 m stora stenar
2131*	Konstruktion av fundament	210092*, 240007*		210092 var nedgrävning, 0,9×0,7 m stor, 0,3 m djup. 240007 var 1×1 m stor, 0,35 m hög stenpackning av uppemot 0,25 m stora grovt huggna stenar.
2259*	Konstruktion av markyta/byggnad	250010*		Konstruktionslager av sand
892**	Konstruktion av markyta	65018**		Konstruktionslager av sand med småsten, eldpåverkad sten. Innehöll ben av: Nötkreatur: underkäksfragment, tänder, enstaka mellanfotsben, tåben, kraniefragment. Hälleflundra: kota. Totalvikt: 2 g. Artvikt saknas för nötkreatur. Fynd av keramik: 1 krus rödgods (8 fragment), 1 YRG fat, 2 YRG krukor, 2 YRG grytor, 1 odefinierade YRG. Glas: 1 passglas, 1 venetiansk typ (F10559). Metall: 1 söm, 1 spik. Bergart: 1 flinta
940**	Konstruktion av gränd som ersatte gata E eller gårdsplan	65007**, 65008**, 65009**, 65010**, 65011**, 65012**		65009, 65012 var nedgrävning genom äldre lager. 65007, 65010 var konstruktionslager av sand med tegelkross, kalkbruk. 65008, 65011 var stenläggning av 0,05–0,15 m stora stenar. Innehöll isolerade övertänder från nötkreatur. Totalvikt: 20,9 g. Fynd av keramik: 1 odefinierad YRG. Metall: 1 spik
942**	Konstruktion av stolpe	65020**, 65021**		65021 var nedgrävning för stolpe, 0,2×0,3 m stort, 0,2 m djupt. 65020 var skoning av 0,15 m stora stenar
974**	Konstruktion av gränd som ersatte gata E eller gårdsplan	65013**, 65014**, 65015**		65015 var nedgrävning genom äldre lager. 65013 var konstruktionslager av sand. 65014 var stenläggning av 0,05–0,20 m stora stenar. Innehöll oidentifierat fågelbenfragment. Totalvikt: 1 g. Fynd av keramik: 1 YRG gryta. 1 odefinierad YLG. Glas: 1 passglas. Metall: 1 nit
1115**	Konstruktion av markyta	60318**, 65048**		60318 var konstruktionslager av sand med småsten, eldpåverkad sten. 65048 var stenläggning av 0,1 m stora rundade stenar

Hus 25:13:2 var minst 12,5×6,5 meter stort och hade minst två rum. Utmed byggnadens södra och västra delar fanns syllstensrader (KG 2107*). Delar av de äldre syllstenarna återanvändes troligen. I öster fanns **rum A** som var minst 5,6×6,0 stort. Rummets utbredning visades av syllstenar och konstruktionslagren. Inget golv fanns bevarat. I rummet konstruerades ett fundament av

sten som var minst 1 meter i diameter (KG 2131*). Möjligen var det större och en del togs bort vid raseringen. Det kan ha varit en del av en eldstad. I raseringsmassorna (se fas 25:15, KG 2110*) fanns kakel, möjligen har en kakelugn funnits här. I raseringsmassorna över rummet fanns slaktavfall. Väster om detta fanns **rum B** som uppskattningsvis var 5,8×6,0 meter stort. Rummets utbredning

visades av syllstenar, den möjliga mellanväggen och konstruktionslagren. Inget golv fanns bevarat. Huset kan ha haft ett eller flera fönster med glas.

Hus 25:13:3 var uppskattningsvis 13,5×4,2 meter stort och hade minst ett rum. På ett konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmassor lades krysslagda träreglar, ytterligare konstruktionslager av sand och ett trägolv (KG 2104*). Delar av benmaterialet under golvet kan vara hushållsavfall från brukande av rummet. Troligen var det en ekonomibyggnad (förråd/magasin?).

Möjligen fanns ännu ett hus längst i väster, det kan ha varit uppemot 11 meter långt. Här lades ett konstruktionslager av sand (KG 2259*). På det fanns en rest av en stenläggning (KG 1115**) som kan var ett golv eller en gårdsplan.

I det arkeobotaniska materialet fanns indirekta spår av att ett fåhus fanns på stadsgården. Parasitmaterialet i avfallsgropen i fas 25:14 antyder att grisar hölls på stadsgården. Vilket hus som hade den funktionen har inte gått att avgöra, möjligen var det huset som kan ha funnits i stadsgårdens sydvästra del.

Gårdsplan (gata E). I öster fick gårdsplanen en ny rakare sträckning, den var 3,6–5,1 meter bred. Här lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 5103). Utmed den södra sidan fanns en rännadal. I stenläggningen fanns två öst-västliga rader av större stenar. Cirka 5 meter in från gata C fanns två större (och djupt satta) stenar, de kan ha varit underlag för stolpar i en överbyggnad/loft. Konstruktionslagren innehöll många föremål. De kan vara omlagrade från de brukade lagren i fas 25:12.

Väster om detta, fram till hus 25:13:3, verkar den äldre stenlagda nivån ha behållits, men delar av stenläggningen här var troligen omlagd under denna fas.

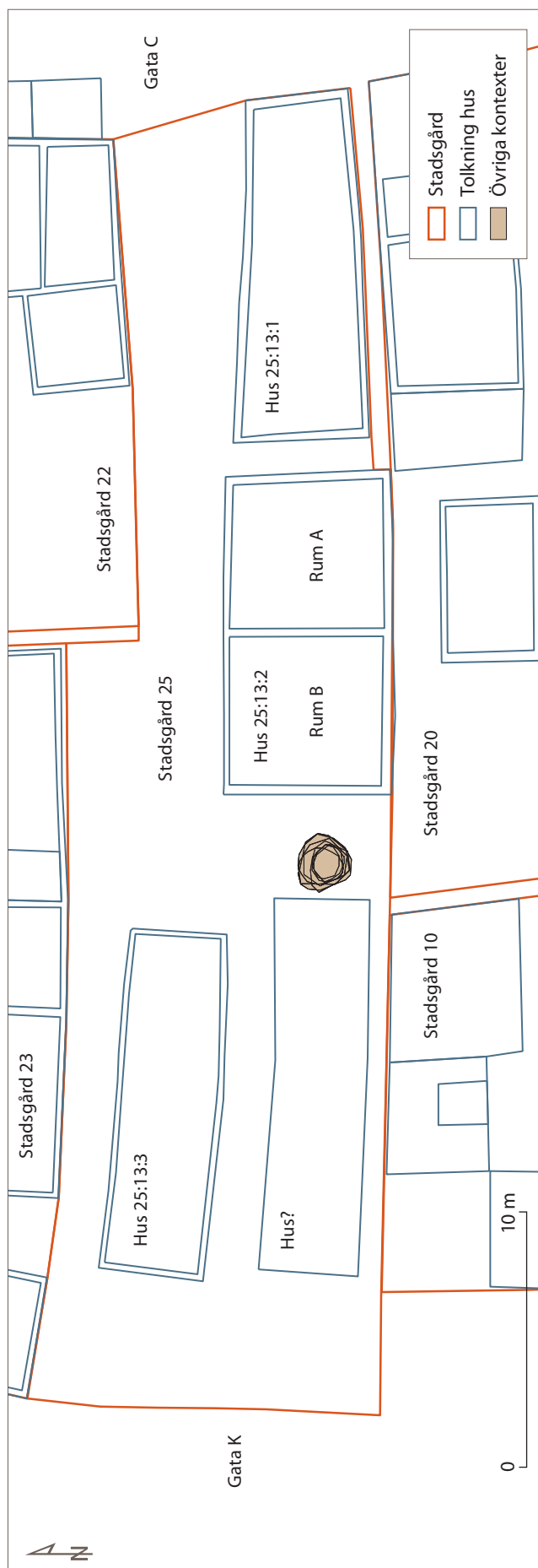
Gränder. Två stenlagda passager som var 1,4–2,0 meter breda anlades norr om och söder om hus 25:13:3 (KG 2070*). I båda stenläggningarna fanns öst-västliga rännदार. Väster om byggnaden anlades en 9×5 meter stor stenlagd yta (KG 940**, 974*). En stolpe sattes här (KG 942**). Möjligen bar den upp ett utkragande loft eller övre våningsplan i hus 25:13:3.

Fas 25:14. Konstruktion och bruk av avfallsgrop

Datering: 1590-tal till 1624.

En 2,2x2,0 meter stor och 0,75 meter djup grop grävdes (KG 2108*). Den låg sannolikt direkt väster om hus 25:13:2. Gropen återfylldes vid sju olika tillfällen (KG 2109*). I den understa fyllningen fanns avfall från trädgårdsodling. I det parasitprov från fyllningen som har analyserats fanns ägg från inälvsparasiter. Här fanns fyra ägg som troligen är från grisens piskmask, samt två ägg som sannolikt är från människans piskmask och fyra ägg av spolmask från människa eller gris. Detta visar att grisar hölls på stadsgården. I den tredje fyllningen fanns ben som var deponerat avfall. Benen var huvudsakligen av vanliga tamdjur. De flesta benen var dåligt bevarade med bevis på exponering och urlakning. Kroppsdelsspridningen och bevaringstillståndet tyder på flyttning eller rensning av ett område med grövre avfall. Det kan vara en blandning av avfall från slakt, skinnhantering och/eller matlagning. I den fjärde fyllningen fanns stenar, möjligen från en uppbruten stenläggning (figur 159, tabell 85).

Föremål fanns framför allt i gropens översta fyllning. De utgjordes mestadels av keramikskålar och grytor. Här fanns en form tills ugnskakel som möjligen har ett samband med kaklet i KG 2102 (fas 25:15) och KG 2098 (fas 25:11). De påminner om varandra men det finns ingen passning.

Figur 159. Lämningar från fas 25:14. Skala 1:250.

Tabell 85. Grupper och kontexter i fas 25:14. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

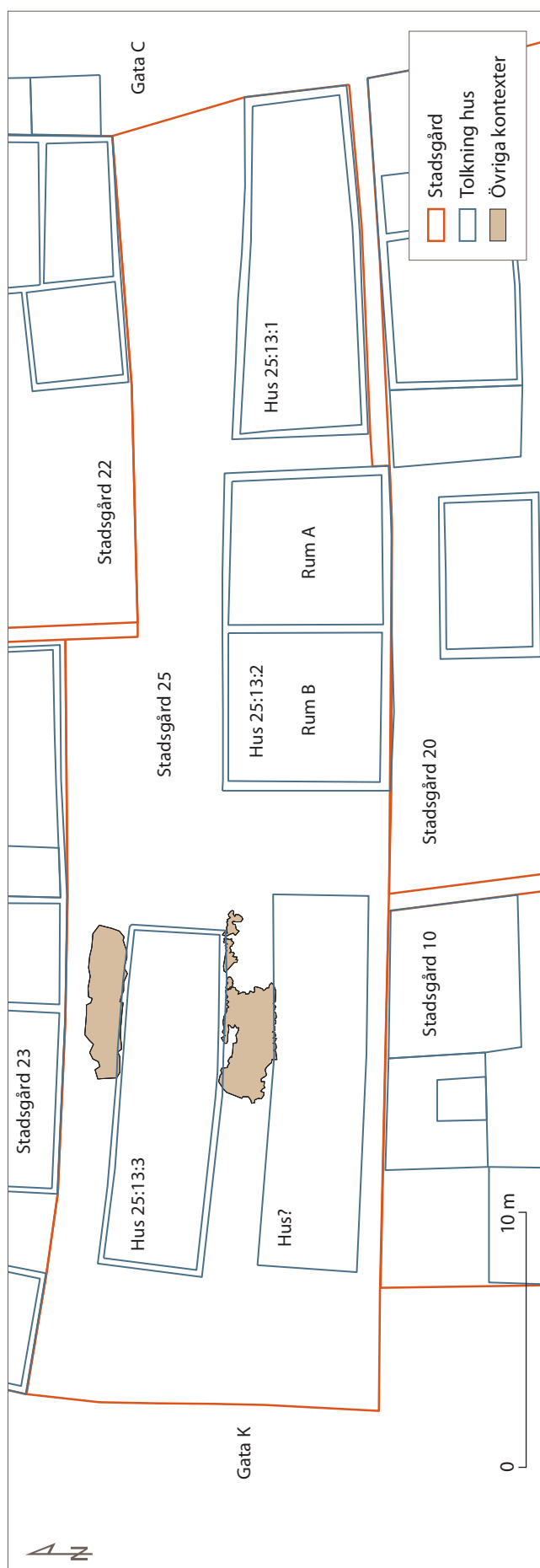
** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2108*	Grävande av grop	210033*		Nedgrävning, 2,2x2,0 m stor, 0,75 m djup
2109*	Bruk av avfalls-grop	210030*, 210031*, 210034*, 210036*, 210037*, 210069*, 230035*	210069 har PM 121580 se bilaga 1. Parasitprov 121589	210069 var understa fyllning av humös sand med träflis, gödsel, småsten. 210037 var 2:a fyllning av silt med träflis. 210036 var 3:e fyllning av silt med träkol, småsten. 230035 var 4:e fyllning av silt med träkol, tegelbrockor, bränd lera, träflis, stenar (ev. från golv). 210034 var 5:e fyllning av sand med träkol, tegelkross, bränd lera, träflis. 210031 var 6:e fyllning av träkol. 210030 var översta fyllning i grop av silt med träkol. Innehöll ben av: Nötkreatur: blandade delar inklusive kranium, tänder. Svin: kranium, skulderblad, överarm. Får: strålben. Rådjur: underkäke (utan tänder). Totalvikt: 1911 g. Ben endast i 3: fyllningen. Fynd av keramik: 1 rödgodskrus. 1 YRG skål, 9 YRG grytor, 3 odefinierade kärl YRG. 1 YLG fat, 5 YLG skålar, 1 odefinierat kärl YLG, 1 fajansfat. Kakel: 1 form för kakeltillverkning F836 (ev. fr Skåne). Tegel: 1 murtegel (fragment)

Fas 25:15. Bruk av stenläggning

Datering: cirka 1590–1624.

Mellan stenarna i de två passagerna norr och söder om hus 25:13:3 avsattes lager vid bruk (KG 2102*). Lagren var blandade med raseringsring (figur 160, tabell 86). Här fanns några enstaka ben från nötkreatur, svin, får/get och höns med oklart ursprung. Mycket föremål fanns i lagren. Det kan vara avfall som kastades i passagerna då de brukades men det mesta är nog från raseringsringen (1624).

Figur 160. Lämningar från fas 25:15. Skala 1:250.

Tabell 86. Grupper och kontexter i fas 25:15. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2102*	Bruk av och raseri på stenläggning	380002*	Har PM 115844 se bilaga 1. PM 115845 se bilaga 1	Lager mellan stenar av silt med tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten, pinnar. Innehöll ben av: Nötkreatur: lårben, tåled2, splitter. Svin: kota, överarm, strålben. Får: underkäke, mellanfotsben, skenben. Höns: mellanhand. Totalvikt: 2 g. Däggdjurben saknar artvikter. Fynd av keramik: 6 YRG fat, 2 YRG skålar, 2 YRG krukor, 3 YRG pannor, 18 YRG grytor, 21 odefinierade kärl YRG. 3 YLG fat, 1 YLG skål, 7 odefinierade kärl YLG. 5 jydepotter (varav 1 trebensgryta), 1 SVG gryta. 7 stengodskrus. 1 fajansfat, 1 odefinierat fajanskärl. Glas: 1 glastav (dekorelement?), 1 römer, 2 passglas, 5 dryckeskärl, 2 kärl. Metall: 1 blyföremål, 1 blysmälta, 1 spröjs, 1 beslag cu (stort med dekorativ form?), 1 tråd cu, 3 järnbeslag, 3 oidentifierade föremål, 1 nit, 1 söm, 15 spikar, 3 tenar. Kaker: 1 ugnskakel (rump)

Fas 25:16. Rasering av bebyggelse

Datering: 1600-tal (1624?).

Storskalig rasering av byggnaderna på stadsgården, sannolikt vid stadens nedläggande 1624, eller möjligen vid Kalmarkriget (figur 161, tabell 87).

Hus 25:13:1 raserades. Här fanns de brända resterna av ett trägolv blandat med raseringsmassor och möjligen resterna av tak (KG 5098).

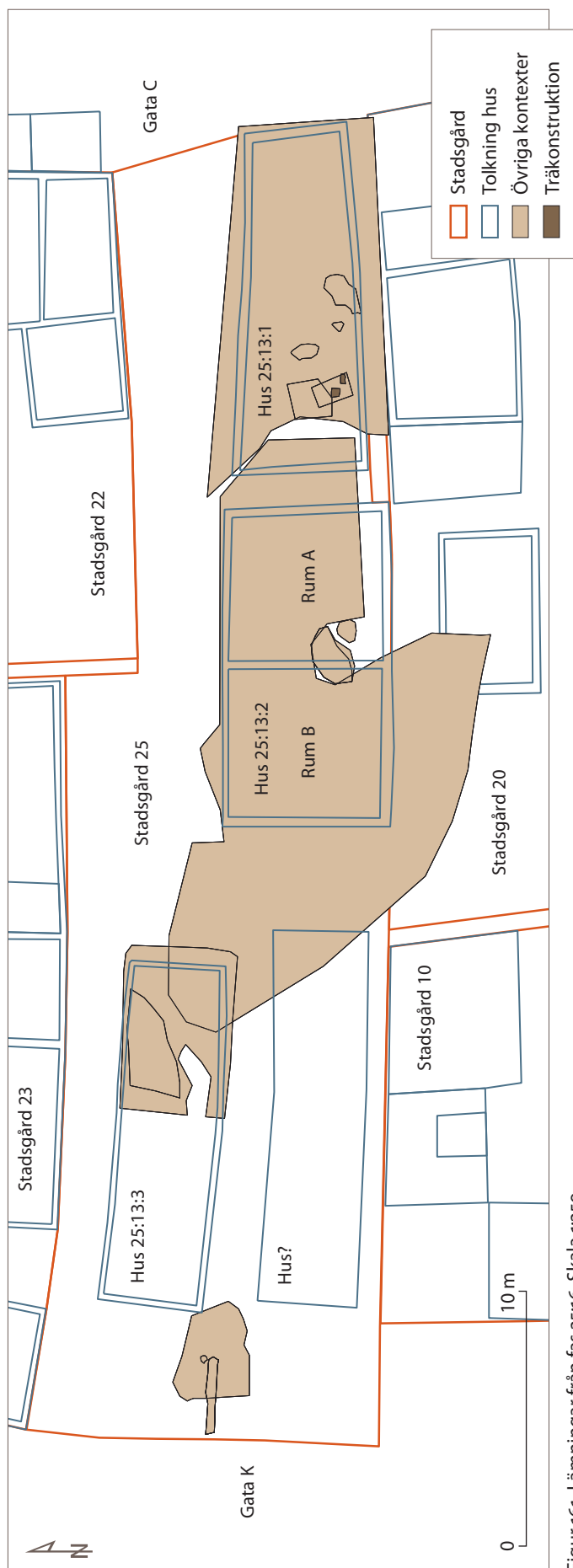
Hus 25:13:2 raserades. Fundamentet i rum A raserades (KG 2258*), i raseringen fanns en bit kakel. Väster om det grävdes en nedgrävning som återfylldes (KG 2260*). Troligen togs en del av byggnaden bort, möjligen en del av fundamentet. I nedgrävningen fanns ben från matlagning och slakt.

Hus 25:13:3 raserades. På golvet fanns spår av det sista bruket av byggnaden innan den raserades (KG 2105*). I lagret fanns slagg och skalkorn. Lagret var relativt tomt vilket tyder på att byggnaden kan ha städats ur innan den raserades. Delar av stenläggningen väster om hus 25:13:3 togs bort vid raseringen (KG 973**). Nedgrävningen återfylldes med raseringsmassor. Stolpen togs bort (KG 941**).

Efter detta utjämnades raseringsmassor över ytan (KG 5054, KG 2110*, 885**). Dessa lager var delvis omrörda under efterföljande landeritid.

Benmaterialet var sannolikt avfall från den sista brukningen, även om det inte går att utesluta att delar av materialet hamnade här under påföljande landeritid. Förekomsten av köttfattiga ben från nötkreatur, främst från de utjämnade raseringslagren (KG 2110*) och hus 25:13:2 (KG 2260*), bör vara avfall från slakt på stadsgården eller i dess närhet innan raseringen skedde.

Mängder av keramik fanns i raseringslagren (framför allt i S201143, över hus 25:13:2). I lagren fanns stora mängder kokkärl och bordskärl, men även flera mer ovanliga importerade kärl som fajanser, lustreware, dekorerade fat och skålar och stengodskrus. Många fat med upphängningshål, som kan ha hängt på väggen. Keramiken dateras främst till slutet av 1500-talet och

Figur 161. Lämningar från fas 25:16. Skala 1:250.

Tabell 87. Grupper och kontexter i fas 25:16. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5054	Rasering av byggnad/utjämn- ning av rase- ringsmassor	91000	Har PM 406055 se bilaga 1. PM 406056 med träkol, träflis, målla, bränd halm, metallsmälta	Utjämnade raseringsmassor av humös sand med tegelkross, tegelbrockor, eldpå- verkade stenar, småsten, träkol. Fläckar av silt/lera. Innehöll skulderblad av svin + 1 bränt ben, splitter av nöt. Fynd av keramik: 12 YRG fat, 5 YRG skålar, 40 YRG krukor, 18 YRG pannor, 125 YRG grytor, 119 odefinierade YRG. 2 YLG fat (bl.a. Beauvais sgraf- fito), 8 YLG skålar, 1 YLG gryta, 21 odefinierade YLG. 9 jydepotter. 13 stengodskrus (Siegburg, Langerwehe, Köln, Frechen, Raeren). 6 fajansfat (bl.a. berretino). Flera skärvor är nötta och slitna. Glas: 44 fönsterglas, 4 flaskor, 9 passglas, 1 römer, 1 väf- felbägare (ca 1600), 13 odef kärl (varav några ev. passglas) 1 glasstav (kärl detalj?). Slagg: 23 fragment (1330 g.). Bränd lera: 1 degel. Tegel: 15 murtegel. Bergart: 2 brynen. Metall: 2 blyspröjs, 2 grytben (cu), 1 krantapp (cu), 1 ljushållare gjuten (cu), 2 betsel (stångbett), 1 navare, 1 bultlåsnöckel, 1 brodd, 2 järnbeslag, 31 oidentifie- rade järnföremål (ev. lås, hammare/hacka), 3 knivar, 1 krampa, 2 nitar, 3 ringar (ev. betsel), 1 skära, 1 sölja, 9 sömmar, 1 ten, 93 spikar.
5098	Rasering av byggnad	91007, 91008	91007 har PM 406408 med träkol (finfördelat), målla (mycket finfördelat - utsatt för tramp?)	91007 var bränt trä från trägolv blandat med humös sand, tegelkross, eldpåverklad sten, träbiter, gödsel. 91008 var bränt trä från raserat golv eller tak. Innehöll ben- fragment av nöt och svin. Kranieben av torsk. Totalvikt: 156 g. Fynd av metall: 1 kniv, 1 gångjärnbeslag, 1 föremål
2105*	Rasering/sista brukning av golv	380001*	Har PM 113034 se bilaga 1	Tunt lager av silt med träflis. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 1 YRG gryta, 1 YRG silkärl. 1 odefinierat kärl YRG. 4 odefinierade kärl YLG. 2 jydepotter
2110*	Rasering av byggnader	201143*, 380000*	380000 har PM 111887 med träflis, träkol, målla, koks- liknande material, metallsmältor, hal- lon, daggbåpa	Utjämnade raseringslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, sot. Nöt: mest delar av kranier (kåkar + tänder -inklusive undre framtänder, hornkvicke), ne- dre delar av extremiteter (mellanfotsben + tåleder), lite kotor och revben + bröst- ben, mest från vuxna djur. Köttfattiga delar vanligast. Svin: blandade delar, många undre hörntänder av galtar. Får: tänder, överarm, strålben, tåled1. Gås: 1 lårben. Torsk: 2 prekaudakotor, meterstora fiskar. Katt: fragment av överarmsben. Få brän- da fragment. Totalvikt: 5121 g. Fynd av keramik: 93 YRG fat (bl.a. med pipersdekor; ett med fiskmotiv, holländskt, rött wesergods, werra, flera med upphängnings- hål). 3 YRG saltfat, 23 YRG skålar (pipersdekor), 1 YRG silkärl, 36 YRG krukor (flera holländska med trindhänkel), 21 YRG pannor (bl.a. holländska), 497 YRG grytor, 92 odefinierade kärl YRG. 40 YLG fat (stor andel weserfat, även franskt), 1 saltfat, 58 YLG skålar, 3 YLG krukor (bl.a. weser), 1 YLG silkärl, 3 YLG grytor. 34 jydepotter, 12 SVG kärl. 37 stengodskrus. (13 siegburg. med och utan stämpeldekor, 1 köln, 1 frechen, 1 westerwald, 11 raeren med stämpeldekor), 10 fajansfat (med dekor, bl.a. från Holland och Italien), 4 fajanskålar (bl.a. ligurisk fajans och lustware), 2 fajan- skrus (bl.a. en malling jug). 14 flintgodskärl, 1 ostindiskt porslin (underglasryblå dekor/brun utsida). Glas: 1 butelj, 1 flaska (modern), 1 igel, 1 klubbägare, 2 bägare, 5 dryckeskärl (1 stav/dekorelement), 1 noppbägare, 8 passglas, 1 skål, 1 väffelbäga- re, 20 oidentifierade kärl, 18 fönsterglas. Metall: 3 mynt (2 Johan III 1579, 1 skilling danske Kristian III 1534–1559), 1 plomb (Augsburg 1500–1625), 1 gjutet blyföremål, 2 blyspröjs, 1 beslag cu-legering, 2 grytor (ben), 1 knapp cu-legering, 3 beslag, 1 borr/navare, 1 lås, 2 sisare, 2 knivar, 2 söljor, 1 krampa, 1 nål, 1 järntråd (ögla, hys- ka?), 18 sömmar, 6 tenar, 67 spikar. Kaker: 11 kakelfragment (varav 9 frontfragment med reliefdekor och svart glasyr, 2 rumpfragment). Bränd lera: 2 deglar. Bergart: 1 flintavslag. Slagg: 1 fragment
2258*	Rasering av fun- dament	240013*	Har PM 203572 se bilaga 1	Lager av humös sand. Fynd av keramik: 2 odefinierad YRG. Glas: 1 fönsterglas. Kaker: 1 fragment svartglaserat reliefkaker
2260*	Återfyllning av nedgrävning	240001*, 240006*	240006 har PM 120030 med träkol, träflis, rötter, hårda fröer (målla, fläder).	240001 var nedgrävning, 2,35×1,45 m stor, 0,25 m djup. Återfylld med 240006, humös sand med tegelbrockor, tegelkross. Innehöll ben av: Nötkreatur: kalvarium, underkäke, atlas, bröstotor, ländkota, svanskota, revben, skulderblad, höftben, knäskål, skenben, 3 hällben, mellanfot, tåled1. Svin: 2 kalvarier, överarm, mellanfot- sben. Allmänt intryck från fältregistrering: mest matavfall. Totalvikt: 1015 g. Fynd av 8 YRG grytor
885**	Rasering av byggnad/utjämn- ning av rase- ringsmassor	50369**		50369 var utjämnat raseringslager av humös sand med tegelkross, träkol, bränd lera, kalkbruk, småsten, sot, tegelbrockor, eldpåverkad sten, pinnar. Innehöll ben från svin, katt, och nötkreatur samt delar av hundskelett. Gällande nötkreatur är det mest underkäkar, kraniefragment, fotben. Totalvikt: 42,7 g. Artviktuppgifter saknas delvis. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 1 YRG skål, 1 YRG panna, 4 YRG grytor, 1 odefi- nierad YRG. 1 YLG fat (Weser), 2 YLG skålar, 2 odefinierade YLG. 1 SVG kruka. 1 fa- jansfat (1700-tal), 2 ostindiskt porslin. Glas: 2 flaskor, 2 passglas, 3 odefinierade kärl (ev. delvis modernt), 12 fönsterglas. Metall: 1 mynt (oidentifierad), 1 muskötula, 4 spikar. Kaker: 1 front ugnskakel med grön glasyr
941**	Borttagande av stolpe	65019**		Återfyllning efter att stolpe tagits bort av humös sand med träbiter, träkol. Fynd av keramik: 1 YRG gryta
973**	Rasering av sten- läggning	65016**, 65017**		65017 var Ö-V ränna, 3,3×0,3 m stor. 65016 var utfyllnadslager av siltig sand med bränd lera, kalkbruk, småsten, pinnar, tegelbrockor, träkol. Stenar i V ände. Fynd av keramik: 2 YRG grytor, 5 odefinierade YRG. 1 YLG skål, 2 odefinierade YLG (1 Rouen)

1600-talets början, men det finns även en inblandning av senare material (flintgods och porslin). Även ett flertal glaskärl fanns, även om de var relativt få jämfört med keramiken. Fönsterglas fanns både över hus 25:13:1 och 25:13:2. I lagren fanns mynt med datering till 1500-talets mitt och andra hälft (Johan III 1579, Kristian III 1534–1559) och

en blyplomb från Augsburg (1500–1625). I lagren över hus 25:13:2 fanns kakel som kan komma från en kakelugn på stadsgården, fragmenten ser ut att kunna tillhöra samma ugn (svartglaserade). Formspråket påminner även om kakelformen i den yngsta fyllningen i gropen väster om hus 25:13:2 (fas 25:14, KG 2109).

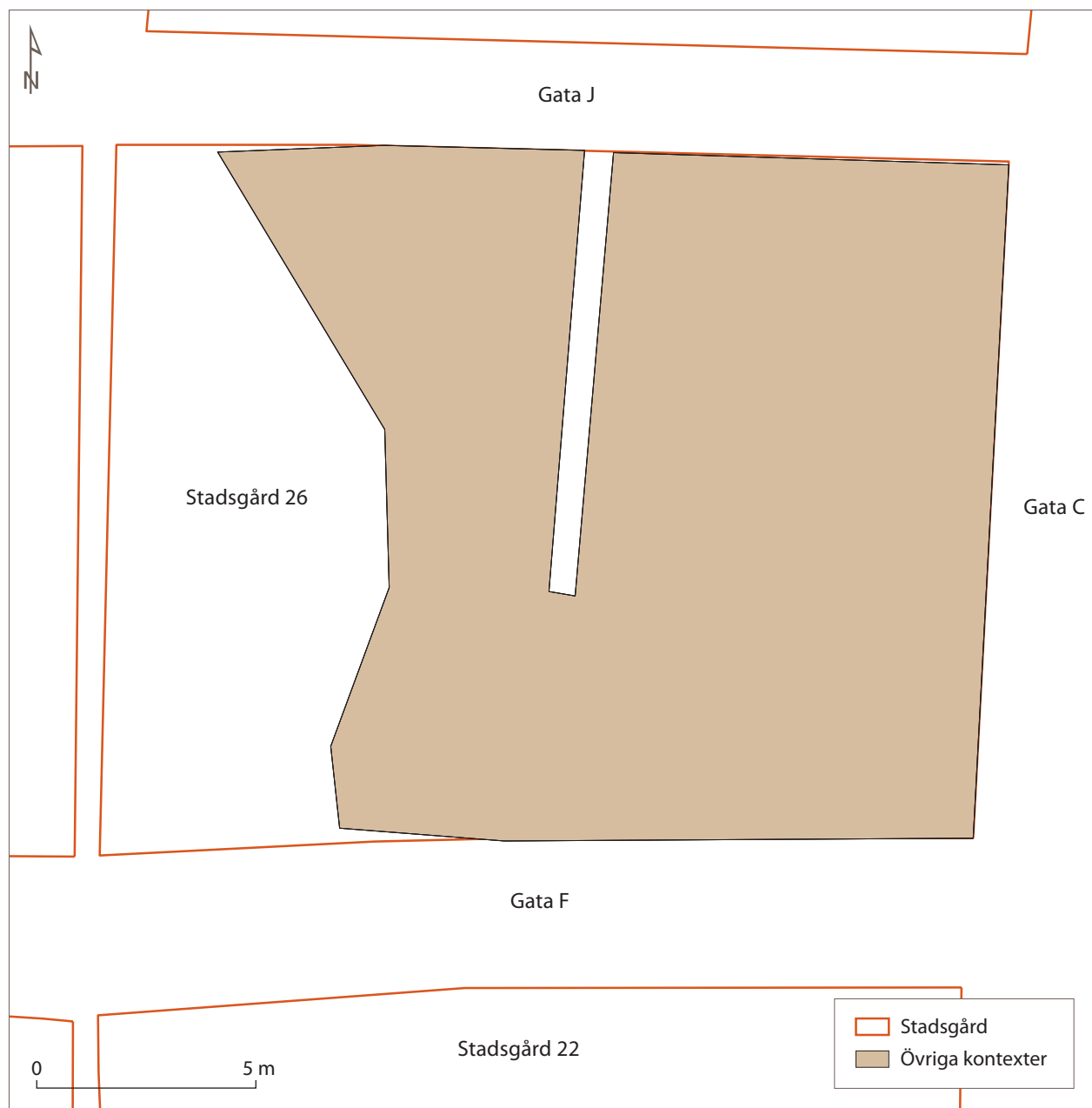
Stadsgård 26

Fas 26:1. Bruk av markyta

Datering: 1470–1480-tal?

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd. Ett utjämningslager av sand lades ut, delvis kan det varit naturligt. Lagret brukades och trampades (figur 162, tabell 88).

Lämningarna mellan detta lager och de i fas 26:2 undersöktes ej.

Figur 162. Lämningar från fas 26:1. Skala 1:150.

Tabell 88. Grupper och kontexter i fas 26:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5113	Markberedning/ bruk av markyta	35122		Utgjämningsslag med trampad horisont av sandig lucker silt med tråkolsbitar som täcker den sluttande marken åt väster och söder.

Datering: 1560–1570-tal.

Inför bygget påfördes ett utjämningslager av sand med inslag av raseringsmassor över hela tomt (KG 5119).

I norr fanns **rum A** som var 7,4x3,8 meter stort. Här fanns ett stengolv (KG 5117). Troligen var detta egentligen flera olika rum som varit bodar utmed gata C.

Söder om detta fanns **rum B** som var 5,5x4,5 meter stort. Närmast gata C fanns ett stengolv (KG 5128). Längre åt väster saknades golvyta, möjligen var detta egentligen två olika rum. En större sten

Figur 163. Lämningar från fas 26:2. Skala 1:150.

Tabell 89. Grupper och kontexter i fas 26:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5114	Konstruktion av byggnad	95232, 95233		95233 var syllstenar/hörnstenar. 95232 var stenläggning, troligen golv
5117	Konstruktion av gårdsplan eller byggnad	95177, 95718		Stenlagda ytor
5119	Markberedning	95228		Utgjänningslager av sand med träkol. Fynd av järnföremål: 2 beslag, 1 hästsko, 1 kniv, 14 spikar, 1 söm, 4 odefinierade föremål.
5121	Konstruktion av gårdsplan eller byggnad	95182, 95183		95183 var Ö-V rad av 0,20–0,35 m stora stenar utmed gata J. 95182 var stenläggning
5122	Konstruktion av gårdsplan	95173, 95175, 95229, 95230		95229 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmaterial. 95175 var stenläggning av 0,10–0,2 m stora stenar. 2 Ö-V rader av större stenar, jämn kant i N. 95173 var stenläggning, golv i hus eller del av gårdsplan. 95230 var ansamling av stenar, och två N-S rader, ev. rest av stenläggning/kant på stenläggning/syllstenar, 0,15–0,30 m stora stenar
5123	Konstruktion av byggnad	81064, 81066, 95176		81066 var 0,9×0,5 m stor sten. 81064, 95176 var Ö-V syllstockar
5124	Golv	95180		Träggolv av Ö-V brädor inom 5,4×1,3 m yta.
5125	Konstruktion av eldstad	95179, 95181, 95231		95231 var konstruktionslager av sand. 95179 var 2,2×2,2 m stor, 0,2 m hög stenlagd yta av stora flata stenar. Låg över 95181, L-formad kant av tegel.
5127	Konstruktion av golv	95206		Konstruktionslager/trampad golvyta av lera, med inslag av träkol
5128	Konstruktion av golv	95187		Stenläggning, 4,6×1,3 m stor.

fanns i det nordvästra hörnet. Rummet var troligen en bod utmed gatan.

Hus 26:2:2 var uppskattningsvis 10 meter långt, 6 meter brett och troligen tre rum. Husets utbredning har uppskattats och visades av golvytor och till viss del av var stenlagda ytor fanns runt det.

I sydväst fanns **rum A** var minst 5,4×3,5 meter stort. En cirka 2,2×2,2 meter stor eldstad konstruerades (KG 5125), möjligen var den återanvänd från en äldre byggnad. Fundamenten bestod av ett konstruktionslager av sand och på det flata stenar. På den västra och södra sidan av fundamentet lades rader av tegel. Väster och söder om eldstaden lades ett lergolv (KG 5127). Rummet kan ha varit en verkstad eller ett kök (lergolv talar mot stuga).

Öster om det fanns **rum B** som var minst 5,4×1,6 meter stort. Här lades ett träggolv. Rummet var möjligen en förstuga.

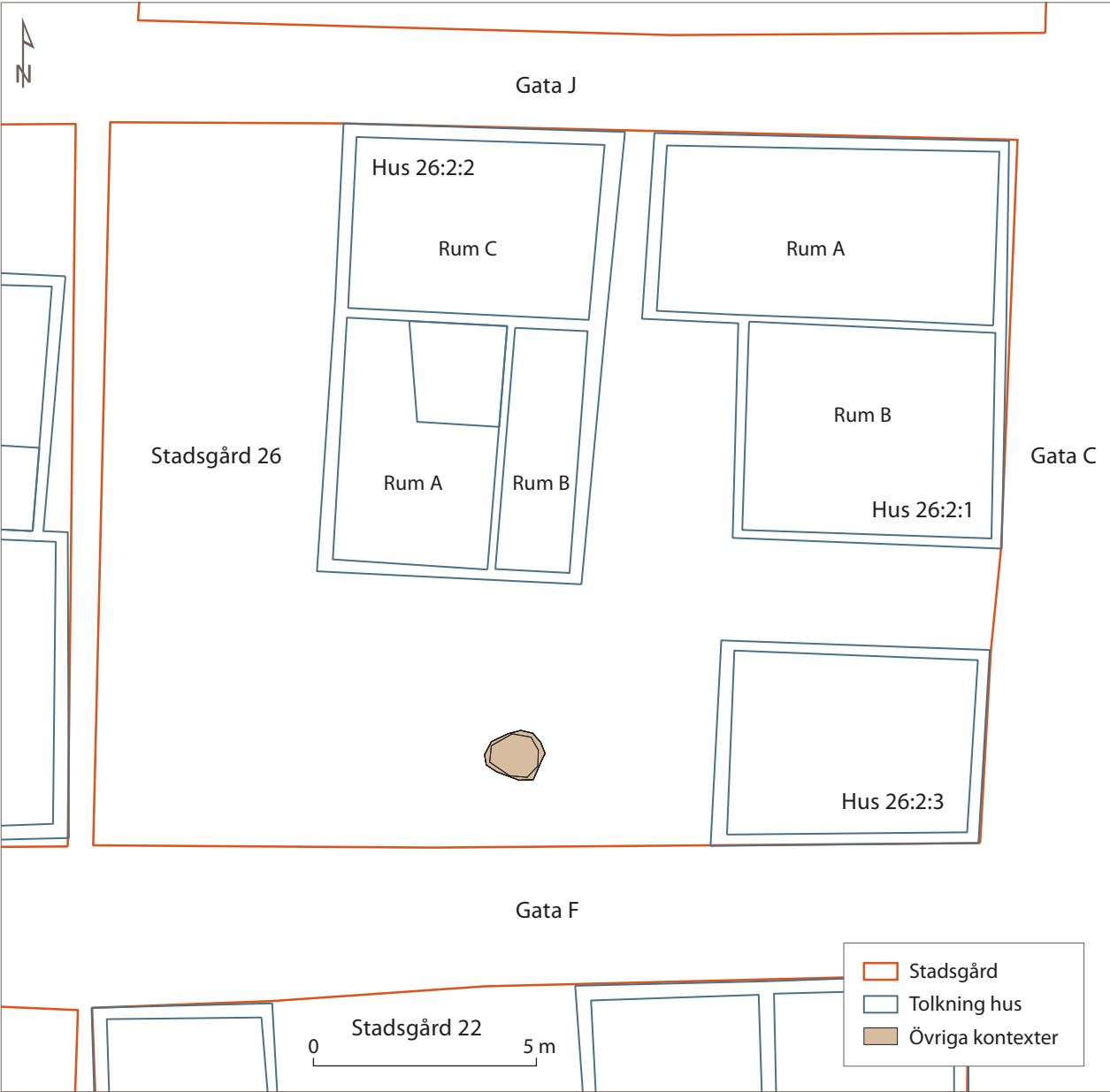
Norr om eldstaden fanns **rum C** som var 5,5×3,8 meter stort. Mot gata J i norr lades syllstenar. Stenläggning lades därefter (KG 5121). Rummet var troligen en bod eller förrådsutrymme.

Hus 26:3:3 var minst 6,0×4,4 meter stort och hade minst ett rum. Syllstenar lades utmed gata F. I huset fanns stenar från ett stenlagt golv (KG 5114). Troligen var det en bod utmed gata C. Direkt väster om huset fanns en stenläggning som möjligen var golv i ännu ett rum (eller en del av gårdsplanen).

Gårdsplanen var L- eller T-formad med en portgång i öster. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 5122). Spridda spår fanns av stenläggning från en nord-sydlig del av gårdsplanen ned mot gata F.

Fas 26:3. Konstruktion och brukning av grop
Datering: 1500-tal.

En grop grävdes i stadsgårdens sydvästra del (KG 5116). Den brukades och återfylldes därefter med raseringsmassor (figur 164, tabell 90). I brukningslagren fanns ben som troligen var mathanteringsavfall från närliggande hus.

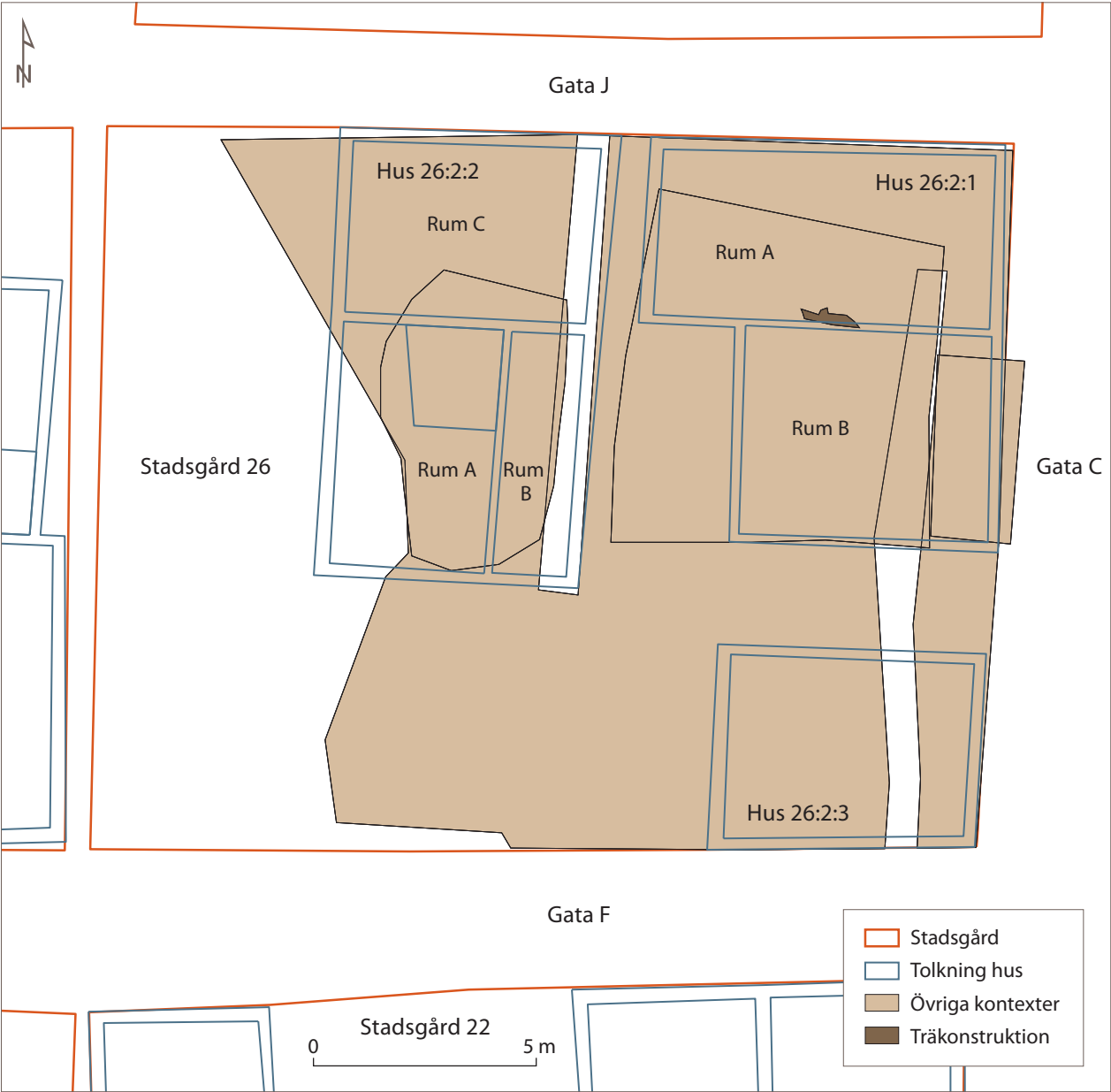
Figur 164. Lämningar från fas 26:3. Skala 1:150.

Tabell 90. Grupper och kontexter i fas 26:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5116	Grävande av grop	96011		Oval nedgrävning, 0,46×0,35 m stor, 0,12–0,30 m djup.
5120	Bruk och återfyllning av grop	96009, 96010	PS 209743 med fiskben och fjäll	96010 var nedersta fyllningen, siltig sand med med bränd lera, småsten, gödsel, träkolsbitar, tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten, pinnar, träbitar, träflis, aska samt några få ben. 96009 var övre fyllning av träflis och sand med stora stenar, tegelkross, pinnar, träbitar, eldpåverkad sten, aska, sot, bränd lera, småsten, träkolsbitar. Innehöll splitter av däggdjur, kotor av ål, vitling, kolja, makrill, brända småfragment. Även mindre delar av nöt, inklusive tungben, kota och revben. Fiskben och fjäll förekom. Benfragment från får och svin förekom. Totalvikt: 230 g. Fynd av slagg: 1 fragment (64g). Keramik: 2 YRG krukor, 1 YRG trebensgryta.

Fas 26:4. Rasering av stadsgård
 Datering: 1600-tal (1624?).

Storskalig rasering, troligen vid stadens nedläggande (figur 165, tabell 91). På golven i hus 23:6:1 fanns brand- och raseringslager (KG 5115). Här fanns trä från golv eller tak. Över hela stadsgården utjämnades raseringslager (KG 5126).

Figur 165. Lämningar från fas 26:4. Skala 1:150.

Tabell 91. Grupper och kontexter i fas 26:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5115	Rasering av byggnad	76075, 81062, 81065		81065 var Ö-V bränd bräda från golv (ev. tak). 81062 var brandlager över golv i byggnad. Sandig silt med kol. 76075 var raseringslager av sand med småsten, tegelkross. Innehöll underkäksmolarer av nöt, rörbensdiafys av får. Totalvikt 61 g. Fynd av järnföremål: 6 spikar och 1 odefinierat föremål. Kaker: 1 pottkakel. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YLG fat.
5118	Rasering av eldstad	81063		Raseringslager med tegel och träkol. Fynd av metall: 1 remändebeslag i CU-legering.
5126	Utjämnade raseringslager	35128		Raseringslager av lucker silt med rikligt inslag av bränd lera, kalkbruk, pinnar, småsten, träkolsbitar, aska och sot.

Stadsgård 27

Fas 27:1. Bruk av obebyggd tomt

Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd. Utjämningslager av sand och silt lades ut och ytan på lagret trampades (figur 166, tabell 92).

Figur 166. Lämningar från fas 27:1. Skala 1:150.

Tabell 92. Grupper och kontexter i fas 27:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2250*	Markberedningslager	40214*, 40215*		Utgjämningsslager av sand och silt med träkol. Trampad horisont. Ligger i den sluttande marken åt väster och söder.
3250	Markberedningslager	95209		Utgjämningsslager av sand och silt med träkol. Trampad horisont. Ligger i den sluttande marken åt väster och söder.

Fas 27:2. Konstruktion av hus 27:2:1, 27:2:2 och gårdsplan

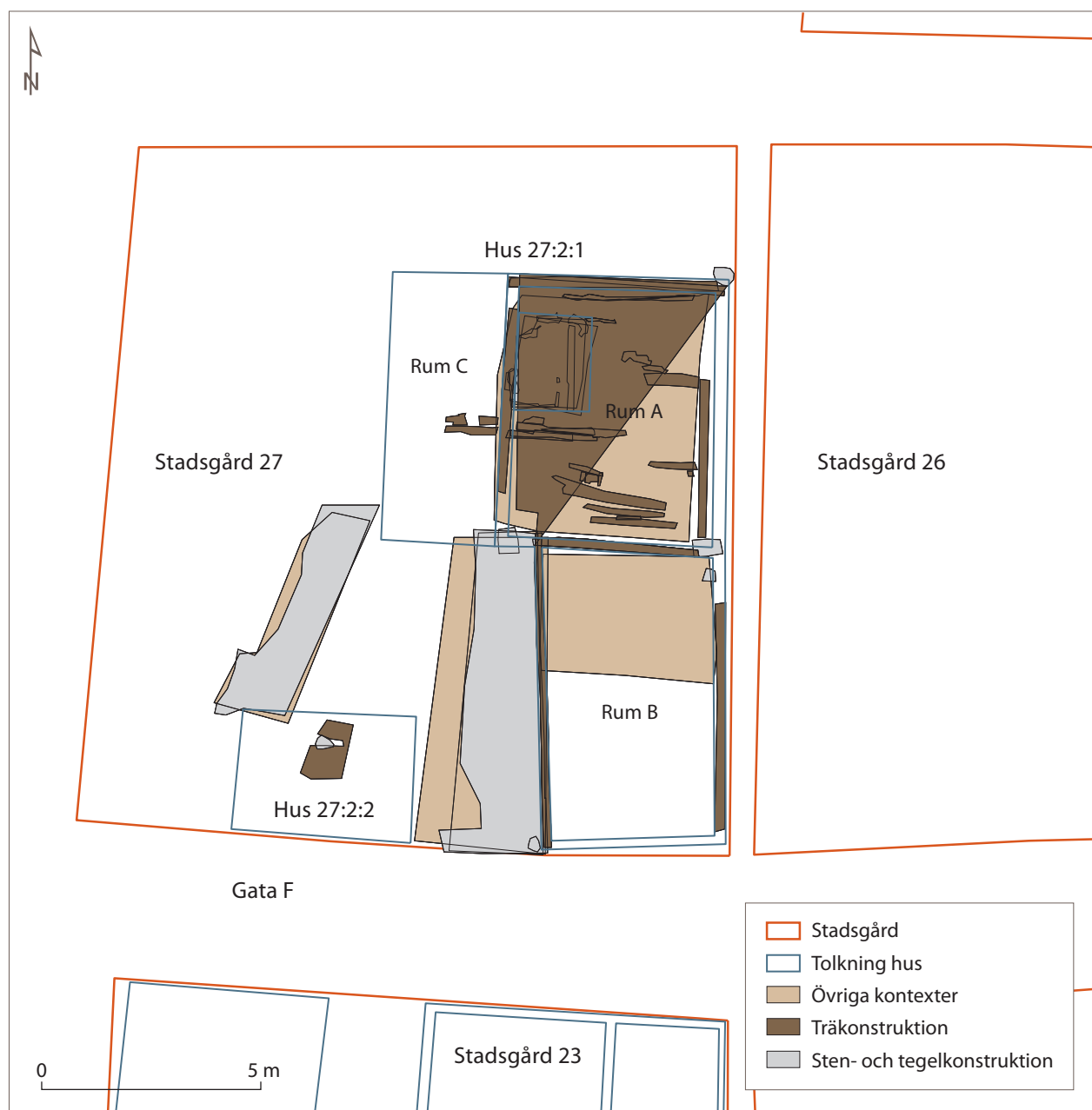
Datering: Omkring 1480.

Stadsgården bebyggdes med två byggnader, **hus 27:2:1** och **27:2:2**. Mellan dem anlades en stensatt **gårdsplan** (figur 167, tabell 93). Innan husen byggdes lades ett konstruktionslager på hela tomten som trampas (KG 5060).

Hus 27:2:1 låg utmed stadsgårdens östra sida, var 13 meter långt, minst 6,7 till 4,0 meter brett och bestod av minst tre rum. Syllstenar och syll-

stockar för ytter- och mellanväggar lades ut (KG 3251). Väggar saknades runt rum C och mot gata F.

Längst i nordöst fanns **rum A** som var 5,7×4,6 meter stort. Ett konstruktionslager som även fungerade som isolering under golvet lades ut (KG 5060). I rummet lades ett trägolv (KG 5112). Många föremål fanns i konstruktionslagret. Delar av materialet kan komma från bruket av rummet, men flera av dem är för stora för att trilla mellan golvspringor. Möjligen hör delar av föremålen till raseringen, eller så har de möjligen kommit med konstruktionslagret.

Figur 167. Lämningar från fas 27:2. Skala 1:150.

I rummets nordvästra del konstruerades en eldstad som var 2,0×1,7 meter stor (KG 3249). Eldstadens fundament hade underst en rustbädd av träreglar. Över dem fanns en lerpäckning, och däröver ett stenfundament. Rummet var en upp-
värmd stuga.

Söder därom fanns **rum B** som var 6,5×3,8 meter stort, troligen var det flera olika rum. I rummet norra del lades ett jordgolv inom en cirka 3,8×2,8 meter stor yta (KG 5105). Det är oklart om jordgolvet funnits längre åt söder eller om en mellanvägg och ännu ett rum fanns här. Rum B var troligen någon form av ekonomibyggnad eller fähus.

Rum C låg väster om rum A. Det som återstod av detta rum var en liten rest av ett trägolv,

möjligen även en del av en mellanvägg (KG 5112). Rummet har varit 5,7 meter långt och minst 1,2 meter brett. Det kan ha varit en förstuga med ingång från gårdsplanen. Troligen var det två olika rum med en förstuga närmast gårdsplanen och en kammare eller förråd bakom eldstaden.

Hus 27:2:2 låg längs gata F i öst-västlig riktning. En liten del av huset var bevarat och lämningarna bestod av en sten och ett trägolv (KG 2263*). Huset har varit minst 4,0×2,8 meter stort och har haft minst ett rum. Troligen var det en bod utmed gata F.

En **gårdsplan** anlades mellan byggnaderna. Konstruktionslager av sand och stenläggning lades (KG 2249*, KG 5104). I lagren fanns en bandkniv och möjligen en skära, föremålen kan ha använts på gårdsplanen.

Tabell 93. Grupper och kontexter i fas 27:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2249*	Konstruktion av gårdsplan	40211*, 40212*		40212 var konstruktionslager av sand. Stenläggning 40211 var stenläggning av ca 0,08 m stora rundade stenar. Jämn rak kant mot S.
2263*	Konstruktion av byggnad	40209*, 40213*		40213 var sten, syllsten eller del av golvkonstruktion (0,3×0,2×0,2 m stor). 40209 var rest av trägolv (delvis ruttnat, delvis bränt)
3249	Konstruktion av eldstad	93008, 93010, 95189		Ett ca 2,0×1,7 m stort eldstadsfundament bestående rustbädd av träreglar, 93010, i N-S riktning. Reglarna hade ett rektangulärt tvärsnitt, var obrända och dåligt bevarat. Ovan träreglarna låg en stabiliserande och skyddande lerpäckning, 93008. Lerpäckningen var hårdpackad och bestod av lera blandat med tegelkross. 95189 var en stenpackning och den översta delen av själva spisfundamentet. Innehöll delar av nöt, svin och får, gås och torsk. Totalvikt: 182 g. Fynd av metall: 1 kniv (med träskaft och cu-beslag), 1 nyckel, 1 krampa, 1 söm. Bergart: 1 bryne (skiffer)
3251	Konstruktion av byggnad	95172, 95194, 95195, 95202, 95203, 95204, 95205, 95214, 95217, 95218		Husgrund för bestående av 0,25–0,45 m stora syllstenar, 95194, 95195, 95214, 95218, grovt huggna av kalksten och granit. På hörnstenarna låg syllstockar, 95172, 95202, 95203, 95204, 95205, 95217. De hade verktygsspår av yxa. Syllstock 95205 samt stenar 95194 och 95195 utgjorde gränsen mellan rum A och B. Syllstockar var kraftigt brandpåverkade.
5060	Konstruktionslager	93007		Konstruktionslager av siltig sand. Innehöll blandade delar av nöt. Häst: överkåständer (mjölkständer och en icke frambryten permanent molar) av föl. Delar av svin, får, höns, gås, långa, torskfisk, rådjur. Totalvikt: 1505 g. Fynd av keramik: 1 YRG kanna/krus (utvändigt glaserad), 7 YRG grytor, 1 odefinierade kärl YRG. 1 salvekruks stengods (F3131). Glas: 8 bägare (varav 4 ev. krautstrunk med pålagd tråddekor, möjligen från samma kärl). Metall: 1 fingerborg, 1 beslag? cu (avlånga fragment), 1 blyföremål (avlångt platt stycke), 1 blyplomb, 1 yxa (skäggyska med rester av träskaft och eggskydd av näver), 1 lösöverfall, 1 järnbeslag, 6 odefinierade järnföremål, 1 söm, 19 spikar. Bergart: 3 brynen skiffer (varav 1 nålbryne)
5104	Konstruktion av gårdsplan	95207, 95208, 95216		Konstruktionslager 95207, 95208 av sand med enstaka träkolsbitar. Stenläggning 95216 av rundade stenar. Fynd av metall: 1 bandkniv (långt blad med två tångar), 1 ev. fragment från skära (böjt blad med tånge). Bergart: 1 skifferbryne
5105	Konstruktion av golv	95213		Jordgolv i av fast sandig silt med frekventa inslag av kolfäckar. Cirka 0,06 m tockt
5112	Konstruktion av golv	95210		Trägolv i rum A och C av Ö-V bräddor (brända), verktygsspår av yxa, kluvna radiellt.

Fas 27:3. Rasering av bebyggelse

Datering: 1540-tal (1547?).

Storskalig ödeläggelse då bebyggelsen brann och raserades. Troligen i samband med flytten till Älvsborgsstadens (figur 168, tabell 94).

På golvet i rum A i hus 27:2:1 fanns raseringslager med tegelkross, brändlera samt träkol (KG 5106). Troligen utgjordes lagren av den raserade eldstaden och ett raserat (bränt) tak. I lagren fanns troligen spår av det sista brukandet av rummet.

I lagren fanns flera föremål som sannolikt funnits i rummet vid raseringen. Här fanns en kanonkula av sten som kan ha använts som malsten.

Över hus 27:2:2 fanns möjligen ett bränt trätak. I raseringen över huset (och gårdsplanen) fanns tegelkross och bränd lera som kan komma från väggar eller möjligen en eldstad (KG 2248*). Över gårdsplanen, mellan hus 27:2:1 och 27:2:2 fanns raseringslager med mycket tegel, troligen från en raserad eldstad eller skorsten (KG 2249*). Troligen kommer det från raseringen av eldstaden i hus 27:2:1.

Figur 168. Lämningar från fas 27:3. Skala 1:150.

Tabell 94. Grupper och kontexter i fas 27:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2248*	Rasering av byggnad	40105*, 40208*		40105 var rasering över trögolv av bränd sand med bränt trä/bräddor, träkol, småsten. Innehöll järnföremål. Möjligen rester av raserat tak. 40208 var bränd rasering av sand med tegelkross, bränd lera, träkolsbitar. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 8 YRG grytor. 1 YLG fat (sekundärbränd). 1 stengodskrus (Raeren, 1500-tal)
2262*	Rasering av eldstad/skorsten	40091*		Rasering av bränd sand och tegelkross troligen från en eldstad (i hus 27:2:1?) och/eller skorsten.
5106	Rasering av byggnad	95215, 95219		95215 rasering blandat med det sista bruket av rummet. Siltig sand med frekventa kol fläckar blandat med tegelbrockor, brändlera och träkolsbitar. 95219 bestod av lucker silt blandat med bränd lera, träkolsbitar. Innehöll brända takrester av trä. Innehöll blandat ben av nöt inklusive brända fragment. Även ben av gås, svin och får. Totalvikt: 540 g. Fynd av keramik: 1 YRG fat (med pipersdekor), 1 YRG kruka, 5 YRG grytor. 1 krus rödgods (med utvändig blyglasyr och grått gods). 1 SVG kruka (glättad inv. ev. jydepotte). Metall: 1 betsel, 1 halster, 1 nyckel, 2 knivar (varav en med träskaft), 3 odefinierade föremål (varav 1 komposit cu/järn, 1 ev. skaftat verktyg), 1 nit, 15 spikar. Bergart: 1 kanonkula

Fas 27:4. Konstruktion av hus 27:4:1 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal.

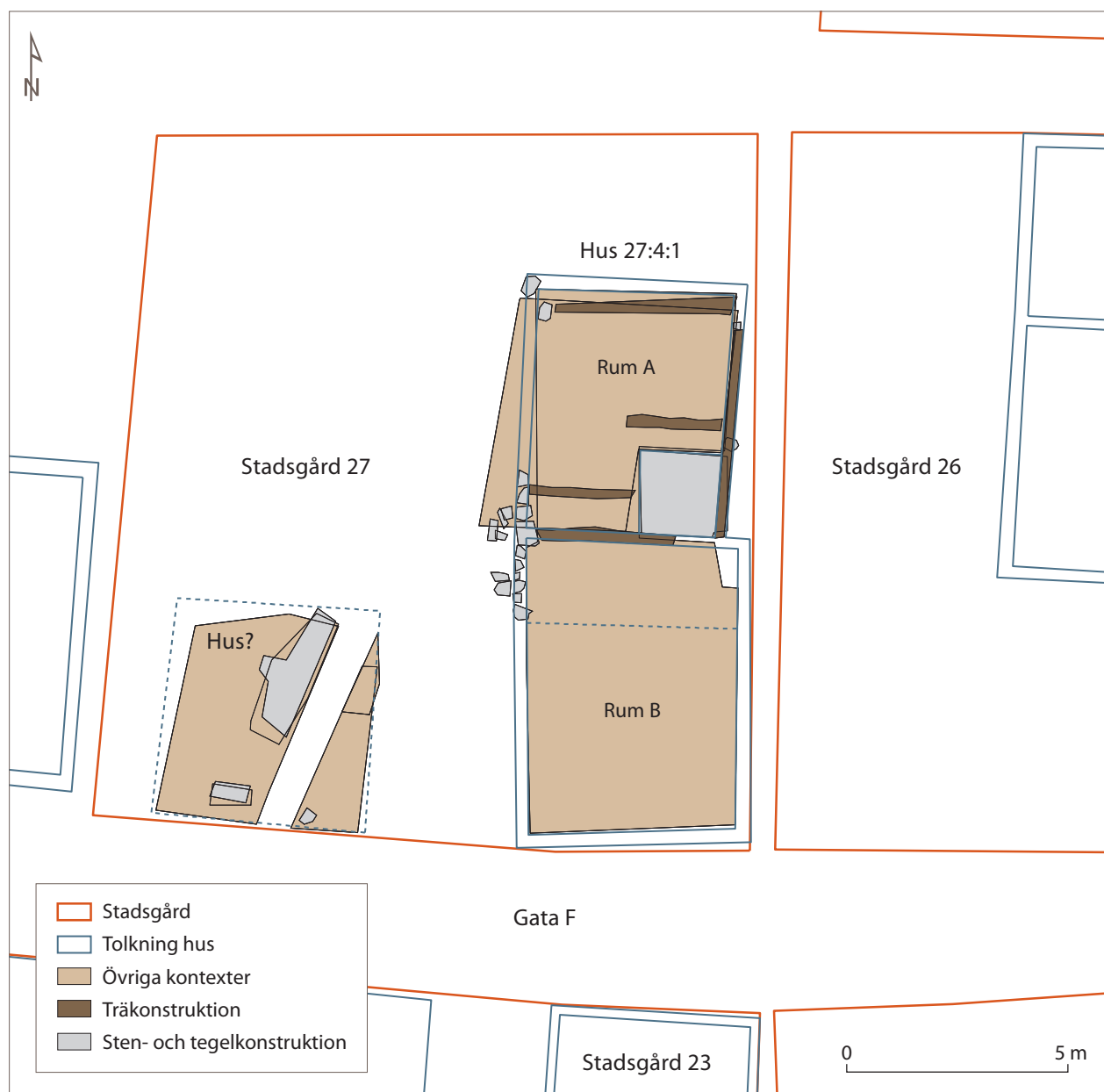
Stadsgården byggdes upp igen. Utmed tomtens östra sida uppfördes en byggnad (**hus 27:4:1**). Väster om den anlades en stenlagd **gårdsplan**. Möjligen fanns ännu en byggnad utmed gata F (figur 169, tabell 95).

Inför byggnationen jämnades marken på tomten till ett utjämningslager av sand blandat med raseringsrester (KG 5107).

Hus 27:4:1 var 13 meter lång, 4,8 till 5,3 meter bred och hade minst två rum. På utjämningslagret lades syllstenar, och på dem syllstockar (KG 5108). Flera syllstenar från hus 27:2:1 brukades även i detta hus.

I norr fanns **rum A** som var 5,5×4,4 meter stort. I rummet lades ett trägolv (KG 5111). I rummets sydöstra del konstruerades en 2,0×1,9 meter stor eldstad (KG 5109). Rummet var en uppvärmd stuga.

Söder om detta fanns **rum B** som var 4,7×6,4 meter stort. Golvyta saknades i rummet men

Figur 169. Lämningar från fas 27:4. Den möjliga södra väggen för förstuga i hus 27:4:1 är markerad med streckad linje. Skala 1:150.

utbredningen visades av konstruktionslagren och syllstenarna. Sannolikt var det egentligen flera olika rum där delen närmast rum A troligen var en förstuga med ingång från gårdsplanen.

En stenlagd **gårdsplan** anlades. Direkt väster om rum A i hus 27:4:I fanns en rad stenar (KG 5108).

Längre åt söder lades konstruktionslager av sand och på det stenläggning (KG 2247*). Det är osäkert om det var en del av gårdsplanen eller ett golv i en byggnad. Möjligen fanns en cirka 5×5 meter stor byggnad här som var en smedja, rikligt med slagg fanns i raseringslagren.

Tabell 95. Grupper och kontexter i fas 27:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2247*	Konstruktion av stenlagd yta	40087*, 40088*, 40090*		40088 var konstruktionslager av sand innehållandes en horisont av humös brun siltig sand. 40090 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringslager. 40087 var stenläggning av rundade 0,08 m stora stenar. Fynd av keramik: 1 YRG fat (med pipersdekor), 1 YRG kruka, 5 YRG grytor. 2 YLG skålar, 1 odefinierat kärl YLG. 1 jydepotte. 1 stengodskrus (Raeren, 1500-tal). Glas: 2 fönsterglas (6 g.) Metall: 1 kniv, 1 odefinierat järnföremål
5107	Utgjämning inför nybyggnation	95191, 95200		Utgjämningsslag av sand med inslag av raseringsmassor från den äldre byggnaden (tegelbrockor, bränd lera, aska och träkolsbitar). Innehöll ben av nöt: 3 metacarpalier, vräst. Delar av svin, får, höns (bränt). Totalvikt: 593 g.
5108	Konstruktion av byggnad	95190, 95193, 95196, 95197, 95198, 95199, 95212		95212 var av syllstenar/hörnsten. 95196 var syllstenar. 95190 var N-S syllstensrad av grovt huggna kalksten upp till 0,4 m stora. 95199 var syllsten/del av golv/mellanvägg. 95198 var Ö-V syllstockar med verktygsspår av yxa. Syllstock 95197 var N-S syllstock med verktygsspår av yxa
5109	Konstruktion av eldstad	95171		Eldstadsfundament, 1,9×2,0 m stort, 0,25 m hög. Bestående av granitblock upp till 0,35 m stora. Ej fogad eller förband. Spisfundamentet byggdes före golvet
5111	Konstruktion av golv	95192		Träggolv av Ö-V brädor (brända). Med verktygsspår av yxa

Fas 27:5. Rasering av bebyggelse

Datering: 1600-tal (1624?).

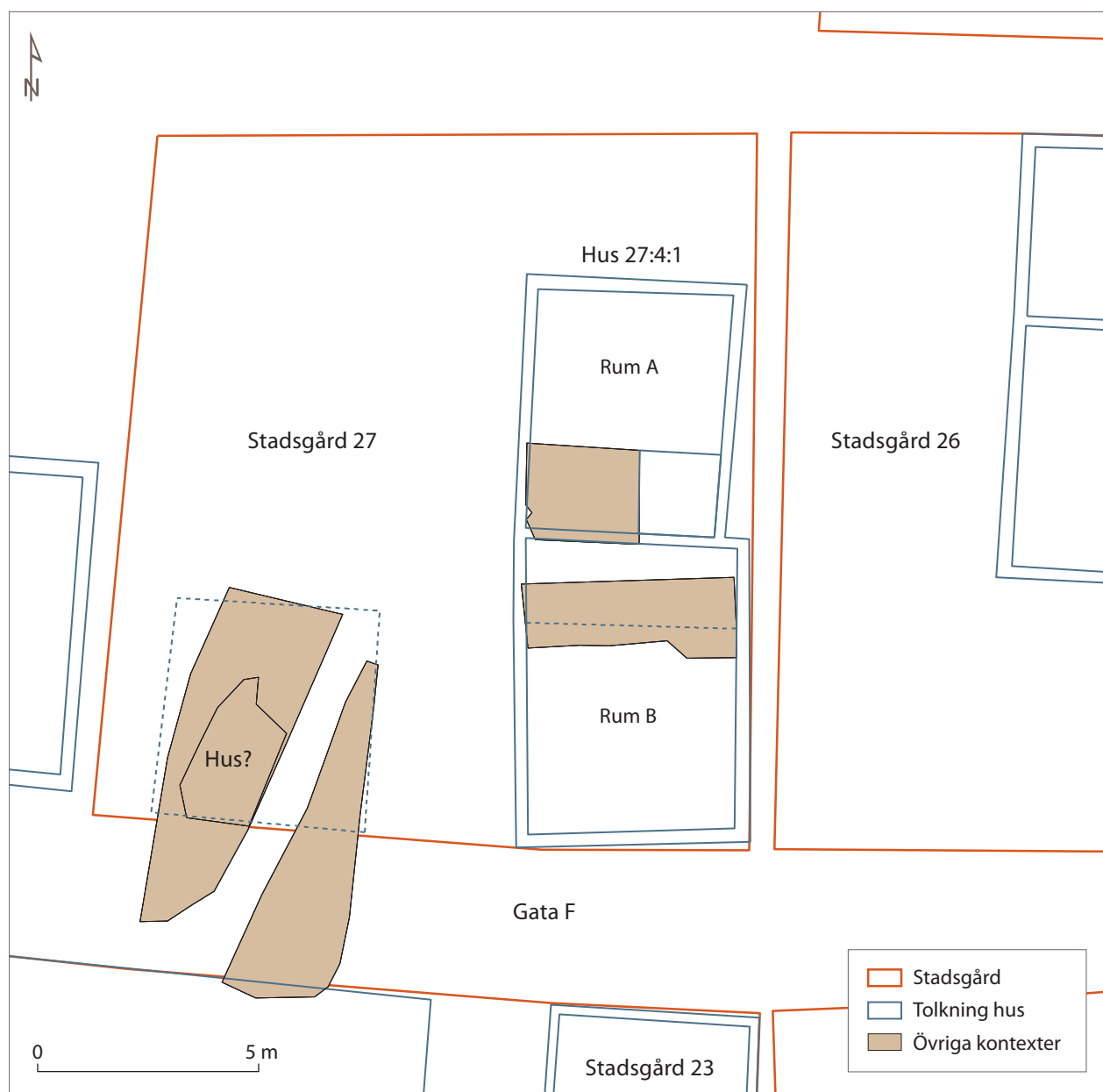
Storskalig ödeläggelse då bebyggelsen brann och raserades. Troligen i samband med stadens nedläggande (figur 170, tabell 96).

Hus 27:4:1 raserades och brändes. Raseringslager jämnades ut över rum A och B (KG 5110).

Över stadsgårdens sydvästra del fanns raseringslager med tegel, eldpåverkad sten och flera kilo

smidesslagg, vilket visar att smide har utförts på tomten (KG 2245*). Även på gata F fanns slagg i raseringslager precis söder om stadsgård 27 (se fas F:3).

Mycket keramik (bordskär, grytor) och passglas fanns i lagren. Många av kärlen beskrivs som nötta och slitna, vilket stämmer med att de legat exponerade efter rasering och övergivande av staden. I lagren fanns även två mynt (1 öre Johan III, troligen 1575 och ½ öre Erik XIV, 1561).

Figur 170. Lämningar från fas 27:5. Skala 1:150.

Tabell 96. Grupper och kontexter i fas 27:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10).

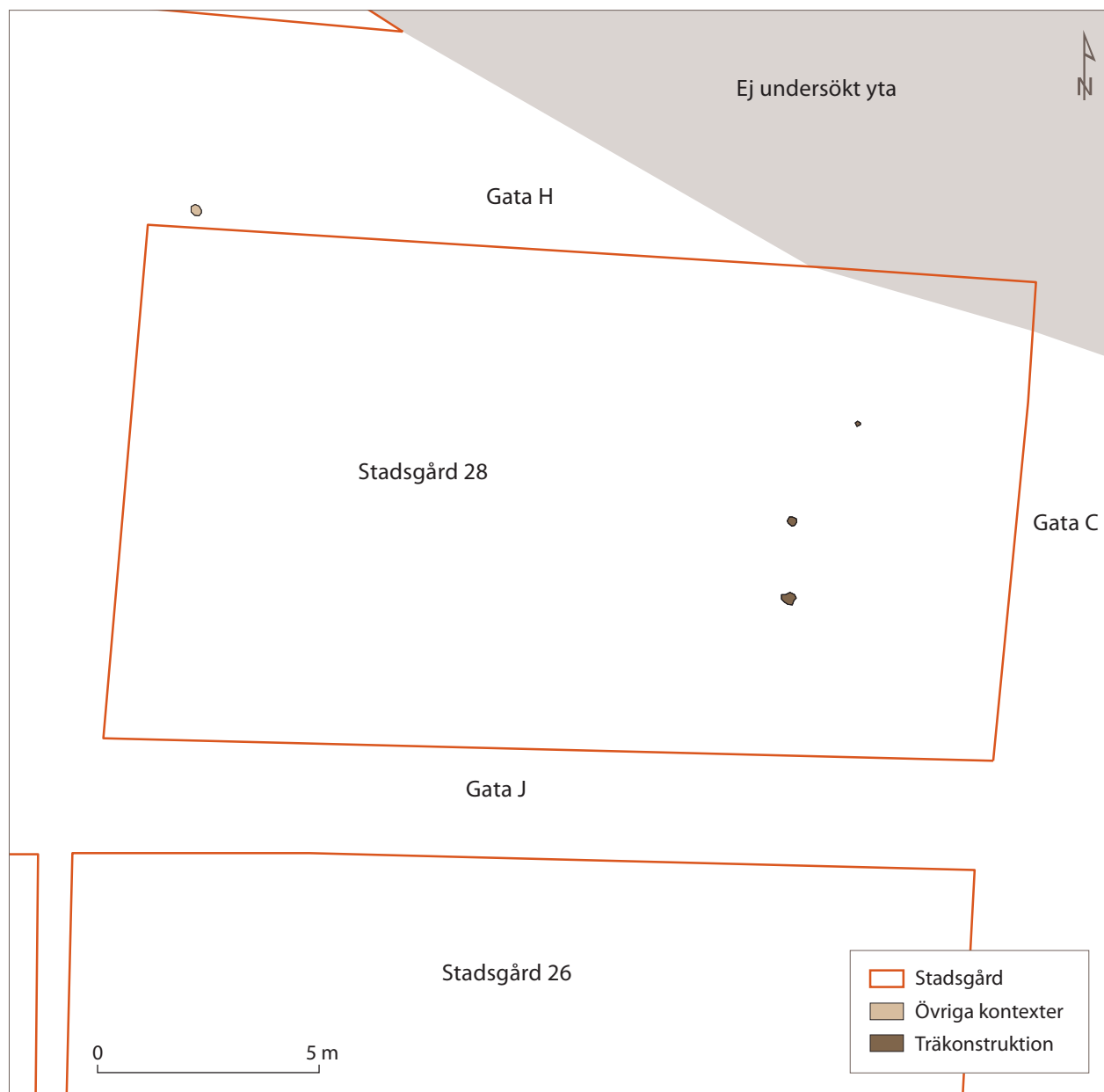
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2245*	Rasering av byggnad	40052*		Raseringslager som bestod av sand med träkolsbitar, tegelbrockor, eldpåverkad sten, tegelkross. Innehöll flera kilo smidesslagg. Lagret innehöll en övre horisont innehållandes brun humus och enstaka sten (övergivandefas?). Innehöll splitter av ben av nöt, svin. Höns, torsk, kota av kummel. Totalvikt: 113 g. Fynd av keramik: 10 YRG fat, 3 YRG skålar, 23 YRG krukor, 3 YRG pannor, 67 YRG grytor, 29 odefinierade kärl YRG. 16 YLG fat (varav 4 Weser 1575–1625), 23 YLG skålar, 2 YLG krus/mugg (Weser 1575–1625), 1 YLG kruka, 1 YLG panna, 1 YLG gryta (Weser), 9 odefinierade kärl YLG. 1 odefinierat YLG föremål - figur/dekorelement? (F3356). 31 jydepotter. 10 stengodskrus (varav 2 siegburg 1570-, 8 Raeren ca 1550-). 1 apotekarkrus fajans (F3367), 1 odefinierat fajanskärl. Glas: 1 rund bricka av klarglas - ev. spelbricka (F2313), 13 passglas, 2 odefinierade dryckeskärl, 50 fragment fönsterglas (80 g.). Metall: 2 silvermynt 1 öre Johan III troligen 1575 (F2434), ½ öre Erik XIV 1561 (F2436), 1 beslag/föremål med rutmönster cu, 2 odefinierade cu-föremål. 2 blykulor, 1 järnbeslag, 1 ten, 14 spik. Kakel: 1 fragment (från rump). Slagg: 248 fragment slagg (6837 g.)
5110	Rasering av byggnad	95168		Utjämnad rasering av siltig lera med tegelbrockor, träbitar, aska, träkolsbitar. Innehöll blandade delar av nöt och brända fragment. Splitter av däggdjur, fenor och pterygioforer av torskfisk, enstaka kotor av sill or torskfisk, få brända fragment. Totalvikt: 165 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 1 YRG gryta. 1 YLG fat (med pipersdekor). Glas: 1 kärl ev. flaska (med optisk dekor och pålagd tråddekor, F2621). Metall: 2 knivar (varav en med benhandtag och ändknopp av cu, F2482), 1 låsöverfall? 4 nitbrickor, 2 spikar. Slagg: 4 fragment (248 g.)

Stadsgård 28

Fas 28:1. Konstruktion av hägnader

Datering: 1470-tal.

Efter att tomten hade stakats ut låg den obebyggd. Ett lager av sand som även fanns på de omgivande stadsgårdarna påfördes. Flera stolpar som kan vara del av hägnader slogs ned (KG 4002). Längst i nordväst fanns en stolpe som kan vara en markering av tomtgränsen (figur 171, tabell 97).

Figur 171. Lämningar från fas 28:1. Skala 1:150.

Tabell 97. Grupper och kontexter i fas 28:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4002	Konstruktion av hägnad	60642, 60679, 60680, 60681	60679 har PD 405942 ej daterad	3 nedslagna stolpar. 60642 var nedgrävning för stolpe

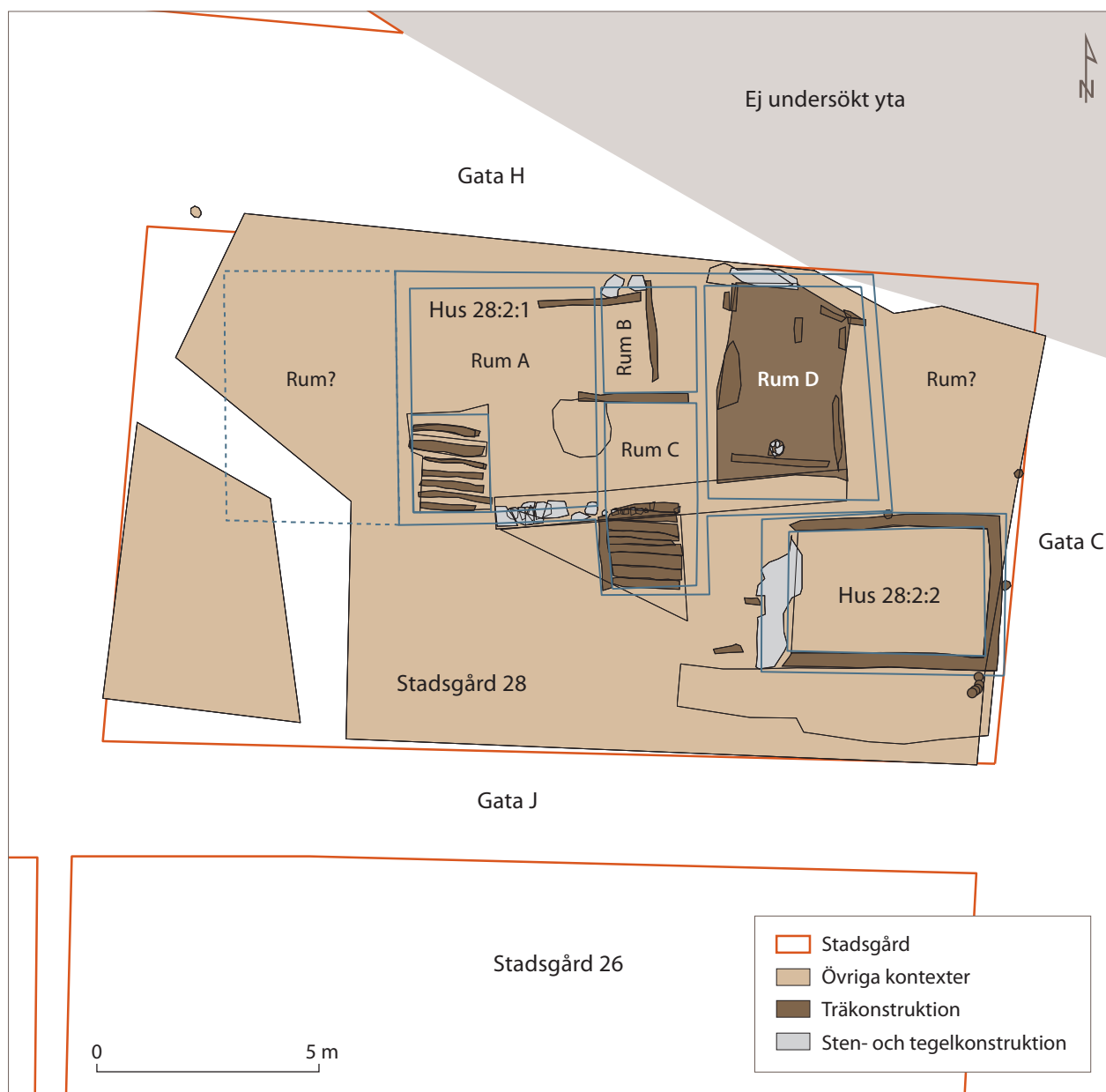
Fas 28:2. Konstruktion av hus 28:2:1, 28:2:2 och gårdsplan

Datering: Omkring 1480.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes **hus 28:2:1**. Utmed gata C uppfördes **hus 28:2:2** (figur 172, tabell 98). Troligen var byggnaderna sammanbyggda i L-form. I stadsgårdens södra del anlades en **gårdsplan**. Husens och rummens utbredningar har bitvis varit svåra att tolka. Gränserna mellan rummen har delvis tolkats utifrån utbredning på konstruktionslager och rasering.

Inför byggnationen lades ett lager av träflis och jord ut (KG 4032). Stolparna från fas 28:1 bröts av i marknivå. Stolpen längst i nordväst togs bort (KG 3990).

Hus 28:2:1 var minst 11 meter långt och 5,5 meter brett och hade minst fyra rum (troligen sex). Rumsindelningen är något svår att tolka och är lite osäker. Huset låg orienterat i en lite annan riktning än gata H. Syllstenar lades och fanns bevarade utmed den norra och södra väggen. Längst i nordväst fanns en stock från rustbädd, eller del av syll utmed gata H (KG 4003).

Figur 172. Lämningar från fas 28:2. Skala 1:150.

Tabell 98. Grupper och kontexter i fas 28:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3990	Borttagande av stolpe	60643		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort
3991	Konstruktion av hägnad	60151		5 nedslagna stölar
3996	Konstruktion av golv	60608, 60626	60608 har PM 404552 med träkol, rottrådar, ogräs, stora kolbitar.	60626 var konstruktionslager av sand med tegelkross, träbitar, träkol. 60608 var Ö-V brända bräddor i trägolv. I V fanns en N-S bräda (kant). Innehöll metall: 1 kniv, 1 beslag, 1 spik
3997	Konstruktion av golv	60629, 60651, 60665	60651 har PD 405685 daterat till efter 1451 (1457–1487)	60651, 60665 var golvreglar/delar av golv. 60629 var konstruktionslager av sand (bränd vid raseringen)
3998	Konstruktion av byggnad	60153, 60155, 60193, 60194		60155 var N-S och Ö-V syllstockar. 60153 var konstruktionslager av sand med tegelkross, träbitar, träflis, träkol. 60193 var N-S syllstensrad av tegel och stenar. 60194 var två delar av Ö-V golvreglar eller syllstockar.
3999	Konstruktion av golv	60198, 60204, 60613, 60637, 60663		60204 var N-S golvreglar och golvbräddor. 60613 var N-S golvregel. 60663 var Ö-V golvregel. 60198, 60637 var bränt trägolv med N-S bräddor. Fynd av keramik: 2 YRG krukor, 4 odefinierade kärl YRG. 1 krus Raeren (med tummad fotring). Metall: 1 ryktskrapa, 1 fragment av ringbrynja, 1 spik
4003	Konstruktion av byggnad	60214, 60627, 60639, 60641, 60652, 60658, 60659		60627, 60641 var nedgrävning för syll. 60639, 60652 var syllstenar, inslag av tegel i N vägg. var nedgrävning för syllstensrad. 60214 var Ö-V syllstensrad, delvis bortplockad vid raseringen. 60658 var nedgrävning för stolpe, 0,4 m ø, 0,25 m djupt, fyllt med 60659, stenar för stabilisering av stolpe (stenskonning).
4006	Konstruktion av eldstad?	60213, 60221	60221 har PM 404276 med träkol, träflis, förkolnad dynga, ogräs, förkolnade bärkärnor, enbär	60213 var 1,9x1,9 m stor, 0,35 m hög rustbädd av Ö-V brända stockar, ca 0,1–0,2 m breda glipor mellan stockar fyllda med tätning av sand (60221). I sanden fanns spår av brukning. Fynd av metall: 1 blyplomb (oläslig)
4012	Konstruktion av stolpar	60149, 60156, 60157	60149 har PD 404867 daterat till 1475–1489 (1475–1480)	Nedslagna stolpar, ca 0,2 m ø, 0,35 m djup, avbruten/avsågad i ytan.
4032	Markberedning	60640		60640 var utjämningslager av humös sand och pinnar, träbitar, träflis, småsten med inslag av tegelkross

I väster fanns **rum A** som var 4,1x5,0 meter stort. Här lades golvreglar och konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering (KG 3997). Golvyta saknades, men troligen har rummet haft trägolv. En golvregel daterades till efter 1451, en mer precis datering kan vara 1457–1487. I rummets sydvästra del fanns en eldstad som var 2,1x1,9 meter stor. En rustbädd och konstruktionslager av sand lades här (KG 4006), men inga stenar från fundamentet fanns kvar (sannolikt återanvända i senare hus). Rummet var en uppvärmd stuga.

Öster om detta fanns **rum B** som var 2,3x2,1 meter stort. Här lades golvreglar och konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering (KG 3997). Golvyta saknades men rummet har troligen haft trägolv. Rummets kan ha varit ett förråd eller en kammare.

Direkt söder om rum B fanns **rum C** som var uppskattningsvis 2,0x4,0 meter stort, möjligen var det två mindre rum. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett

trägolv (KG 3996, 3997). Rummet var troligen en förstuga med ingång från gårdsplanen. Den södra delen kan ha varit en farstukvist.

Öster rum B fanns **rum D** som var uppskattningsvis 4,8x3,7 meter stort. I rummet lades ett trägolv (KG 3999). I rummet sattes en stolpe som kan ha burit upp ett loft. Rummets funktion är osäker.

Ytterligare rum fanns troligen väster om rum A, och möjligen öster om rum D (i hörnet mellan gata C och H).

Hus 28:2:2 var 5,0x3,8 m stort. Syllstenar lades i den västra delen, övriga sidor utgjordes av syllstockar direkt på marken. Ett konstruktionslager av sand lades i byggnaden. På det fanns resterna av ett trägolv (KG 3998). Huset kan ha varit en bod.

I anslutning till hus 28:2:2 sattes fyra stolpar (KG 4012). De kan ha varit en del av en hägnad eller ett plank utmed gatan, eller delar av husets konstruktion. En stolpe daterades till 1475–1489, en mer preciserad datering kan vara 1475–1480.

Söder om hus 28:2:2 lades konstruktionslagar av sand och här konstruerades en hägnad (KG 3991). Möjligen fanns ännu ett rum i hus 28:2:2 här.

Stadsgårdens södra del var obebyggd och utgjorde gårdsplan, möjligen var även gata J en del av gårdsplanen.

Fas 28:3. Rasering av hus och gårdsplan

Datering: Tidigt 1500-tal? (1502?).

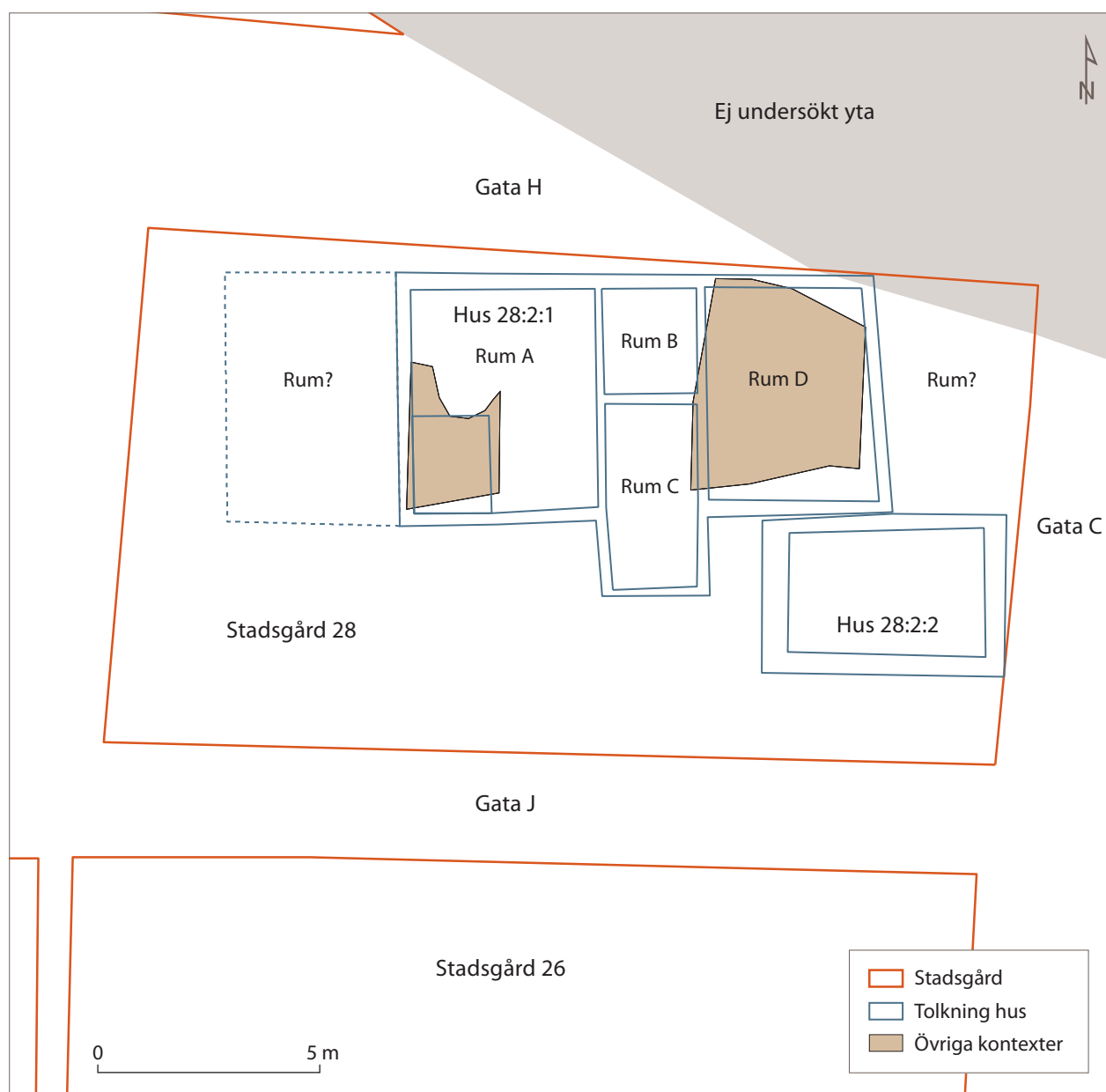
Båda byggnaderna raserades vid samma tillfälle (figur 173, tabell 99).

Hus 28:2:1 raserades. Åtminstone rum D verkar ha brunnit. Möjligen var denna brand en orsak till att bebyggelsen raserades.

Eldstaden plockades i bort helt, kvar blev endast rustbädden. Över platsen för den utjämnades rase-

ringsmassor (KG 4047). I massorna fanns spisavfall med förkolnade korn av råg och skalkorn. Troligen återanvändes stenarna i eldstaden i hus 28:4:1. På golvet i rum D fanns ett brandlager med tegel, trärester (KG 4005). Delar av syllstenarna plockades bort.

Hus 28:2:2 raserades och troligen togs delar av golvet bort. Därefter påfördes lager av jord med träflis. Stolparna runt huset sågades av i marknivå.

Figur 173. Lämningar från fas 28:3. Skala 1:150.

Tabell 99. Grupper och kontexter i fas 28:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
4005	Rasering av byggnad	60638		60638 var brandlager på trägolv av sand med tegelkross, träbitar, träflis
4047	Rasering över eldstad	60212	Har PM 404187 med träkol, skalkorn (förkolnat), råg (förkolnat), åkerogräs, ben	Lera med mycket tegelkross, pinnar, träbitar, gödsel, sot, inslag av tegelbrockor, bränd lera, kalkbruk, småsten. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 3 YRG grytor, 1 odefinierade kärl YRG. Ben/horn: 1 kam med dekor. Metall: 1 nyckel

Fas 28:4. Konstruktion av huslänga 28:4:1, hus 28:4:2 och gårdsplan

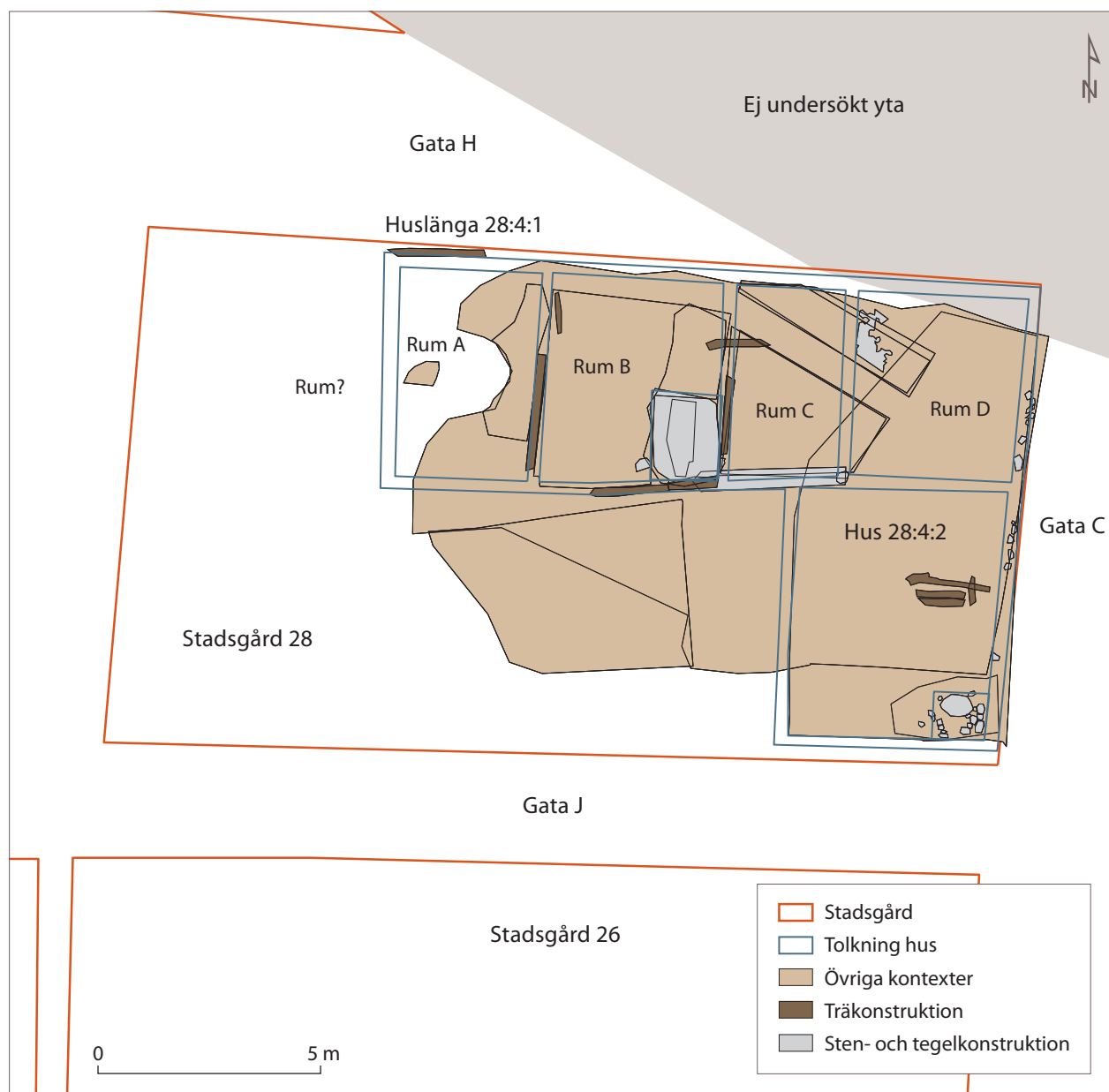
Datering: Tidigt 1500-tal?

Huslänga 28:4:1 uppfördes utmed stadsgårdens norra sida. Utmed gata C uppfördes **hus 28:4:2**, troligen var de båda byggnaderna sammanbyggda i L-form. Den sydvästra delen av stadsgården var en öppen **gårdsplan**. Husens och rummens utbredningar har bitvis varit svåra att tolka. Gränserna mellan rummen har delvis tolkats utifrån utbredning på konstruktionslager och rase-

ring. Konstruktionerna har skett före gata H byggdes om i fas H:3 (figur 174, tabell 100).

Över hela stadsgården lades lager av jord med träflis (KG 4011). Därefter uppfördes ny bebyggelse.

Huslänga 28:4:1 var minst 14,7 meter lång, 5,0–5,2 meter bred och hade fyra rum. Utjämningslager av sand lades ut, i det fanns köks- eller bryggeriavfall, bland annat mältat skalkorn. Detta avfall kan höra till föregående byggnad (hus 28:2:1). På utjämningslagren lades syllstenar och syllstockar (KG 4000). Utmed gata H fanns en möjlig rust-

Figur 174. Lämningar från fas 28:4. Skala 1:150.

Tabell 100. Grupper och kontexter i fas 28:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3994	Konstruktion av byggnad	60143, 60146, 60152		60146 var N-S syllstensrad av ca 0,2–0,3 m stora stenar. 60143 var tjockt konstruktionslager av sand och silt. 60152 var N-Ö golvregel, Ö-V brädror i trägolv
3995	Konstruktion av golv	60167		Stenlagd yta av 0,10–0,15 m stora rundade stenar
4000	Konstruktion av byggnad	60133, 60186, 60205, 60216, 60222, 60223, 60648	60186 har PM 40419 se bilaga 1	60186 var utjämningslager av sand med inslag av lera 60205 var rad av syllstenar. 60648 var syllsten. 60222 var syllstock i yttervägg. 60216, 60223 var syllstockar i mellanväggar. 60133 var Ö-V syllstock eller rustbädd. Innehöll splitter av nöt. Totalvikt: 105 g. Fynd av keramik: 2 YRG krukor, 4 YRG grytor, 1 odefinierade kärl YRG. 1 fajansfat (med blå dekor ca 1550–1700? troligen från yngre infiltration). Metall: 1 nyckel, 1 beslag, 1 kniv, 1 krampa, 1 nit, 6 spikar. Tegel: 1 formtegel
4001	Konstruktion av golv	60185, 60224		60224 var Ö-V golvregel. 60185 var konstruktionslager/isolering av sand
4007	Konstruktion av golv	60225, 60630, 60635	60630 har PM 405416 med kalkbruk, bränd ben, träkol (spisaska)	60630, 60635 var konstruktionslager av sand. 60225 var N-S golvregel
4011	Markberedning	60154		Uppemot 0,2 m tjockt utjämningslager av humös sand och pinnar, träbitar, träflis
4017	Konstruktion av fundament	60134, 60140		60140 var konstruktionslager av humös sand med träbitar, träflis, träkol, sot. 60134 var fundament av 0,10–0,25 m stora stenar, en sten 0,75×0,50 m stor. Även inslag av tegel.
4031	Konstruktion av gårdsplan	60188		Lager av sandig silt
4042	Konstruktion av eldstad	60206, 60226, 60632		60632 var nedgrävning för eldstad. 60226 var 1,9×1,5 m stort, 0,15 m högt fundament av sten och tegel. 60206 var 1,6×0,7 m stor, 0,12 m hög del av fundament av sten och tegel
4043	Nedgrävning	60166		Nedgrävning 0,6×0,5 m stor. 0,08 m djup

bäddsstock eller lågt liggande syllstock. Stenlyft efterborttagna delar av syllen fanns i raseringslagren (se nedan KG).

I väster fanns **rum A** som var uppskattningsvis 4,7 meter brett, då den västra väggen och golvyta saknades har längden inte kunnat uppskattas, men bör ha varit minst 3,2 meter. Golvyta saknades. I rummet fanns en nedgrävning, möjligen platsen för en mindre eldstad eller arbetsbänk (KG 4043). Rummet kan ha använts för matberedning.

Öster om det fanns **rum B** som var 4,7×4,0 meter stort. Ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ut. På det lades ett trägolv (KG 4007). I rummets sydöstra del fanns en 1,9×1,5 meter stor eldstad av sten och tegel (KG 4042). Brända rester av golvet, liksom av eldstaden fanns i raseringen. Rummet var troligen en uppvärmd stuga.

Öster om det fanns **rum C** som var 4,4×2,4 meter stort. Här lades konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering och golvreglar, men golvyta saknades. Rummet var troligen en förstuga. Spår av matlagning fanns i golvlagren.

Längst i öster fanns **rum D** som var uppskattningsvis var 4,0×3,7 meter stort. På konstruktionslager av sand lades ett stengolv (KG 3995). Rummet var troligen en bod med ingång från gatan.

Hus 28:4:2 var 5,8×5,2 meter stort och hade minst ett rum. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3994). I det sydöstra hörnet konstruerades ett cirka 1,0×1,2 meter stort fundament av sten (KG 4017). Möjligen har en eldstad funnits här, kol saknades dock. Rummet var troligen en verkstad eller bod. I raseringen över fundamentet fanns slagg vilket möjligen kan visa rummets funktion.

I det arkeobotaniska materialet fanns indirekta spår av att ett fähus fanns på stadsgården. Vilket rum som hade den funktionen har inte gått att avgöra.

Gårdsplanen. Ett konstruktionslager lades ut (KG 4031), troligen har stenläggning funnits på det. Även nu kan gata J ha varit en del av gårdsplanen.

Fas 28:5. Rasering bebyggelse

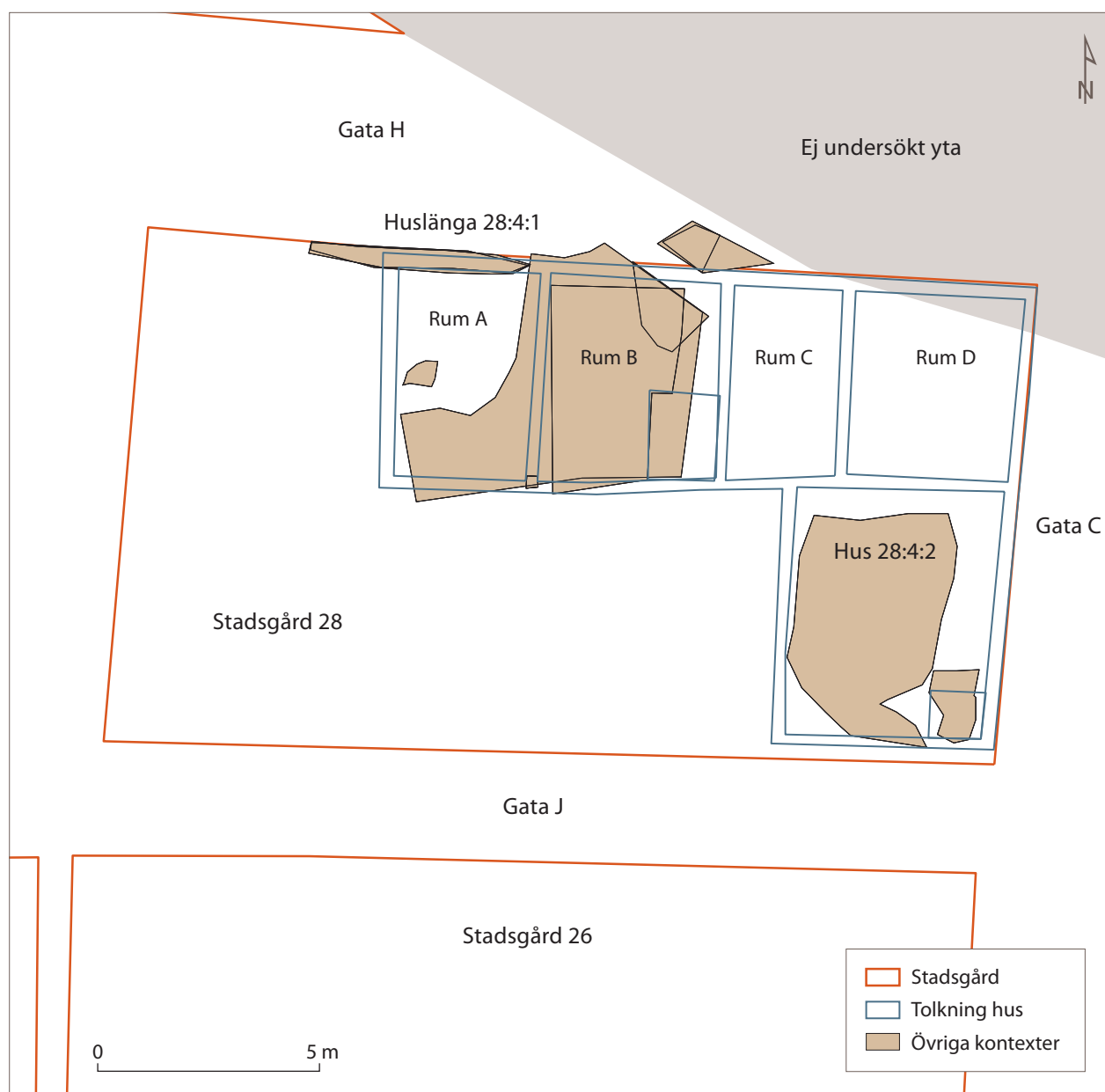
Datering: 1540-tal (1547?).

Storskalig rasering av stadsgårdens byggnader, troligen vid avflyttningen till Älvsborgsstad (figur 175, tabell 101).

Huslänga 28:4:1 raserades. Troligen togs delar av husets syll bort utmed gata H (KG 4019). I rum A togs den runda konstruktionen bort (mindre eldstad eller plats för arbetsbänk) och nedgrävningen återfylldes med brända massor, i dessa fanns köksavfall (KG 3992). I rum B fanns de brända, något omrörda resterna av ett trägolv. I resterna av golvet

fanns tegel, stenar, kalkbruk och bränd lera från eldstaden. I ett jordprov från golvet fanns spisaska med bränd råg och skalkorn. Även i överliggande rasering fanns spår av den sista brukningen med rester av rostning av malt/ölbryggning (KG 4044). I raseringsmassorna fanns rundade stenar från ett raserat golv eller möjligen gata H. Få föremål fanns i raseringslagren, men över rum B fanns ett bultlås.

Hus 28:4:2 raserades. Möjligen togs delar av golven bort. Troligen togs även delar av fundamentet i det sydöstra hörnet bort. Över platsen utjämnades raseringslager (KG 4015).

Figur 175. Lämningar från fas 28:5. Skala 1:150.

Tabell 101. Grupper och kontexter i fas 28:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3992	Återfyllning av nedgrävning	60162	Har PM 402631 se bilaga 1	Återfyllning i 60166 av sotig sand med träkol, aska
3993	Borttagande av stenar	60646, 60647		60646 var 0,27 m ø, 0,2 m djup nedgrävning/stenlyft, återfylld med 60647, sand med träkol. Innehöll ben av nöt: 1 metatarsale. Totalvikt: 121 g.
4015	Rasering av byggnad	60132, 60144	60144 har PM 404774 med träflis, träkol, tegel, benfragment, slagg	60144 var raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, stenar, träkol 60132 var rasering över fundament av svart silt. Innehöll bensplitter av nöt. Totalvikt: 320 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 2 YRG grytor. Glas: 2 fönsterglas. Metall: 1 spik
4019	Borttagande av stenar	60210, 60211	60211 har PM 404071 med träflis, träkol, ben, tegel, hallon/björnbär, målla (nedbrutet material)	60210 var Ö-V nedgrävning 5,0×0,4 m stor, 0,08–0,15 m djup. Återfylld med 60211, sand. Innehöll blandade delar av nöt. Totalvikt: 320 g. Fynd av keramik: 3 YRG krukor, 7 YRG grytor, 6 odefinierade kärl YRG. Glas: 1 fönsterglas. Metall: 3 spik. Bränd lera: 5 fragment
4044	Rasering av byggnad	60187, 60191, 60623	60187 har PM 40420 se bilaga 1. 60623 har PM 405414 se bilaga 1	60623 var rester av bränt golv, humös sand med mycket bränd lera, tegelbrockor, eldpåverkad sten, pinnar. Inslag av kalkbruk, aska. 60187 var tunt lager av sotig sand med träkol. 60191 var raseringslager av sotig sand med rundade stenar, troligen från stenlagda golv eller gata. Fynd av keramik: 5 YRG grytor. Metall: 1 bultlås, 1 nit, 4 spikar

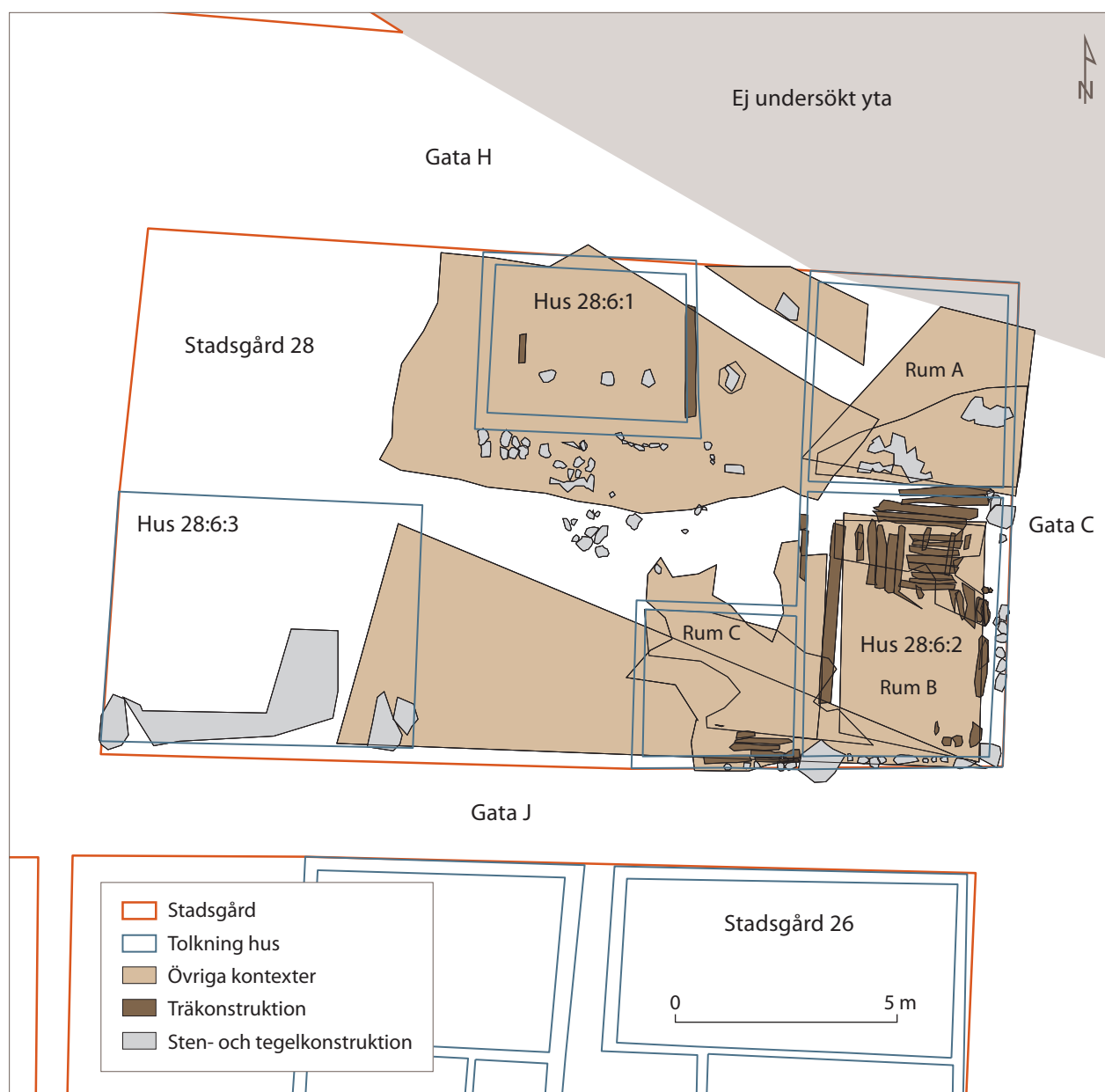
Fas 28:6. Konstruktion av hus 28:6:1, 28:6:2, 28:6:3 och gårdsplan
Datering: Efter 1560–1570-tal.

Utmed gata H uppfördes **hus 28:6:1**. Utmed gata C uppfördes hus **28:6:2**. Troligen var de sammanbyggda i L-form. Troligen uppfördes även en byggnad i stadsgårdens sydvästra hörn utmed gata J, **hus 28:6:3**. Mellan byggnaderna anlades en **gårdsplan** (figur 176, tabell 102).

Utjämningslager med inslag av raseringsmaterial påfördes (KG 3988). I lagren fanns även inblandat material från raseringen vid stadens nedläggande (se fas 28:8). Lagren innehöll mycket

keramik och fönsterglas. Materialet innehöll jydepotter, passglas, fat vilket antyder en datering efter 1550. Lagren var även infiltrerade av påföljande odling under landeritid. I föremålsmaterialet fanns inslag av exempelvis ostindiskt porslin och diamantskuret glas (1600-tal).

Hus 28:6:1 var minst 5×4 meter stort och hade minst ett rum. Få spår fanns av byggnaden, en rad syllstenar lades mitt i den, troligen var de underlag för golvreglar eller stolpar. Huset kan ha haft ett loft eller övre våning (del av överbyggnad över portgången öster om huset?). Två golvreglar eller syllstockar fanns bevarade (KG 3989). Funktionen är okänd.

Figur 176. Lämningar från fas 28:6. Skala 1:150.

Tabell 102. Grupper och kontexter i fas 28:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3986	Konstruktion av byggnad	95184, 95185, 95186		95184, 95185 var större syllstenar/hörnstenar. 95186 var stenläggning, golv eller gårdsplan/portgång
3988	Markberedning	60124, 60165, 60180	60180 har PM 403445 se bilaga 1	Uttjämnade lager av sand med inblandning av raseringsmassor (tegel, träkol). Innehöll ben av nöt: blandade delar. Svin, får, höns förekom. Totalvikt: 2103 g. Fynd av keramik: 4 YRG fat, 1 YRG skål, 1 YRG krus, 7 YRG krukor, 8 YRG pannor, 81 YRG grytor, 30 odefinierade YRG kärl. 1 YLG fat, 2 YLG skålar, 1 YLG kruka, 5 odefinierade YLG. 12 jydepotter, 2 stengodskrus (varav 1 Raeren), 2 fajansfat, 1 ostindiskt porslin (1700–1800-tal). Glas: 101 fönsterglas (191 g, varav flera di-amantskurna 1600-tal), 1 passglas (ca 1550-), 1 dryckeskärl. Metall: 1 sporre, 1 kniv, 1 öltapp/ölhane tuppformad, 2 beslag, 1 kugghjul (recent?), 2 odefinierade föremål (del av mekanik?), 1 brodd, 2 sömmar, 1 krampa, 20 spikar. Bergart: 1 slipsten, 3 brynen, 2 fragment flinta
3989	Konstruktion av byggnad	60163, 60169, 60179, 60181, 60182, 60197		60179, 60182 var 0,25–0,30 m stora syllstenar. 60181 var 0,30 m stor plint av tegel och sten. 60163, 60197 var N-S brända syllstockar eller golvreglar. 60169 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar
4016	Konstruktion av stolpe	60128, 60129, 60130, 60131		60128 var nedgrävning för stolpe, 0,2 m ø, 0,26 m djup. 60129 var ruttnad stolpe. 60130 var nedgrävning för stolpe, 0,1 m ø. 60131 var ruttnad stolpe
4018	Konstruktion av stolpe	60177, 60178		60177 var nedgrävning för stolpe, 0,7×0,5 m stor, 0,2 m djup. 60178 var stenar i nedgrävning (stenskonning)
4020	Konstruktion av gårdsplan	60173		Stenläggning av 0,10–0,25 m stora stenar, ur-/omplockad. Delar av stenarna kan vara syllstenar. Eventuellt rest av Ö-V rännad i NV och/eller markerad kant utmed byggnad
4022	Konstruktion av byggnad	60121, 60126, 60150, 60172, 60176		60121 var N-S syllstensrad, större hörnsten i S. 60172 var Ö-V syllstensrad. 60126 var tre stenar, tröskel eller del av golv. 60176 var 1,00×0,55 m stor tröskelsten. 60150 var konstruktionslager av lera och silt
4023	Konstruktion av golv	60117, 60119, 60122, 60125, 60127, 60150, 60174, 60175		60127, 60175 var konstruktionslager/isolering av sand. 60125 var konstruktionslager av lerig sand. 60122 var N-S golvreglar, 60119 var Ö-V och N-S golvreglar intill vägg. 60117, 60174 var Ö-V brädor i trägolv. Fynd av keramik: 1 YRG panna, 1 YRG gryta. Metall: 2 ben från grytor (cu), 1 beslag med nitar (cu), 1 spik, 1 oidentifierade järnföremål
4028	Konstruktion av golv	60115, 60116		60116 var konstruktionslager av sand. 60115 var stenlagt golv av 0,1 m stora rundade stenar

Hus 28:6:2 var 11 meter långt, 8,3–4,7 meter brett och hade tre rum. Syllstenar lades ut. I söder fanns en större platt sten som var en tröskel till rum B från gata J. Två stolpar sattes ned (KG 4016), de kan ha använts vid byggnationen.

I norr fanns **rum A** var 4,3×4,4 meter stort. På ett konstruktionslager av sand lades ett golv av rundade stenar (KG 4028). I det sydvästra hörnet fanns stenar som kan varit en del av en tröskel eller ett fundament till en någon inredningsdetalj (KG 4022). Rummet var troligen en bod, kanske med ingång direkt från gatan.

Söder om det fanns **rum B** som var 4,3×5,9 meter stort. På konstruktionslager som fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 4023). Rummet var troligen en bod, med ingång direkt från gata J och kanske även gata C. Rummet kan ha haft fönsterglas. Eldstad saknades, men rummet kan ändå ha använts för hantering av matvaror/spannmål. I raseringen fanns köksavfall med havre, vete och en stor mängd skalkorn som bör komma från brukandet.

Väster om rum B fanns **rum C** som var 3,2×3,4 meter stort, den västra gränsen har uppskattats utifrån inmätt utbredning på konstruktionslager. På konstruktionslager av silt och sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 4022). Rummet var troligen en bod.

Hus 28:6:3 var 6,9 meter långt, bredden är osäker, och hade minst ett rum. Husets hörn utmed gata H markerades av syllstenar, mellan dem fanns en stenlagd yta som kan ha varit ett golv, alternativt en portgång (KG 3986). Husets funktion går inte att avgöra.

En stenlagd **gårdsplan** anlades på utjämningslagren (KG 4020). Flera större stenar fanns utmed stenläggningens norra sida, möjligen var de en rest av rännad eller markering utmed hus 28:6:1. Möjligen var även gata J en del av gårdsplanen.

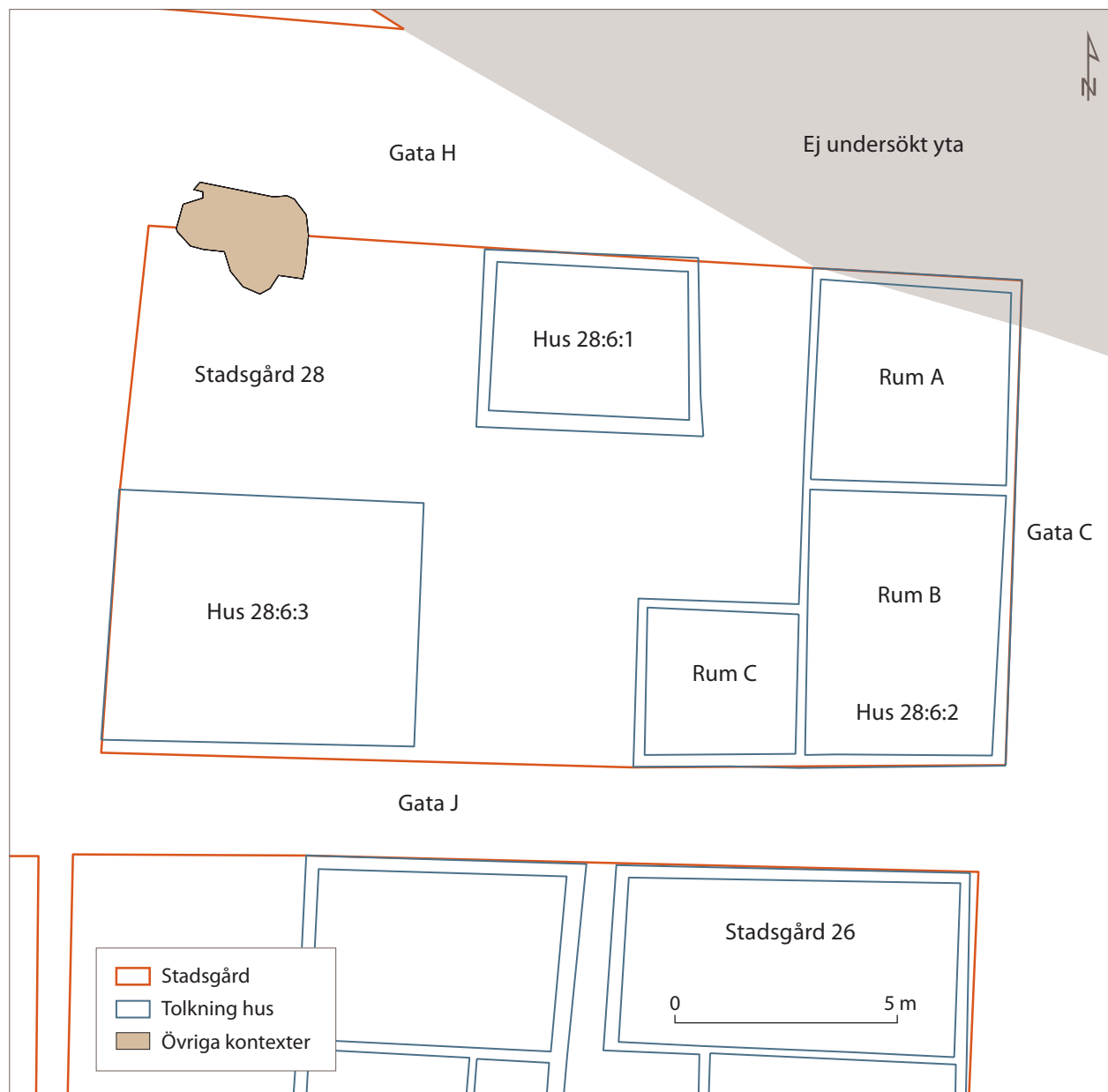
Mellan hus 28:6:1 och 28:6:2 fanns en stenläggning som kan vara resterna av en portgång från gata H (KG 3989). Här fanns även en stolpe som kan ha burit ett loft (KG 4018).

Fas 28:7. Grävande och återfyllning av grop

Datering: Sent 1500-tal?

I stadsgårdens nordvästra hörn grävdes en grop, den låg delvis ute i gata H. Gropen återfylldes med

sand med raseringsmassor (KG 3987). Detta kan ha skett nära fas 28:8. Gropens funktion är okänd. Föremålsmaterialiet var hushållsavfall/keramik, möjligen omlagrat (figur 177, tabell 103).

Figur 177. Lämningar från fas 28:7. Skala 1:150.

Tabell 103. Grupper och kontexter i fas 28:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3987	Grävande och återfyllning av grop	60242, 60615, 60616	60616 har PM 404515 med träkol, träflis, rottrådar, hallon. PM 405317 med träkol, träflis, hallon, hasselnötsskal, målla (nedbrutet material)	60615 var nedgrävning/grop, 2,9×2,2 m stor, 0,2–0,4 m djup. 60242, 60616 var återfyllning i grop av sand med tegelbrockor, kalkbruk, eldpåverkad sten, träbitar, småsten. Föremål och ben insamlat med relation till 60242. Innehöll ben av nöt: 3 Mc, 2 Mt, 2 underkäkar, blandade delar. Blandade delar av får, rådjur, långa. Strålben av större fågel. Totalvikt: 2316 g. Fynd av keramik: 1 YRG fat (med piplersdekor), 1 YRG kruka, 1 YRG panna, 8 YRG grytor, 19 odefinierade kärl YRG. Många sotiga och nötta. 2 jdepotter. Metall: 1 nit, 4 spikar. Bränd lera: 1 fragment (10 g). Slagg: 4 fragment (186 g)

Fas 28:8. Rasering av bebyggelse

Datering: 1600-tal (1624?).

Byggnaderna på stadsgården raserades. Detta skedde troligen vid Kalmarkriget eller stadens nedläggande (figur 178, tabell 104).

På trägolvet i rum B i 28:6:2, och även delvis under det fanns det sista bruket av rummet blandat med rasering (KG 4024). I jordprov insamlade under golvet fanns köksavfall med havre, vete och en stor mängd skalkorn som borde komma från brukandet. Över det fanns raseringslager med

brandrester (KG 4025). Även i dem fanns tecken på matlagning med skalkorn och enbär. I lagren fanns ett mynt från 1597 (Sigismund).

I den västligaste delen av stadsgården fanns ett utjämnat raseringslager (KG 3984). Lagren var delvis infiltrerade av odling under den påföljande landeritiden.

Raseringslagren innehöll relativt mycket keramik från den yngsta stadstiden. I lagren fanns bordskärl och glas (som fajansfat, dekorerade fat av rödgods och ljust lergods, samt vinglas och passglas). Här fanns även en del kokkärl såsom trebens-

Figur 178. Lämningar från fas 28:8. Skala 1:150.

grytor och pannor. Endast få föremål fanns från raseringen, som spikar och fönsterglas. Det antyder att det inte var en hastigt påkommen brand och

rasering utan en planerad flytt. Byggnaderna kan ha brunnit efter att ha tömts på det som gick att återanvända.

Tabell 104. Grupper och kontexter i fas 28:8.

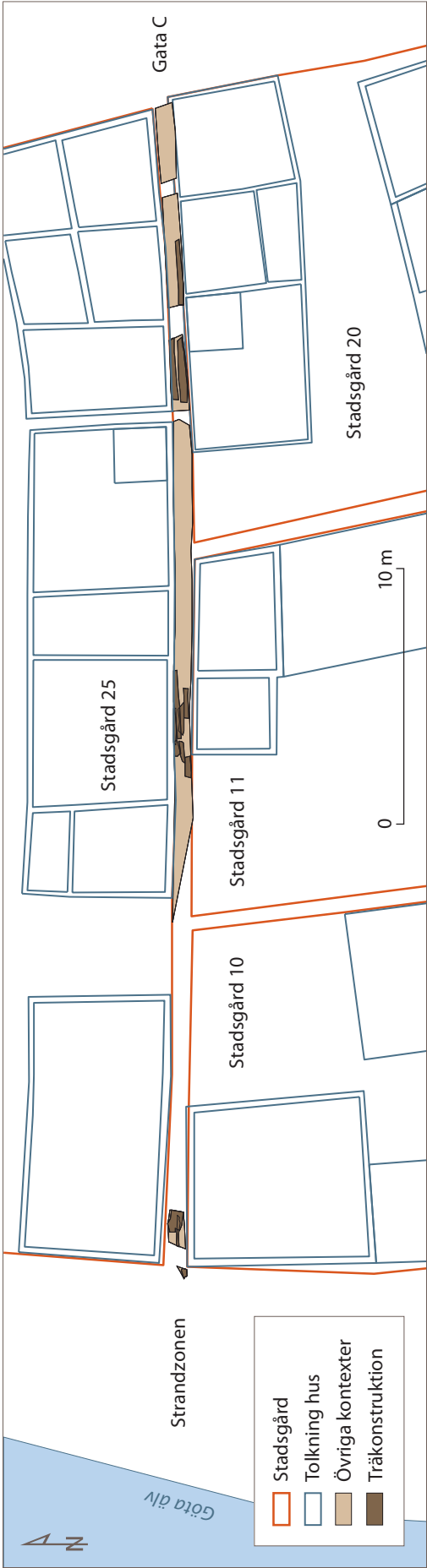
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3984	Raseringslager	60215	Har PM 404195 med träkol, träflis	Utgjämnat raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, kalkbruk, eldpåverkad sten, träbitar, småsten, träkol. Innehöll ben av nöt: blandade delar + 2 metatarsalier. Delar av får. Totalvikt: 925 g. Fynd av keramik: 6 YRG fat, 3 YRG krukor, 5 YRG pannor, 1 YRG skål, 29 odefinierade kärl YRG. 1 YLG fat (Weser 1575–1625), 2 YLG skålar, 2 odefinierade kärl YLG. 12 jydepotter (ca 1550-). 1 stengodskrus (siegburg ca 1550–1600). 1 fat ostindiskt porslin (underglasryblå dekor). Glas: 1 pokalglas/vinglas på fot 1575- eller senare, 1 bägere, 1 odefinierat kärl, 1 fönsterglas. Metall: 1 odefinierat föremål cu, 1 nitbricka, 18 spikar, 2 odefinierade järnföremål (1 ev. hästsko)
4024	Rasering blandat med sista brukning	60120	Har PM 404181 (under trägolv) se bilaga 1. PM 404578 (prov 1, under golv) med träflis, tiggarranunkel, svinmålla. PM 404578 (prov 2, under golv) Träkol, skalkorn (50-tal), rottrådar, ogräs, havre, brödvete, råg, åkerogräs, fönsterglas	Tunt raseringslager av humös sand med inslag av brukning, fanns även under golv. Innehöll ben av nöt: splitter + 2 metacarpalier, 1 metatarsale. Totalvikt: 416 g. Fynd av keramik: 2 YRG fat, 1 YRG kruka, 3 YRG pannor, 4 YRG grytor, 8 odefinierade kärl YRG. 1 YLG skål, 1 odefinierade kärl YLG. Glas: 10 fönsterglas (216 g). Metall: 8 spikar
4025	Rasering av byggnader	60112, 60113, 60114, 60141	60112 har PM 404098 med träflis, tiggarranunkel, fikon, smultron, hallon (lite latrin). PM 404099 se bilaga 1. PM 404390 med träkol, träflis, benfragment, koksliknande material, ogräs	60112 var brandlager av sand med bränd lera, kalkbruk, tegelkross, träkol. 60113 var utgjämnat raseringslager av sand, 60114 var fläck av lera ev. från raserad konstruktion, med tegelkross, bränd lera, träflis, småsten. 60141 var raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, stenar, träkol. Innehöll delar av nöt och svin. Totalvikt: 63 g. Fynd av keramik: 10 YRG fat, 2 YRG skålar, 4 YRG pannor, 6 YRG grytor, 42 odefinierade kärl YRG. 3 YLG fat (varav 2 weser), 1 YLG krus (grön glasyr utvändigt och gul invändigt, motiv av grip), 2 YLG grytor, 7 odefinierade kärl YLG. 1 jydepotta (ca 1550-), 1 stengodskrus (Raeren). 2 fajansfat (ca 1550–1650). Glas: 1 butelj (modern), 1 igel, 5 passglas, 3 odefinierade kärl, 5 fönsterglas. Metall: 1 silvermynt ½ öre Sigismund år 1597 (F407), 1 hyska (cu), 1 krantapp (cu), 1 ämne till nitbrickor, 6 spikar, 3 sömmar. Slagg: 1 fragment (37 g)

Vret 10/11/20/25
Fas 20/25:1. Konstruktion av vret
 Datering: Tidigast 1480.

En öst-västlig träskodd ränna konstruerades i vreten (figur 179, tabell 105). En nedgrävning grävdes, en träläggning lades i den (KG 5051, 2126*, 2126*, KG 1097**). Syftet med den var troligen att leda vatten från gata C ned mot stranden. Konstruktionen skedde efter att byggnationer hade börjat på stadsgård 25.

Tabell 105. Grupper och kontexter i fas 20/25:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5051	Konstruktion av träskodd ränna	94003, 91004		94003 var nedgrävning för ränna, 0,3 m djup. 91004 var träläggning av Ö-V brända brädor
2126*	Konstruktion av träskodd ränna	370030*, 370031*		370031 var nedgrävning för ränna, 0,3 m djup. 370030 var träläggning av Ö-V brända brädor
1097**	Konstruktion av träskodd ränna	62333**, 63056**, 65073**		63056 var nedgrävning för ränna. 65073 var bräda 0,8 m lång, 0,5 m bred. Bränd. 62333 var Ö-V brädor i vreten

Figur 179. Lämningar från fas 20/25:1. Skala 1:250.

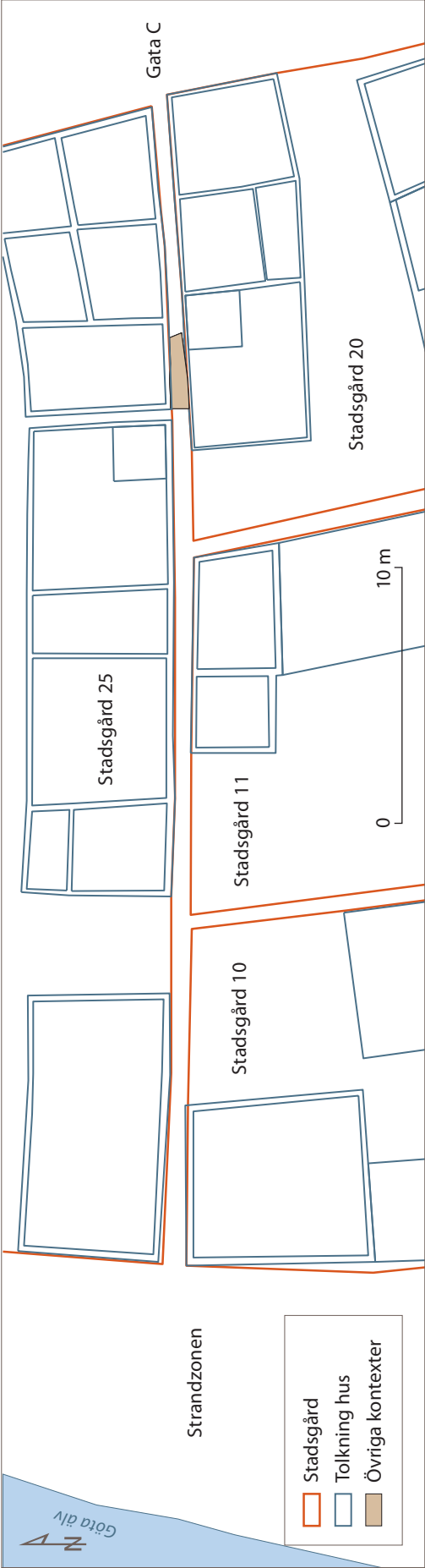
Fas 20/25:2. Bruk av vret
Datering: 1480-tal till 1547.

Den träskodda rännan brukades och slammade delvis igen (KG 5056). I rännan fanns nedbrutet växtmaterial. I rännan fanns hushållsavfall, här fanns även mellanfötter och stråben av nöt (figur 180, tabell 106).

Rännans utlopp i strandzonen blockerades troligen vid utbyggnaderna i Göta älv från sent 1520-tal. Benmaterialet i rännan kan ha deponerats efter att den blockerades.

Tabell 106. Grupper och kontexter i fas 20/25:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5056	Bruk av träskodd ränna		Har PM 406409 med träkol, träflis, hallon, mälla, rödgodsfragment	Igenslänning av silt med träkol. Innehöll ben av nöt: 1 Mc, 2 Mt, 1 stråben; får. Totalvikt: 545 g Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (4g). Järnföremål: 1 odefinierat föremål. Keramik: 1 YRG kruka, 2 YRG pannor varav en dateras ca 1450–1550, 7 YRG trebensgrytor.

Figur 180. Lämningar från fas 20/25:2. Skala 1:250.

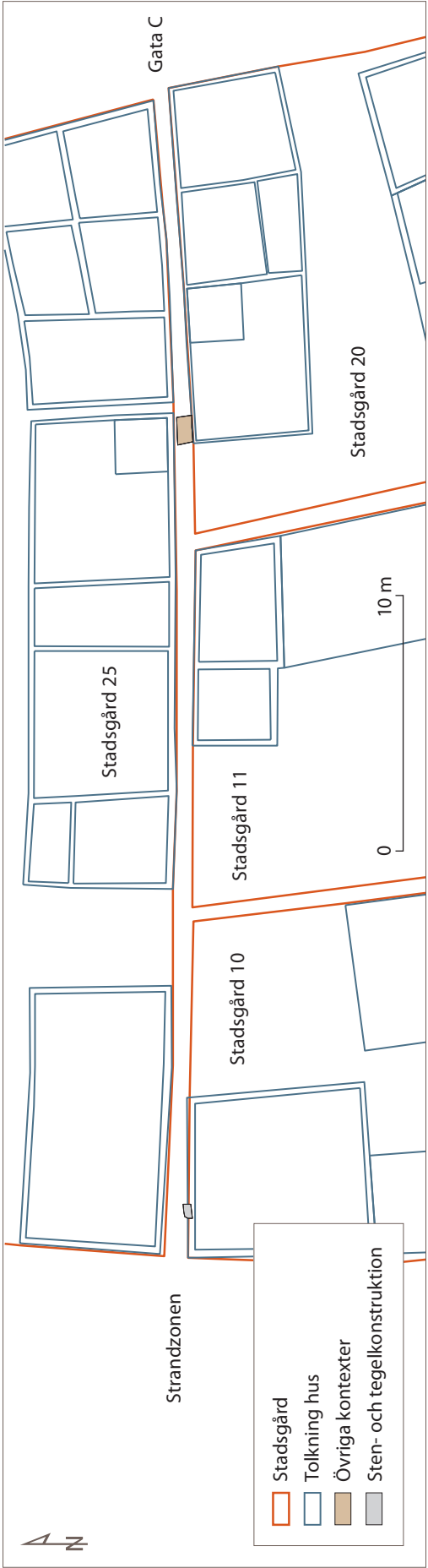
Fas 20/25:3. Rasering i vret

Datering: 1547.

I samband med avrivningen av bebyggelsen på stadsgård 20 och 25 jämnades raseringslager ut i vreten (figur 181, tabell 107). Det innehöll kol och bränt trä, möjligen från träännan (KG 2272*). Delar av raseringslagren har samdokumenterats med de på stadsgårdarna, se stadsgård 10, II, 20, 25 (fas 25:10, KG 5055). Längst i väster fanns eldpåverkade stenar (KG 1646**).

Tabell 107. Grupper och kontexter i fas 20/25:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2272*	Rasering i vret	40361*		Raseringslager av bränd sand med träkol, träbitar, tegelkross, bränd lera
1646**	Rasering i vret	3954**		Eldpåverkade stenar, 0,1–0,2 m stora

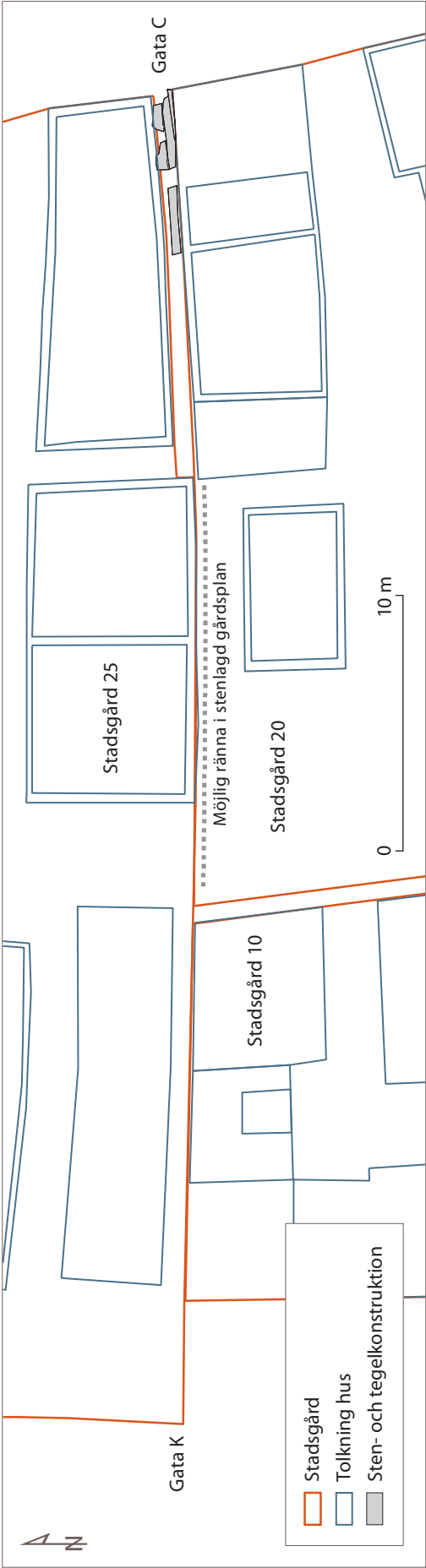
Figur 181. Lämningar från fas 20/25:3. Skala 1:250.

Fas 20/25:4. Konstruktion av vret
Datering: Omkring 1590?

Endast den östligaste delen av vreten verkar med säkerhet ha funnits kvar efter denna fas. Där anlades en öst-västlig stenlagd ränna (KG 5053). Längre åt väster fanns ingen ränna men möjligen fanns en rännadal genom gårdsplanen på stadsgård 20 (se fas 20:7, KG 2121*). Syftet med den var troligen att leda vatten från gata C. Rännan var byggdes troligen i samband med ombyggnaden av gata C omkring 1590 (figur 182, tabell 108).

Tabell 108. Grupper och kontexter i fas 20/25:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5053	Konstruktion av stenlagd ränna	95000		6,4x0,5 m stor stenlagd ränna i Ö-V riktning av ca 0,15 m stora stenar. V-formad profil.

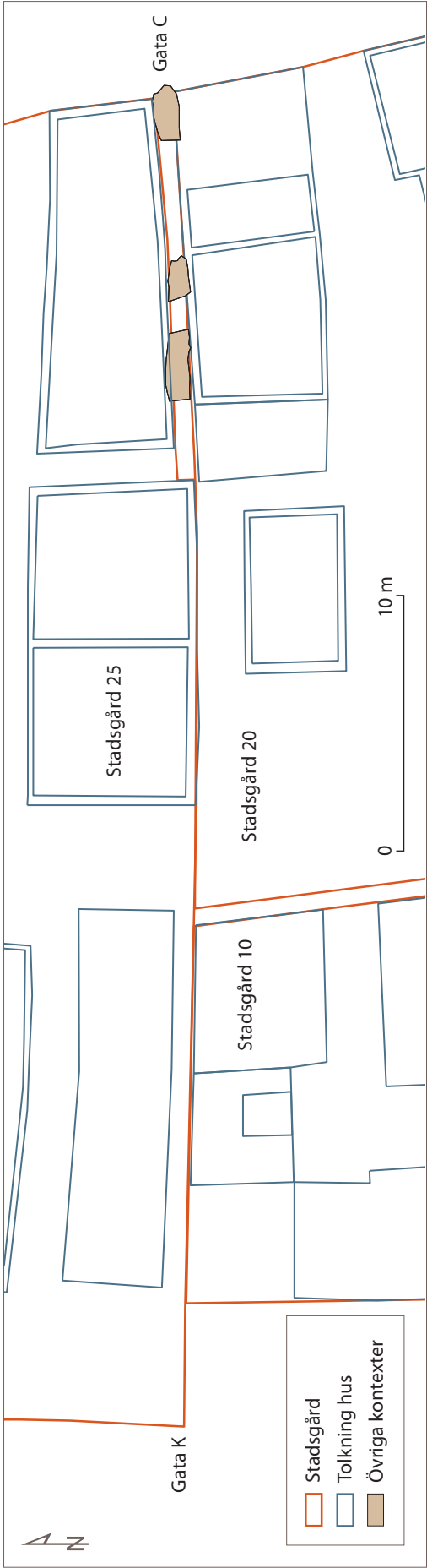
Figur 182. Lämningar från fas 20/25:4. Skala 1:250.

Fas 20/25:5. Raseri i vret
Datering: 1600-tal (1624?).

Delar av stenarna i rännan togs bort och ytan återfylldes med silt blandat med raseringsmassor (KG 5052). I lagren fanns ben som kan vara innebrända styckdelar av får (figur 183, tabell 109). I samband med att bebyggelsen på omgivande stadsgårdar revs täcktes vreten av utjämnade raseringslager (KG 5088). I vreten fanns även raseringslager från stadsgård 20 och stadsgård 25 (fas 25:10, KG 5054).

Tabell 109. Grupper och kontexter i fas 20/25:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2015–2017 (yta 4:10). ** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5052	Igenfyllande av ränna	94002		Utjämnat raseringslager av silt med tegel, eldpåverkad sten, fyllning där stenlagd ränna togs bort. Innehåll höft, lår, underben av får (vitbrända). Totalvikt: 24 g. Fynd av jämföremål: 3 spikar. Slagg: 3 fragment (133g).
5088	Utjämnning av raseringslager	73007		Utjämnat raseringslager av sand med tegel, träkol. Fynd av glas: 1 kärl (troligen modernt). Jämföremål: 3 spikar. Slagg: 1 fragment (15g). Övrigt organiskt material: 1 obestämbart fragment av djurhår, möjligen ullfiber.

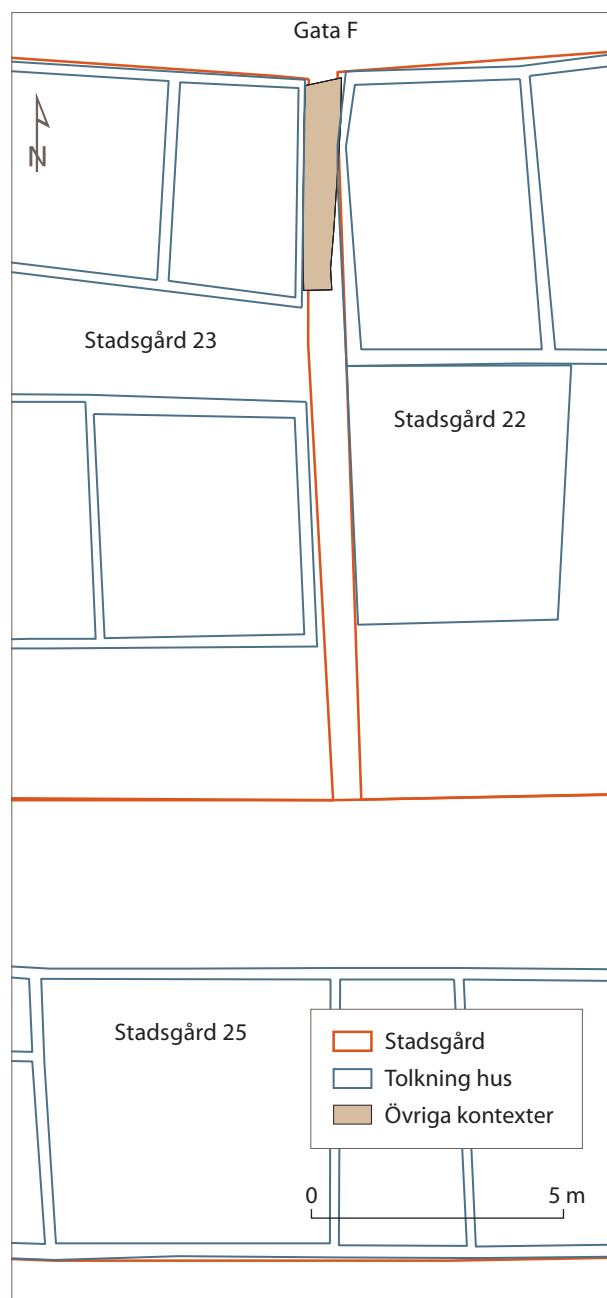
Figur 183. Lämningar från fas 20/25:5. Skala 1:250.

Vret 22/23

Fas 22/23:1. Konstruktion av vret

Datering: Omkring 1480.

I samband med att bebyggelse uppfördes på stadsgård 22 och 23 tillkom vreten mellan dessa. En nedgrävning grävdes (KG 3071), möjligen som gränsmarkering eller dräneringsdike (figur 184, tabell 110).

Figur 184. Lämningar från fas 22/23:1. Skala 1:150.

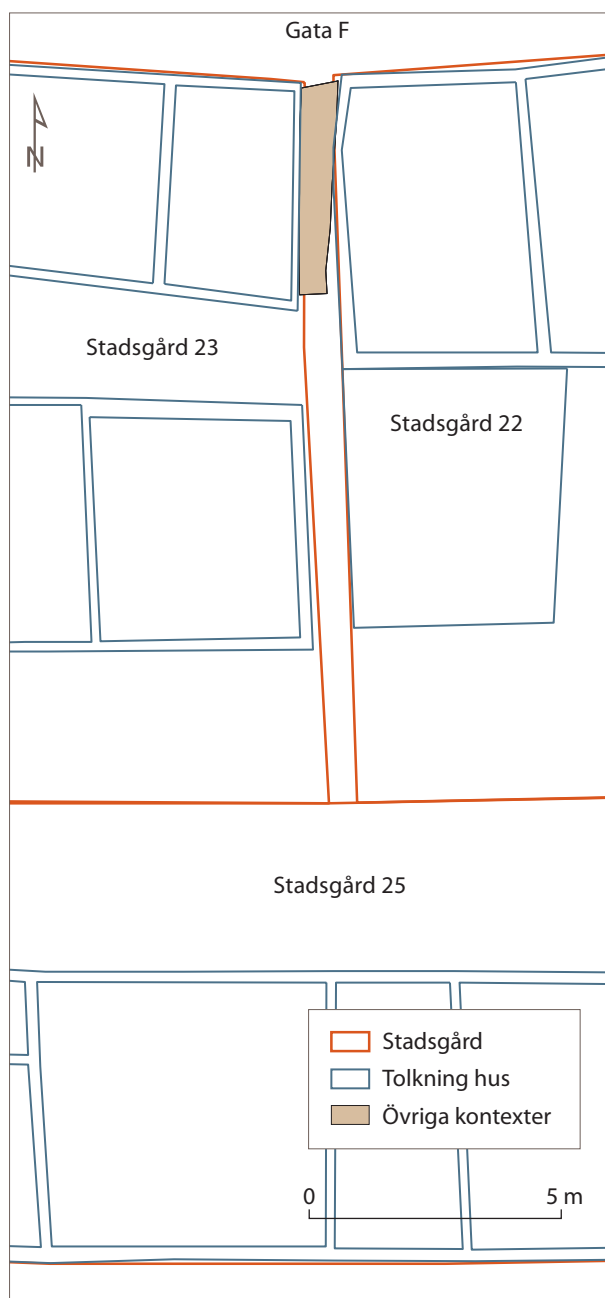
Tabell 110. Grupper och kontexter i fas 22/23:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3071	Nedgrävning för vret	94052		0,2–0,4 m djup nedgrävning med rundad botten

Fas 22/23:2. Brukning av vret

Datering: 1480–1547.

Vreten fylldes med hushållsavfall och sand (KG 3072). Det är osäkert om detta skett vid ett tillfälle eller successivt. I materialet fanns rikligt med djurben. Det utgjordes av hushållsavfall från flera olika havsfiskar, samt höns, gås och rådjur. Här fanns även större ben som skallar och mellanfötter av nöt som kan ha använts för att stabilisera marken (figur 185, tabell 111).

Figur 185. Lämningar från fas 22/23:2. Skala 1:150.

Tabell 111. Grupper och kontexter i fas 22/23:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3072	Brukning av vret	94053		Fyllning av sand med träkol, tegelbrockor, tegelkross. Innehöll blandade delar av nöt; flera underkäkar och kalvarier, många metapodier, lite tåleder, kotor, revben. Får: hophörande delar av fotben av får, tåleder, senben, hornkvice + hornlös. Blandade delar av svin. Mt av rådjur. Ben av höns, CMC av gås. Kotor av rocka, kolja, torskfisk. Kranieben av torskfisk. Totalvikt: 6835 g. Fynd av järnföremål: 4 spikar, 1 söm, 1 odefinierat föremål. Tegel: 2 fragment rött murtegel, 3 fragment gult murtegel. Keramik: 4 YRG krukor, 7 YRG trebensgrytor, 7 YRG odefinierade kärl

Fas 22/23:3. Rasering i vret

Datering: 1540-tal (1547).

Vreten täcktes av de raseringslager som fanns på stadsgård 22 och 23 (se fas 22:6, KG 5012 och fas 23:4, KG 3061). Inga fler faser fanns efter detta i vreten.

Senare lämningar och störningar

Datering: 1624 till nutid.

Omfattande lämningar av platsens historia efter att Nya Lödöse övergavs fanns bevarade. I flera fall har det varit svårt att avgöra exakt vilka kontexter som hör till den yngsta stadstiden eller den efterföljande agrara fasen, landeritid. Dessutom finns fyndmaterial i de posturbana faserna som hör till aktiviteter under stadstid och som kan bidra till helhetsbilden. De landeritida lämningarna kommer att beskrivas i en separat rapport.

Moderna störningar genom äldre lager, liksom borttagna lager och konstruktioner har dokumenterats samlat som en nedgrävning (S 100000). Denna kontext (S 100000) beskriver borttagningsprocessen vid den arkeologiska undersökningen och ingen åtskillnad har gjorts på vilken typ av störning, konstruktion eller lager det är.

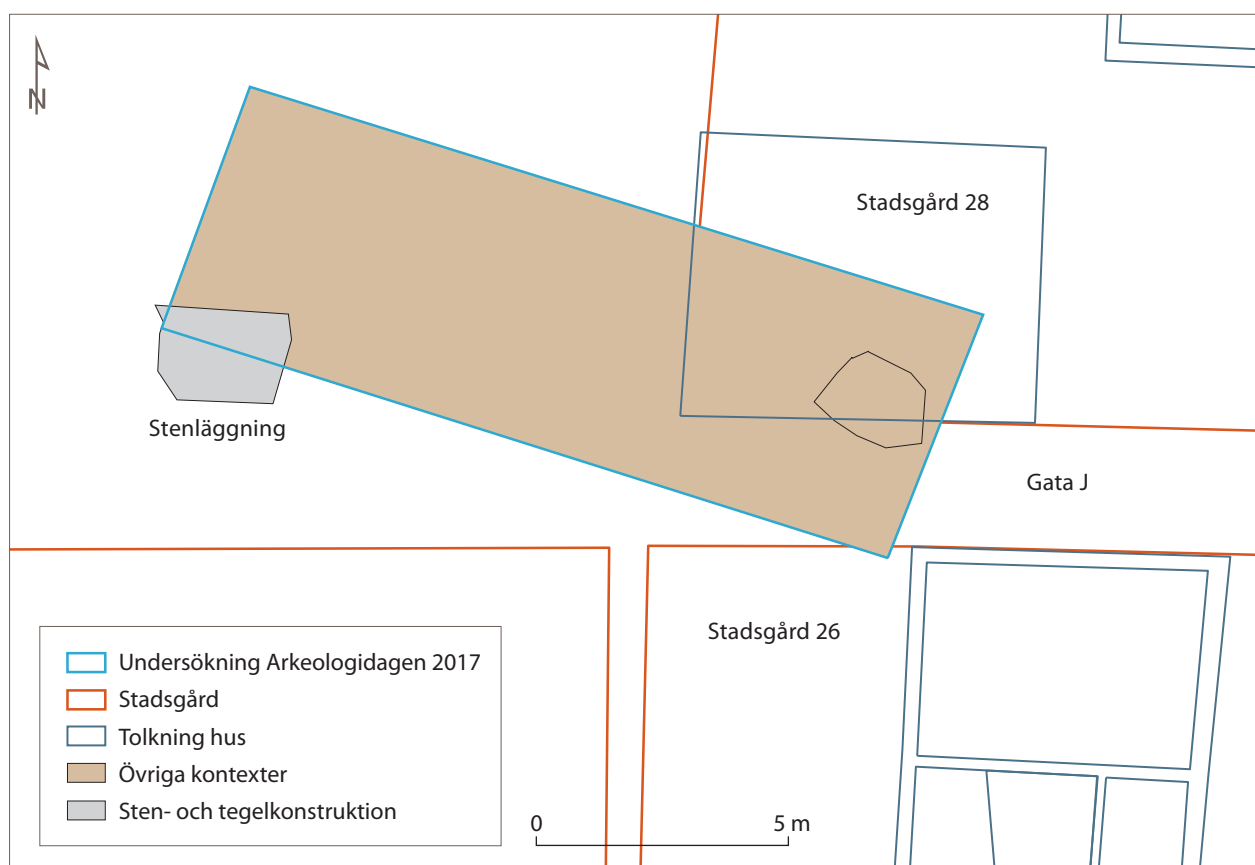
Yta vid publik undersökning
Datering: 1473 till nutid.

Den publika undersökningen omfattade en 15×5 meter stor yta väster om stadsgård 28. Ytan hade bortprioriterats och var inte tänkt att undersökas alls.

Det lager som undersöktes utgjordes av raseringsmassor (KG 3978), sannolikt från stadens övergivande. En koncentration av lera fanns i den sydöstra delen. I lagret fanns en tåled av en örn.

Här fanns även horn av kronhjort som kan vara hantverksavfall. Raseringslagret täckte delvis lämningar på den sydvästra delen av stadsgård 28. Avfall från smidesverksamhet fanns i raseringslagret med slagg och ämne till nitbrickor

I väster fanns rester av en stenläggning (KG 3979) under raseringslagren. Den var troligen en del av en gårdsplan eller ett golv på en i övrigt ej undersökt stadsgård väster om stadsgård 28 (figur 186, tabell 112).

Figur 186. Lämningar från publik undersökning. Stenläggningen som hör till en i övrigt ej undersökt stadsgård har tagits med. Skala 1:150.

Tabell 112. Grupper och kontexter vid publik undersökning.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3978	Raseringslager	95102, 95103		95102 var lager 0,1 m tjockt av sand med flera horisonter tegelkross, bränd lera, pinnar, småsten, träkol. 95103 var ett 2,0×1,6 m stort, 0,03 m tjockt lager av lera. Fund av glas: 1 flaska, 1 butelj, båda moderna, 2 oidentifierade kärl varav 1 modernt, 2 fragment fönsterglas (2 g). Horn: 1 sågat kronhjortshorn. Fund av järnföremål: 1 beslag, 1 fiskekrok, 1 låsöverfall, 1 sporre, 1 ämne till nitbrickor, 3 nitar, 27 spikar, 2 sömmar, 1 ten, 2 oidentifierade föremål. Slagg: 25 fragment (2039 g). Keramik: 15 YRG trebensgrytor, 8 YRG fat varav 1 med engobe och piplerdekor, 3 YRG pannor, 1 YRG skål, 6 YRG krukor, 57 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG fat, 1 YLG skål, 1 oidentifierat YLG kärl, 1 Jydepotte-kruka, 1 SVG kärl, 3 stengodskrus varav 1 från Siegburg och 1 från Raeren 1550–1600, 1 oidentifierat stengodskärl.
3979	Stenläggning	95188		Stenläggning

REFERENSER

- Andersson Färnström, C., Azzopardi, A., Bergman, J., Chavasse, P., Forsblom Ljungdahl, V., Goldhammer, J., Gustavsson, J., Heimdahl, J., Bergman, J., Jonsson, P., Lennblad, A., Maltin, E., Rosén, C. (red.), Schager, E., Stutz, A., Svensson, P. & Öbrink, M. 2021. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:4. Göteborg.
- Cornell, P. & Rosén, C. (red.). 2018. Townscape in an Early Modern Periphery. Rescue Archaeology at Nya Lödöse, Sweden. *International Journal of Historical Archaeology, Volume 22, Issue 2, June 2018*.
- Gardelin, G. & Johansson Hervén, C. 2003. Stratigrafi och hushåll – teori och resultat från några arkeologiska miljöer i Lund. I: Bodilsen, A., Hjerminde, J., Iversen, M. (red.). *Stratigrafins mangfoldigheder. 4. Nordiske Stratigrafimøde. Viborg*. Middelalderseminar 2. Viborg Stiftsmuseum. Viborg.
- Grandin, L., Holback, T. & Ogenhall, E. 2020. *Metallhantverk i Nya Lödöse. Specialregistrering och okulär analys av arkeometallurgiskt material från fem utvalda stadsgårdar Västra Götalands län, Göteborgs kommun, Göteborg 218, Gamlestaden 740:142*. GAL PM 2020:08.
- Grauers, S. (red.). 1923. *Nya Lödöse tänkeböcker 1586–1621*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer VI. Göteborg.
- Harlitz, E. 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: en studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*. Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet. Göteborg.
- Holmbäck, Å. & Wessén, E. 1966. *Magnus Erikssons stadslag i nusvensk tolkning*. Serien 1. Rättshistoriskt bibliotek, sjunde bandet. Skrifter utgivna av institutet för rättshistorisk forskning. Lund.
- Järpe, A. 1986. *Nya Lödöse*. Medeltidsstaden 60. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Larsson, D. & Rosén, C. 2020. Migration and immigrants in Nya Lödöse 1473–1624. I: Linaa, J. (red.). *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden. Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Linaa, J. (red.). 2020. *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden. Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Linge, L. 1969. *Gränshandel i svensk politik under äldre Vasatid*. Diss. Lund Universitet. Bibliotheca historica Lundensis. Lund.
- Morner, P., Pettersson, M., Pye, J. & Öbrink, M. 2021. *Stadsgård 5, 6, 9, 16, 17, 32, gata B, vret 2/5, 4/6, 5/6, 9/16, och 9/34. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborg, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:3. Göteborg.
- O'Connor, T. 2008. *The Archaeology of Animal Bones*. Texas A&M University Press, Collage Station.
- OGB = *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län*. 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område (och i Tuve socken) jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar. 1929. Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola. Göteborg.
- Pettersson, M., Andreasson, K., Gustavsson, J., Pye, J., Skredsvik, A. & Öbrink, M. 2022. *Strandzonen i Nya Lödöse. Arkeologiska*

- undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2022:2. Göteborg.*
- Rosén, C. (red.). 2014. *Förundersökningar i Nya Lödöse 2012 och 2013. Arkeologiska förundersökningar i Gamlestaden. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad och socken, Göteborg 218. Nya Lödöse Rapport 2014:1. Göteborg.*
- Rosén, C. 2017. Hundra år i Nya Lödöse – synen på staden då och nu. *META Historiskarkeologisk tidskrift*. s. 99–113.
- Rosén, C. 2019. A woman's place. Space, meeting places and gender in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 167–180.
- Sandin, M., Thorsberg, K. & Wennberg, T. 2011. *Göteborg 218, Nya Lödöse. Arkeologisk förundersökning*. Rio Kulturkooperativ, Kulturhistoriska rapporter 133. Göteborg.
- Schager, E., Andersson, C., Lennblad, A. & Paring, M. 2018. Waste management in Nya Lödöse. *International Journal of Historical Archaeology, Volume 22, Issue 2, June 2018*.
- Strömbom, S. 1924. *Forskningar på platsen för det forna Nya Lödöse (1915–1918). Stadskronika, grävningsberättelse, fyndkatalog*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer V. Göteborg.
- Öbrink, M. 2016. Kulturella normer speglade av strukturer i en tidigmodern stad. *META Historiskarkeologisk tidskrift*. s. 111–126.
- Öbrink, M. & Rosén, R. (red.). 2017. *Stadsgård 1–4 gata a och b samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218. Nya Lödöse Rapport 2017:1. Göteborg.*
- Öbrink, M. 2018. *Schaktningar i Gamlestaden och nya vägar på Marieholm. Arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad, Göteborgs socken, Gamlestaden 740:44 med flera, Göteborg 218. Nya Lödöse Rapport 2018:3. Göteborg.*
- Öbrink, M. 2019. The streets as a meeting place for different actors and agendas. Building and use of open space in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 153–166.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Undersökning 2013

KMR uppdragsnr: 202100698.

Länsstyrelsens dnr: 431-32416-2012.

Riksantikvarieämbetet/

Statens historiska museer dnr: 311-03628-2012.

Statens historiska museer pnr: A12427.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV 2012:193.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D SV.

Läge: N 6400970, E 150320.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: RH 2000.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Riksantikvarieämbetet/Statens historiska museer (SHM), Västarvet/Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén (projektledare), Mats Sandin/Mattias Öbrink (fältarbetsledare),

Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet).

Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd/Stig

Swedberg (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal:

Clara Alfsdotter, Cathrine Andersson Färnström,

Jessica Andersson, Linda Andersson, Imelda

Bakunic Fridén, Oliver Brown, Kristina Carlsson,

Caj Carlstein, Delia Ni Chiobháin, Pia Claesson,

Ida Feltzin, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara

Gainsford, Tobias Glansberg, Jimmy Gripenstam,

Hanna Gudmundsdottir, Tara Gullbrand, Anna

Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Jens Heimdahl,

Thomas Johansson, Leif Jonsson, Mats Magnusson,

Emma Maltin, Elisabeth Martén, Pernilla Morner,

Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström,

Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Jonathan

Pye, Christina Rosén, Mats Sandin, Elisabet Schager,

Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Christina Toreld, Tom

Wennberg, Maria Vretemark, Andreas Åman, Mattias

Öbrink.

Fältarbetstid: 2013-02-01 till 2013-12-13.

Undersökt yta: 6 610 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2015–2017, "Yta 4:10"

KMR uppdragsnr: 202100069

Länsstyrelsens dnr: 431-36151-2015.

Statens historiska museer dnr: 511-01262-2015

Statens historiska museer pnr: A13266.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museums pnr: 11156.

Intrasiprojekt: SHMM2015:190.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:48 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D SV.

Läge: N 6401009, E 150346.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: RH 2000.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM), Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Lillemor Olsson Gustafsson/Mattias Öbrink (projektledare), Andreas Skredsvik (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Cecilia Falkendal, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Jeanette Gustavsson, Christoffer Hagberg, Axel Hansen, Annie Hansson, Jens Heimdahl, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Sandra Lundholm, Emma Maltin, Karolina Müller, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Johan Thörnqvist, Gwilym Williams, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink

Fältarbetstid: 2015-12-01 till 2017-06-22.

Undersökt yta: 2 852 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2017

KMR uppdragsnr: 202100070

Länsstyrelsens dnr: 431-37939-2015.

Statens historiska museer dnr: 513-2016-00006

Statens historiska museer pnr: A13333.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museums pnr: 11156.

Intrasiprojekt: A2016:006, A2017:005.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D SV.

Läge: N 6400970, E 150320.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: RH 2000.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM), Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Lillemor Olsson Gustafsson/Mattias Öbrink (projektledare), Gwilym Williams/Eirik Johansson/Jonathan Pye/Elisabet Schager (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal:

Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Imelda Bakunic Fridén, Niklas Borg, Anastasia Brozou, Oliver Brown, Vanja Brown, Joaquin Callejo, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Pia Claesson, Hamish Donald, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Emily Eastwood, Cecilia Falkendal, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Emelie Fransson, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Fredrik Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Amanuel Hailemaryam, Axel Hansen, Annie Hansson, Rikard Hedvall, Jens Heimdahl, Robert Hernek, Anna Ihr, Hanna Jansson, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Simon Karlsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Karin Lindeblad, Fredrik Lundgren, Sandra Lundholm, Aija Macane, Emma Maltin, Hanna Menander, Patrick du Mont, Pernilla Morner, Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström, Karin Olsson, Louise Olsson Thorsberg, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Christina Rosén, Elisabet Schager, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Johan Thörnqvist, Gwilym Williams, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink

Fältarbetstid: 2016-02-25 till 2017-10-12.

Undersökt yta: 6 576 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Schaktningsövervakning 2017

KMR uppdragsnr: –.

Länsstyrelsens dnr: 431-42516-2015.

Statens historiska museer dnr: 511-01583-2015.

Statens historiska museer pnr: A13294.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museums pnr: 11156.

Intrasiprojekt: A2017:005.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:44 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D SV.

Läge: N 6400974, E 150360.

Meter över havet: 0–5.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: RH 2000.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM),
Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur
och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Lillemor Olsson Gustafsson/Mattias Öbrink (projektledare), Jonathan Pye (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Oliver Brown, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Jeanette Gustavsson, Amanuel Hailemaryam, Annie Hansson, Jens Heimdahl, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Emma Maltin, Karolina Müller, Karin Olsson, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Johan Thörnqvist, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink

Fältarbetstid: 2016-04-19 till 2017-06-13 (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Undersökt yta: 1 380 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

BILAGOR

Bilaga 1. Analys av makrofossil och parasitägg i Nya Lödöse, stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28 (Teknisk rapport)

Jens Heimdahl & Jonas Bergman

Provtagning och fältanalyser från stadsgård 10, 11, 20, 22, 23 och 25–28 utfördes under fältsäsongerna 2013, 2016 och 2017 (tabell 1). Metoderna för insamling, preparering och analys (både makrofossil- och parasitanalys) har varit desamma som för tidigare rapporterade undersökningar (Heimdahl & Bergman 2017:348–352 med kommentarer och tillägg (Bergman 2021; Heimdahl 2021). Resultaten av de 161 fältanalyserna presenteras i den stratigrafiska berättelsen för området där resultaten använts för att tolka de byggnader, anläggningar och sammanhang ifrån vilka de insamlats.

Här presenteras resultaten av de 50 laboratorieanalyser som har utförts på de prover som valdes ut för fördjupad analys ur de 161 fältanalyserade proverna. Urvalet har skett utifrån samma kriterier som tidigare, det vill säga prover som spår av kulturväxter har prioriterats för att dessa ska kvalitetssäkras. Även vissa prover som tros representera specifika miljöer, som preurbana miljöer eller fyllnadsmassor av specifik karaktär, har prioriterats. Endast ett parasitprov har insamlats och analyserats från tomterna inkluderade i denna rapport.

Följande analys syftar dels till att fortsätta teckna en övergripande bild av Nya Lödöses kul-

tur och miljö utifrån ett arkeobotaniskt perspektiv med fokus på mat- dryckes- och trädgårdskultur, dels att fördjupa resonemang och tolkningar kring vissa fyndsammanhang. Eftersom den stratigrafiska berättelsen inkluderar det botaniska materialet vid tolkningen av enskilda byggnader och ytor, fokuserar denna del på tematiska diskussioner av materialet till exempelvis konsumtion, import och odling.

Resultat

Makrofossilanalyserna presenteras i tabeller (2–4, s. 275–279). Tabellerna har delats upp efter de enskilda stadsgårdarna samt kronologi. Fynd av kulturväxter och växter i särskilt intressanta kategorier presenteras även i förenklade tabeller i denna rapport. Fynd av parasitägg presenteras under rubriken Parasitanalys nedan, och diskuteras integrerat i texten nedan där det är relevant.

I bifogade tabeller har materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala om 1–3 punkter, där 1 punkt innebär förekomst av enstaka (cirka 1–5) fragment i hela provet. 2 punkter innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamplingar som görs. 3 punkter innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Siffrorna för makrofossil anger antalet räknade fröer/frukter. Både förkolnade och oförkolnade växter påträffades och dessa har separerats i tabellerna

Det kvalitativa innehållet av makroskopiskt material styrs i hög utsträckning av en handfull tafonomiska faktorer kopplade till de avfallskällor varifrån materialet som bygger upp kulturlagren härstammar, huvudsakligen från byggnation och hantverk (träflis, kol, kalkbruk), djurhållning (växter från ängs- och betesmiljö), kök (träkol,

Tabell 1. Makrofossilprover från stadsgårdarna.

Antal analyserade prover från stadsgård 10 m.fl. 2013–2017		
Säsong	Fältanalyser	Laboratorieanalyser
2013	16	1
2016	75	27
2017	70	22
Totalt	161	50

matrester och latrinavfall). Därtill kommer en del material, som ogräs, från lokala växtmiljöer. För att underlätta för läsaren att se detta i resultaten har de olika arterna grovt grupperats i ekologiska och kulturella kategorier. Notera att dessa är grova verktyg och att det finns flera exempel på växter som kan passa in i flera grupper (smultron är också ett vanligt ogräs och många ogräs kan också förekomma i betesmiljöer).

Flora och växtanvändning på stadsgård 10, 11, 20, 22, 23 och 25–28

Det oförkolnade arkeobotaniska materialet i detta område var generellt sämre bevarat än inom områdena söder om gata A. Även området öster om gata C hade liknande, sämre, bevarandeförhållanden vilket kommer att beskrivas i en kommande rapport. Detta kan antas bero på att marken i detta område ligger något högre beläget, men det kan också ha att göra med att, underlaget av svämsand, till följd av kornstorleksskillnader, är mer väl-dränerat. Till följd av detta förhållande är de arkeobotaniska fynden från det aktuella området färre till antalet. Detta är orsaken till att området analyserats med färre prover och att fynden som bevarats genom förkolning proportionellt får en större betydelse för förståelsen av detta område.

Den lägre bevarandegraden gjorde att det arkeobotaniska fyndmaterialet från stadsgårdarna är ojämnt fördelat. Inget arkeobotaniskt material insamlades från stadsgård 26 och 27. Materialen från stadsgård 10, 11 och 20 var fåtaliga medan 22, 23, 25 och 28 var rikligare. Detta gör det olämpligt att kvantitativt jämföra material mellan olika stadsgårdar.

Den urbana floramiljön

Analysen av den vilda floramiljön och de olika ekologiska nischerna i staden har utretts i tidigare rapporter. De mer fåtaliga spår av den vilda lokalfloran som påträffas på de här undersökta stadsgårdarna är mycket lik de som tidigare påträffats.

Eftersom fyndmaterialet är fattigare är det svårt att dra generella slutsatser som eventuella skillnader mot tidigare undersökta områden, men en möjlig skillnad märks genom den relativt fåtaliga förekomsten av örten tiggarranunkel. Detta ogräs som särskilt trivs på fuktig och näringsrik sandmark kan närmast sägas vara en karaktärsväxt för området söder om gata A (och i synnerhet söder

om gata B) samt kyrkogården där den särskilt verkar ha trivts i diken. Inom dessa sydliga, lägre belägna, områden i staden förekommer detta ogräs i 25–60% av proverna, inte sällan i massförekomster, medan det i materialet norr om gata A endast förekommer i 8% av proverna och då i ringa antal. Detta styrker intrycket att marken i denna norra del av staden varit torrare och mer väl-dränerad. Diken i denna del av staden har stått vattenfyllda kortare tid, och vatten från regn, snösmältning och översvämningar har runnit undan snabbare.

Djurhållning och fähus

Inga golv i hus som tolkades som fähus provtogs inom stadsgårdarna i detta område, och därför finns inga primära bevis i de arkeobotaniska materialet för vilka hus som brukats som fähus. Däremot finns spår av fähusdynga och hö i avfallsmaterialet på flera av stadsgårdarna, och genom detta framträder indirekta indikationer på vilka stadsgårdar som haft fähus och när (tabell 5, s. 281). Detta under förutsättning att stalldyngan på de olika stadsgårdarna är att betrakta som ett lokalt avfall.

Utifrån spåren efter stalldynga går att diskutera förekomst av sju fähus vid olika tillfällen på fem olika stadsgårdar (11, 20, 23, 25 och 28). På stadsgård 25 var spåren särskilt rika och fähus förefaller kontinuerligt ha funnits på denna tomt. Även fynd av inälvsparasiter i en avfallsgrop på stadsgård 25, bland annat trolig piskmask från gris, visar på djurhållning.

Kålgårdsodling

Inga direkta spår av kålgårdsodling eller trädgårdsjord påträffades inom de aktuella stadsgårdarna. Däremot finns indirekta spår av att hushållen på stadsgård 20, 25 och 28 bedrivit odling utanför sina tomter. Detta följer mönstret från tidigare undersökta områden som visar att stadsbornas egen kålgårdsodling främst ägt rum på obebyggda tomter inom staden och på områden strax utanför vallgraven. Själva stadsgårdarna har ofta varit bebyggda så att det inte funnits plats för odling där. Spår av att hushållen bedrivit kålgårdsodling påträffas i stället genom att det på tomterna hittas fröer efter växter som visar att de hanterats där i samband med sådd eller skörd. Det rör sig då om fröer som inte ingår i skördeprodukter som försäljs, till exempelvis fröer av kål, rova, persilja och kungsmynta. Detta till skillnad från fröer från

Stadsgård	Antal analyser	1470–1500	1500–1547	1560–1600	1600–1624
10	1				
11	2	•			
20	4			•	
22	8				
23	9		•		
25	19	•		•	•
28	7		•		

Tabell 5. Spår av stalldynga som avfall.

grödor där själva fröet ingår i odlingsprodukten, till exempelvis kärnor från frukter, eller frö av dill, koriander eller kummin. Vid sådana fynd går det inte att avgöra om de inköpts utifrån eller odlats av hushållet självt.

Fynden av växter som kan ha odlats i kålgårdar var förhållandevis få inom området. I sin helhet presenteras de under diskussionen om kryddor, frukter och grönsaker (tabell 7, s. 284). Bland dessa finns två grödor där förekomsten av fröer indikerar odling: hjärtansfröjd (citronmeliss) samt hjärtstilla.

Hjärtansfröjd, som både brukades som medicinal- och kryddväxt påträffades på stadsgård 25 i gårdens yngsta brukslager från perioden 1590–1624. Örten är tidigare känd från bland annat det medeltida Lund, men detta är det enda fyndet av den från Nya Lödöse. Fröer av hjärtstilla påträffades på stadsgård 20 och 28 omlagrade i fyllnader och utjämnningar och härstammar från aktiviteter under perioden 1520–1547. Ett tidigare uppmärksammat fynd från kyrkogården visar att denna växt bland annat brukades vid förlossningar (Heimdahl & Vretemark 2018). Vid sidan om fynden från kyrkogården har hjärtstilla också påträffats i kålgårdsavfallet i vallgraven (Heimdahl & Bergman 2021a).

Spisar och köksavfall

Det oförkolnade makrofossila materialet i området var generellt sett sämre bevarat, men fynden av förkolnade material från spisar och nedbrunna hus förekom i ungefär samma omfattning som i tidigare undersökta ytor. 43 av de 50 analyserade proverna prioriterades just för att de innehöll spår av köksavfall i form av förkolnade vegetabilier eller animalier. Bland de analyserade proverna insamlades fem från primära kontexter i form av spisirösen eller identifierad spisaska (KG 2255, 2135, 2132, 4044, och 2261). Den övervägande delen av detta

material låg i omlagrat läge och kunde hänföras till köksavfall från äldre raseringsringar. 20 av proverna innehöll även animaliska matrester, vilket i dessa fall styrker bilden av att det rör sig om just köksavfall – som ofta består av blandat material. Detta till skillnad från förkolnade fynd av förvarat eller magasinerat material som ofta består av massfynd av ett och samma sädesslag.

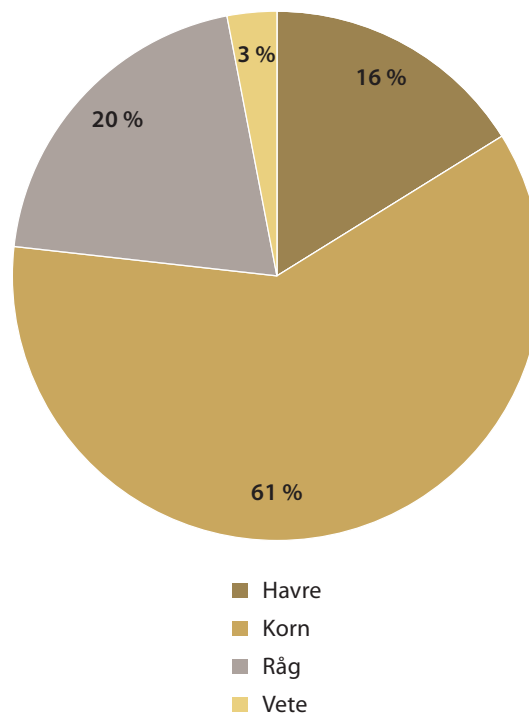
Några tydliga spår av lagrad/magasinerad säd påträffades inte inom området. Detta är intressant, eftersom staden antas ha bränts ned (åtminstone delvis) vid några av de krigshandlingar som drabbade den. Att lagrat material inte förstörts i samband med detta kan dels tolkas som att mycket av detta material forslats från staden, och dels att hus som förstördes sannolikt plundrades innan. Det kan även visa att bränderna och förstörelsen inte var så omfattande som de framställdes. Detta gör att den övervägande delen av spannmålsfynden i staden kan tolkas som köksavfall.

Säd utgör det vanligaste materialet i spisarna, följt av benrester, förkolnade bärkärnor av hallon, björnbär och enbär och hasselnötsskal. Även svartsenap, lin och baljväxter i form av bondeböna förekom. Bland materialet påträffades även förkolnade kärnor av importerade växter som fikon, russin och mandel, samt det importerade spannmålet hirs. I ett par fall påträffades också brända klumpar som kan utgöras av bränd mat eller bränt bröd (KG 2252* på stadsgård 23 och KG 2014* på stadsgård 25). I två prover från eldstäder (KG 4044 på stadsgård 28 och KG 2261* på stadsgård 20) påträffades också bryggeriavfall i form av förkolnad malt respektive humle, vilket i dessa fall visar att eldstäderna används för ölbryggning. I bägge dessa påträffades även animalier vilket visar att det här är fråga om vanliga hushållspisar för blandad matlagning, och inte spisar i separata bryggerhus.

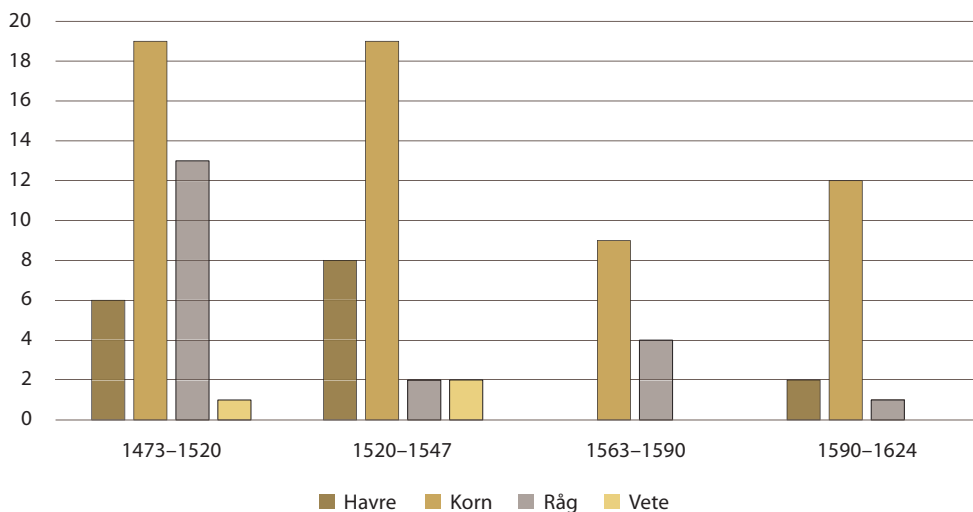
Åkerbruk och spannmålskonsumtion

Inom ytan för denna rapport hittades totalt 205 sädeskorn, varav 189 kunde identifieras till sädeslag. Fynden bedömdes i de flesta fall av allmänt köksavfall, men i tre kontexter (KG 4044 på stadsgård 28, KG 2097* på stadsgård 25 och KG 4000 på stadsgård 28) påträffades groddade och/eller skalförsedda korn som visar att det är fråga om malt som förkolnats vid rostning. I ett par av dessa fall var också fynden relativt stora. Mältning kan som process separeras från den övriga hushållsanvändningen av säd, och behandlas här separat. Eftersom dessa fynd var stora och hade en särskild sammansättning uteslöts de ur den data som ligger till grund för att studera hushållens sädeskonsumtion. I annat fall skulle sammansättningen av malt riskera att överskugga mönstren i hushållens övriga konsumtion av säd.

Den sammanlagda sammansättningen av säd över de 150 åren av stadens existens (figur 1) är mycket likartad den som identifierats från andra platser i staden. Kornet dominerar stort (61%) följt av mindre andelar råg (20%) och havre (16%). Vete utgör en mycket liten andel av material (3%). Sammansättningen är mycket lik den som finns i

Figur 1. Sammansättningen av 99 sädeskorn påträffade på stadsgårdarna 10, 11, 20, 22, 23 och 25–28. Ur detta material är fynden som tolkats som maltrester uteslutna (KG 4044, KG 2097* och KG 4000).

Figur 2. Sädeskonsumtion på stadsgård 10, 11, 20, 22, 23 och 25–28 under fyra olika faser i Nya Lödöses historia.

		1473–1520	1520–1547	1563–1590	1590–1624
Säd	Havre	11, 22, 23, 25	20, 22, 23, 25		22, 28
	Råg	22, 23, 25	25, 28	10, 20, 25	25
	Skalkorn	22, 23, 25, 28	20, 22, 23, 25, 28	10, 25	22, 23, 25, 28
	Brödvete	23	22, 23		
Övrig åkergröda	Lin			25	

Tabell 6. Stadsgårdar på vilka säd och andra åkergrödor påträffats från olika perioder.

områdena söder om gata A (stadsgård 1–6, 9, 16 och 17). Det återkommande mönstret är: dominans av korn (60–70%) följt av råg och havre (10–20% vardera) och en mindre andel vete (2–7%).

Det är troligt att andelen korn är överrepresenterad i denna data. Kornet är helt dominerande i bryggeriavfallet och det är troligt att den del sådant också finns representerat i detta material. Vetet är å andra sidan sannolikt underrepresenterat. Detta sädesslag var ungefär tre gånger så dyrt som övriga sädesslag – men själva lyxprodukten var vitt vetemjöl. Det finns därför skäl att tro att vetet i köket oftare hanterades i mald form och därför mer sällan påträffas i det makrofossila materialet.

Kronologiskt kan vissa mönster urskiljas i sädeskonsumtionen, främst i form av att råg brukas i högre utsträckning under stadens tidigaste skede (figur 2 samt tabell 6, s. 282). Detta mönster framträder som en effekt av rikare fynd av råg på stadsgård 25 under detta tidiga skede (här utgör korn och råg nästan lika stora delar av materialet) och speglar snarare konsumtionen på denna stadsgård under denna period än ett generellt mönster i denna del av staden. Bruket av råg i hushållet är mer knutet till ett östsvenskt och kontinentalt mönster, medan havre var den mest använda säden längst västkusten. Sädeskonsumtionen i Nya Lödöse avviker från denna lokala sädeskonsumtion, vilket väcker fråga om huruvida detta är en följd av att stadens matkultur präglades av internationella och/eller östsvenska traditioner.

Vid sidan om de fyra sädesslagen hittades även lin, som i allmänhet också odlats på åkermark, främst för fibrer men också för de oljerika fröerna. Fyndet i detta sammanhang representerar sannolikt linfrö som använts inom matlagningen, då de hittades tillsammans med andra förkollnade vegetabilier som säd och bär. Lin har även hittats på andra stadsgårdar i Nya Lödöse, som stadsgård 2, 9 och 16, pollenfynd antyder att lin odlades av stadsborna själva (Heimdahl & Bergman 2017)

Ölbryggning

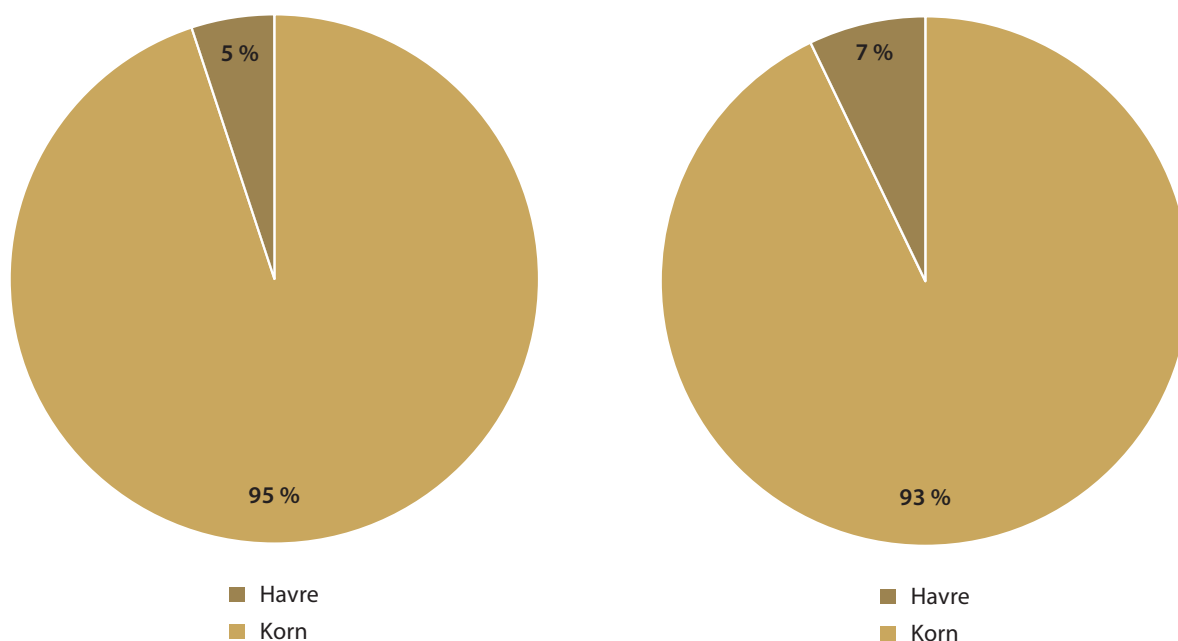
De sämre bevarandeförhållandena för oförkollnat organiskt material gör att fynden av öltillsatser är färre än för tidigare undersökta områden söder om gata A. Från dessa lämningar har rika fynd av humle och pors kunnat användas i analyser av den lokala bryggerikulturen (Heimdahl 2018). Inom det aktuella området gjordes endast ett fynd av

oförkollnat humle (KG 2123*, stadsgård 11 i stadens tidigaste skede) och ingen pors. I stället utgörs fynden i stor utsträckning av förkollnad malt, samt ett par fynd av förkollnad humle (humle i KG 2252*, stadsgård 23, sannolikt i rester efter stadens förstörelse 1547, samt KG 2261*, stadsgård 20 cirka 1590). Fynden från stadsgård 20 gjordes i resterna av en raserad eldstad från cirka 1590, och här hittades också enbärskärnor. Spisen verkar alltså ha använts vid ölbryggning och enbär användes tillsammans med humle vid denna bryggning.

De tydligaste spåren av malt kommer från kulturlager med material som sannolikt omlagrats från stadens förstörelse 1547, och påträffas på stadsgård 25 och 28. Malten känns igen genom att kärnorna groddats (figur 2) och att de i hög utsträckning har skalet kvar. Kvarsittande skal underlättade mältningen och gav ett bättre öl. Fynden består av större mängder kärnor, 14 respektive 85 stycken. I prover med köksavfall i form av säd översteg antalet kärnor tio stycken endast i ett av 39 prover, så fynden med malt sticker ut i sammanhanget. I ytterligare ett prov (KG 4000 på stadsgård 28 – tidigt 1500-tal) påträffades korn med kvarsittande skal vilket kan tolkas som att den varit avsedd för malt.

Fynden av förkollnad malt består främst av korn, men i bägge fallen förekommer också en mindre mängd havre (figur 3, s. 282). I materialet från stadsgård 28 hade även samtliga havrekärnor som påträffades skjutit grodd vilket betyder att även havre utgjort en del av malten. Det är därför troligt att även den havre som påträffades på stadsgård 25 utgör en del av malten. I bägge fallen är inslaget av havre mellan 5 och 10%. Den jämt förekommande lilla andelen kan snarare tolkas som att den malt som använts bestått av 90–95% korn och 5–10% havre, än att man mer sällan bryggat på ren havremalt. Det senare skulle innebära att den påträffade malten kommer från flera olika bryggeritillfällen, men det bedöms som troligare att avfallet representerar rester från en bryggning.

Havre användes troligen i malten för att man eftersträvade en viss karaktär och smak. Det handlar knappast om en ersättning i brist på annan säd. Enligt skriftliga källmaterial var korn dominerande, men även vete och havre kunde användas, liksom, mer sällan, råg. Från 1700-talets Västergötland finns uppgifter om hur ett kornmalt kunde blandas med en mindre tillsatts råg (10%

Figur 3. Sammansättning av två fynd av malt tolkat utifrån den homogena sammansättningen av säd samt förekomst av groddade och skalförsedda kärnor.

anges i en samtida uppgift från Uppland) i syfte att göra det starkare, brunare och tjockare. Antagligen har havren i kornmalten fyllt en liknande funktion i 1500-talets Nya Lödöse (Tunaeus 1968: 144–146).

Kryddor och grönsaker

Då fröer från dessa växter främst bevaras som oförkolnade, och bevarandeförhållandena för sådant material var ogynnsamt inom det aktuella området, påträffades förhållandevis få spår av kryddor, frukter och grönsaker (tabell 7). Till grönsakerna kan möjligen baljväxten bondböna räknas, som hittades i förkolnad form tillsammans med förkolnad havre i raseringsmassor på stadsgård 22. Bondbönor är omtalade under medeltiden och framåt som vanlig i odling, men den hittas relativt sällan i arkeobotaniska material.

Bland kryddor och örter påträffades de tidigare nämnda medicinalväxterna hjärtstilla och hjärtansfröjd (citronmeliss) som troligtvis odlats lokalt. Övriga örter i denna kategori, dill, kummin och svartsenap har alla tidigare påträffats i staden. I detta sammanhang hittades de alla i gropfyllningar på stadsgård 22 och 25 – den enda typ av kontext inom området som låg tillräckligt djupt i marken för att skapa bra bevarandeförhållanden. Groparna var från stadens yngsta skede under perioden 1590–1624.

Kummin och dill är kryddor som även omnämns som importerade från utlandet, men samtida odling är också välkänd från Sverige. Det är osäkert om fynden representerar import eller inhemsk odling. I vilket fall tycks dessa kryddor, tillsammans med senap ha tillhört de vanligaste under perioden.

		1473–1520	1520–1547	1563–1590	1590–1624
Grönsaker	Bondböna		22		
	Dill				22, 25
	Hjärtstilla		20, 28		
Örter	Kummin				22
	Svartsenap			25	25
	Hjärtansfröjd				25

Tabell 7. Fynd av kryddor och grönsaker.

Vilda växter

Fynden av vilda bär tillhör de vanligare på tomtarna i Nya Lödöse, men i detta område var de till följd av sämre bevarandeförhållanden generellt sett färre (tabell 8). Till de vanligare hör hallon och björnbär, som även från andra stadsgårdar dominerat materialet, och som speglar att de förekommit rikligt lokalt floran. Hallon och björnbär förekommer även i det förkolnade materialet tillsammans med annat köksavfall vilket indikerar att de även använts som ingredienser i den varma matlagningen. Detta kan ha skett året om eftersom bären kunde torkas. Fyndet av lingon är anmärkningsvärt eftersom detta bär sällan bevaras annat än i latrinmaterial. Här påträffades det i en yngre avfallsgrop på stadsgård 25 och indikerar antagligen att latrinavfall utgör en del av materialet. När välbevarade material påträffas hittas oftare bär som lingon och blåbär, vilket visar att dessa bär generellt sett är underrepresenterade. I Nya Lödöse har lingon även påträffats i vretarna mellan stadsgård 1, 2 och 3 (Heimdahl & Bergman 2017), i gropar på stadsgård 9 och 17 (Heimdahl & Bergman 2021b), samt i vallgraven (Heimdahl & Bergman 2021a) och på kyrkogården (Bergman 2021, Heimdahl 2021).

Ett par fynd av förkolnade enbärskärnor finns också i materialet (stadsgård 20 och 25) varav det från stadsgård 20 troligtvis kan knytas till ölbrygging. På stadsgård 25 är enbärskärnan mer svårtolkad, men troligtvis utgör den en del av ett hushållsavfall.

Fragment av hasselnötsskal hittades i förkolnade på stadsgård 20 och 23 från stadens förstörelse kring 1625, och oförkolnade på stadsgård 22 från omkring 1600. Hasselnötter förefaller vara en av de varor som exporterades via Nya Lödöse, och vissa skalfynd (till exempelvis på stadsgård 9 och i strandkanten) har tolkats som spår av storskalig skalning av hasselnötter förknippat med

denna exportindustri (Heimdahl & Bergman 2021b, 2022). De förkolnade hasselnötsskalen på stadsgård 20 och 23 påträffades tillsammans med annat köksavfall som säd, ben och fiskfäll, vilket visar hur nötter ingått som ingrediens i matlagning. Hasselnötsskalen från stadsgård 22 ligger tillsammans med latrinavfall och kan vara spår av smååtande.

Importer

I materialet påträffades fyra arter av odlade växter som sannolikt importerats till staden från utlandet (tabell 9). Tre av dessa, fikon, mandel och vindruva, är med stor sannolikhet importerade; en, hirs, kan ha odlats lokalt men hör sannolikt till det importerade materialet. Även tidigare diskuterade varor som till exempelvis kummin kan vara en import.

Kärnor från fikon och russin är vanliga att hitta i samtida stadsmaterial, både i Sverige och i Nordeuropa generellt. De utgör sannolikt främst spår av torkad frukt, som russin. I urbana miljöer är de inte att betrakta som lyxprodukter under senmedeltid och tidigmodern tid, då de även dyker upp även i enklare miljöer (Karg 2007). De är snarast en del av en internationaliserad borgerlig matkultur.

Fyndet av mandel på stadsgård 22 består av ett skalfragment och identifieringen är något osäker. Mandel har sällan hittats i arkeobotaniska material i Sverige, och detta är det enda fyndet från Nya Lödöse. Mandel tycks även ovanligt i länder utanför Sverige, men har till exempelvis påträffats i Tyskland (Karg 2007).

Hirs finns inte omnämnd som en inhemsk gröda under 1400–1500-talet, men det påträffas regelbundet i svenska städer och dyker upp i importlistor i små mängder. Detta har tolkats som att hirsen i städerna kan ha importerats av lokala köpmän med bakgrund i länder där hirs ingått i den traditionella matlagningen (Heimdahl

		1473–1520	1520–1547	1563–1590	1590–1624
Nötter	Hasselnöt		20, 23		22
	Björnbär	11, 25		25, 28	22
Vilda bär	Enbär		25	20	
	Hallon	11, 22	20	20, 25, 28	22, 23, 28
	Lingon				25

Tabell 8. Fynd av vilda växter.

Tabell 9. Fynd av importerade växter.

		1473–1520	1520–1547	1563–1590
Importer	Fikon			25
	Hirs	23		
	Mandel		22	
	Vindruva/ russin	22		

2020). Vissa rätter av vällingar eller gröt av hirs tycks ha varit vanliga i medeltidens Polen och Tyskland, och liknande rätter omnämns i Biskop Brasks matordning som bär en kontinental prägel. I detta sammanhang påträffades hirs tillsammans med korn på stadsgård 23 under resterna av en spis från stadens tidigaste skede, vilket kan tolkas som att denna stadsgård under perioden bland annat bebotts av personer med utländsk bakgrund.

Parasitanalys

Endast två prover analyserades från stadsgårdarna i denna rapport. Från stadsgård 20 analyserades ett prov (110048 från S 27000, KG 2120). Provet innehöll inga parasiter.

Från stadsgård 25 analyserades ett prov från en avfallsgrop (S 210069) från fas 25:14, det diskuteras ovan. Provet innehåller fyra ägg som troligen är från grisens piskmask (*Trichuris cf suis*), samt två ägg som sannolikt är från människans piskmask (*Trichuris trichiura*). Även fyra ägg av spolmask (*Ascaris lumbricoides*) påträffades. De kan vara från gris eller människa; inom parasitologin diskuteras nu om de dessutom kan vara samma art. Parasitanalysen indikerar alltså att det rör sig om blandad mänsklig latrin och träck från gris i avfallsgropen. Se Heimdahl & Bergman (2017 och 2021b) och Bergman (2021) för diskussion rörande parasitsjukdomar hos djur och människor i Nya Lödöse.

Referenser

Bergman, J. 2021. Bilaga 3. Arkeoparasitologisk analys. I: Cathrine Andersson Färnström, C., Azzopardi, A., Bergman, J., Forsblom Ljungdahl, V., Goldhammer, J., Gustavsson, J., Heimdahl, J., Lennblad, A., Maltin, E., Rosén, C. (red), Schager, E., Stutz, A., Svensson, P. & Öbrink, M. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018*.

Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2021:4. Göteborg.

- Heimdahl, J. 2018. Brewing an Ethnic Identity: Local and Foreign Beer Brewing Traditions in 15th- to 17th-Century Sweden, an example from Nya Lödöse. I: Naum, M. & Ekengren, F. (red.) *Facing Otherness in Early Modern Sweden. Travel, Migration and Material Transformations, 1500–1800*. The Boydell Press. Woodbridge. s.61–85.
- Heimdahl, J. 2020. Traces of a foreign Kitchen. I: Linaa, J. (red.). *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden. Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg. s. 421–446.
- Heimdahl, J. 2021. Bilaga 2. Arkeobotanisk analys. I: Cathrine Andersson Färnström, C., Azzopardi, A., Forsblom Ljungdahl, V., Goldhammer, J., Gustavsson, J., Heimdahl, J., Bergman, J., Lennblad, A., Maltin, E., Rosén, C. (red), Schager, E., Stutz, A., Svensson, P. & Öbrink, M. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2021:4. Göteborg.*
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2017. Bilaga 3. Arkeobotaniska analyser. I: Öbrink, M. & Rosén, C. (red.). *Stadsgård 1–4, gata A och B samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218. Nya Lödöse Rapport 2017:1. Göteborg.s. 348–352.*
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2021a. Bilaga 1. Analys av makro- och mikrofossil i och runt Nya Lödöses vallgrav. Teknisk rapport. I: Johansson, E., Svensson, P. & Öbrink, M. *Vallgraven i sydvästra Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2021:2. Göteborg. S. 79–96.*
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2021b. Bilaga 1. Analys av makrofossil, parasiter och pollen, samt kvartärgeologisk tolkning. I: Morner, P., Pettersson, M., Pye, J. & Öbrink, M. *Stadsgård 5, 6, 9, 16, 17, 32, gata B, samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden.*

- Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2021:3. Göteborg.*
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2022. Bilaga 3. Makroskopisk analys och parasitanalys av jordprover från Nya Lödöses strandkant. I: Pettersson, M., Andreasson, K., Pye, J., Skredsvik, A. & Öbrink, M. *Strandzonen i Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847. Nya Lödöse Rapport 2022:2. Göteborg.*
- Heimdahl, J. & Vretemark M. 2018. Oozing ulcer – Herbal Cure, Medical Cultures of Nya Lödöse Reflected in Bones and Plants. *International Journal of Historical Archaeology*, vol 22. s. 314–342.
- Karg, S. (red.). 2007. *Medieval Food Traditions in Northern Europe*. Nationalmuseum. Köpenhamn.
- Tunaeus, H. 1968. *Ölets historia i Sverige*. Band 1, Från äldsta tider till 1600-talets slut. Almqvist & Wiksell. Uppsala.

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

17 Mars 2017

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2017:21
Anton Hansson & Hans Linderson
DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV PROVER FRÅN NYA LÖDÖSE,
GÖTEBORG

Uppdragsgivare: Mattias Öbrink, statens historiska museer, 010-480 82 12

Område: Göteborg **Prov nr:** 15620-15656 **Antal Prov:** 37

Dendrokronologiskt objekt: Prov 15620-15643: Rustbädd Kyrkan 4:9. Prov 15644-15648: Fastigheten 4:10. Prov 15649-15656 diverse grupper

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Trädslag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalvåret)	Kommentarer Mer vågad precision av fällningstid (dateringsförslag)
15620	261175	Ek	106	Sp=20, W	1485	V 1485/86	
15621	261177	Ek	111	Sp=11, W	1485	V 1485/86	
15622	260931	Ek	122	Sp=18, W	1485	V 1485/86	
15623	261174	Ek	91+ew	Sp=14, W	1485	Juni 1486	
15624	257865	Ek	246	SP=11, ej W	1584	1586-1598	
15625	900846	Ek	91	Ej Sp, ej W	1505	E 1514	1515-1600
15626	254862	Ek	56	Ej Sp, ej W	1486	E 1495	1500-1540
15627	252107	Al	32	W	X		
15628	252103	Ek	79	Sp=16, ej W	1587	1587-1596	
15629	260365	Asp	47	ej W	X-10		
15630	260366	Asp	69	W	X		
15631	260930	Ek	117	Sp=20, W	1485	V 1485/86	
15632	260927	Ek	115	Sp=21, W	1485	V 1485/86	
15633	260928	Ek	71	Sp=10, W	1485	V 1485/86	
15634	260929	Ek	132	Sp=13, W	1485	V 1485/86	
15635	260273	Ek	131	Sp=14, W	1485	V 1485/86	
15636	260932	Ek	129	Sp=26, W	1485	V 1485/86	
15637	260274	Ek	87	Sp=10, W	1485	V 1485/86	
15638	252721	Ek	107	Sp=17, W	1485	V 1485/86	
15639	252106	Ek	100	Sp=10, ej W	1587	1587-1602	
15640	252104	Ek	79	Sp=10, ej W	1587	1587-1602	
15641	252105	Ek	224+ew	Sp=11, W	1587	Maj-juni 1588	
15642	251481	Gran	29	W	Ej Datering		
15643	251480	Gran	26	W	Ej Datering		
15644	121685	Ek	55	Ej Sp, ej W	1451	E 1461	1462-1492
15645	121723	Ek	59	Ej Sp, ej W	1453	E 1463	1464-1494
15646	302543	Ek	125	Sp=21, W	1524	V 1524/25	
15647	302536	Ek	144	Sp=23, ej W	1525	1527±2	
15648	302535	Ek	143	Sp=18, ej W	1492	1496±3	

15649	251322	Al	46	W	X+2		
15650	251698	Ek	164	Sp=19, ej W	1536	1539±2	
15651	251639	Ek	79	Ej Sp, ej W	1445	E 1455	1456-1506
15652	251451	Tall	91	Sp=?, ej W	Ej säker		(1480-1489)
15653	251548	Ek	148	Sp=5, ej W	1499	1512±7	
15654	1015036	Ek	101	Sp=17, ej W	1473	1477±3	
15655	40054	Gran	100	W	Ej datering		
15656	261176	Ek	101	Sp=21, W	1485	V 1485/86	

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Prov 15620-15643: Rustbädd Kyrkan 4:9

Tolv av 19 daterade prov är **avverkade vinterhalvåret 1485/86** (ett prov någon månad senare), samtliga daterade är av ek.

Rustbädden till kyrkans klocktorn, prov 15628, 15639 och 1541 dateras sammanvägt till **1587-1596**. Ett prov, 15641 saknar gruppindelning till klocktornet, dateras till maj-juni 1588, detta prov ligger i samma åldersgrupp samt att det dendrokronologiskt passar väl ihop med de övriga proven från klocktornet. Om dessa observationer samstämmer med de arkeologiska fynden så är det mest sannolikt att virket till rustbädden för kyrkans klocktorn är **avverkat vinterhalvåret 1587/88** eller möjligen nästföljande säsong.

Prov 15625 och 15626 får endast så kallade "efterdateringar" 1514 respektive 1495 (*terminus post quem*). Mest troligt är de avverkade under första halvan av 1500-talet men särskilt prov 15625 kan vara avverkad ännu senare.

Prov 15644-15648: Fastigheten 4:10

Med lite god vilja kan det undersökta virket inramas i två byggnadstillfällen, under **1490-talet** samt under **mitten av 1520-talet**. Att de senare, prov 15646 och 15647, inte korsdateras så bra kan beror på att prov 15647 är svärmätt och sekundärt komprimerat. Timmerkistan bör vara uppförd i samband med vinterhalvåret 1525/26 eller något år senare.

Prov 15644 och 15645 kan självfallet vara avverkat några tio-tal år tidigare än som ovan föreslagits.

Några prov som inte har varit möjliga att datera har tilldelats X, detta är ett specifikt men okänt år. Virket består av al och asp, vilket är dendrokronologiskt svårdaterade trädslag. Att de dateras inbördes tyder på att har haft gemensam eller nästan gemensam ståndort. Stolpen med örthuggning, prov 15643, lyckades inte dateringen. Trädet, ung gran mellan 30 och 40 år med 26 årsringar i provet.

Proveniensen på ekvirket är ungefär inom 50 km från fyndplatsen.

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en

så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges $sp=0$ menas splinten observeras utanför ytterst/youngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

3 juni 2018

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2018:32

Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV ARKEOLOGISKA FYND VID NYA LÖDÖSE, GÖTEBORG A2017:005

Uppdragsgivare: Mats Pettersson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ, Slakthusgatan 8A, 415 02, Göteborg, 076-8146906

Område: Göteborg **Prov nr:** 15728-15750 **Antal Prov:** 22

Dendrokronologiskt objekt: Flera arkeologiska objekt

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Träd -slag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	A=enhetligt tillväxtmönster, gemensam proveniens samt en mer vågad precis dat
15728	39048	Ek	75	Sp=21, W	1484	V 1484/85	
15729	200810	Ek	93	Ej Sp, ej W	1458	E 1468	A, 1468-1508
15730	200902	Ek	74	Ej Sp, ej W	1465	E 1475	A, 1475-1505
15731	200908	Ek	87	Ej Sp, ej W	1461	E 1471	A, 1471-1491
15732	200983	Ek	126	nära Sp, ej W	1498	1508-1538	A
15756	201369						Finns inte
15733	204506	Ek	201	Sp=4, ej W	1572	1578-1592	Ej A
15734	301104	Ek	96	Sp=8, ej W	1470	1472-1486	
15735	307442	Ek	104	Sp=17, nära W	1475	1475-1482	A, V 1475/76
15736	311940	Ek	62	Ej Sp, ej W	1451	E 1461	A, 1461-1481
15757	316134						Finns inte
15737	316135						Finns inte
15738	318941	Ek	86	Sp=12, ej W	1469	1469-1481	
15739	318955	Ek	101	Sp=13, ej W	1475	1476-1486	
15740	318968	Ek	105	Sp=14, ej W	1474	1475-1485	1474-1476
15741	318969	Ek	84	Sp=15, W	1475	V 1475/76	
15742	318971	Ek	87	Ej Sp, ej W	1465	1475-1515	
15743	319071	Ek	67	Ej Sp, ej W	1475	1485-1515	A
15744	324675	Ek	71	Ej Sp, ej W	1467	E 1477	A, 1477-1517
15745	404867	Ek	67	Sp c7, ej W	1473	1475-1489	1475-1480
15746	405672	Ek	61	Ej Sp, ej W	1428	E 1438	A
15747	405677	Ek	79	Sp=17, ej W	1472	1473-1479	1473-1477
15748	405685	Ek	88	Ej Sp, ej W	1441	E 1451	1457-1487
15749	405942	Al	17	W	Ej datering		
15750	405969	Ek	111	Sp=32, W	1509	V 1509/10	A

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Huvuddelen av virket har en gemensam proveniens som i tabellen är kallad "A". Exempel på tidigare undersökta virkesgrupper som har denna gemensamma proveniens är timmerkistorna i strandkanten, tomt 1, i Nya Lödöse (15181-18199) samt utfyllnadsområde mellan Sjöland och Bremerholm (Dybengsgade) i Köpenhamn (60001-60017) ursprungligen skepps- och byggnadsvirke.

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "+n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges $sp=0$ menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I kolumnen längst till höger har proveniensen bedömts samt en vågad men en mer precis fällningstid angivits. Dessa prov saknar splint men virket följer en kurvatur som sannolikt markerar kärnved/splintveds-gränsen.

